MILAN KUNDERA

Yaşam Başka Yerde

İLETİŞİM

MILAN KUNDERA

Yaşam Başka Yerde

La Vie est Ailleurs

ÇEVİREN ***Levent Kayaalp***

iletişim

BİRİNCİ BÖLÜM

YA DA

Şair dünyaya geliyor

1

Şaire nerede gebe kaldığını düşündüğünde annenin aklına üç olasılık geliyordu: bir gece park kanapesinde, bir öğleden sonra şairin babasının bir arkadaşının evinde ya da bir sabah Prag dolaylarındaki romantik bir köşede.

Aynı şeyi baba düşündüğünde, şairin, arkadaşının evinde ana rahmine düştüğü sonucuna varıyordu, çünkü o gün her şey ters gitmişti. Şairin annesi babanın arkadaşının evine gitmeyi kabul etmiyordu. İki kez kavga ettiler, ikisinde de barıştılar. Sevişirlerken komşu dairenin kapısının gıcırdaması üzerine anne telâşa kapıldı ve sevişmeyi kestiler. Sonra tekrar sevişmeye koyuldular ve şairin babasına göre gebeliğin nedeni olan karşılıklı bir huzursuzlukla sevişmeyi sona erdirdiler.

Buna karşılık annesi şaire emanet bir apartman dairesinde (dairede tam bir bekâr evi dağınıklığı hâkimdi ve anne, üzerinde meçhul ev sahibinin pijamasının süründüğü dağınık yatağı hatırladıkça tiksiniyordu) gebe kaldığını bir an için bile kabul etmiyordu. Park kanapelerinde ancak orospuların

sevişeceğini düşünerek, istemeye istemeye ve zevk almaksızın sevişmeye razı olduğu park kanapesinde gebe kalma olasılığını da aynı şekilde reddediyordu. Şairin, güneşli bir yaz sabahı, Praglılar'ın pazar günleri dolaşmaya çıktıkları bir vadide, diğerleri arasında çarpıcı bir biçimde yükselen büyük bir kayanın dibinden başka yerde ana rahmine düşmüş olamayacağından kesinlikle emindi.

Bu dekor birçok nedenden ötürü şairin ana rahmine düşüş yeri olarak uygundu. Öğle güneşiyle aydınlandığından karanlık değil aydınlık, gece değil gün dekoruydu; doğal bir açıklığın ortasında yeralıyordu, dolayısıyla havalanma ve kanatlar için biçilmiş kaftandı; son olarak da, kentin en uçtaki yapılarından çok uzak olmaksızın, vahşiyâne yarılmış topraktan fışkıran kayaların süslediği romantik bir manzaraydı. Tüm bunlar anneye, o sırada yaşadıklarının anlamlı bir görüntüsü gibi geliyordu. Şairin babasına duyduğu aşk, anne babasının yaşamlarının sıradanlığına ve düzenliliğine karşı romantik bir başkaldırı değil miydi? Zengin bir tüccarın kızı olup da öğrenimini henüz tamamlayan meteliksiz bir mühendisi severek sergilediği yüreklilikle, bu boyuneğmez manzara arasında gizli bir benzerlik yok muydu?

Şairin annesi o sıralarda büyük bir aşk yaşıyordu ve kayanın dibinde geçirilen güzel sabahtan birkaç hafta sonraki düş kırıklığı bu aşkı hiç etkilemedi. Her ay yaşamını aksatan mahrem rahatsızlığın hayli geciktiğini sevinçle sevgilisine müjdelediğinde mühendis isyankâr (ama bize sorulursa yapay ve sıkıntılı) bir ilgisizlikle, muhakkak normal ritmine dönecek olan önemsiz bir aksamanın sözkonusu olduğunu belirtti. Anne, sevgilisinin umutlarını ve sevinçlerini paylaşmayı reddettiğini sezdi. Yaralanmıştı, doktor gebe olduğunu söyleyene kadar da bu meseleden bir daha ona sözetmedi. Şairin babası onları kaygılarından gizlice kurtaracak bir jinekolog tanıdığını söylediğindeyse, anne hıçkırıklara boğuldu.

Başkaldırıların ne de dokunaklı sonuçları oluyor! Önce genç mühendis için ailesine başkaldırmış, daha sonra ona karşı yardım isteyerek ailesinin yanına koşmuştu. Anne babası da onu düş kırıklığına uğratmadılar. Mühendisi buldular, açık açık konuştular ve kaçış yolu olmadığını anlayan mühendis güzel bir evliliğe razı olup, kendi inşaat şirketini kurmasına olanak verecek hatırısayılır drahomayı tartışmasız kabul etti. Sonra da, gelin hanımın doğumundan bu yana ailesiyle birlikte yaşamakta olduğu villaya, iki bavuldan oluşan mütevazi servetini taşıdı.

Mühendisin hemen teslim olması, şairin annesinin yüce bulduğu bir sarhoşlukla kendini attığı maceranın, kesinlikle hak ettiğine inandığı paylaşılmış büyük aşk olmadığını görmesini engellemiyordu. Babası iyi iş yapan iki ecza deposunun sahibiydi ve kızı da hesabını biliyordu: kendisi her şeyini aşka yatırdığında (anne babasına ve onların sakin yuvasına ihanet etmekten bile çekinmemişti) karşısındakinin de ortak kasaya eşit miktarda duygu koymasını isterdi. Haksızlığı gidermek amacıyla, ortak kasaya yatırdığı sevgiyi geri çekmeyi arzuluyordu ve düğünden sonra da kocasının karşısına kibirli ve ciddi bir yüzle çıktı.

Şairin annesinin kız kardeşi baba evinden yeni ayrılmıştı (evlenmiş ve Prag'ın merkezinde bir daire kiralamıştı). Bu durumda yaşlı tüccar ve karısı giriş katındaki odalarda kaldılar ve mühendisle kızlarının, babanın yirmi yıl önce yaptırdığı zaman seçtiği düzeni aynen koruyan üç -iki büyük bir küçük- odaya yerleşmeleri mümkün oldu. Dayalı döşeli bir mekânı yuva olarak benimsemek mühendisin sorunuydu, çünkü sözünü ettiğimiz iki bavulun içindekilerden başka hiçbir şeye sahip değildi. Bununla birlikte, odaların görünümünü değiştirmek üzere ufak tefek birkaç düzenleme önermekten de geri kalmadı. Ancak şairin annesi, kendisini jinekoloğun bıçağı altına göndermek istemiş olan adamın,

anne babasının karşılıklı içtenlik ve güvenle dolu yirmi yıllık sıcak alışkanlıklarının yaşadığı mekânın eski düzenini alt üst etmeye yeltenmesine göz yumamazdı.

Genç mühendis bu kez de dövüşmeden teslim oldu ve sözünü edeceğimiz alçakgönüllü protestoyla yetindi: çiftin odasında gri mermerden daire şeklinde bir levha ve bunu taşıyan sağlam bir kaideden oluşan bir masa, masanın üstünde de çıplak bir adam heykelciği vardı. Adam sol elinde, belinin sağ tarafına dayadığı bir lir tutuyordu. Sağ kolu, parmakları sanki tellerden henüz ayrılmışcasına havada anlamlı bir kavis çiziyordu. Sağ ayağı önde, başı hafifçe eğilmiş ve gözleri gökyüzüne çevrilmişti. Adamın son derece güzel bir yüzü ve bukleli saçları olduğunu ve heykelciğin yontulduğu kaymak taşının beyazlığının ona yumuşak bir kadınsılık ya da ilâhi bir bekâreti anıştıran bir şeyler kattığını eklemeyi unutmayalım. Zaten ilâhi sözcüğünü kullanışımız da raslantı değil; kaidesine kazınmış yazıya göre lirli adam Yunan tanrısı Apollon'du.

Ancak şairin annesinin lirli adamı gördüğünde dişlerini gıcırdatmadığı pek nadirdi. Adam çoğunlukla bakışlara poposunu sunuyor, bazen mühendisin şapkası için askı işini görüyor, bazen o narin başına bir ayakkabı asılıyor, kimi zaman da kokusu nedeniyle Müzler pirini daha da iğrenç bir biçimde aşağılayan bir çorap giymiş oluyordu.

Şairin annesi tüm bunları sabırla karşılıyorsa bunun tek nedeni kısıtlı mizah anlayışı değildi; kocasının, Apollon'un tepesine bir çorap geçirecek sessizliğiyle kibarca gizlediği bir şeyi, onun dünyasını reddettiğini ve ona ancak geçici olarak boyun eğdiğini belli ettiğini anlamıştı.

Böylelikle kaymak taşı heykelcik gerçek bir eski çağ Tanrısı, yani insanların dünyasına müdahale eden, yazgıları karıştıran, bilinmezi kotaran ve açıklayan bir doğaüstü dünya varlığı haline geldi. Genç kadın onu müttefiki olarak görüyor ve

düşünen kadınlığıyla onu, gözleri bazen aldatıcı süsen renkleri alan ve ağzı soluk alıp verir görünen canlı bir yaratığa dönüştürüyordu. Kendisi için ve kendisi yüzünden aşağılanmış olan bu küçük çıplak adama âşık olmuştu. Enfes yüzünü hayran hayran seyrediyor ve karnında büyümekte olan çocuğun, kocasının bu yakışıklı düşmanına benzemesini istiyordu. O derece benzesin ki, kocasından değil, yapıtlardan, genç adamdan doğduğunu düşleyebilsindi. Tıpkı geçmişte tablolarından birini acemi birinin karaladığı tuvalin üzerine yapan büyük Titien gibi o da büyüsüyle karnındaki dölütün çizgilerini düzeltmeyi, dönüştürmeyi ve güzelleştirmeyi arzuluyordu.

İnsan soyundan bir dölleyicinin aracılığına gerek kalmadan anne olan ve böylece babanın burnunu sokup işleri karıştırmadığı bir ana sevgisinin ülküsü haline gelen Bakire Meryem'i sezgisel bir şekilde örnek alarak, çocuğuna Apollon adını koymak istiyordu, çünkü ona göre bu isim insan soyundan babası olmayan anlamını taşıyordu. Fakat bu denli şatafatlı bir adın ileride oğlunun başına iş açacağını ve kendisi gibi onun da elalemin eğlencesi olacağını biliyordu. Bu durumda Yunanlı gençlik Tanrısı'na layık bir Çek ismi aradı ve aklına Jaromil (ilkbaharda seven ya da ilkbaharda sevilen anlamına geliyordu) adı geldi. Bu seçim herkesçe onaylandı.

Zaten o sırada da tam ilkbahardı ve doğumevine götürüldüğü sırada leylaklar çiçek açmıştı. Birkaç saatlik ızdıraptan sonra genç şair annenin bedeninden dünyanın ıslak çarşafına yavaşça kaydı.

2

Sonra şairi onun yatağının yanında bir beşiğe koydular; enfes bağırışlarını dinledi; sızlayan bedeni gururla dolmuştu. Bu gururu bedene çok görmeyelim; hayli biçimli olmasına rağmen

bu duyguyu şimdiye dek pek tatmamıştı. Kuşkusuz kalçaları biraz düz, bacakları da biraz kısaydı, ama buna karşılık olağanüstü diri göğüsleri ve ipeksi saçlarının (o kadar yumuşaktı ki bir saç modeli uydurmak güç oluyordu) ardında, göz kamaştırıcı değilse de kibar bir güzellik taşıyan yüzü vardı.

Anne çocukluğundan beri, oldukça iyi danseden, Prag'ın en iyi terzilerinden giyinen, elinde tenis raketiyle yakışıklı erkeklerin dünyasına kolayca girebilen ve baba evini küçük gören bir ablanın yanında yaşamış olduğundan, her zaman güzelliğinden çok kibarlığının bilincinde olmuştu. Ablasının gözalıcı coşkunluğu annenin asık yüzlü alçakgönüllülüğünü pekiştirmişti. O da protesto olarak müziğin ve kitapların duygusal ciddiyetini sevmeyi öğrenmişti.

Mühendisi tanımadan önce, bir aile dostlarının tıp öğrencisi olan oğullarıyla çıkmış, ancak bu ilişki bedenine fazla güvence vermemişti. Delikanlının onu bir kır evinde fiziksel aşkla tanıştırmasının ardından, ne duygularının, ne de tensel isteğinin hiçbir zaman büyük aşkı tanıyamayacağına ilişkin kötümser inançla ilişkiye son vermişti.

O sıralarda bakaloryasını yeni vermiş olduğundan yaşamın anlamını çalışmada görmek istediğini belirti ve (pratik bir adam olan babasının tasvip etmemesine rağmen) edebiyat fakültesine yazıldı.

Düş kırıklığına uğramış bedeni, sokakta kendisine laf atan ve üç randevudan sonra da sahip olan mühendisle karşılaşmadan önce, üniversite amfisinin geniş sıralarında dört-beş ay geçirmişti. Bu kez beden adamakıllı tatmin olduğundan da (bu işe kendi de şaşmıştı) ruh üniversite kariyeri arzusunu çabuk unuttu ve (soylu bir ruhun her zaman yapması gerektiği gibi) hemen bedene yardımcı oldu: mühendisin düşüncelerine, keyifli aldırmazlığına, hoş sorumsuzluğuna cânı gönülden katıldı. Bu niteliklerin ailesine yabancı olduğunu bildiği halde onları benimsemek istiyordu, çünkü onların sayesinde, ızdırap

verecek denli alçakgönüllü bedeni kuşkuyu bırakıyor ve şaşırtıcı bir şekilde kendi kendinin tadına varıyordu.

O halde anne, sonunda mutlu olmuş muydu? Tam anlamıyla değil; kuşkuyla güven arasında gidip geliyordu; soyunup aynanın karşısına geçtiğinde kendini kimi zaman tahrik edici, kimi zaman da cansıkıcı buluyordu. Bedenini başkalarının beğenisine teslim ediyordu; işte tüm belirsizliğin kaynağı da buydu.

Umutla kuşku arasında tereddüt etmesine rağmen vakitsiz tevekkülünden kesinlikle kopmuştu; ablasının tenis raketi artık moralini bozmuyordu; bedeni nihayet bir beden gibi yaşıyor ve böyle yaşamanın ne kadar güzel olduğunu anlıyordu. Bu yeni yaşamın aldatıcı bir vaatten öte bir şey, kalıcı bir gerçek olmasını diliyordu; mühendisin kendisini üniversite sıralarında ve baba evinden çekip alarak, bir aşk macerasını yaşam macerası haline getirmesini arzuluyordu. Bu yüzden gebeliğini sevinçle karşıladı; kendini çocuğu ve mühendisle birlikte gözünün önüne getiriyor ve bu üçlü yıldızlara kadar yükseliyor ve evreni dolduruyordu.

Önceki bölümde de açıklamıştık; anne, aşk macerasını arayan adamın yaşam macerasından çekindiğini ve onunla birlikte yıldızlara kadar yükselen bir çift heykel haline dönüşmeye hiç de niyetli olmadığını çabuk anlamıştı. Ancak bu kez, güveninin, âşığın soğuk tutumunun baskısı altında sarsılmadığını da biliyoruz, çünkü çok önemli bir değişiklik olmuştu. Annenin hâlâ âşığın bakışlarına bağımlı olan bedeni, tarihinin yeni bir dönemine girmişti; başkalarının gözünde bir varlık olmaya son vermişti; artık, henüz gözleri olmayan biri için bir bedendi. Dış yüzeyi artık bedenin temel ögesi değildi; henüz hiç kimsenin görmediği iç zarı başka bir bedene temas ediyordu. Dış dünyanın gözleri, ancak onun önemsiz dış görünüşünü kavrayabilirdi; onun için mühendisin niyetinin bile zerre kadar önemi yoktu, çünkü kaderini hiçbir

şekilde etkileyemezdi; sonunda mutlak bir bağımsızlık ve özerkliğe kavuşuyordu; büyüyen ve onu çirkinleştiren karnı gitgide artan bir gurur kaynağıydı.

Doğumdan sonra annenin bedeni yeni bir döneme girdi. Oğlunun, memesini arayan ağzını ilk hissettiğinde, göğsünün orta yerinden kalkan tatlı bir ürperti tüm bedenine titreyen hüzmeler yaydı; bu, sevgilinin okşayışına benziyordu, ancak fazladan bir şey daha vardı: dingin bir mutluluk, mutlu bir huzur. Sevgilinin memesini öpmesi, bedeli saatler süren kuşku ve güvensizlikle ödenen bir saniyeydi. Oysa şimdi göğsündeki ağzın, sürekliliğinden emin olabileceği bir bağlılığın kanıtını getirdiğini biliyordu.

Ayrıca bir şey daha vardı: sevgilisi çıplak bedenine dokunduğunda hep utanma duygusuna kapılıyordu; karşılıklı yakınlaşma her zaman için bir yabancılığın aşılmasıydı ve kucaklaşma anı yalnızca bir an sürmesi nedeniyle başdöndürücüydü. Utanmaysa yakasını hiç bırakmıyor, aşkı coşku verici hale getiriyor, ama aynı zamanda, kendisini bütünüyle teslim eder diye bedeni gözetim altında tutuyordu. Ancak bu kez utanma kaybolmuş, ortadan kalkmıştı. İki beden birbirine bütünüyle açılıyordu; saklayacak hiçbir şeyleri yoktu.

Şimdiye kadar hiç kendisini başka bir bedene böylesine teslim etmemişti. Başka bir beden de hiç kendisini ona böyle bırakmamıştı. Sevgilisi karnına dokunmaktan haz alabilirdi, ama orada hiç yaşamış mıydı? Göğsüne dokunabilirdi, ama ondan hiç içmiş miydi? Ah, hele o emzirme yok muydu? Dişsiz ağızın bir balığınkileri andıran hareketlerini sevgiyle izliyor ve oğlunun sütüyle birlikte düşüncelerini, fantezilerini ve düşlerini de içtiğini hayal ediyordu.

Bu, ancak cennette rastlanabilecek bir durumdu; beden bütünüyle beden olabiliyor ve asma yaprağı ardına gizlenmeye ihtiyaç duymuyordu; dingin bir zaman diliminin sınırsız boşluğuna dalmışlardı; Adem'le Havva'nın bilgi ağacının

meyvesini yemeden önce yaşadıkları gibi yaşıyorlardı, iyilik ve kötülüğün ötesinde, bedenlerinde yaşıyorlardı. Bu kadarla da bitmiyordu; cennette güzel çirkin ayırımı yoktur, öyle ki bedeni oluşturan şeyler ne çirkin, ne güzel, sadece enfestiler; dişsiz olmasına rağmen diş etleri enfesti; göğüs, göbek, küçük popo enfestiler; iyi çalışıp çalışmadığı dikkatle izlenen barsaklar enfesti; çarpık kafadaki dik tüyler enfesti. Oğlunun geğirtilerini, çişini ve kakasını dikkatle izliyordu; bu, çocuğun sağlığı için kaygı duyan bir bakıcının özeninden öte bir şeydi; küçük bedenin tüm etkinliklerini tutkuyla izliyordu.

Bu kesinlikle yepyeni bir şeydi, çünkü anne çocukluğundan beri, kendisininkiler kadar başkalarının biyolojik etkinliklerinden de şiddetle tiksinirdi; tuvalete oturmak zorunda kaldığında dehşete kapılıyor (en azından oraya girdiğinin görülmemesine özen gösteriyordu) ve başkalarının önünde yemek yemekten utandığı dönemler oluyordu, çünkü çiğneme ve yutma ona tiksindirici geliyordu. Gel gör ki, oğlunun her türlü çirkinliğin üstünde yeralan biyolojik etkinlikleri, kendi bedenini de arıtıyor ve haklı çıkarıyordu. Bazen memesinin ucunda kalan bir süt damlacığı çiy damlası kadar şiirsel görünüyordu; sık sık memelerinden birini alıp büyülü damlayı görmek için hafifçe sıkıyor, sonra başparmağıyla dokunup tadına bakıyordu; oğlunu beslediği sıvının tadına bakmayı istediğini düşünüyorsa da, aslında istediği bedeninin tadını tanımaktı; sütünü lezzetli bulduğundan da, bu tad onu tüm diğer öz sular ve vücut sıvılarıyla barıştırıyordu; kendi kendini lezzetli bulmaya başlıyor, bedeni kendisine doğanın tüm nesneleri gibi, ağaç gibi, çalı gibi, su gibi hoş, doğal ve iyi görünüyordu.

Bedeninden o kadar memnundu ki, onu ihmal ediyordu; bir gün çok geç kaldığını, karnının beyazımsı çizgiler taşıyan kırışık, sarkık ve bol bir örtüyü andıran deriyle kaplı olduğunu fark etti. Ne gariptir ki buna fazla üzülmedi. Annenin bedeni

buruşuk karnıyla bile mutluydu, çünkü bu, dünyayı ancak belirsiz çizgileriyle algılayan ve bedenler arasında güzellik ve çirkinliklerine göre ayırım yapılan zalim bir dünyanın varolduğunu bilmeyen gözler (bunlar cennet gözü değil de nedir?) için bir bedendi.

Çocuğun gözlerinin onu görmemesine karşılık, Jaromil'in doğumundan sonra uzlaşmayı deneyen kocasının gözleri onu olsa olsa fazla görüyordu. Uzun bir aradan sonra tekrar sevişmeye başlamışlardı, ama önceden olduğu gibi değil; fiziksel aşk için ciddî ve mahrem anları seçiyorlar, karanlıkta ölçülü bir şekilde sevişiyorlardı. Anne bu işten memnundu; bedeninin çirkinleştiğini biliyor ve oğlunun kendine verdiği doyulmaz iç huzurunu şiddetli ve tutkulu okşayışlarla bir anda kaybetmekten korkuyordu.

Hayır, kocasının belirsizliklerle dolu bir haz, buna karşılık oğlunun mutluluk dolu bir dinginlik verdiğini asla unutmayacaktı ve teselliyi onun (artık emekliyor, yürüyor, konuşuyordu) yanında aramaya devam ediyordu. Çocuk ağır bir hastalığa yakalandığı zaman, anne on beş gün gözünü kırpmayıp, acıyla kıvranan ateşli küçük bedenin yanından ayrılmadı. Ama bu dönemi bile bir tür huşu içinde geçirdi; hastalık gerilemeye başladığında, kucağında oğlunun bedeniyle ölüler dünyasını katedip geriye döndüğünü düşündü; bu ortak sınavdan sonra kendilerini hiçbir şeyin ayıramayacağını geçirdi aklından.

Kocasının giysiler ya da pijamalar içindeki o ciddî ve içedönük bedeni kendisinden uzaklaşıyor, gündengüne içtenliğini yitiriyordu; oğlunun bedeniyse her an kendisine bağımlıydı. Tabiî ki artık emzirmiyordu, ama ona tuvalete gitmeyi öğretiyor, giydiriyor, soyuyor, şapka ve elbise seçiyor, sevgiyle hazırladığı yemekler aracılığıyla her gün iç organlarıyla ilişkiye giriyordu. Çocuk dört yaşına gelip de iştahsızlık çekmeye başladığında anne kaşlarını çattı. Onu yemeye zorluyor ve ilk

kez olarak, bu bedenin yalnızca dostu değil, aynı zamanda efendisi de olduğunu hissediyordu; bedense başkaldırıyor, kendini savunuyor, yutmayı reddediyordu, ama çaresizdi; anne, bu nafile direnci ve bu boyuneğişi, istemeye istemeye yutulan lokmanın ilerleyişinin izlenebildiği bu ince boynu garip bir zevkle seyrediyordu.

Ah! Oğlunun o bedeni yok muydu? Onun yuvası, cenneti, ülkesiydi o...

3

Ya oğlunun ruhu? O cenneti değil miydi? Evet, tabiî ki evet! Jaromil ilk kez bir kelimeyi telâffuz edince ve bu kelime de anne olunca, anne deli gibi sevindi; oğlunun, tek ve biricik kavramdan oluşan zekâsının yalnızca kendisiyle meşgûl olduğunu v gelecekte bu zekânın gelişeceğini, serpileceğini ve zenginleşeceğini, fakat kendisinin her zaman onun kökü olarak kalacağını düşündü. Bu keyifli düşünceden güç alarak oğlunun dili kullanma becerisini kazanmaya yönelik tüm girişimlerini özenle izledi ve "hafızanın nisyan ile malûl, yaşamınsa uzun olduğunu" bildiğinden, bordo renkli, ciltli bir defter alarak oğlunun ağzından çıkan her şeyi kaydetti.

Annenin günlüğüne gözatacak olursak, anne sözcüğünü daha sonra başka sözcüklerin izlediğini ve babanın, meme, pipi, kuku, nene, dodo ve dada sözcüklerinden sonra yedinci sırada yeraldığını görürüz. Bu basit sözcüklerden (günlükte bunların her birine bir tarih ve kısa bir açıklama eşlik ediyor) sonra ilk cümle kurma denemeleriyle karşılaşıyoruz. Şairin daha iki yaşına girmeden anne cici dediğini öğreniyoruz. Birkaç hafta sonra da ah anneye diyor. Annesinin yemekten önce frambuaz şurubu vermeyi reddetmesi üzerine savurduğu bu tehdit nedeniyle yediği dayaktan sonra da başka anne istiyorum diye haykırıyor. Buna karşılık bir hafta sonra benim annem

en güzel diyerek annesini çok mutlu ediyor. Başka bir sefer de, anne seni emzik gibi öpeceğim diyor ve dilini çıkarıp annesinin yüzünü yalamaya koyuluyor.

Birkaç sayfa atlayınca, ritmik biçimlenişi nedeniyle dikkatimizi çeken bir düşünme tarzına ulaşıyoruz. Büyükbabası Jaromil'e çukulatalı pasta vereceğini vaat etmiş, ancak daha sonra bu sözünü unutmuş ve pastayı kendi yemişti. Jaromil aldatıldığını düşündü ve öfkelenip birkaç kez kaka dede vermedi pastayı kendi yedi diye tekrarladı. Bu düşünüş bir anlamda, Jaromil'in daha önce sözünü ettiğimiz ah anneye tehdidine benziyordu, ama bu kez dayak yemedi, çünkü, büyükbaba da dahil olmak üzere herkes güldü ve bu deyiş eğlenmek için aile içinde sık sık tekrar edildi. Bu da uyanık Jaromil'in gözünden kaçmadı. Tabiî ki Jaromil o zaman başarısının nedenini anlamadı, ama biz onu dayaktan kurtaranın kâfiye olduğunu ve şiirin büyülü gücünün farkına ilk kez bu şekilde vardığını biliyoruz.

Annenin günlüğünün ileriki sayfalarında başka kâfiyeli ifadeler de yeralıyor ve annenin açıklamalarından, bunların tüm aile için neşe ve eğlence kaynağı olduğu anlaşılıyor. Hizmetçi Annette'in özet portresini de böyle yaratmış olsa gerek: hizmetçi Annette'cik sanki gelincik. Biraz ileride başka bir deyişe rastlıyoruz: biz gideriz ormana içimiz yana yana. Anne, bu şiirsel etkinliğin, Jaromil'in sahip olduğu son derece özgün yetenek yanında, çocuğun Çekçe'yi hece ölçüsüyle konuşulan bir dil sanmasına neden olabilecek kadar çok okuduğu çocuk şiirlerinden de kaynaklandığını düşünüyordu. Ancak bu konuda annenin görüşüne küçük bir ekleme yapmamız gerekiyor: sade ve pratik bir adam, aynı zamanda da azılı şiir düşmanı olan ve kasten en aptalca beyitleri dizip torununa gizlice öğreten büyükbabanın bu işteki rolü, yetenek ve edebî modellerden daha önemliydi.

Jaromil sözlerinin büyük bir dikkatle kaydedildiğini fark

etmekte gecikmedi ve ona göre davranmaya başladı; başlangıçta sözü derdini anlatmak için kullanırken, şimdi takdir ve hayranlık kazanmak ya da güldürmek için konuşuyordu. Sözlerinin başkaları üzerinde yaratacağı etkiye önceden seviniyor ve sık sık da umduğu tepkiyi göremeyince dikkat çekmek için münasebetsiz şeyler söylediği oluyordu. Ancak bu da her zaman isteneni vermiyordu; annesiyle babasına ikiniz de ödleksiniz (ödlek kelimesini karşı bahçede bir çocuktan duymuştu ve öbür çocukların buna çok güldüğünü hatırlıyordu) dediğinde babasından bir tokat yedi.

O zamandan beri, büyüklerin, sözlerinde neyi beğenip neyi beğenmediklerine ve neyin onları şaşkınlığa düşürdüğüne dikkat ediyordu. Bir gün bahçede annesiyle birlikteyken, büyükannenin yakınmalarının hüznünün ifade edildiği anne yaşam yabanı otlar gibi cümlesini kullandı.

Bu düşü üşten ne anladığını söylemek güç; kesin olan bir şey varsa, o da yabanî otlara özgü o dayanıklı değersizliği ve o değersiz dayanıklılığı kastetmediği, muhtemelen, yaşamın hüzünlü ve boş bir şey olduğuna ilişkin hayli belirsiz düşünceyi ifade etmek istediğiydi. Söylemek istediğinden farklı bir şey söylemiş olmasına rağmen sözlerinin etkisi müthiş anlamlı oldu; annesi sustu, saçlarını okşadı ve nemli bakışlarını gözlerinin içine dikti. Jaromil sessiz bir övgü taşıyan bu bakışlarla sarhoş oldu, öyle ki bunun tekrarlanmasını arzuladı. Yine annesiyle gezerlerken bir taş parçasına tekme attıktan sonra annesine, anneciğim bu taşa tekme attım ve şimdi ona öyle acıyorum ki içimden onu okşamak geliyor, deyip taşı okşamak üzere yere eğildi.

Anne oğlunun yalnızca yetenekli değil, aynı zamanda olağanüstü duyarlı ve diğer çocuklardan farklı olduğuna inanmıştı. Bu görüşünden büyükanne ve büyükbabaya sık sık söz ediyordu. Kendi halinde askercilik ya da atçılık oynayan Jaromil, bu konuşmaları müthiş bir ilgiyle izliyordu. Daha

sonra bakışlarını eve gelen konukların gözlerine dikiyor ve bu gözlerin kendisini olağanüstü ve benzersiz, belki de çocuktan öte bir çocuk olarak gördüklerini düşünerek kendinden geçiyordu.

Altı yaşına yaklaşıp okula başlamasına birkaç ay kaldığında, aile, kendine ait bir odası olması ve yalnız yatması konusunda ısrar etti. Anne zamanın nasıl akıp gittiğini üzülerek görüyordu, ama sonunda boyuneğdi. Kocasıyla birlikte, üst katın üçüncü ve en küçük odasını doğum günü armağanı olarak Jaromil'e vermeyi ve bir yatakla çocuk odası için gerekli diğer eşyaları satın almayı kararlaştırdılar; küçük bir etajer, düzen ve temizliğe teşvik etmek için ayna ve küçük bir çalışma masası.

Baba, odayı Jaromil'in yaptığı resimlerle süslemeyi önerip hemen, elmalar ve bahçeleri betimleyen çocuksu karalamalarla kenar süsü oluşturmaya girişti. Bu sırada anne ona yaklaşarak "senden bir şey isteyecektim" dedi. Baba dönüp baktığında, anne hem utangaç, hem de kararlı bir sesle devam etti: "şey, kâğıt ve boya isteyecektim." Sonra odasına gidip masaya oturdu, kağıdı önüne yayıp kurşun kalemle uzun uzadıya harfler çizdi. Sonunda fırçayı kırmızı boyaya batırıp harflerin içini boyamaya koyuldu. Boyama işi bitince ortaya bir yazı çıktı: Yaşam yabani otlar gibi. Yapıtını gözden geçirdi ve memnun oldu; harfler düzgün ve aşağı yukarı aynı boydaydı. Buna rağmen başka bir kâğıda aynı cümleyi yazıp harflerin içini bu kez de koyu maviyle boyamaya başladı; bu rengin, oğlunun özdeyişinin tarif olunmaz hüznüyle daha iyi bağdaştığını hissediyordu.

Daha sonra, Jaromil'in, dede kaka çaldı çukulata demiş olduğunu hatırladı ve dudaklarında mutlu bir gülümseme, (açık kırmızı boyayla) yazmaya koyuldu: sevgili dedemiz, çukulatayı seversiniz. Ardından, kaçamak bir gülümseyişle, ikiniz de ödleksiniz sözünü hatırladı, ancak bunu tekrarla-

maktan kaçınarak, yerine biz gideriz ormana, yürek coşar kana kana yazıp yeşile boyadı. Sonra da morla Annette'cik sanki gelincik yazdı. Jaromil hizmetçi Annette'cik demişti, ama anne hizmetçi sözcüğünün kulağa hoş gelmediği kanısındaydı. Bunun ardından, Jaromil'in tekme attığı taşı okşamak için eğilmiş olduğunu hatırladı ve bir an düşündükten sonra (açık maviyle) yazmaya koyuldu: Bir taşın bile canını yakamam. Son olarak çok hafif bir sıkıntı, ama daha çok da zevkle (turuncu renkte) anneciğim seni emzik gibi öpeceğim, ardından (altın yaldızla) benim annem annelerin en güzeli yazdı.

Doğum gününden bir gün önce, annesiyle babası heyecan içindeki Jaromil'i yatmak üzere büyükannesinin yanına gönderip eşyaları taşımaya ve duvarları süslemeye giriştiler. Ertesi sabah çocuğu kılık değiştirmiş odaya getirdiklerinde anne sinirliydi ve Jaromil de onun sıkıntısını dağıtacak hiçbir şey yapmadı; şaşkınlıktan ağzı açık, tek sözedemiyordu; esas ilgisini çeken masaydı (ama ilgisini çok belirsiz ve çekingen bir şekilde ifade ediyordu); bu, (üzerinde defter ve kitap koyacak bir yer bulunan, eğimli ve açılır kapanır tipte) yazı yazılan kısmı oturacak kısmıyla tek parça oluşturan ve okul sıralarına benzeyen garip bir mobilyaydı.

Artık sabredemeyen anne: "Söyle bakalım, hoşuna gitti mi?" diye sordu.

- Tabiî hoşuma gitti, dedi çocuk.

- Pekiyi, en çok hoşuna giden ne? diye sordu, büyükanneyle birlikte kapının eşiğinde dikilmiş, nice zamandır beklenen sahneyi hayranlıkla seyretmekte olan büyükbaba.

- Sıra, dedi çocuk, Oturdu ve kapağı açıp kapamaya koyuldu.

- Ya resimlere ne diyorsun? diye sordu büyükbaba friz gibi yerleştirilmiş resimleri göstererek.

Çocuk başını kaldırıp gülümsedi.

"Biliyorum onları."

- Böyle duvara yapıştırılmış hallerini nasıl buluyorsun?

Küçük yazı masasında oturmaya devam eden çocuk, duvara yapıştırılmış resimlerin hoşuna gittiğini belirtmek için başını salladı. Annenin yüreği daralıyordu, odadan kaçıp gitmeyi istedi. Fakat oradaydı ve duvara asılı yazıları sessizce geçiştiremezdi, çünkü bu sessizliği bir mahkûmiyet olarak hissedecekti. Bu nedenle "Bir de yazılara bak" dedi.

Çocuk başını öne eğiyor ve yazı masasının içine bakıyordu.

"Biliyor musun, istiyordum ki," diye söze başladı büyük bir sıkıntıya düşmek üzere olan anne, "istiyordum ki, beşikten okula nasıl büyüdüğünü hatırlayabilesin, çünkü sen çok akıllı bir çocuktun ve hepimiz için sevinç kaynağı oldun..." Bunları sanki mazeret gösteriyormuş gibi söylüyordu ve heyecanlandığından da aynı şeyi üstüste birkaç kez tekrarladı. Sonunda ne söyleyeceğini bilemeyip sustu.

Ama hediyesinden dolayı Jaromil'in ona minnet duymadığını düşünürken yanılıyordu. Kuşkusuz Jaromil söyleyecek bir şey bulamıyordu, fakat hoşnutsuz da değildi; sözleriyle övünç duyuyor ve onları boşa harcamaktan çekiniyordu.

Onları, özenle boyanarak temize çekilmiş ve resme dönüştürülmüş halde gördüğü şu an, nasıl yanıtlayacağını bilemediği, kendisini korkutacak denli büyük ve beklenmedik bir başarı duygusuna kapılıyordu; dikkate değer sözler söyleyen bir çocuk olduğunu anlıyor ve bu çocuğun tam da bu sırada olağanüstü bir şey söylemesi gerektiğini biliyor, ancak ne diyeceğini bilemediğinden başını öne eğiyordu. Ama kafasını kaldırıp da sözlerini, duvarlarda anıtlaşmış, donmuş ve kendisinden daha büyük ve daha kalıcı olarak gördüğünde kendinden geçmişti; kendi kişiliğiyle çevrildiği, sayısız olduğu, tüm odayı, tüm evi doldurduğu izlenimine kapılıyordu.

4

Jaromil daha okula başlamadan okuma yazmayı biliyordu, bu nedenle annesi doğrudan ikinci sınıfa başlayabileceğini düşündü. Bakanlıktan istisnaî bir izin sağladı ve Jaromil özel bir komisyon tarafından sınavdan geçirildikten sonra, kendisinden bir buçuk yaş büyük çocuklarla birlikte okula başladı. Okulda da herkes ona hayran olduğundan, sınıf aile yuvasının yansıması gibi geliyordu ona. Anneler gününde çocuklar yapıtlarını okuldaki törende sergilediler. Kürsüye en son Jaromil çıktı ve dokunaklı şiiriyle seyircilerden hayli alkış topladı.

Ancak bir süre sonra, bu alkışlayan seyirci kesiminin ardında, onu sinsice izleyen ve düşmanlık duyan bir kesimin bulunduğunu anladı. Diş hekimine gittikleri bir gün, tıklım tıklım dolu olan bekleme salonunda sınıf arkadaşlarından birine rastladı. Sırtlarını pencereye dayayıp yanyana oturdular. Jaromil bu sırada yaşlı bir beyin, konuşmalarını hoşnut bir gülümsemeyle dinlediğini farketti. Bu ilgi işaretinden cesaret alarak arkadaşına (herkesin duyabilmesi için sesini biraz yükselterek) millî eğitim bakanı olması halinde neler yapacağını sordu. Arkadaşı ne söyleyeceğini bilemediğinden kendi düşüncelerini sayıp dökmeye başladı; bu da pek zor olmuyordu, çünkü büyükbabasının onu eğlendirmek için verdiği söylevleri tekrarlamak yetiyordu. Jaromil bakan olursa okul iki ay, tatil on ay sürecek, öğretmen çocukların sözünü dinleyecek, onlara kahvaltılık almak için bakkala gidecek ve Jaromil'in üzerine basarak, yüksek ve anlaşılır bir sesle ayrıntılarını sergilediği bir sürü olağanüstü şey olacaktı. Sonra muayene odasının kapısı açıldı ve yanında bir hastayla birlikte hemşire dışarı çıktı. Dizleri üzerinde, kaldığı sayfayı hatırlamak için arasına parmağını sokmuş olduğu kitabını tutan bir kadın

hemşireye dönüp, neredeyse yalvaran bir sesle yakındı: "Ne olur şu çocuğa bir şey söyleyin! Kendini gösteride sanması katlanılmaz bir şey!"

Noël ertesinde, öğretmen öğrencileri teker teker tahtaya kaldırıp noel ağacının altında buldukları hediyeleri anlatmalarını istedi. Jaromil yap-boz oyununu, kar kayaklarını, buz patenlerini, kitaplarını saymaya koyuldu; ancak çocukların kendisine, kendisinin onlara baktığı tutkuyla bakmadıklarını ve bazılarının tersine kayıtsız, hattâ düşmanca bir ifade taşıdıklarını çabuk farketti. Konuşmasını kesti ve diğer hediyelerden tek kelime bile etmedi.

Yok yok merak etmeyin, defalarca anlatılmış olan, zengin çocuğu ve ondan nefret eden yoksul arkadaşları öyküsüne yeniden başlamaya niyetli değiliz. Aslında Jaromil'in sınıfında, aileleri onunkinden daha zengin çocuklar da vardı, ama bunlar diğerleriyle iyi anlaşıyorlar ve kimse zenginliklerini yüzlerine vurmuyordu. O halde Jaromil'de arkadaşlarının hoşuna gitmeyen ne vardı, onları rahatsız eden, kayıtsız kılan neydi?

Söylemeye dilimiz varmıyor ama, bu zenginlik değildi, annesinin sevgisiydi. Bu sevgi her şeyin üzerinde izler bırakıyordu; gömleğinde, başlığında, kullandığı kelimelerde, okul defterlerini koyduğu çantasında, evde vakit geçirmek için okuduğu kitaplarda, her şeyinde yazılıydı. Her şey onun için özel olarak seçilmiş ve hazırlanmıştı. Pinti büyükannesinin ona diktiği gömlekler, Allah bilir neden, erkek gömleğinden çok kız gömleğine benziyordu. Gözlerinin önüne düşmemesi için annesi tarafından tokayla alnının üstüne toplanan uzun saçlarla dolaşmak zorundaydı. Yağmurlu günlerde annesi büyük bir şemsiyeyle okulun önünde beklerdi; oysa arkadaşları ayakkabılarını çıkarıp su birikintilerinin içinde oynarlardı.

Anne sevgisi erkek çocukların alnına, diğer çocukların yakınlık duymasını engelleyen bir damga vurur. Kuşkusuz Jaromil zamanla bu damgayı gizlemeyi öğrendi, ama görkemli

bir şekilde okula başlayışının ardından, kendisiyle alay eden arkadaşlarının sırf eğlenmek için kendisini bir çok kez patakladıkları (bir ya da iki yıl süren) güç bir dönem geçirdi. Fakat yaşamının en kötü yılları olan bu dönemde bile, ömür boyu minnettar kaldığı birkaç arkadaşı oldu; bir iki kelimeyle dahi olsa onlardan sözetmek gerek.

Bir numaralı arkadaşı babasıydı: bazen topun başına geçiyor (öğrenciyken futbol oynarmış), Jaromil de iki ağacı kale yapıyordu; babası şut çektiğinde Jaromil kendini Çek millî takımının kalecisi gibi görüyordu.

İki numaralı arkadaşı büyükbabasıydı. Jaromil'i yanına katıp mağazalarına götürüyordu; bunlardan biri, babasının daha şimdiden tek başına yönettiği büyük bir ecza deposu, diğeriyse parfümeriydi. Parfümerideki tezgâhtar Jaromil'i sevecen bir gülümseyişle karşılıyor ve tüm parfümleri koklamasına izin veriyordu, öyle ki bir süre sonra değişik markaları kokularından tanır olmuştu. Gözlerini kapıyor ve büyükbabasının, şişeleri burnunun önünden geçirerek kendisini sınamasını istiyordu. "Sen bir koku üstadısın" diyordu büyükbaba ve Jaromil de yeni kokuların mucidi olduğunu düşünüyordu.

Üç numaralı arkadaşı Alik'tı. Alik, bir süreden beri villada yaşayan, küçük, delibaş bir köpekti. Eğitilmemiş ve başınabuyruk olmasına rağmen, Jaromil ona hoş düşler borçluydu, çünkü onu, kendisini okul koridorunda, sınıfın önünde bekleyen ve ders bitince eve kadar eşlik eden vefalı bir dost olarak görüyordu; o derece vefalı ki tüm arkadaşları Jaromil'i kıskanıyor ve peşinden gelmek istiyorlardı.

Köpeklerle ilgili düşler kurmak yalnızlığının tutkusu haline geldi, hattâ garip bir düalizme sürükledi; ona göre köpekler hayvanlar dünyasının tüm iyiliğini, tüm doğal erdemlerin toplamını temsil ediyorlardı; köpeklerin kedilere karşı olduğu bir savaş (generalleri, subayları olan ve kurşun askerleriyle oynarken öğrendiği tüm savaş hileleriyle birlikte bir savaş)

düşlüyor ve nasıl ki insan her zaman adaletten yana olmak zorundaysa, o da hep köpeklerden yana oluyordu.

Babasının odasında elinde kâğıt kalemle hayli zaman geçirdiğinden, köpekler resimlerinin başlıca konusu haline geldiler; köpeklerin general, asker, futbolcu ve şövalye olduğu sayılamayacak kadar çok destansı sahne vardı. Bu insana özgü rolleri dört ayaklı yapılarıyla beceremeyecekleri için de Jaromil onları, insan vücutlu olarak betimliyordu. Bu büyük bir buluştu! Aslında insan çizmeye kalkıştığında ciddî bir güçlükle karşılaşıyordu; insan yüzü çizmeyi beceremiyordu; buna karşılık, ucunda burnuyla köpek başının öne doğru uzamış şeklini çizmede çok başarılıydı, öyle ki, düşleri ve beceriksizliği köpek başlı adamlardan oluşan garip bir evren, basitçe, çarçabuk çizilebilecek ve futbol maçlarına, savaşlara ve haydut öykülerine uydurulabilecek kişilerden oluşan bir evren doğurmuştu. Uzun süren maceralar çiziyor ve dünyanın kâğıdını dolduruyordu.

Arkadaşları arasında kendi yaşındaki tek çocuk ancak dördüncü sırada yeralıyordu. Bu, okulun kapıcısının oğluydu. Soluk yüzlü ufak tefek bir adam olan kapıcı, sık sık öğrencileri müdüre gammazlardı. Öğrenciler de sınıfın şamaroğlanı olan oğlu aracılığıyla ondan intikamlarını alıyorlardı. Öğrenciler birbiri ardına Jaromil'den yüz çevirmeye başladıklarında, kapıcının oğlu tek sadık hayranı olarak kaldı ve sonunda villaya davet edilmeye hak kazandı; kendisine kahvaltı verildi, yemek çıkarıldı; Jaromil'in yap-bozlarıyla oynadı ve daha sonra da birlikte ev ödevlerini yaptılar. Bir sonraki Pazar Jaromil'in babası ikisini birlikte futbol maçına götürdü; karşılaşma çok iyiydi; karşılaşma kadar, Jaromil'in oyuncuları isimleriyle tanıyan ve bu işi bilen biri olarak eleştiriler yapan babası da çok iyiydi, öyle ki kapıcının oğlu gözlerini ondan ayıramıyor, tabiî Jaromil de bundan gurur duyuyordu.

Görünüş itibarıyla komik bir ilişkiydi: Jaromil her zaman

temiz pak giyinmiş, kapıcının oğlunun ceketinin dirsekleri delik; Jaromil'in ev ödevleri özenle hazırlanmış, kapıcının oğlununsa derslerle arası pek iyi değil. Bununla birlikte Jaromil bu sadık arkadaşının yanında kendini mutlu hissediyordu, çünkü kapıcının oğlu olağanüstü güçlüydü. Bir kış günü arkadaşları onlara saldırdılar, ama ağızlarının payını aldılar. Jaromil, arkadaşıyla birlikte, sayıca üstün bir rakibe karşı zafer kazanmış olmaktan mutluydu, ama başarılı bir savunmanın getirdiği saygınlık, saldırının getirdiği saygınlıkla karşılaştırılamazdı.

Banliyönün ıssız arsaları arasında aylaklık ettikleri bir gün öylesine temiz ve öylesine iyi giyimli bir çocuğa rastladılar ki, baloya gittiğine yemin edilebilirdi. "Muhallebi çocuğu" dedi kapıcının oğlu ve çocuğun yolunu kesti. Alaylı sorular sordular ve korkusuyla eğlendiler.

Sonunda çocuk cesaret bularak onlardan kurtulmaya kalkıştı. "Vay vay, şuna bak! Bunun bedelini pahalı ödeyeceksin", diye haykırdı, bu haddini bilmez dokunuşla ruhunun uderinliklerine kadar yaralanan Jaromil; kapıcının oğlu bu sözleri bir işaret olarak yorumladı ve çocuğun suratına bir tane yapıştırdı.

Zekâ ve fizik güç bazen dikkate değer bir şekilde birbirini tamamlayabilir. Cılız Byron'un fedakârca kendisine her tür sporu öğreten boksör Jackson'a ateşli bir sevgi duyduğu doğru değil midir? "Vurma, sadece tut," dedi arkadaşına Jaromil ve ısırgan otu bulmaya gitti; sonra çocuğu soyunmaya zorladılar ve tüm vücudunu ısırgan otu dalıyla kırbaçladılar. Bu sırada Jaromil "sevgili oğlunu ıstakoz gibi kızarmış görmek kuşkusuz annenin çok hoşuna gidecek" diyor ve arkadaşına karşı erkekçe bir dostluk, muhallebi çocuklarına karşıysa erkekçe bir nefret duyuyordu.

5

Ama neden Jaromil tek çocuk olarak kalıyordu? İkinci bir çocuğu istemeyen annesi miydi?

Tam tersine, o ilk annelik yıllarının mutlu çağına yeniden kavuşmayı enikonu istiyor, ama kocası yeni bir doğumu geciktirmek için sayılamayacak kadar çok neden ileri sürüyordu. Kuşkusuz ikinci bir çocuğa duyduğu özlem azalmıyordu, fakat daha fazla üstelemeye de cesaret edemiyordu, çünkü kocasının yeniden reddetmesinden korkuyor ve bu reddin kendisini küçük düşüreceğini biliyordu.

Ama annelik arzusu, ondan sözetmeyi kendine yasakladıkça daha çok aklına geliyordu; bu arzuyu gayrı meşru, gizli, dolayısıyla da yasak bir şeymiş gibi düşünüyordu; kocasının bir çocuk verebileceği fikri onu yalnızca çocuk nedeniyle çekmiyor, şehvet uyandırarak ikili bir anlam kazanıyordu; gel bana küçük bir kız ver, diyordu içinden kocasına ve bu kelimeleri tahrik edici buluyordu.

Arkadaş ziyaretinden geç ve biraz da keyifli döndükleri bir gece, Jaromil'in babası karısının yanına uzanıp ışığı söndürdükten sonra (evlendiklerinden beri, görmeyle değil, dokunmayla, kendisini arzuya bırakarak ona körlemesine sahip oluyordu) yorganı attı ve ona sarıldı. Aşk ilişkilerinin istisnaî durumu ve şarabın sarhoşluğu, kadının uzun zamandır duymadığı bir arzuyla kendini vermesine yolaçtı. Birlikte bir çocuk yaptıkları düşüncesi yeniden zihnini kaplıyordu; kocasının zevkin doruğuna yaklaştığını hissettiğinde kendine hâkim olmayı bıraktı ve kendinden geçmiş bir halde, her zamanki gibi ihtiyatlı olmayacağını, bedenini ondan ayırmayacağını, ona bir çocuk vermek, minicik güzel bir kız vermek istediğini haykırmaya başladı ve ona o kadar güçlü ve ihtilaçlı bir şekilde sarıldı ki, adam karısının isteğinin yerine

gelmeyeceğinden emin olmak için zor kullanarak kurtulmak mecburiyetinde kaldı.

Daha sonra, yorgun bir halde yanyana uzandıklarında kadın kocasına yaklaşıp kulağına, ondan bir çocuk sahibi daha olmayı istediğini fısıldamaya koyuldu; hayır daha fazla ısrar etmek istemiyordu, sadece sanki özür diler gibi, az önce anne olma arzusunu neden o denli şiddetli ve beklenmedik (belki de uygunsuz, bunu kabul ediyordu) bir şekilde belli ettiğini açıklamaya çalışıyordu; bu kez kuşkusuz minik bir kızları olacağını ekledi; kendisi nasıl Jaromil'in çizgilerinde kendisini buluyorsa, kocası da onun çizgilerinde kendisini bulabilecekti.

O zaman mühendis, kendisine kalırsa hiçbir zaman ondan bir çocuk sahibi olmak istemediğini (evlendiklerinden bu yana ona ilk kez hatırlatıyordu) söyledi; ilk çocukları sözkonusu olduğunda boyuneğmek zorunda kalmıştı, ama şimdi boyuneğmek sırası ondaydı; eğer kocasının, ikinci bir çocuğun çizgilerinde kendini bulmasını istiyorsa, en sadık görüntüsünü hiçbir zaman doğmayacak bir çocuğun çizgilerinde bulacağına dair güvence verebilirdi.

Yanyana uzanmışlardı ve anne artık hiçbir şey söylemiyordu; kısa bir süre sonra hıçkırıklara boğuldu ve gece boyunca ağladı; kocası ona dokunmadı bile, gözyaşlarının en yüzeysel katını bile aşamayan birkaç yatıştırıcı söz söylemekle yetindi sadece; sonunda her şeyi anladığını sanıyordu: yanında yaşadığı adam onu asla sevmemişti.

İçine gömüldüğü hüzün, şimdiye kadar yaşadığı acıların en deriniydi. Neyse ki kocasının ondan esirgediği teselliyi başka biri, tarih sundu. Sözünü ettiğimiz geceden üç hafta sonra kocaya seferberlik kâğıdı geldi; adam asker çantasını yüklenip sınıra doğru yola çıktı. Savaş kapıyı çalmak üzereydi, insanlar gaz maskeleri ediniyor, bodrumlarda hava saldırılarına karşı sığınaklar hazırlıyorlardı. Anne ülkenin başına gelen

felâkete bir kurtarıcıymışcasına sarıldı; felâketi içinde duyarak yaşıyor ve olayları renkli bir şekilde anlattığı oğluyla birlikte uzun saatler geçiriyordu.

Daha sonra büyük güçler Münih'te anlaştılar ve Jaromil'in babası Almanlar tarafından işgâl edilen tabyasından geri döndü. O günden beri, ailenin tüm üyeleri aşağıda, büyükbabanın odasında toplanıyor ve her gece, çok uzun zamandan beri uyuşmuş olduğunu düşündükleri (ama belki de uyur görünüp pusuda bekleyen) ve her şeyi koca gövdesinin gölgesiyle örtmek üzere birden siperinden fırlayan tarihin seyrini gözden geçiriyorlardı. Anne, bu gölgenin altında kendini ne kadar da iyi hissediyordu! Çekler kitle halinde Südetler bölgesini terk ediyorlardı, her tür savunma olanağı elinden alınmış Bohemya, Avrupa'nın ortasında koparılmaya hazır, meyva gibiydi, altı ay sonra, bir sabah vakti Alman tankları Prag sokaklarını istila etti, bu sırada Jaromil'in annesi hâlâ, vatanını savunması yasaklanmış bir askerin yanındaydı ve onun, kendisini hiçbir zaman sevmemiş adam olduğunu tamamen unutmuştu.

Ama tarihin zincirlerinden bu denli azgınca boşandığı dönemlerde bile, günlük yaşam er ya da geç su yüzüne çıkar, evlilik yatağı anıtsal bayağılığı ve uyuşturan sürekliliğiyle kendini gösterir. Bir gece, Jaromil'in babası elini yeniden annenin göğsüne koyduğunda, anne, bedenine dokunan adamın kendisini aşağılamış olan adamla aynı kişi olduğunu hatırladı. Elini itti ve ince bir anıştırmayla, bir süre önce kendisine sarfetmiş olduğu kaba sözleri hatırlattı.

Kötü olmak istemiyordu; bu redle sadece, ulusların büyük maceralarının, kalplerin mütevazi maceralarını unuttura-mayacağını göstermek istiyordu; kocasına geçmişteki sözlerini bugün düzeltme fırsatı vermeyi, o zaman aşağılanan kadını da bugün cesaretlendirmeyi diliyordu. Ulusun trajedisinin kocasını daha duyarlı kıldığından kuşkusu yoktu ve kaçamak

bir okşayışı bile pişmanlık belirtisi, aşklarının yeni bir sayfasının başlangıcı olarak şükranla kabule hazırdı. Ama ne gezer? Eli karısının göğsünden itilen koca arkasını döndü ve hemen uykuya daldı.

Praglı öğrencilerin yaptığı büyük gösteriden sonra Almanlar Çek Üniversitelerini kapadılar. Bu sırada anne hâlâ, kocasının yeniden göğsüne koymak üzere elini yorganın altına kaydırmasını bekliyordu. Büyükbaba güzel tezgâhtarın on yıldan beri kendisini soyduğunu keşfetti, küplere bindi ve beyin kanaması sonucunda öldü. Çek öğrencileri hayvan vagonlarına doldurulup toplama kamplarına gönderildi ve annenin başvurduğu doktor sinirlerinin kötü durumda oluşuna acıyıp dinlenmesini tavsiye etti. Yazları, kaplıca, balıkçılık ve gezinti meraklısı bir yığın turisti çeken bir ırmak ve göllerle çevrili küçük bir kaplıca istasyonunun yakınındaki bir pansiyonu bizzat öneri. Mevsim bahardı ve göl kenarında sakin gezintiler fikri Jaromil'in annesine çok çekici geldi. Ama daha sonra, yürek paralayan bir yaz anısı gibi restoranların bahçelerinde havada asılı kalan, unutulmuş, neşeli dans müziğinden korktu; kendi nostaljisinden çekindi ve oraya tek başına gidemeyeceğine karar verdi.

Kiminle gideceği konusunda düşünmesine gerek bile kalmadı. Kocasının çektirdiği acı ve kendisinin ikinci çocuk arzusu nedeniyle, ne zamandan beri onu neredeyse unutuyordu. Ne kadar da aptaldı, onu unutarak nasıl da kendi kendine acı çektirmişti! Pişmanlık duyguları içinde çocuğun üzerine eğildi ve yüzünü yüzüne dayayarak "Sen benim ilk ve ikinci çocuğumsun" dedi; ardından da şu alıkça cümleyi ekledi: "Sen benim birinci, ikinci, üçüncü, dördüncü, beşinci, altıncı, on altıncı çocuğumsun..." Sonra çocuğun yüzünü öpücüklere boğdu.

Kır saçlı ve sırım gibi iriyarı bir kadın onları tren istasyonunun peronunda karşıladı. Güçlü kuvvetli bir köylü iki valizi yüklenip, tek atlı bir faytonun beklediği gar çıkışına kadar taşıdı. Adam arabacı yerine geçti, Jaromil, annesi ve irikıyım kadın karşılıklı sıralarına yerleştiler. Küçük kentin sokakları boyunca gidip, bir tarafı Rönesans tarzında kemerlerle, diğer tarafıysa, ardında duvarları asmalarla kaplı eski bir şato ve bir bahçe bulunan demir parmaklıklarla çevrili bir meydana ulaştılar. Sonra ırmağa doğru indiler. Jaromil, sarı tahtadan bir dizi kabin, bir atlama tahtası, sandalyeleriyle birlikte beyaz masalar ve daha geride ırmak boyundaki kavakları seçebildi. Ama bu sırada fayton göl kenarına serpilmiş villalara giden yola girmişti bile.

Araba villalardan birinin önünde durdu, adam oturduğu yerden indi ve valizleri aldı. Jaromil ve annesi onun peşinden bir bahçe, bir hol ve bir merdiven geçip kendilerini, evli çiftlerin yatakları gibi karşı karşıya konmuş iki yatağın bulunduğu, biri bahçenin ve en ucundan da ırmağın görülebildiği balkona açılan, iki pencereli bir odada buldular. Anne balkonun korkuluklarına yaklaşıp derin derin solumaya koyuldu: "Ne ilâhi bir huzur!" dedi ve tahta iskeleye bağlı kırmızı bir kayığın inip çıktığı ırmak kıyısına bakarak, yeniden derin bir nefes alıp verdi.

Aynı gün, alt kattaki küçük salonda yenen akşam yemeği sırasında, anne yaşlı bir çiftle tanıştı. Salon her gece sakin ve uzun bir sohbetin uğultusuyla doluyordu. Jaromil'i herkes seviyor, annesi de onun gevezeliklerini, ilginç fikirlerini ve ağırbaşlı palavralarını zevkle dinliyordu. Evet ağırbaşlı, çünkü Jaromil diş hekiminin bekleme odasındaki kadını hiçbir zaman unutmayacak ve hep onun bakışlarından saklanabileceği bir

paravana arayacaktı. Hayran olunmaya duyduğu açlık hâlâ sürüyordu, ama saflık ve alçakgönüllülükle ifade edilen özlü cümlelerle hayranlık kazanmayı öğrenmişti.

Sessiz bahçenin içindeki villa, uzun deniz yolculuklarını düşündüren demirli kayık ve karanlık ırmak, şatolardan ve saraylardan sözedilen kitaplardaki prenseslere benzeyen iriyarı kadını götürmek üzere zaman zaman villanın önüne gelen siyah fayton, faytondan indikten sonra bir asırdan diğerine, bir rüyadan diğerine, bir kitaptan diğerine geçer gibi girilebilen ıssız yüzme havuzu, sütunları ardında kılıçla dövüşen şövalyelerin gizlendiği dar kemerli Rönesans meydanı; tüm bunlar Jaromil'in büyülenerek girdiği bir evren oluşturuyordu.

Köpekli adam da bu güzel evrenin bir parçasıydı; onu ilk kez gördüğ lerinde ırmak kıyısında hareketsiz durmuş suya bakıyordu; üzerinde deri bir pardesü, yanında da yere oturmuş siyah bir kurt köpeği vardı; hareketsizlikleriyle başka dünyalardan gelmiş kişileri andırıyorlardı. Aynı yerde ikinci kez karşılaştıklarında adam (üzerinde yine deri pardösü vardı) yerden aldığı taşları ileri doğru fırlatıyor, köpek de geri getiriyordu. Üçüncü karşılaşmalarında (dekor yine aynıydı: kavaklar ve ırmak) adam anneye kısa bir selâm verdi ve sonra arkalarından uzunuzadıya baktı; tabiî bu da uyanık Jaromil'in gözünden kaçmadı. Ertesi gün gezintiden döndüklerinde kurt köpeğini villanın girişinde otururbuldular. Salona girdikleri sırada içeriden gelen konuşmayı duydular ve erkek sesinin köpeğin sahibine ait olduğunu anladılar. O kadar merak etmişlerdi ki, bir süre salonun girişinde etraflarına bakarak ve çene çalarak pansiyoncu kadının çıkmasını beklediler.

Anne köpeği göstererek: "Kimin köpeği bu, gezerken hep rastlıyoruz?

- Lisenin resim hocasının" dedi kadın.

Anne, bir resim öğretmeniyle konuşmaktan çok memnun

olacağını, çünkü Jaromil'in resim yapmayı sevdiğini ve kendisinin de bir uzmanın fikrini almak istediğini belirtti. Kadın, öğretmeni anneyle tanıştırdı, Jaromil de resim defterini getirmek üzere odasına seğirtti.

Sonra dördü birlikte salonda oturdular; pansiyoncu kadın, Jaromil, Jaromil'in resimlerini inceleyen köpekli adam ve açıklamalarda ona eşlik eden anne. Anne, Jaromil'in her zaman, ilgilendiği şeyin, manzara ya da natürmort değil bir hareket çizmek olduğunu söylediğini, gerçekten kendisinin de, kişilerin neden hep köpek başlı olduklarını anlamamasına rağmen, onun resimlerinde şaşırtıcı bir canlılık ve hareket bulduğunu anlatıyordu; insan suratlı gerçek kişiler çizseydi, mütevazi ürünlerinin belirli bir değeri olacaktı, ama bu halleriyle bir anlam taşıyıp taşımadıklarını söyleyemiyordu.

Köpeğin sahibi resimleri, yüzünde memnun bir ifadeyle inceledi. Sonra, bu uresimlerde çekici bulduğu şeyin, hayvan başıyla insan bedeninin bu birleşimi olduğunu belirtti; bu hayalî birleşim raslantısal bir fikir değil, çocuğun resimlerinin büyük bir bölümünün de gösterdiği gibi, saplantılı bir imge, kökleri çocukluğunun ulaşılmaz derinliklerine inen bir şeydi. Annesi, oğlunun yeteneğini yalnızca dış dünyayı betimlemedeki ustalığıyla değerlendirme hatasına düşmemeliydi; bu ustalığa kim olsa ulaşırdı. Ressam olarak (bu arada hayatını kazanması gerektiğinden öğretmenliğin kendisi için lüzumlu bir sıkıntı olduğunu da işittiriyordu) çocuğun resimlerinde ilgilendiği şey, çocuğun kâğıda döktüğü bu son derece özgün iç dünyaydı.

Anne ressamın övgülerini zevkle dinliyor, pansiyoncu kadın, önünde büyük bir gelecek olduğunu söyleyerek Jaromil'in saçlarını okşuyordu. Jaromil'se gözlerini masanın altına dikmiş, tüm işittiklerini hafızasına kaydediyordu. Ressam, gelecek yıl Prag'daki liselerden birinde görev alacağını, eğer anne oğlunun diğer çalışmalarını getirip gösterirse memnun ola-

cağını söyledi.

"İç dünya!" Bunlar büyük laflardı ve Jaromil bunları işittiğinde dehşet memnun oldu. Daha beş yaşındayken olağanüstü bir çocuk olarak görüldüğünü unutmamıştı; diğerlerinden farklıydı; çantası ya da gömleğiyle alay eden arkadaşlarının tutumu da benzersizliğini (bazen acı bir biçimde) doğrulamıştı. Ancak şimdiye dek bu benzersizlik onun için boş ve belirsiz bir kavram olarak kalmıştı, kavranması güç bir umut ya da anlaşılmaz bir filizdi; oysa şimdi adı konmuştu, bu özgün bir iç dünyaydı ve içeriği de kesinlikle belirliydi; köpek kafalı adamların betimlendiği resimler. Kuşkusuz Jaromil köpek kafalı adamlar buluşunu, sırf insan yüzü çizememesi nedeniyle tesadüfen gerçekleştirdiğini biliyordu; bu da, iç dünyasının özgünlüğünün bir çabanın ürünü olmadığına, tersine, kafasından raslantısal ve mekanik bir şekilde geçenlerle kendini belli ettiğine ve Tanrı vergisi olduğuna dair belirsiz bir düşünce uyandırıyordu.

O günden sonra kendi düşüncelerini çok daha dikkatli bir şekilde izledi ve hayran olmaya başladı. Örneğin, öldüğünde, yaşamakta olduğu dünyanın da artık varolmayacağını düşündü. Bu düşünce aklına birden, öylesine gelmişti, ama artık içsel özgünlüğünden haberdar olduğundan (ve daha önce birçok düşüncenin yitip gitmesine göz yumduğundan) onu bırakmadı, dört elle sarıldı, gözlemledi, her cephesinden inceledi. Irmak kıyısında yürüyor ve arada bir gözlerini kapayıp, ırmağın varolmaya devam edip etmediğini düşünüyordu. Tabiî ki gözlerini her açtığında ırmak eskisi gibi akmaya devam ediyordu, ama dikkate değer bir şey varsa, o da bu deneyle, Jaromil'in onu görmediği zaman da ırmağın gerçekten orada varolduğunun kanıtlandığını Jaromil'in aklının almamasıydı. Bunu son derece ilgi çekici buldu, incelemelerine en azından yarım gün ayırdı ve daha sonra bundan annesine de sözetti.

Kaplıcadaki günlerin sonu yaklaştıkça birbirleriyle konuşmalarından aldıkları haz giderek artıyordu. Hava kararddıktan sonra birlikte dolaşıyor, dere kenarında eski bir banka oturuyorlar, elele tutuşup dolunayın sudaki aksini seyrediyorlardı. "Ne güzel" diye iç geçiriyordu anne; çocuk ayın suda oluşturduğu daireyi seyrediyor ve ırmağın katettiği uzun yolu düşünüyordu. Anne, birkaç gün içinde yeniden karşısına çıkacak olan bomboş günleri hatırladı ve çocuğa dönüp: "Yavrucuğum hiçbir zaman anlayamayacağın bir keder var içimde" dedi. Sonra gözgöze geldiler; kadın, çocuğun gözlerinde, kendisini anlamaya yönelik büyük bir sevgi ve istek olduğunu geçirdi aklından. Bu onu ürküttü; kadınca kaygılarını bir çocuğa açacak değildi ya! Ama bu anlayışlı bakışlar bir günah gibi çekiyordu onu. Ana oğul çifte yataklarına yanyana uzanmışlardı; anne, altı yaşına gelene kadar onun yanında yattığını ve o zamanlar mutlu olduğunu hatırlıyordu; evlilik yatağında birlikte mutlu olabileceğim tek erkek bu, diye geçirdi aklından. Bu düşünceye önce güldü, fakat oğlunun müşfik bakışlarıyla yeniden karşılaştığında bu çocuğun onu acı veren şeylerden uzaklaştırmakla (yani unutmanın tesellisini vermekle) kalmayıp, dikkatle dinleyebileceğini de (anlayışın tesellisini verebileceğini) düşündü. "Hayatım hiç de öyle aşkla dolu değil, bunu bilmeni isterim" dedi. Bir başka kez de ona, "anne olarak mutluyum, ama bir anne yalnızca anne değildir, aynı zamanda kadındır da" diyecek kadar ileri gitti.

Evet bu yarım kalmış sırdaşlıklar onu bir günah gibi çekiyordu ve kendi de bunun farkındaydı. Jaromil bir gün durup dururken "anneciğim, o kadar da küçük değilim, seni anlıyorum" dediğinde neredeyse dehşete kapıldı. Tabiî ki, yumurcak belirli bir şey sezmiyor, annesine yalnızca onunla her hüznü paylaşabileceğini anlatmaya çalışıyordu; ama kullandığı sözcüklerde çok derin bir anlam gizliydi; annenin gözleri, önünde aniden açılan bir uçuruma dalarcasına bu sözlere dalıp

gitti: bu gayrı meşru yakınlığın ve yasaklanmış anlayışın uçurumuydu.

7

Ya Jaromil'in iç dünyasının gelişmesi ne âlemdeydi?

Pek parlak değil; ilkokulda kolaylıkla başardığı dersler lisede çok zorlaşmıştı ve iç dünyanın hâlesi bu tek düzelik içinde kaybolup gidiyordu. Öğretmen dünyayı sefalet ve mutsuzluktan ibaret gören kötümser kitaplardan sözediyor, bu da Jaromil'in, yaşamı yabani otlara benzeten özdeyişini utanç verici biçimde bayağılaştırıyordu. Jaromil, bir zamanlar düşündüğü ya da hissettiği şeylerin kendine ait olduğuna artık inanmıyordu; sanki tüm düşünceler oldumolası bu dünyada varmış da, ' ütüphaneden kitap alır gibi onları ödünç almaktan başka bir şey yapılmıyormuş gibi geliyordu ona. O halde Jaromil kimdi? Benliğinin içeriği gerçekte ne olabilirdi? İncelemek üzere bu benliğin üzerine eğiliyor, fakat orada, benliğini incelemek için kendi üzerine eğilmiş görüntüsünden başka bir şey bulamıyordu.

İki yıl kadar önce, ilk kez olarak iç dünyasının özgünlüğünden sözeden adamı özlemle düşünmeye koyuluşu böyle başladı. Resim dersinden zar zor orta aldığından (suluboya çalıştığı zaman boya hep kurşunkalemle çizilmiş taslağın dışına taşıyordu) anne, oğlunun isteği üzerine, ressamın adresini araştırabileceğini ve ondan, notlarını düşüren yetersizliklere çare olmak üzere, Jaromil'e özel dersler vermesini rica edebileceğini düşündü.

Böylece günün birinde, Jaromil ressamın dairesine adımını attı. Daire bir binanın çatı katındaydı ve iki odası vardı; birinci odada büyük bir kitaplık bulunuyordu; ikincisininse penceresi yoktu ve eğimli olan tavanı boydanboya buzlu camla kaplıydı. Etrafta, resim sehpaları, bitmemiş tablolar görülüyordu. Uzun

masanın üzeriyse kâğıtlar ve küçük boya şişeleriyle doluydu. Duvarlarda, ressamın, zenci masklarının röprodüksiyonları olduğunu söylediği garip kara suratlar asılıydı. Divana yatmış olan köpek (Jaromil onu tanıyordu) kıpırdamadan ziyaretçiyi izliyordu.

Ressam Jaromil'i uzun masaya oturttu ve resim defterini karıştırmaya koyuldu. "Hep aynı şeyler, bunlarla hiçbir yere varılmaz" dedi ardından.

Jaromil, ressamın hoşuna gidenin köpek başlı insanlar olduğunu ve bunları onun için çizdiğini söylemek istiyordu, fakat öyle düş kırıklığına uğramış, öyle sıkılmıştı ki tek sözedemiyordu. Ressam önüne bir kâğıt koydu, boya şişesini açtı ve fırçayı eline verdi; "Şimdi aklından ne geçiyorsa onu çiz, fazla düşünme ve çiz..." dedi. Ama Jaromil o kadar korkmuştu ki, ne çizeceğini kesinlikle bilmiyordu. Ressam ısrar ettiğinden, istemeye istemeye biçimsiz vücutlu bir köpek başına sığındı. Ressam memnun olmadı. Jaromil utana sıkıla, suluboya öğrenmek istediğini, çünkü sınıfta suluboya yaparken, boyaların hep çizgilerden taştığını söyledi.

"Annen bundan sözetti, ama şimdilik bunu unut, köpekleri de unut" dedi ressam. Jaromil'in önüne büyükçe bir kitap koyup, beceriksiz, siyah bir çizginin renkli fonda, Jaromil'e kırkayaklar, deniz yıldızları, bok böcekleri, yıldızlar ve aylar hatırlatacak şekilde kararsızca kıvrıldığı sayfaları gösterdi. Hayal gücüne dayanarak buna benzer bir şeyler çizmesini istiyordu." "Ama çizmem gereken ne" diye sordu çocuk. "Bir çizgi çiz, hoşuna giden bir çizgi, ressamın işinin, nesnelerin dış hatlarını aynen yeniden çizmek değil, kendi çizgileriyle kâğıt üzerinde bir evren yaratmak olduğunu da unutma" dedi ressam. Jaromil hiç de hoşuna gitmeyen çizgiler çizdi, bir sürü kâğıt doldurdu ve sonunda annesinin talimatların uygun olarak ressamın parasını verip eve döndü.

Ziyaret beklediğinden farklı bir şekilde geçmiş ve kaybolmuş

iç dünyasını yeniden keşfetme fırsatı olmamıştı; tam tersine, Jaromil'i kendi malı olan tek şeyden, köpek başlı adamlardan yoksun bırakmıştı. Ama yine de, annesi resim dersinin ilgisini çekip çekmediğini sorduğunda, dersten coşkuyla sözetti; coşkusunda samimiydi, çünkü bu ziyaret ona, iç dünyasının doğrulanmasını getirmediyse de, orada herhangi birinin girmeyeceği ve daha baştan kendisine büyük ayrıcalıklar sağlayan olağanüstü bir dış dünya bulmuştu; kendisini şaşkınlığa düşüren, ama banliyö evlerinin duvarlarındaki natürmort ve manzaralarla hiç ilgisi olmama üstünlüğünü (bunun bir üstünlük olduğunu hemen anlamıştı) taşıyan garip resimler görmüştü; bir de hemen sahiplendiği tuhaf düşünceler öğrenmişti. Örneğin burjuva sözcüğünün bir küfür olduğunu anladı: resimlerin aynı yaşamdaki gibi olmasını ve doğayı taklit etmesini isteyen kişi burjuvadır; ama burjuvalarla dalga geçilebilir, çünkü onlar ölmüşlerdir, ama bundan haberleri yoktur (bu düşünce Jaromil'in çok hoşuna gidiyordu).

Tabiî böyle olunca, ressamın evine seve seve gidiyor ve köpek kafalı adam resimlerinin bir zamanlar kendisine sağlamış oldukları başarının tekrarını arzuluyordu, ama boşunaydı! Miro'nun resimleri üzerine çeşitlemeler yapması gerekirken, kendiliğindenlikten ve çocuksu oyunların güzelliğinden tamamıyla yoksun karalamalar yapıyordu; zenci masklarına bakarak yaptığı resimler modelin beceriksizce taklitlerinden öteye geçemiyor ve ressamın umduğunun tersine, çocuğun hayal gücünü hiç mi hiç uyarmıyordu. En küçük bir hayranlık belirtisi dahi görmeden ressamın evine gitmeyi çekilmez bulduğundan, Jaromil de bir karar verdi ve çıplak kadın resimleri çizdiği gizli resim defterini ressama götürdü.

Resimlerin çoğu için yararlandığı modeller, büyükbabasının eski kitaplığındaki resimli dergilerde görmüş olduğu heykel fotoğraflarıydı; tabiî bunlar (özellikle defterin ilk sayfala-

rındakiler), geçen yüzyılın resimlerinde rastlanabilecek türden, kibirli, olgun ve iriyarı kadınlardı. Defterin ileriki sayfaları daha ilginç bir şey sergiliyordu; başsız bir kadın resmi. Baş, boyun hizasından kesilip çıkarılmıştı, bu da kafanın kesildiğini ve kâğıdın hâlâ, hayalî bir baltanın izini taşıdığı izlenimi veriyordu. Kağıttaki delik Jaromil'in çakısının eseriydi; Jaromil'de, hoşlandığı ve sık sık, giysilerin altındaki bedenini çıplak görmek arzusuyla seyrettiği bir sınıf arkadaşının fotografı vardı. Bu arzusunu gerçekleştirmek için, kızın fotoğrafından kestiği kafayı deliğin altına gelecek şekilde yerleştiriyordu. Daha sonraki tüm kadın resimlerinde kafalar kesilmişti. Bazılarında da kadınlar çok garip durumlarda, örneğin çömelmiş işerken çizilmişti. Ancak bunların yanında, Jeanne d'Arc gibi, odunlar üzerinde ve alevler arasında betimlenmiş kadınlar da vardı. Tarih dersleriyle açıklayabileceğimiz (ve belki de mazur görebileceğimiz) bu işkence sahneleri uzun bir dizinin başlangıcıydı; diğer çalışmalarda, kazığa oturtulmuş başsız bir kadın, bacağı kesilmiş başsız bir kadın ve bir kolu kesilmiş ve sözedilmemesi gereken başka durumlarda bir kadın yeralıyorlardı.

Bunların, ressamın hoşuna gidip gitmeyeceğinden Jaromil tabiî ki emin olamazdı; koca ciltli kitaplarda ya da atölyedeki tuvallerde gördüklerine hiç mi hiç benzemiyorlardı; yine de ona, gizli resim defterindeki resimlerinde, onları ustasının yaptıklarına yakınlaştıran bir şeyler varmış gibi geliyordu; bu, belki yasaklanmış olmaları, belki, Jaromil'in evindeki resimlerle karşılaştırıldığında ortaya çıkan farklılıklarıydı; belki de, gerek kendi çıplak kadın resimlerinin, gerekse ressamın anlaşılmaz tuvallerinin, aile üyelerinden ve alışılmış ziyaretçilerden oluşan bir jürinin değerlendirmesine tâbî tutulmaları halinde yolaçacakları hoşnutsuzluktu.

Ressam defteri karıştırdı ve hiçbir şey söylemeden Jaromil'e büyükçe bir kitap uzattı. Sonra bir kenara çekilip kâğıda bir

şeyler çizmeye koyuldu. Jaromil koca kitabın sayfalarında, koltuk değneğine gerek gösterecek kadar uzun bacaklı çıplak bir adam, yumurtadan doğan bir çiçek, karıncalarla kaplı bir surat, ellerinden biri kayaya dönüşen bir adam görüyordu.

Ressam Jaromil'in yanına gelerek "Göreceksin bak Salvador Dali ne harika çiziyor" dedi ve önüne alçıdan çıplak bir kadın heykelciği koyarak sürdürdü: "Desen tekniğini gözardı ettik, bu bir hatadır. Daha sonra kökten değiştirebilmek için, işe, dünyayı şimdiki haliyle tanımakla başlamalı". Böylece Jaromil'in resim defteri, ressamın bir çizgiyle oranlarını değiştirip düzelttiği çıplak kadın resimleriyle doldu.

8

Kadın, beleniyle yeterince yaşamadığı zaman, sonunda onu düşman gibi görür. Anne, oğlunun resim derslerinden dönüşte getirdiği garip karalamalardan pek memnun değildi, ama ressam tarafından düzeltilmiş çıplak kadın resimlerini gördüğünde yoğun bir tiksinti duydu. Birkaç gün sonra, pencereden bakarken aşağıda bahçede kiraz toplayan hizmetçi Magda'nın çıktığı merdiveni tutan ve hizmetçinin eteğinin altına dikkatle bakan Jaromil'i gördü. Dört bir yandan çıplak kadın kalçalarının saldırısına uğramış hissetti kendisini ve daha fazla beklememeye karar verdi. O gün de Jaromil'in resim dersi günüydü, anne alelacele giyindi ve oğlundan önce yola düştü.

"Namus budalası değilim, diye söze başladı atölyedeki koltuğa oturduktan sonra, ama Jaromil'in tehlikeli bir yaşa girdiğini biliyorsunuz."

Ressama söylemek istediklerini öylesine özenle hazırlamıştı ki, geriye söyleyecek bir şey kalmıyordu. Bu cümleleri, penceresinden bahçenin, tüm düşüncelerini zimnen alkışlayan dingin yeşilliği görünen aile ortamı içinde hazırlamıştı. Bu-

radaysa yeşillik yoktu; sehpalarda garip tuvaller, divanın üzerinde de başı ayaklarının arasında, şüpheci bir sfenksin sabit bakışlarıyla kendisini izleyen bir köpek vardı.

Ressam, birkaç cümleyle annenin itirazlarını çürüttü ve çocukların resim anlayışını köreltmekten başka hiçbir işe yaramayan resim derslerinden Jaromil'in alabileceği yüksek notların kendisini hiç ilgilendirmediğini ekledi. Çocuğun resimlerinde onu ilgilendiren şey, neredeyse hastalıklı denilebilecek kerteye varan özgün hayal gücüydü.

"Raslantıya bakın. Birkaç yıl önce bana getirdiğiniz resimlerde köpek başlı adamlar vardı. Oğlunuzun bu yakınlarda gösterdiği resimlerdeyse çıplak kadınlar betimleniyordu, ama hepsi de başsızdı. İnsana insanî bir yüz, insanî bir doğa hakkı tanıma konusundaki bu inatçı reddi anlamlı bulmuyor musunuz?"

Anne, oğlunun insanın insani doğasını reddecek kertede kötümser olmadığını söylemeye çalıştı.

"Tabiî, resimleri elbette kötümser bir düşünüşün ürünü değil, dedi ressam. Sanat akıldan başka kaynaklardan yararlanır. Neden ya da nasıl olduğunu bilmeksizin, kendiliğinden Jaromil'in aklına köpek başlı adamlar veya başsız kadınlar çizme fikri geldi. Ona bu garip, ama saçma olmayan resimleri çizdiren bilinç dışıdır. Oğlunuzun bu görüşüyle, yaşamımızı her an sarsan savaşarasında gizli bir bağ olduğu kanısında değil misiniz? Savaş insanı yüzünden ve kafasından mahrum bırakmadı mı? Kafasız adamların, kafasız kadın parçasının peşinden koşmaktan başka bir şey bilmedikleri bir dünyada yaşamıyor muyuz? Dünyanın gerçekçi bir açıdan görülmesi en boş yanılsama değil midir? Oğlunuzun çocuksu resimleri çok daha gerçekçi değil mi?"

Buraya ressamı paylamaya gelmişti, oysa şimdi azarlanmaktan korkan küçük bir kız çocuğu gibi sıkılgandı; ne diyeceğini bilemiyor ve susuyordu:

Ressam koltuğundan kalkıp, çerçevesiz tuvallerin bulunduğu köşeye yöneldi. Birini aldı, yüzü odaya bakacak şekilde yerleştirdikten sonra dört adım geri gidip yere çömeldi ve resme bakmaya koyuldu. "Gelin" dedi ve kadın (uysalca) yaklaştığında da elini beline koyup yanına çekti. Yanyana çömelmişlerdi; kadın, kırmızıyla kahverenginin, kan buğusu olarak da algılanabilecek sönmüş alevlerle dolu, bir tür ıssız ve kömürleşmiş manzara oluşturan karışımını hayranlıkla seyrediyordu. Bu manzaranın içinde, ıspatulayla kazınmış bir kişi, beyaz iplikten yapılmış izlenimini veren (figürün fonunu tuvalin boyanmamış dokusu oluşturuyordu), yürümekten çok süzülen, varla yok arası bir kişi yeralıyordu.

Anne ne söylemesi gerektiğini henüz bilmiyor, ama ressam tek başına konuşuyordu; uzaktaki savaş hayaletinden, modern resmin fantezisinden, yaprakları arasına insan bedeni parçaları karışmış ağaçlardan, parmakları ve dallarının tepesinden bakan gözleri olan ağaçlardan sözediyordu. Daha sonra, savaş ve aşktan gayri hiçbir şeyin kendisini ilgilendirmediğini söyledi; anenin tuval üzerinde ayırdedebildiği kişi gibi, savaşın kanlı dünyasının ardından beliren aşk... (Anne, bu konuşmanın başından beri ressamı ilk kez olarak anladığını hissetti, çünkü o da tuval üzerinde bir tür savaş meydanı görüyordu, beyaz çizgiler de bir kişiyi andırıyordu). Sonra ressam ona birbirlerini ilk kez gördükleri ve daha sonra birçok kez karşılaştıkları ırmak boyundaki yoldan sözetti ve aynen aşkın utangaç ve beyaz bedeni gibi, ateş ve kandan oluşan bir sisin içinden fırlayıp karşısına çıktığını söyledi.

Ardından, çömelmiş durumdaki kadının yüzünü kendisine çevirdi ve öptü. Onu öpeceğini düşünmesine bile fırsat bırakmamıştı. Zaten bu karşılaşmanın esprisi de bundaydı: olaylar anneyi hazırlıksız yakalıyor, hayal gücünü ve düşüncesini hep geride bırakıyordu. Öpüşme, düşünmesine zaman bırakmayan bir emrivâkîydi ve bundan sonra dü-

şünmesi, geçmekte olan olayda hiçbir şey değiştiremezdi, çünkü zamanı ancak, belki de olmaması gereken bir şeyin olduğunu düşünmeye yetmişti; ama bundan da tam olarak emin değildi, bu tartışılır sorunun cevabını erteleyip işleri olduğu gibi kabul ederek, tüm dikkatini o sırada olanlarda yoğunlaştırdı.

Ressamın dilini ağzının içinde hissetti ve bir anda kendi dilinin ürkek ve gevşek olduğunu ve herhalde ressamda, ıslak bir kumaş parçası izlenimi uyandırdığını anladı; bundan utanç duydu ve neredeyse öfkeyle, ne zamandan beri öpüşmediği gözönüne alınırsa, dilinin ıslak kumaş gibi olmasında şaşılacak bir şey olmadığını düşündü; hemen dilinin ucuyla ressamın diline cevap verdi. Adam onu yerden kaldırarak divanın üzerine bıraktı (onları izlemeye devam eden köpek divandan atladı ve kapının yanına gidip uzandı) ve göğüslerini okşamaya koyuldu; kadın haz ve gurur duydu. Ressamın yüzünde açlık ve gençlik görüyordu; uzun zamandır kendini aç ve genç hissetmemiş olduğunu düşündü ve bundan sonra hissedemeyeceği korkusuna kapılıp aç ve genç bir kadın gibi davranmayı emretti kendine; birden (bu kez de olay düşünmesine zaman kalmadan gerçekleşti) bunun, doğduğundan beri bedeni içinde hissettiği üçüncü adam olduğunu anladı.

Anladığı bir şey daha vardı: ressamı isteyip istemediğini hiç mi hiç bilmediği... Aklına, hep aptal ve tecrübesiz bir kız olduğu düşüncesi geldi; kafasının bir köşesinde olsun ressamın kendisini öpeceği ve yatağa götüreceği şüphesi bulunsaydı, şu an olanlar hiçbir zaman gerçekleşmeyecekti. Ama bu düşünce aynı zamanda içini rahatlatan bir mazeret oluşturuyordu, çünkü bundan, gayrı meşru ilişkiye şehveti nedeniyle değil, masumiyeti nedeniyle sürüklendiği sonucunu çıkarıyordu; masum olduğu düşüncesi derhal, kendisini sürekli olarak masum bir yarı olgunluk durumunda tutan kişiye yönelik öfkeyle karıştı ve bu öfke düşüncelerinin üzerine bir

perde gibi indi: az sonra hızlanan soluğundan başka bir şey işitmez oldu ve yapmakta olduğunu çözümlemekten vazgeçti.

Soluk alıp verişleri sakinleştiğinde düşünceleri tekrar ayaklandı, onlardan kurtulmak için başını ressamın göğsüne koydu; ressamın, saçlarını okşayan ellerine kendini bırakıyor, yağlıboyaların başdöndürücü kokusunu içine çekiyor ve sessizliği ilk hangisinin bozacağını düşünüyordu.

Bunu yapan ne biri, ne diğeri, kapının zili oldu. Ressam ayağa kalkıp aceleyle pantolonunu iliklerken "Jaromil bu" dedi.

Anne çok korktu.

"Burada uslu uslu otur" dedi ressam ve dışarı çıktı.

Çocuğa kapıyı açıp öbür odaya aldı. "Atölyede bir konuğum var, bugün burada kalacağız. Göster bakalım getirdiklerini" dedi. Jaromil defterini uzattı, ressam onun evde yaptıklarını inceledi, sonra önüne boyaları koyup kâğıt ve fırça verdi, bir konu tarif edip çizmesini istedi.

Atölyeye döndüğünde anne giyinmiş ve gitmeye hazırdı. "Onu neden bırakmadınız, neden göndermediniz?

- Beni bu kadar çabuk terketmek zorunda mısın?

- Bu çılgınlık dedi anne. Ressam onu yeniden kollarına aldı; bu kez ne karşı koyuyor, ne de okşayışlarına karşılık veriyordu; ruhsuz bir beden gibiydi ve ressam bu atıl bedenin kulağına fısıldıyordu: ""Evet, bu çılgınlık. Aşk ya çılgınlıktır, ya da yoktur." Kadını divana oturtup öpmeye ve göğüslerini okşamaya koyuldu.

Sonra, Jaromil'in çizdiklerine gözatmak üzere öbür odaya geçti. Bu kez verdiği konu çocuğun el becerisini geliştirmeyi amaçlamıyordu; Jaromil yakın bir zamanda gördüğü ve hatırladığı bir rüyasını çizecekti. Ressam konuyu uzun uzun açıklamaya koyuldu: rüyalardaki en güzel şey, günlük yaşamda karşılaşılamayacak şeylerin şüpheli karşılaşmalarıydı; rüyada

bir gemi yatak odasının penceresinden içeri girebilir, yirmi yıldır hayatta olmayan bir kadın yatakta yatıyor olabilir, buna rağmen bir de bakarsın ki kadın kayığa binmiş, kayık anında tabuta dönüşmüş ve bir ırmağın çiçekli kıyılarında sallanmaya koyulmuştur. Lautréamont'un, şemsiyeyle dikiş makinasının diseksiyon masasında karşılaşmalarındaki güzelliğe ilişkin ünlü cümlesinden sözettikten sonra "bu karşılaşma yine de bir kadınla çocuğun ressamın atölyesindeki karşılaşmalarından daha güzel değildir" dedi.

Jaromil hocasının önceki günlerdekinden biraz daha farklı olduğunu görüyordu, rüyalardan ve şiirden sözettiğinde sesinde beliren coşkuyu yakalamıştı. Yalnızca bundan hoşlanmakla kalmıyor, kendisi için ateşli bir konuşma yapılmış olmasından da haz duyuyordu; özellikle hocasının, bir çocukla kadının ressamın atölyesindeki karşılaşmalarına ilişkin son cümlesini kafasına iyice yerleştirmişti.

Ressam az önce, bugün bu odada kalacaklarını söylediğinde, Jaromil atölyede kesinlikle bir kadın olduğunu anlamıştı ve tabiî, görmesine izin verilmediğine göre bu sıradan biri değildi. Ama bu bilmeceyi aydınlatmaya kalkışmak için erişkinler dünyasından henüz çok uzaktı; onu esas ilgilendiren, ressamın bu son cümlede onu, yani Jaromil'i, kuşkusuz çok önem verdiği bu kadınla aynı yere koyması, Jaromil'in gelişinin, kadının varlığını elbette daha güzel ve daha değerli kılmasıydı. Bundan, belki de, henüz bir çocuk olması nedeniyle net bir şekilde ayırdedemediği, ama erişkin ve bilge bir kişi olarak ressamın farkettiği, derin ve gizemli bir içsel benzerlik yüzünden ressam tarafından sevildiği, onun hayatında yeri olduğu sonucunu çıkardı. Bu düşünce içini dingin bir coşkuyla doldurdu ve ressam başka bir konu verdiğinde hummalı bir şekilde fırçaya sarıldı.

Ressam atölyeye döndüğünde anneyi gözyaşları içinde buldu.

"Yalvarırım, bırakın da hemen gideyim!

- Git, birlikte de gidebilirsiniz, Jaromil'in işi birkaç dakikaya kadar biter.

-Siz bir şeytansınız" dedi anne ağlamasını sürdürerek. Ressamsa kucaklayıp öpücüklere boğuyordu onu. Ardından öbür odaya geçti, çizdiklerinden dolayı Jaromil'i tebrik etti (Ah! Jaromil o gün ne mutluydu!) ve evine gönderdi. Sonra atölyeye döndü, gözü yaşlı anneyi boya lekeleriyle kaplı divana yatırdı, cansız dudaklarını ve nemli yüzünü öpüp tekrar sevişti onunla.

9

Anneyle ressamın aşkı, ilk karşılaşmalarına damgasını vuran kehanetler den asla kurtulmamalıydı: bu, gözlerinin ta içine bakarak, hülyalı bir biçimde uzunuzadıya önceden seyrine daldığı bir aşk değildi; bu, onu gafil avlayan, beklenmedik bir aşktı.

Bu aşk ona sürekli olarak aşk karşısındaki hazırlıksızlığını hatırlatıyordu; tecrübesizdi, ne ne yapması, ne de ne söylemesi gerektiğini biliyordu. Ressamın ilginç ve ısrarcı yüzüyle karşılaştığında, söyleyeceği her sözden, yapacağı her hareketten utanç duyuyordu; bedeninin de daha iyi hazırlanmış olduğu söylenemezdi; doğumdan sonra onunla yeterince ilgilenmemiş oluşuna ilk kez hayıflanıyor ve karnının, hüzünle sarkan bu kırışık derinin görüntüsü karşısında ürküyordu.

Hep huzur içinde yaşlanabileceği, bedenle ruhun bir elin iki parmağı gibi olacağı (evet, gözlerinin ta içine bakarak, hülyalı bir biçimde, uzunuzadıya önceden seyrine daldığı aşk böyleydi) bir aşk düşlemişti; oysa burada, ansızın atıldığı bu karşılaşmada, ruhunu acı verecek denli genç, bedeniniyse acı verecek denli yaşlı buluyor ve ruhunun gençliğinin mi, yoksa bedeninin yaşlılığının mı düşüşüne yol açacağını bil-

meden, daracık bir köprüyü titrek adımlarla aşarcasına macerasında ilerliyordu.

Ressam aşırı ilgiyle üstüne düşüyor, onu resimlerinin ve düşüncelerinin dünyasına sokmaya çabalıyordu. O da bundan sevinç duyuyor ve bunu, ilk karşılaşmalarının, durumdan yararlanan bedenlerinin tuzağından başka bir şey olmayışının kanıtı olarak görüyordu. Ama aşk, hem ruhu, hem de bedeni tuttuğunda daha çok zaman alır, anne de sık sık evden ayrılışını (özellikle Jaromil'e ve büyük anneye) mazur göstermek için yeni dostlar icat etmek zorunda kaldı.

Ressam çalışırken anne bir sandalye çekip yanına oturuyordu, ama bu yeterli değildi; kendisine göre resmin, yaşamdan en güzeli bulup çıkarma yollarından yalnızca biri olduğunu açıklamıştı ressam; en güzeli, bir çocuk, oyunlarında, herhangi bir adam da rüyalarını yazarak bulabilirdi. Bu yüzden anneye kâğıt ve boya verip boyaları kağıda dökmesini ve üflemesini istiyordu. Renk hüzmeleri kâğıt üzerinde dört bir yana koşuşturmaya koyuluyor ve kâğıdı renk ağıyla kaplıyordu. Ressam da bu mütevazi yapıtları kitaplığının camının ardında sergiliyor ve eve gelenlere bunlardan övgüyle sözediyordu.

İlk ziyaretlerinden birinde, tam ayrılacağı sırada ressam anneye çok sayıda kitap verdi. Bunları evde okuyacaktı, fakat gizli okuması gerekiyordu, çünkü patavatsız Jaromil'in, ya da aileden başka birinin, bu kitapların nereden geldiğini sormasından çekiniyordu. Bu soruya tatmin edici bir cevap vermesi güçtü, çünkü bu kitapların, arkadaşlarının ya da babasının kitaplığında bulunabilecek olanlardan hayli farklı olduklarını görmek için bir gözatmak bile yeterliydi. O halde, yalnız olduğu zamanlarda okumak üzere, bunları çamaşır dolabına, sütyenlerin ve geceliklerin altına saklamak gerekiyordu. Yasak bir şey yapıyor olma ve suçüstü yakalanma korkusu, dikkatini okuduğu şey üzerinde toplamasını engelliyordu: birçok sayfayı üstüste iki üç kez okumasına rağmen,

okuduklarından aklında pek bir şey kalmıyor, hattâ hemen hemen hiçbir şey anlamıyor gibiydi.

Sonra da ressamın evine sınavdan geçirilmekten korkan bir öğrenci gibi gidiyordu, çünkü ressam işe, kitabı sevip sevmediğini sormakla başlıyor ve kadın onun, olumlayan bir cevaptan fazlasını beklediğini, kitabın onun için bir konuşmanın hareket noktası olduğunu ve kitapta, sanki birlikte savundukları bir gerçek sözkonusuymuşcasına, ressamın fikir birliğine varmak istediği cümleler bulunduğunu biliyordu. Anne tüm bunların bilincindeydi, ama kitapta ne olduğunu, daha doğrusu bu kadar önemli ne olduğunu pek anlamıyordu Kurnaz bir öğrenci gibi mazeret uydurdu: ele geçmelerini önlemek için kitapları gizli gizli okuduğundan ve bu durumda da istediği gibi konsantre olamadığından yakındı.

Ressam mazereti kabul etti, ama zekice bir çözüm bulmaktan da geri kalmadı; bir sonraki derste, Jaromil'e modern sanat eğilimlerinden sözetti ve okumak üzere bir sürü kitap verdi, çocuk da sevinerek kabul etti. Kitapları oğlunun masası üzerinde gören ve bu kaçak kaynakların aslında kendisini hedeflediğini anlayan anne korkuya kapıldı. Şimdiye kadar macerasının tüm yükünü tek başına üstlenmişti, oysa şimdi oğlu (o saflık timsali) farkında olmadan bu gayrı meşru aşkın habercisi haline geliyordu. Ancak yapılabilecek hiçbir şey yoktu; kitaplar Jaromil'in masasının üzerindeydi ve anneye, anlaşılması zor olmayan bir annelik ilgisi görünümü altında sayfaları karıştırmaktan başka bir çare kalmıyordu.

Bir gün ressama, kendisine vermiş olduğu şiirleri gereksiz derecede karanlık ve anlaşılmaz bulduğunu söylemek cesaretini gösterdi. Bu sözler ağzından çıkar çıkmaz pişman oldu, çünkü ressam en küçük fikir ayrılığını bile ihanet gibi görüyordu. Derhal hatasını onarmaya çalıştı. Ressam kaşları çatık, tuvaline döndüğünde, ona görünmeden bluzunu ve sütyenini çıkardı. Göğüsleri güzeldi, bunun farkındaydı; şimdi

onları atölyenin ortasında gururla (biraz da utanarak) sergiliyordu; sonra, bedeninin yarısını sehpadaki tuvalin arkasına gizleyerek ressamın karşısına geçti. Ressam suratı bir karış, fırçasını tuvalin üzerinde gezdiriyordu; bir kaç kez, tuvalin arkasında dikilen anneye ters ters baktı. Anne ressamın elinden fırçayı kaptı, dişlerinin arasına aldı ve ona, şimdiye dek hiç kimseye söylemediği âdî ve kaba bir şey söyledi; ressamın öfkesinin aşk isteğine dönüştüğünü görene kadar da bu kelimeyi kısık sesle ve birçok kez tekrarladı.

Hayır, böyle davranmaya alışık değildi, bu yüzden de kendini sinirli ve gergin hissediyordu. Fakat yakınlıklarının daha başında, ressamın kendisinden serbest ve şaşırtıcı aşk gösterileri beklediğini, onunla kendisini her şeyden, her tür kural, utanma ve tutukluktan kurtulmuş, tamamen serbest ve rahat hissetmesini istiyordu. "Hiçbir şey istemiyorum, sadece özgürlüğünü ver bana, kişisel özgürlüğünü, tüm özgürlüğünü!" demek, ressamın hoşuna gidiyor ve her an bu özgürlükten emin olmak istiyordu. Anne, bu zorlamasız tutumun kuşkusuz güzel bir şey olduğunu az çok anlamayı başarmıştı, ama anladıkça da bunu asla becerememekten daha fazla korkuyordu. Özgürlüğünü tanımaya çalıştıkça, bu özgürlük daha zor bir iş, önceden evde kendini hazırlaması (hangi sözcük, hangi istek, hangi hareketle ressamı şaşırtacağını ve kendiliğindenliğini göstereceğini düşünmesi) gereken bir şey haline geliyordu, öyle ki bu yükün altında ezilmeye başlıyordu.

"En kötüsü dünyanın özgür olmaması değil, insanın özgürlüğünü unutmuş olması" diyordu ressam, ve anneye, bu açıklama sanki özellikle kendisi için yapılmış gibi geliyordu, çünkü o da, ressamın, her alanda ve tamamıyla bir kenara atılması gerektiğini öne sürdüğü yaşlı dünyaya aitti. "Dünyayı değiştiremiyorsak, en azından kendi yaşamımızı değiştirelim ve özgür yaşayalım. Her yaşam tek ve eşsizse, bundan gerekli dersleri çıkaralım; yeni olmayan her şeyi atalım" diyordu.

Sonra, Rimbaud'ya değinerek "baştan aşağı modern olmak gerek" diye ekliyordu. Anne, ressamın söylediklerine karşı güven, kendi kendisine karşıysa kuşkuyla dolu, huşu içinde dinliyordu bunları. Aklına, ressamın kendisine duyduğu aşkın ancak bir yanlışlıktan kaynaklanabileceği düşüncesi geliyor ve bazen ona, kendisini neden sevdiğini soruyordu. Ressam onu, boksörün kelebeği, şarkıcının sessizliği, haydutun kasabanın öğretmenini sevdiği gibi sevdiğini söylüyordu; kasabın düvenin gözlerini, yıldırımın paratoneri sevdiği gibi seviyordu onu; anlamsız yuvasından kaçırılan, çalınan bir sevgili kadın gibi seviyordu.

Anne ressamı kendinden geçerek dinliyor ve vakit buldukça onun yanına koşuyordu. Kendini, karşısında güzel manzaralar bulunan, ama bunların güzelliğini değerlendiremeyecek kadar yorgun olan bir turiste benzetiyordu; aşkından en küçük bir haz bile almıyor, fakat bu aşkın büyük ve güzel olduğunu, onu kaybetmemesi gerektiğini biliyordu.

Ya Jaromil ne âlemdeydi? Ressamın, kitaplarını kendisine ödünç vermesinden (ressam birçok kez, kitaplarını kimseye vermediğini, Jaromil'in bu ayrıcalığa sahip tek kişi olduğunu söylemişti) gurur duyuyor, zamanı da bol olduğundan sayfalara dalarak oyalanıyordu. O zamanlar modern sanat henüz küçük burjuva yığınlarının malı olmamıştı ve hâlâ bir mezhep olmanın büyüleyici çekiciliğini taşıyordu; kabile ve tarikat romantizminin düşlendiği yaştaki bir çocuk için bu çekicilik o kadar kolay anlaşılır bir şeydi ki! Jaromil bu çekiciliği ta derinden hissediyor ve kitapları, sanki üzerinde soru sorulacak ders kitaplarıymışcasına baştan sona okuyan annesinden tamamen farklı biçimde okuyordu. Sınavdan geçmesi sözkonusu olmadığından kitapları hiçbir zaman gerçekten okumuyordu. Orada bir sayfaya takılarak, burada bir dizede duraklayarak, şiirin geri kalan bölümünün ne söylediğine bakmaksızın, aylaklık edercesine sayfaları kateliyordu. Ama

bu tek dize ya da paragraf yalnızca güzel olmaları nedeniyle değil, başkaları için sır olarak kalan şeyi kavramayı bilen, seçilmiş kişilerin dünyasına giriş kartı olmaları nedeniyle de onu mutlu etmeye yetiyorlardı.

Anne, oğlunun basit bir haberci göreviyle yetinmediğini ve görünürde onu hedefleyen kitapları ilgiyle okuduğunu biliyordu; bu durumda, ikisinin de okumuş oldukları şeyler hakkında onunla tartışmaya başladı; ressama sormaya cesaret edemediği soruları ona soruyordu. Sonra, oğlunun, kendine verilen kitapları ressamınkinden daha sarsılmaz bir inatla savunduğunu dehşet içinde farketti.

Bir gün, oğlunun, Eluard'ın şiirlerinin bulunduğu kitapta uyumak, bir gözünde ay bir gözünde güneşle dizesini kurşunkalemle çizmiş olduğu gözüne çarptı. "Bunun nesini güzel buluyorsun? Neden bir gözümde ayla uyuyacakmışım? Çorapları kumdan taş bacaklar. Kumdan çorap nasıl olur?" Jaromil, annesinin şiirle alay etmekle kalmayıp, kendisinin de anlamayacak yaşta olduğunu sandığını düşünüyor ve onunla sakınmadan konuşuyordu.

Tanrım! On üç yaşında bir çocuğa bile karşı koyamamıştı! O gün ressamın evine vardığında kendini, yabancı bir ordunun üniformasını giymiş casus gibi hissediyordu; maskesinin düşmesinden korkuyordu. Davranışlarındaki kendiliğindenliği en küçük kalıntısına kadar yitirmişti, yaptığı ve söylediği her şey, metnini ıslıklanma korkusuyla okuyan, korkudan felç olmuş bir amatörün oyununa benziyordu.

Ressamın, fotograf makinasının büyüsünü keşfedişi bu zamanlara rastladı. Anneye, nesnelerin garip şekilde biraraya gelmesinden oluşan natürmortlar, unutulmuş ve terkedilmiş eşyaların görünümünü sergileyen ilk fotografları gösterdi. Sonra onu çatı penceresinin ışığı altına götürüp fotoğraflarını çekmeye koyuldu. Başlangıçta, anne bu işte bir tür teselli buldu, çünkü konuşmaya ihtiyacı yoktu, ayakta durmak,

oturmak, gülmek ve ressamın talimatlarını, zaman zaman da yüzünün güzelliğiyle ilgili olarak yaptığı komplimanları dinlemek yeterli oluyordu.

Sonrasında, ressamın gözleri birden ışıldadı; bir fırça kaptı, siyah boyaya batırdı, annenin başını hafifçe çevirip yüzüne bir çarpı işareti çizdi. "Seni karaladım! Tanrı'nın eserini mahvettim!" diye haykırdı ve burnunun üzerinde iki koca çizgi kesişen suratın fotografını çekmeye koyuldu. Ardından kadını banyoya götürdü, yüzünü yıkayıp havluyla kuruladı.

"Az önce seni yokettim ve sonra yeniden canlandırdım" dedi ve fırçaya sarılıp yeniden kadını boyamaya koyuldu. Bu kez, eski resim yazılarına benzeyen daire ve çizgiler çiziyordu; "mesaj-yüz, mektup-yüz" diyordu çizerken de. Ardından aydınlık pencerenin altına götürüp tekrar fotoğraf çekmeye başladı.

Daha sonra anneyi yere yatırdı ve başının yanına koyduğu, antik bir heykelin alçıdan kalıbının üzerine kadının yüzündeki çizgilerin aynılarını çizip, bu biri canlı, biri cansız iki başın fotografını çekti. Ardından yüzünü yıkadı, başka çizgiler çizip yeniden fotografladı. Sonra divana yatırıp soymaya koyuldu. Anne, ressamın memelerini ve bacaklarını boyamasından korkuyordu, hattâ bunun için sevimli bir uyarıyı bile göze aldı (sevimli bir uyarıyı göze almak için cesur olması gerekiyordu, çünkü hep şakalarının yerini bulamamasından ve kendini gülünç düşürmesinden korkuyordu), ama ressam boyamaktan yorulmuştu, sevişmeyi tercih etti. Sevişirken, sanki kendi eseri, kendi fantezisi, kendi öz imgesi olan kadınla sevişmek düşüncesinden özellikle tahrik oluyormuşcasına, kendi yarattığı kadınla yatan Tanrı'ymışcasına, kadının boyalı başını ellerinin arasında tutuyordu.

Bu sırada annenin, ressamın bir buluşundan ve bir tablosundan başka bir şey olmadığı doğruydu. O da bunu biliyor

ve dayanmak ve ressamın aşk arkadaşı, harika eşi, sevilmeye layık bir yaratık değil, sadece cansız bir yansıma, uysalca sunulan bir ayna, ressamın arzusunun görüntüsünü yansıttığı edilgen bir yüzey olduğunu görmemek için tüm gücünü harcıyordu. Gerçekten de sıkıntıya başarıyla katlandı; ressam şehvetin tadına vardı ve mutluluk içinde kadının bedeninden ayrıldı. Ama eve döner dönmez anne, kendini büyük bir güç harcamış gibi yorgun hissetti ve gece uykuya dalmadan önce ağladı.

Birkaç gün sonra atölyeye tekrar gittiğinde boyama ve fotograf çekme seansları yeniden başladı. Ressam bu kez üst kısmını soyarak memelerinin uçlarını boyamaya koyuldu. Ama sonra tamamen soymak istediğinde anne ilk kez âşığına karşı koydu.

Şimdiye dek, tüm aşk oyunları sırasında karnını saklamakta gösterdiği ustalık, hattâ kurnazlık akılalır gibi değildi! Kaç kez bu yarı çıplaklığın daha tahrik edici olduğunu işittirerek jartiyerini çıkarmamış, kaç kez aydınlık yerine karanlıkta sevişmelerini sağlamış, kaç kez ressamın karnını okşamak isteyen ellerini oradan uzaklaştırıp göğsünün üzerine koymuştu; tüm hileleri kullanıp tükettiğinde de, ressamın bildiği, hayran olduğu bir kişilik özelliğini, utangaçlığını (anneyi beyaz rengin ete kemiğe bürünüşü olarak gördüğünü sık sık söylemesinin ve onu ilk düşündüğünde, düşüncesini bir tabloda ıspatulayla kazınmış beyaz çizgilerle ifade etmiş olmasının nedeni bu değil miydi?) ileri sürüyordu.

Ama şimdi, ressamın gözlerinin ve fırçasının sahiplendiği canlı bir heykel gibi atölyenin ortasında dikilmek zorundaydı. Karşı koydu ve atölyeye ilk gelişinde yaptığı gibi, kendisinden istediğinin çılgınlık olduğunu söylediğinde, ressam da aynı ilk kezki gibi, aşkın çılgınlık olduğunu söyledi ve giysilerini yırtarcasına çıkardı.

Anne atölyenin ortasında dikiliyor ve karnından başka bir

şey düşünmüyordu; önüne bakarken onunla karşılaşmaktan korkuyordu, ama o binlerce kez umutsuzca aynaya bakarak tanıdığı haliyle karşısındaydı; karından, buruşuk, çirkin bir deri parçasından başka bir şey olmadığını düşünüyordu: kendini ameliyat masasındaki kadına benzetiyordu; hiçbir şey düşünmemesi, kendini bırakması ve yalnızca, tüm bunların geçici olduğuna, ameliyatın ve acının son bulacağına, bu arada dayanmaktan başka bir şey yapamayacağına inanması gereken bir kadın.

Ressam bir fırça alıp boyaya batırdı ve annenin omuzuna, göbeğine, bacaklarına sürdü, sonra birkaç adım geriledi ve fotograf makinasını aldı; anneyi banyoya götürüp küvete yatırdı, el duşunun hortumunu enlemesine olarak vücudunun üzerine koydu ve madenî yılandan su değil, öldürücü bir gaz çıktığını, şimdi, savaş aşkın bedeni üzerinde nasıl yatarsa, yılanın da onun bedeni üzerinde öyle yattığını söyledi. Sonra onu küvetten çıkarıp başka yere götürdü ve yeniden fotograf çekmeye koyuldu. Anne uysalca gidiyor ve artık karnını gizlemeye çalışmıyordu, ama karnı her zaman gözlerinin önündeydi; karnı ve ressamın gözleri, ressamın gözleri ve karnı, başka bir şey görmüyordu.

Daha sonra ressam, resimlerle kaplı bedenini yerdeki halının üzerine yatırıp, güzel ve soğuk görünümlü antik bir heykelin yanında onunla sevişiğinde, anne kendini tutamadı ve hıçkırmaya başladı, ama ressam muhtemelen bu hıçkırığın anlamını kavramıyordu, çünkü düzenli ve vurgulu, güzel bir devinime dönüşmüş olan vahşî büyüleyiciliğinin şehvet ve mutluluk hırıltısından başka cevap bulamayacağına kesin inanmıştı.

Anne, ressamın, hıçkırıklarının nedenini farketmediğini anladı, kendine hâkim oldu ve ağlamayı kesti. Fakat eve döndüğünde merdiveni çıkarken başı döndü; düştü ve dizi soyuldu. Çılgına dönen büyükanne onu odasına götürdü, elini

alnına koydu ve koltukaltına bir derece yerleştirdi.

Annenin ateşi vardı, sinirleri laçka olmuştu.

10

Birkaç gün sonra, İngiltere'den gönderilmiş olan Çek paraşütçüleri Bohemya ve Noravya'nın Alman yöneticisini yere serdiler; sıkıyönetim ilân edildi ve sokak köşelerinde, kurşuna dizilenleri belirten uzun listeler boy gösterdi. Anne yatalaktı, doktor her gün iğne yapmaya geliyordu. Kocası başucuna oturdu, elini eline aldı, uzun uzun gözlerine baktı; anne, geçirdiği sarsıntıyı kocasının savaşın dehşetine bağladığını biliyor, utanç içinde onu aldattığını, onunsa kendisine iyi davrandığını ve bu güç dönemde dostu olmak istediğini düşünüyordu.

Sağlam bir demokrasi geleneğine saygılı büyükannenin, bir görevliden çok ailenin bir üyesi olarak gördüğünü söylediği, yıllardan beri villada yaşayan ve evin her işini gören hizmetçi Magda bir gün eve gözyaşları içinde geldi: nişanlısı Gestapo tarafından tutuklanmıştı. Birkaç gün sonra nişanlının adı, başka ölülerin adıyla birlikte, koyu kırmızı renkli ilânda siyah harflerle yazılı olarak çıktı; Magda'ya birkaç gün izin verildi.

Döndüğünde, nişanlısının ana babasının, küllerin bulunduğu kavanozu elde edemediklerini ve oğullarından arta kalanların nerede bulunduğunu muhtemelen hiçbir zaman bilemeyeceklerini anlattı. Anlatırken gözlerine yaşlar doldu ve ondan sonra da neredeyse hemen her gün ağladı.

Çoğunlukla, duvarların ardında boğulan hıçkırıkların geldiği küçük odasında ağlıyor, ama bazen de sofrada birden ağlamaya başlıyordu; sofrada diyoruz, çünkü başına gelen felâketten bu yana aile onu sofrasına kabul ediyordu (önceden, mutfakta tek başına yerdi) ve bu olağandışı lütuf ona, gün be gün,

matemde olduğunu, ona acındığını hatırlatıyordu; gözleri dolu dolu oluyor ve bir damla gözyaşı soslu knödel'lerin üzerine damlıyordu. Gözyaşlarını ve kızarmış gözlerini saklamaya çalışıyor, başını öne eğiyor, görünmemek istiyor, ama daha çok dikkat çekiyordu; her zaman ona rahatlatıcı bir şeyler söyleyecek biri vardı, o da bunlara koca bir hıçkırıkla cevap veriyordu.

Jaromil tüm bunları tahrik edici bir gösteri gibi izliyordu; genç kadının gözlerinde yaşlar belireceği, utanma duygusunun hüznü bastırmaya çabalayacağı ve sonunda hüznün galip gelip gözyaşlarını akıtacağı düşüncesi ona zevk veriyordu. Gözleriyle bu yüzü (gizlice, çünkü yasaklanmış bir şey yaptığını hissediyordu) içiyor, içinin ılık bir duyguyla dolduğunu, bu yüzü şefkatle sarma, okşama ve teselli etme isteğine kapıldığını hissediyordu. Gece, yorganın altına büzülüp yalnız başına kaldığında, Magda'nın iri, kahverengi gözlü yüzünü gözünün önüne getiriyor, bu yüzü okşadığını hayal ediyor ve ona, ağlama, ağlama, ağlama, diyordu, çünkü söyleyecek başka söz bulamıyordu.

Annesinin sinir tedavisini bitirip (evde bir hafta uyku kürü yapmıştı), sürekli baş ağrılarından ve çarpıntılardan şikâyet etmesine rağmen, evle ilgilenmeye, alış veriş ve ev işi yapmaya başlaması aşağı yukarı bu döneme rastladı. Bir gün masanın başına geçip mektup yazmaya koyuldu. Daha ilk cümleyi yazar yazmaz, ressamın bunu duygusal ve aptalca bulacağını anladı ve korktu; ama sonra hemen rahatladı. Bunların cevap beklemeyen sözler, ona yönelttiği son sözler olduğunu düşündü ve bundan cesaret alıp yazmaya devam etti. Cümleleri kuran gerçekten kendisiydi, ressamı tanımadan önceki haliyle kendisi, yazdıkça da içi rahatlıyordu. Onu sevdiğini, onunla yaşadığı olağanüstü dönemi asla unutmayacağını, ama artık gerçeği söyleme zamanının geldiğini yazıyordu: ressamın hayal ettiğinden farklı, tamamen farklıydı, aslında sıradan ve modası

geçmiş bir kadındı ve bir gün oğlunun masum gözlerine bakamamaktan korkuyordu.

Nihayet ona gerçeği söylemeye karar vermiş miydi? Ne gezer! Sevmek mutluluğu adını verdiği şeyin kendisi için zor bir iş olduğunu, buruşmuş karnından ne denli utandığını, sinir krizi geçirip dizini yaraladığını ve bir hafta uyumak zorunda kaldığını söylemiyordu. Söylemiyordu, çünkü böyle bir açık sözlülük doğasında yoktu ve sonunda yeniden kendi olmak istiyordu; kendi olmasının tek şartı ikiyüzlü olmasıydı, çünkü ona her şeyi açık yüreklilikle söylemek, kendini, karnındaki çatlaklarıyla onun önünde çırılçıplak bulmak demekti. Hayır, ne içiyle, ne dışıyla artık kendini ona göstermek istemiyordu, utanma duygusunun güvenliğine yeniden kavuşmayı arzuluyordu, bu nedenle de ikiyüzlü olması, çocuğunun ve kutsal annelik görevinin dışında hiçbir şeyden sözetmemesi gerekiyordu. Mektubunun sonunda, geçirdiği sinir sarsıntısına, karnının ya da ressamın düşüncelerini izlemek için göstermesi gereken yorucu çabanın değil, büyük ve yasak aşkına başkaldıran yüce annelik duygularının neden olduğuna kendi de inanmıştı.

Bu sırada kendini yalnızca son derece kederli değil, aynı zamanda soylu, trajik ve güçlü hissediyordu; birkaç gün önce kendisine sadece acı veren hüzün, onu parlak sözlerle betimlediği şu sırada rahatlatıcı bir mutluluk kaynağı oluyordu; bu güzel bir hüzündü, anne kendini onun melankolik ışığıyla aydınlanmış görüyor ve kendinde kederli bir güzellik buluyordu.

Kaderin cilvesine bakın! Aynı dönemde, sabahtan akşama kadar Magda'nın gözyaşları içindeki yüzünü gözleyen Jaromil de hüznün güzelliğini iyi biliyor ve onun içine gömülüp gidiyordu. Ressamın verdiği kitabı yeniden karıştırıyor, Eluard'ı tekrar tekrar okuyor ve kendini bazı dizelerin büyüsüne kaptırıyordu: Bedeninin dinginliği göz renginde küçük bir kartopu taşıyordu; ya da: Uzakta gözünün yıkadığı deniz; ve:

Günaydın hüzün, sevdiğim gözlerde kazılısın sen. Eluard, Magda'nın dingin bedeninin ve gözyaşı denizinde yıkanmış gözlerinin şairi oldu; kadının tüm yaşamı bir dizenin büyüsünde ifade ediliyormuş gibi geliyordu Jaromil'e: Hüzün güzel yüz. Evet, bu Magda'ydı: hüzün güzel yüz.

Tüm ailenin tiyatroya gitmiş olduğu bir gece evde onunla birlikte yalnız kaldı. Evin âdetlerini ezbere biliyordu ve günlerden Cumartesi olduğu ve Magda'nın banyo yapacağı aklındaydı. Anne babası ve büyükanne tiyatro işini bir hafta önceden ayarladıkları için hazırlık yapmaya zamanı oldu; birkaç gün öncesinden, anahtar deliğinin muhafazasını, anahtar deliği açıkta kalacak şekilde kaldırdı ve yapışıp dik durması için de arkasına hamur sürdü. Deliğin görüş alanını daraltmaması için anahtarı çıkardı. Daha sonra saklamayı da unutmadı; anahtarın kaybolduğunu kimse farketmedi, çünkü aile fertlerinin kapıyı kilitleme alışkanlığı yoktu, kilidi sadece Magda kullanıyordu.

Ev sessizdi ve kimsecikler yoktu; Jaromil'in kalbi yerinden fırlarcasına çarpıyordu. Üst katta, odasındaydı; sanki birisi onu orada yakalayıp ne yaptığını sorabilirmiş gibi önüne bir kitap koydu, ancak okumuyor, yalnızca dinliyordu. Sonunda suyun borudan geçerken çıkardığı sesi, ardından da küvete dökülen suların şıkırtısını duydu. Merdivendeki ışığı söndürüp yavaşça aşağı indi; şansı vardı, anahtar deliği açık kalmıştı. Gözünü deliğe uydurduğunda, memeleri çıplak, sadece külotuyla küvete eğilmiş durumda olan Magda'yı gördü. Yüreği yerinden fırlayacak gibiydi, çünkü şimdiye dek hiç görmediği şeyi görüyordu, biraz sonra daha fazlasını görecekti ve artık kimse bunu engelleyemezdi. Magda doğruldu, aynaya yaklaştı (onu yandan görüyordu), kısa bir süre kendini seyretti, sonra döndü (şimdi onu önden görüyordu) ve küvete yöneldi; daraldı külotunu çıkardı, attı (hâlâ yüzü Jaromil'e dönüktü) ve küvete girdi.

Küvetin içindeyken de Jaromil onu gözetlemeye devam etti, ama su omuzuna kadar çıktığından, sadece bir yüzden ibaretti; tanıdık ve hüzünlü, gözleri gözyaşı denizinde yıkanmış aynı yüz, ama aynı zamanda tamamen farklı bir yüz; hayalinde (şimdi, gelecekte ve her zaman) çıplak memeler, karın, baldırlar ve kalça eklemesi gereken bir yüz; bedenin çıplaklığıyla aydınlanmış bir yüzdü bu; bu yüz şefkat uyandırmaya devam ediyordu, ama farklı bir şefkatti bu, çünkü kalbinin atışlarını yansıtıyordu.

Sonra ansızın, Magda'nın gözlerinin içine baktığını farketti. Yakalanmaktan korktu. Kadının gözleri anahtar deliğine takılmıştı ve (hem sıkıntılı, hem de dostça bir gülümseyişle) hafifçe gülümsüyordu. Hemen kapıdan uzaklaştı. Onu görüyor muydu, görmüyor muydu? Birçok kez denemişti, kapının öte tarafından bakan bir gözün banyonun içinden görülemeyeceği kesindi. Peki yi Magda'nın bakışını ve gülümseyişini nasıl açıklamalı? Belki de Magda tesadüfen o tarafa bakıyordu ve gülümsüyorduysa da bunun tek nedeni Jaromil'in kendisine bakabileceği düşüncesiydi! Öyle ya da böyle, Magda'nın bakışıyla karşılaşmak onu o kadar rahatsız etmişti ki, bir daha kapıya yaklaşmaya cesaret edemedi.

Yine de, bir süre sonra sakinleştiğinde aklına, şimdiye kadar tüm gördüklerini ve yaşadıklarını aşan bir şey geldi: banyo kapısı kilitli değildi ve Magda ona banyo yapacağını söylememişti. O halde hiçbir şey bilmiyor görünüp, bir şey olmamış gibi banyoya girebilirdi. Kalbi yeniden çarpmaya başladı; şimdiden kendini, yüzünde şaşkınlık ifadesiyle kapının eşiğinde durmuş, Magda'ya, sadece diş fırçasına bakmıştım derken hayal ediyordu. O an söyleyecek bir şey bulamayan çıplak Magda'nın yanından geçiyordu; yemek sırasında aniden hıçkırmaya başladığında olduğu gibi Magda'nın yüzünü utanç dalgası kaplıyordu; Jaromil küvet boyunca, üzerinde diş fırçasının bulunduğu lavaboya kadar ilerliyor, fırçayı alıyor,

sonra küvetin önünde durup Magda'ya, suyun yeşilimsi merceğinin altında gördüğü çıplak bedenine doğru eğiliyor ve yeniden mahçup yüze bakıp onu okşuyordu. Ama hayal gücü tarafından getirildiği bu noktadan sonra, artık hiçbir şey göremediği ve hiçbir şey hayal edemediği bulanık bir sis perdesinin içine girdi.

İçeri girişinin tamamen doğal olması için yavaşça odasına çıktı, sonra gürültülü bir şekilde aşağı indi; titrediğini hissediyor ve sadece diş fırçama bakmıştım cümlesini sakin ve doğal bir sesle telâffuz edememekten korkuyordu. Buna rağmen indi ve tam banyo kapısının önüne gelip de kalbi soluk almasını güçleştirecek denli hızlı çarptığı sırada "Jaromil yıkanıyorum! İçeri girme!" sözlerini işitti. "Yok yok, mutfağa gidiyorum" diye cevap verdi; koridoru geçip mutfağa girdi, sanki bir şey alıyormuş gibi kapıyı açıp kapadı ve yukarı çıktı.

Fakat bir kez odasına çıktıktan sonra, Magda'nın sözlerinin ne kadar caydırıcı olursa olsun, kendisini bu kadar çabuk boyuneğmeye yöneltmemesi gerektiğini, yapacağı tek şeyin "Olsun Magda, sadece diş fırçama bakıyorum" deyip içeri girmek olduğunu düşündü; elbette Magda şikayetçi olmayacaktı, Magda onu severdi. Jaromil de ona her zaman iyi davranmıştı. Yeniden sahneyi hayal etmeye koyuldu: banyodaydı ve Magda karşısında, küvetin içinde çırılçıplak uzanmıştı, yaklaşma, çabuk git buradan diyordu; ama hiçbir şey yapamıyor, kendini savunamıyordu, nişanlısının ölümü karşısında olduğu kadar güçsüzdü, çünkü küvete hapsolup kalmıştı; Jaromil onun yüzüne, iri gözlerine doğru eğildi...

Ama, fırsat bir daha geri gelmeyecek şekilde kaçmıştı ve Jaromil, banyodan uzak lağımlara doğru akıp giden suyun zayıf şıpırtısından başka bir şey duymuyordu; bu bulunmaz fırsatın geri dönmezliği içini parçalıyordu, çünkü Magda'yla evde yalnız bir gece geçirme şansına kolay kolay sahip ola-

mayacağını, olsa bile anahtarın yerine yerleştirileceğini ve Magda'nın anahtarı iki kez çevireceğini biliyordu. Kendini yatağa bırakmıştı, umutsuzdu. Ama kaçırılan fırsattan çok ona asıl acı veren şey, onu zihin çevikliğinden yoksun bırakan ve her şeyi berbat eden ürkekliği, güçsüzlüğü ve aptalca kalp çarpıntıları karşısında duyduğu umutsuzluktu. Kendinden iğreniyordu.

Fakat bu iğrenme onu nereye götürebilirdi? İğrenme hüzünden çok farklı bir şeydir, hattâ onun karşı kutbudur; kendisine kötü davranıldığında Jaromil çoğunlukla odasına kapanıp ağlardı; ama bunlar, gözlerini ruhunun derinliklerine daldırarak Jaromil'in Jaromil'e acımasını sağlayan mutlu, şehvetli, neredeyse aşk gözyaşları denecek gözyaşlarıydı. Oysa güçsüzlüğünü gösteren bu ânî iğrenme onu ruhundan ayırıp uzaklaştırıyordu! Bu bir hakaret gibi net ve anlamlıydı, bir tokat gibiydi, ondan ancak kaçarak kurtulunabilirdi. Ama ânîden kendi güçsüzlüğümüzle yüz yüze geldiğimizde kurtulmak için nereye kaçmalı? Yalnızca yükselen bir kaçış aşağılanmadan kurtulma olanağı verir! O da yazı masasına oturdu ve (ressamın başka hiç kimseye vermediğini söylediği o değerli) küçük kitabı açıp dikkatini sevdiği şiirler üzerinde toplamak için yoğun bir çaba harcadı. Uzakta gözünün yıkadığı deniz dizesini tekrar okudu ve yine Magda gözünün önüne geldi; bedeninin dinginliğindeki kartopu da dahil olmak üzere her şey yerli yerindeydi ve ırmağın mırıltısının kapalı pencereden odaya girişi gibi, suyun şıpırtısı şiirin içine giriyordu. Jaromil içinin özlemle dolduğunu hissetti ve kitabı kapadı. Kâğıt kalem alıp, Eluard, Nezval, Biebl ya da Desnos üslubunda yazmaya koyuldu; altalta, ahenksiz ve kâfiyesiz kısa satırlar yazıyordu; bu, okuduklarına ilişkin bir çeşitlemeydi, ama bu çeşitlemede az önce yaşadıkları da vardı, erimeye başlayan ve suya dönüşen hüzün vardı, yükselen, yükselen ve gözlerimin hizasına gelen yeşil su vardı, bitmez tükenmez su boyunca

izlediğim, ardından koştuğum hüzünlü beden, suyun içindeki beden vardı.

Bu şiirin birçok cümlesini yüksek sesle, hoş, dokunaklı bir tarzda okudu ve hayran kaldı. Bu şiirin içinde, küvetteki Magda ve kendisinin kapıya yapışmış yüzü vardı; o halde deneyiminin sınırlarının dışında değil, onun hayli üstündeydi. Kendisine karşı duyduğu iğrenme aşağıda kalmıştı; aşağıda ellerinin korkudan terlediğini ve soluğunun hızlandığını hissetmişti; ama burada, şiirin yüksekliğinde kendi yoksunluğunun da üstündeydi; anahtar deliği ve korkaklık sahnesi, üzerinden havalandığı bir tramplenden başka bir şey değildi; artık az önce yaşamış olduğuna tâbî değildi, yaşamış olduğu yazdığına tâbîydi.

Ertesi gün büyükbabasının yazı makinasını aldı, şiiri temize çekti ve şi - ona yüksek sesle okuduğu zamankinden daha güzel göründü, kelimelerin basit bir şekilde sıralanışı olmaktan çıkıp bir şey oluyordu; özerkliği daha tartışılmaz hale geliyordu; sıradan kelimeler telâffuz edilir edilmez yokolmak üzere yapılmışlardır, iletişim sırasında kullanılmaktan başka işe yaramazlar; nesnelere tâbîdirler, onların adından öte bir şey değildirler; oysa şimdi bu kelimeler kendileri nesne olmuşlardı ve hiçbir şeye tâbî değildiler; artık anlık bir iletişim ve tez bir yokoluş için değil, zaman için yaratılmışlardı.

Jaromil'in önceki gün yaşadığı olay kuşkusuz şiirde ifade edilmişti, ama aynı zamanda bu deneyim tohumun meyvede ölüşü gibi şiirde yavaş yavaş ölüyordu. Suyun altındayım ve kalbimin atışları yüzeyde daireler çiziyor; bu dize banyo kapısının önünde tir tir titreyen yeniyetmenin görüntüsünü sergiliyor, ama ayrıca bunda yeniyetmenin çizgileri yavaş yavaş siliniyordu; onu aşıp geçiyordu bu dize. Ah sıvı aşkım, diyordu başka bir dize. Jaromil bu sıvı aşkın Magda olduğunu, bu kelimelerin ardında kimsenin onu tanıyamayacağını, orada kaybolduğunu, görünmez olduğunu, oraya gömüldüğünü

biliyordu. Yazdığı şiir tepeden tırnağa özerk, bağımsız ve anlaşılmazdı; kimseyle uzlaşma içinde olmayan ve yalnızca varolmakla yetinen gerçekliğin kendisi kadar bağımsız ve anlaşılmaz. Şiirin bu özerkliği Jaromil'e muhteşem bir sığınak, ikinci bir yaşamı düşleme olanağı sunuyordu; bunu o kadar beğendi ki ertesi gün başka dizeler yazmaya başladı ve yavaş yavaş kendini bu işe verdi.

11

Nekâhat dönemindeki bir hasta gibi ayağa kalktığı ve evin içinde gidip geldiği şu an bile neşeli değildi anne. Ressamın aşkını bir kenara atmıştı, ama karşılığında kocasının aşkını bulamamıştı. Jaromil'in babasının evde bulunduğu o kadar seyrekti ki! Sonunda eve gece geç saatte gelmesine, hattâ sık sık bir iki gün gelmeyeceğini söylemesine bile alışılmıştı. Çünkü sık sık iş seyahatine çıkıyordu. Ama bu kez hiçbir şey söylememiş ve akşam eve dönmemişti; anne hiçbir haber alamamıştı.

Jaromil babasını o kadar seyrek görüyordu ki, yokluğunun farkına bile varmıyor ve odasında şiirlerine dalıp gidiyordu; bir şiirin şiir olması için başka biri tarafından okunması gerekir, ancak o zaman şiirin şifreli günlükten farklı bir şey olduğu, kendine özgü ve yazardan bağımsız bir yaşam sürdürebileceği kanıtlanabilirdi. İlk aklına gelen, şiirlerini ressama göstermek oldu, ama onlara, bu denli acımasız bir yargıca sunamayacak kadar çok önem veriyordu. Dizelerine kendisi kadar hayran kalacak birisi gerekiyordu, bu ilk okuyucunun, şiirinin bu seçilmiş okuyucusunun kim olduğunu hemen kestirdi. Büyük bir heyecan içinde, annesine, özenle daktilo edilmiş bir sürü şiir verdi, okumasını ve sonra kendisini çağırmasını beklemek üzere odasına sığındı.

Anne şiirleri okudu ve ağladı. Neden ağladığını belki de

bilmiyordu, ama bunu tahmin etmek güç değildi. Gözlerinden dökülen yaşların kuşkusuz dörtlü bir kaynağı vardı:

Her şeyden önce, Jaromil'in şiirleriyle ressamın kendisine verdiği şiirler arasındaki benzerlik onu şaşırttı ve gözlerine yaşlar doldu, çünkü kaybolan aşkına yanıyordu.

Sonra oğlunun dizelerinden yayılan sıradan hüznü hissetti, kocasının iki gündür eve uğramadığını ve kendisine önceden haber bile vermediğini hatırladı ve küçük düşürülüşüne ağladı.

Ama bir süre sonra gözlerinden akanlar teselli gözyaşlarına dönüştü, çünkü şiirlerini kendisine göstermek için bu kadar güven ve heyecanla koşan oğlunun duyarlılığı tüm yaralarına merhem oldu.

Son olarak da, şiirleri birkaç kez üstüste okuduktan sonra hayranlık gözyaşları döktü, çünkü Jaromil'in dizeleri ona anlaşılmaz görünüyordu; bu dizelerde onun anlayamayacağı kadar çok şey olduğunu ve bu nedenle harika bir çocuğun annesi olduğunu düşündü.

Sonra onu yanına çağırdı, ama karşısına geldiğinde, kendini, verdiği kitaplar hakkında soru soran ressamın karşısındaymış gibi hissetti; şiirleri konusunda ona ne söyleyeceğini bilmiyordu; başı öne eğik, sabırsızlıkla beklediğini görüyor, ama ona sarılması mı, yoksa öpücük vermesi mi gerektiğini bilmiyordu. Jaromil ürkmüştü, başını annesinin omuzuna gömdü ve anne onun narin bedenini kollarında hissettiğinde, ressamın boğucu hayaletini kendisinden uzaklaştırdı, yeniden cesaret kazandı ve konuşmaya başladı. Ama sesinin titremesine ve gözlerinin dolmasına engel olamıyordu; Jaromil için de bu, söylediği sözlerden daha önemliydi; bu titreyiş ve gözyaşları dizelerinin gücünün -gerçek, fizik bir güç- her şeyden değerli kanıtını getiriyordu ona.

Yavaş yavaş akşam çöküyor ve baba eve dönmüyordu; anne, Jaromil'in yüzünün, ne kocasıyla, ne de ressamla karşılaştı-

rılamayacak, müşfik bir güzelliğe sahip olduğunu düşündü. Bu münasebetsiz düşünce o kadar inatçıydı ki, ondan kurtulmayı başaramıyordu. Jaromil'e, hamile olduğu dönemde bakışlarıyla Apollon heykeline yalvardığını anlatmaya koyuldu. "Bak, gerçekten de Apollon gibi güzelsin, ona benziyorsun"dedi, ve ekledi: "Annesinin hamileyken düşündüğü şeyden çocukta her zaman bir şeyler kaldığı söylenir ya, bu batıl inanç değil, senin yeteneğin Apollon'dan geliyor". Sonra, en büyük aşkının hep edebiyat olduğunu, üniversiteye edebiyat eğitimi yapmak için girdiğini ve her şeyin evlilik (hamilelik demiyordu) olduğunu anlattı. Şu an Jaromil'in şair olduğunu (evet, Jaromil'e bu payeyi ilk kez o vermişti) keşfettiğinde elbette şaşırmıştı, ama aynı zamanda bu uzun zamandır beklediği bir şeydi.

O gün uzunuzadıya konuştular ve sonunda ana oğul, bu, hayal kırıklığına uğramış iki âşık birbirlerinde teselli buldular.

İKİNCİ BÖLÜM

YA DA

Xavier

1

Binanın içinden, az sonra bitecek olan teneffüsün gürültüsü geliyordu kulağına. Yaşlı matematik öğretmeni sınıfa girecek ve karatahtaya yazılmış sayılarla öğrencilerin kafalarını ütüleyecekti; öğretmenin sorusuyla öğrencinin cevabı arasındaki muazzam boşluğu şaşkın bir sineğin vızıltısı dolduruyordu... ama o çoktan uzaklarda olacaktı.

Savaş biteli bir yıl olmuştu, mevsim ilkbahar, hava güneşliydi. Vltava'ya kadar sokaklardan gidiyor, sonra rıhtım boyunu takibediyordu. Günlük beş ders saati dünyası uzaktaydı ve yalnızca, içinde defterleri ve bir kitap bulunan, kahverengi küçük okul çantası onu hâlâ oraya bağlıyordu.

Charles köprüsüne vardı. Suyun üzerindeki çifte heykeller dizisi onu karşı kıyıya geçmeye davet ediyordu. Okulu kırdığında (öyle sık ve öyle keyifle okul kırıyordu ki!) hemen her zaman Charles köprüsü tarafından çekilir ve oradan geçerdi. Bu kez de oradan geçecek, bu kez de, köprünün, ırmaktan sonra eski sarı evin bulunduğu kıyıyı katettiği yerde

duracaktı. Üçüncü katın penceresi köprünün parmaklığıyla hemen hemen aynı hizada ve ondan ancak birkaç adım ötedeydi; bu pencereyi seyretmekten hoşlanıyor (her zaman kapalı dururdu) ve bu camların ardında kimin oturduğunu merak ediyordu.

O gün ilk kez olarak (kuşkusuz olağanüstü güneşli havadan dolayı) pencere açıktı. İçinde kuş bulunan bir kafes pencere kenarına asılmıştı. Durdu, zarifçe bükülmüş telden rokoko tarzında yapılmış küçük kafesi inceledi, sonra odanın alaca karanlığında bir karaltı gördü; arkadan görmesine rağmen bir kadın olduğunu anladı ve dönüp yüzünü göstermesi arzusu geçti içinden.

Karaltı hareket etti ve karanlığın içinde kayboldu. Pencere açıktı ve bunun kendisine yapılmış bir davet, sessiz ve mahrem bir işaret olduğundan emindi.

Dayanamadı. Parmaklığa çıktı. Köprüyle pencerenin arasında kaldırımla sonlanan derin bir boşluk vardı. Çantası engel oluyordu. Onu açık pencereden karanlık odaya fırlattı ve kendi de atladı.

2

Xavier, kollarını yana açarak pencerenin iç kenarlarına dokunabiliyor ve vücuduyla pencereyi dolduruyordu. Dipten başlayarak (dikkatleri her zaman önce uzakta olana takılan kişiler gibi) odayı inceledi ve önce dipte bir kapı, solda irice bir dolap, sağda dikmeleri oymalı ahşap bir yatak ve odanın ortasında tığ işi örtüyle kaplı, üzerinde vazo bulunan bir masa gördü. Son olarak da, ayaklarının dibinde, ucuz bir halının püsküllü kenarında duran çantası gözüne çarptı.

Çantasını farkedip yerden almak için atlamak istediği sırada, odanın dibindeki kapı açıldı ve kadın göründü. Xavier'yi hemen farketti, çünkü oda alaca karanlıktı ve pencere, sanki

içeride gece, dışarıda gündüzmüşcesine aydınlanmıştı. Kadının bulunduğu taraftan bakınca, pencerenin pervazında ayakta duran adam parlak ışıklı fonda siyah bir karaltı gibi görünüyordu; bu, gündüzle gece arasındaki bir adamdı.

Işıkla gözleri kamaşan kadının onun yüz hatlarını seçememesine karşılık, Xavier biraz daha iyi durumdaydı; gözleri alaca karanlığa alışmıştı bile ve en azından kadının hatlarının yumuşaklığını ve solgunluğu en koyu karanlıkta bile ışığını ta uzaktan saçacak yüzünün kederini kavrayabiliyordu. Kadın kapının önünde ayakta duruyor ve Xavier'yi inceliyordu; ne korkusunu yüksek sesle ifade edecek kadar canlı, ne de ona bir şey söyleyecek kadar kendine hâkimdi.

Uzun süre birbirlerinin hatları belirsiz suratlarını seyrettiler; neden sonra Xavier söze girdi:

"Çantam burada" dedi.

- Çantanız mı?" diye sordu kadın ve sanki Xavier'nin sesiyle, başlangıçtaki şaşkınlığından kurtulmuşcasına kapıyı arkasından kapadı.

Xavier pencerenin pervazına çömeldi ve parmağıyla çantasının bulunduğu yeri göstererek; "İçinde önemli şeyler var... Matematik defterim, fen kitabım, bir de Çekçe ödevlerimizi yazdığımız defter... İlkbaharın gelişi konusu üzerine yazdığım son kompozisyon da bu defterde. Yazana kadar canım çıktı, bir daha kafa patlatmak istemiyorum" dedi.

Kadın odanın içine doğru birkaç adım attı; Xavier şimdi onu daha parlak bir ışıkta görüyordu. İlk izlenimi doğruydu: yumuşaklık ve hüzün. Mahçup yüzünde bir çift iri, ulaşılmaz göz gördü ve aklına bir kelime daha geldi: korku. Beklenmedik ziyaretçinin neden olduğu korku değil, kadının yüzünde, iki iri sabit göz, solgunluk ve sürekli özür dilediğini düşündüren hareketler biçiminde kalmış olan eski bir korku.

Evet, bu kadın gerçekten de özür diliyordu! "Özür dilerim, ama çantanızın nasıl olup da bizim eve geldiğini anlamıyorum.

Daha yeni temizlik yaptım ve bize ait olmayan hiçbir şeye rastlamadım"

- Ama, diye söze başladı pencerenin pervazına yaslanmış, parmağıyla halıyı gösteren Xavier, yine de burada, buna çok sevindim.

- Ben de çantanızı bulmanıza çok sevindim, dedi kadın ve gülümsedi.

Şimdi yüzyüzeydiler, aralarında tığ işi örtülü ve içinde kâğıttan çiçekler bulunan cam vazolu masadan başka bir şey yoktu.

"Bulamasaydım benim için kötü olurdu, dedi Xavier. Çekçe öğretmeni benden nefret eder, defterimi bulamasaydım okuldan atılabilirdim."

Kadının yüzünde sevecenlik okunuyordu; gözleri birden öyle büyüdü ki, sanki yüzünün geri kalan kısmı ve bedeni, gözlerinin sadece eklentisinden, mücevher kutusundan ibaretmişcesine. Xavier başka bir şey algılayamaz oldu. Kadının yüz hatlarının ve vücut ölçülerinin nasıl olabileceğini bile tahmin edemiyordu, tüm bunlar görme alanının dışında kalıyordu; bu kadından edindiği izlenim, kahverengi parıltısı, bedeninin tüm geri kalan kısmını kaplayan muazzam gözlerden ibaretti.

Xavier, masanın etrafından dolaşarak bu gözlere yaklaştı. Kadını omuzlarından tutarak (bu omuzlar meme kadar yumuşaktı!): "Eski çift dikişçilerdenim, inanın bana bir yılın sonunda insanın kendisini yine aynı sınıfta bulması, aynı sırada oturması kadar hüzünlü bir şey yoktur..." dedi.

Sonra kahverengi gözlerin kendisine yöneldiğini gördü ve içini bir mutluluk dalgası kapladı; artık elini daha aşağı kaydırabileceğini, göğsüne, karnına, nereye isterse oraya dokunabileceğini biliyordu, çünkü kadına egemen olan korku onu uysalca Xavier'in kollarına veriyordu. Ama hiçbir şey yapmadı; elini omuzundan, bedenin bu güzel, yuvarlak te-

pesinden ayırmıyor ve bunu yeterince güzel, yeterince coşku verici buluyor, daha fazlasını istemiyordu.

Kısa bir süre öyle kaldılar, sonra kadın davrandı: "gitmeniz gerek, kocam gelir!" Çantayı alıp pencerenin kenarına, oradan da köprüye atlamaktan daha basit bir şey yoktu, ama Xavier hiçbir şey yapmadı. Bu kadının tehlikede olduğu ve yanında kalması gerektiğine ilişkin o doyulmaz duygunun her yanını sardığını hissediyordu. "Sizi burada yalnız bırakamam" dedi.

- Kocam! Çabuk gidin! diye endişe içinde yalvardı kadın.

- Hayır, sizinle birlikte kalacağım! Ben korkak değilim," dedi Xavier ayak sesleri merdivende belirgin bir şekilde yankılanırken.

Kadın Xavier'yi pencereye doğru itmeye çalıştı, ama o bir tehlike tehdidi altında olan bu kadını terketme hakkına sahip olmadığını biliyordu. İçerilerden bir yerden açılan kapının gürültüsü geliyordu; Xavier son anda kendini yere atıp yatağın altına girdi.

3

Döşemeyle, yırtık bir yatağı taşıyan beş tahtanın oluşturduğu tavan arasındaki mesafe bir tabut boşluğundan daha fazla değildi; ama tabuttan farklı olarak burası kokulu (mis gibi saman kokuyordu), hayli gürültülü (döşeme tüm ayak seslerini net bir şekilde iletiyordu) ve manzaralıydı (tam üzerinde kadının yüzünü, yatağın koyu kumaşına yansıyan o yüzü, bezden çıkan üç saman çöpünün deldiği o yüzü hayal ediyor ve tam da bu sırada onu terketmemesi gerektiğini biliyordu).

İşittiği adımlar ağırdı, başını çevirdiğinde odanın içinde ilerlemekte olan botları gördü. Ardından bir kadın sesi duydu;

belirsiz, ama belirsiz olmakla birlikte yürek paralayan bir pişmanlık duygusu hissetmekten kendini alıkoyamadı; bu ses az önce Xavier ile konuşurken olduğu kadar hüzünlü, tedirgin ve büyüleyiciydi. Ama Xavier aklın sesini dinledi ve bu anî kıskançlık hevesini bastırdı; kadının tehlikede olduğunu ve elinde bulunanlarla, yani yüzü ve hüznüyle kendini savunduğunu anlıyordu.

Sonra bir erkek sesi işitti ve bunun, odanın içinde ilerlediğini gördüğü botlara benzediğini düşündü; ardından kadının hayır, hayır, hayır deyişini ve yalpalayarak saklandığı yere yaklaşan bir çift ayağın ilerleyişini işitti; sonra tepesindeki tavan daha da alçaldı ve neredeyse yüzüne değdi.

Yeniden, hayır, hayır, hayır, şimdi olmaz, lütfen şimdi olmaz diyen kadını duydu ve gözlerinin birkaç santim ötesinde, yatağın kalın kumaşında yüzünün hayalini gördü ve bu yüzün, aşağılanışı kendisiyle paylaştığını düşündü.

Tabutundan doğrulmak, kadını kurtarmak istiyor, ama buna hakkı olmadığını biliyordu. Şimdi kadının yüzü Xavier'ninkine o kadar yakındı ki, üzerine eğiliyor, ona yalvarıyor ve bağrını delip geçen üç oku andıran üç saman çöpüyle karşı koyuyordu. Sonra üzerindeki tavan düzenli olarak yaylanmaya başladı: kadının yüzünü delip geçen üç ok, üç saman çöpü de ritmik olarak Xavier'nin burnuna değip gıdıklanmasına neden oluyordu; sonunda, beklenmedik bir anda hapşırdı.

Hareket birden durdu. Yatağın sallantısı sona erdi. Soluk sesleri bile işitilmiyordu. Xavier âdeta felç olmuştu. Sonra "Neydi o?" diye bir ses işitildi. "Ben hiçbir şey duymadım sevgilim" diye cevap verdi kadın. Bir anlık sessizlikten sonra "Pekiyi bu çanta kimin?" diye sordu erkek. Ardından odada yankılanan ayak sesleri duyuldu; botlar döşemede dolaşmaya başladı.

Vay be, adam yatağa pabuçlarıyla girmiş, diye düşündü ve öfkelendi Xavier; şimdi davranma sırasının kendinde olduğunu

anlamıştı. Odada ne olup bittiğini anlamak için dirsekleri üzerinde doğrularak, kafasını yatağın altından çıkardı.

"Buraya kimi aldın? Onu nereye sakladın?" diye bağırıyordu erkek. Xavier siyah botların üzerinde, polis üniformalarına özgü lacivert binici pantolonunu ve lacivert gömleği gördü. Adam araştırır bakışlarla odayı inceledi, ardından, içinde bir âşığın saklanabileceği kuşkusunu uyandıracak kadar derin olan dolaba yöneldi.

O an Xavier, kedi gibi sessiz ve panter gibi çevik, yatağın altından fırladı. Üniformalı adam giysilerle dolu dolabı açtı ve el yordamıyla içini araştırmaya koyuldu. Ama Xavier çoktan onun yanına varmıştı ve adam gizlenmiş âşığı bulmak için ellerini yeniden giysilerin karanlığına daldırdığında, Xavier onu yakasından tutup dolabın içine itti, kapıyı kapadı, anahtarı çevirdi, kilit'ten çıkarıp cebine koydu ve kadına döndü.

4

Önünde iri kahverengi gözler, ardındaysa dolabın içinden gelen darbeler, gürültü ve haykırışlar vardı; haykırışlar giysilerin arasında boğuluyor ve kelimeler gürültü içinde anlaşılmaz hale geliyordu.

İri gözlerin yanına oturdu, omuzunu parmakları arasında sıktı ve ancak o zaman, çıplak tenin avucuna temasıyla, kadının, altında körpe ve diri memelerin kabardığı ince bir kombinezondan başka bir şey giymemiş olduğunu farketti.

Dolabın içindeki patırtı devam ededursun, Xavier şimdi iki eliyle kadını omuzlarından tutuyor ve gözlerinin cömertliğinde kaybolup giden beden çizgilerini yakalamaya çalışıyordu. Ona korkmamasını söylüyor, dolabın iyice kapalı olduğunu kanıtlamak için anahtarı gösteriyor ve hücrenin meşeden olduğunu, dolayısıyla tutuklunun ne açabileceğini, ne de zorlayabileceğini hatırlatıyordu. Sonra onu öpmeye koyuldu

(elleri hâlâ o dehşet haz verici omuzlardaydı; öyle haz verici ki, sanki onların başdöndürücülüğüne karşı koymak için yeterince güçlü değilmişcesine, ellerinin göğüslerine dokunmak üzere daha aşağılara inmesinden korktu) ve tekrar, dudaklarını bu yüze değdirdiğinde uçsuz bucaksız sularda boğulacağını düşündü.

"Ne yapacağız?" diyen sesini duydu onun.

Omuzlarını okşadı ve hiçbir şeyle ilgilenmemesini, şimdilik burada rahat olduklarını, kendini hiçbir zaman hissetmediği kadar mutlu hissettiğini ve dolabın içinden gelen seslerin de artık kendisini, fonograftan gelen bir fırtına sesinden ya da şehrin öteki ucunda, kulübesine bağlı bir köpeğin havlamasından daha fazla kaygılandırmadığını söyledi.

Duruma hâkim olduğunu göstermek için ayağa kalkıp odayı teftiş etmeye koyuldu. Sonra güldü, çünkü masanın üzerine konmuş siyah bir cop görmüştü. Copu aldı, dolaba yaklaştı ve içeriden gelen darbelere karşılık olarak dolabın kapısına üstüste vurdu.

"Ne yapacağız?" diye yeniden sordu kadın. Xavier: "Gideceğiz" diye cevapladı.

- Ya o? dedi kadın. "Bir insan iki ya da üç hafta besinsiz yaşayabilir. Gelecek yıl buraya döndüğümüzde dolapta üniformalı ve botlu bir iskelet olacak" diye yanıtladı Xavier ve içinden gürültüler gelen dolaba yaklaştı ve copla vurup güldü, kendisiyle birlikte gülmesini dileyerek kadına baktı.

Fakat kadın gülmüyordu. "Nereye gideceğiz?" dedi.

Xavier ona nereye gideceklerini açıkladı. Kadın bu odada kendini evinde hissettiğini, oysa Xavier'nin onu götürmek istediği yerde ne çamaşır dolabının, ne de kafesindeki kuşunun olacağını söyledi. Xavier yuvayı yuva yapanın çamaşır dolabı ya da kafesteki kuş değil, sevdiğimiz kişinin varlığı olduğu cevabını verdi. Ve daha sonra ona, kendisinin de bir yuvası olmadığını, başka bir deyişle, yuvasının adımlarında, yürü-

yüşünde, seyahatlerinde olduğunu söyledi. Yuvası, bilinmez ufukların açıldığı yerdi. Ancak bir düşten diğerine, bir manzaradan diğerine geçerken yaşayabilirdi ve aynı dekor içinde uzun süre kalırsa, dolabın içinde on beş günden fazla kalırsa, ölecek olan kocası gibi ölürdü.

Bu sırada birden dolaptan gelen gürültünün kesildiğini farkettiler. Sessizlik o kadar dikkat çekiciydi ki, ikisini de uyandırdı. Bu, sanki fırtınayı izleyen an gibiydi; kanarya kafesinde avazı çıktığı kadar şakıyordu ve pencerede batmakta olan güneşin sarılığı vardı. Bu bir seyahate davet gibi güzeldi. Bu, bağışlama günü gibi güzeldi. Bu, bir aynasızın ölümü gibi güzeldi.

Bu kez kadın Xavier'nin yüzünü okşadı ve bu ona ilk dokunuşuydu; ve bu Xavier'nin onu belirsiz değil, kesin çizgileriyle ilk görüşüydü. "Evet. Gideceğiz, nereye istersen oraya gideceğim. Bir dakika bekle, yolculuk için bir şey alacağım." dedi kadın.

Onu bir kez daha okşadı, gülümsedi ve kapıya yöneldi. Xavier ona anlık bir huzurla dolu gözlerle bakıyordu; bedene dönüşmüş suyun adımları gibi yumuşak ve düzenli adımlarını görüyordu.

Sonra yatağa oturdu ve kendisini olağanüstü iyi hissetti. Dolap, sanki içindeki adam uyumuş ya da kendini asmış gibi sessizdi. Sessizlik, Vltava mırıltısı ve kentin sanki ormanın sesini andırıyormuşcasına uzak çığlığıyla birlikte pencereden içeriye dolan havayı kaplıyordu.

Xavier yeniden yolculuklarla dopdolu olduğunu hissediyordu. Ve hiçbir şey yolculuk öncesi, yarının ufkunun bizi ziyaret edip vaatlerini sıraladığı o an kadar güzel değildir. Xavier buruşmuş örtülerin üzerine uzanmıştı ve her şey hayranlık verici bir bütünlük içinde erir gibiydi: bir kadına benzeyen yumuşak yatak, suyu andıran kadın, pencerelerin altında sıvı bir tabaka olarak hayal ettiği su.

Sonra kapının açıldığını ve kadının girdiğini gördü. Üzerinde mavi bir elbise vardı. Su gibi mavi, yarın içine dalacağı ufuklar gibi mavi, yavaş, fakat karşı konulmaz bir biçimde içine gömüldüğü uyku gibi mavi.

Evet, Xavier uykuya dalmıştı.

5

Xavier, uyanıklık gücünü uykudan almak için uyumazdı. Hayır, bir yılda üçyüzaltmışbeş kez tekrarlayan bu tekdüze uyanıklık - uyku sarkacı hareketi ona yabancıydı.

Onun için uyku yaşamın zıddı değildi; uyku, düş onun için yaşamdı ve yaşam bir düştü. Sanki bir yaşamdan diğerine geçermişcesine bir düşten diğerine geçerdi.

Geceydi, kapkara geceydi, ama işte tepeden inen ışıklı daireler. Bunlar fenerlerin yaydığı ışıklar; karanlığın oluşturduğu fondan kesilmiş bu daireler içinde lapa lapa yağan kar tanecikleri görülüyor.

Alçak bir yapının kapısından içeri daldı, hızla girişi geçti, pencereleri ışıklı, kalkmak üzere olan bir trenin beklediği perona çıktı; yaşlı bir adam elinde bir fenerle konvoy boyunca ilerliyor ve vagonların kapılarını kapatıyordu. Xavier çevikçe trene atladı ve yaşlı adam fenerini kaldırdı, peronun öteki ucunda yavaştan bir düdük sesi duyuldu ve tren hareket etti.

6

Vagonun sahanlığında durdu ve solunumunu yavaşlatmak üzere derin bir soluk aldı. Bir kez daha son anda yetişmişti ve son anda yetişmekten gurur duyuyordu: tüm diğerleri önceden düzenlenmiş bir plana uygun olarak zamanında geliyorlardı ve tüm yaşamları sanki öğretmenin kendilerine

verdiği metinleri temize çekiyormuşcasına sürprizsiz geçiyordu. Onları, vagonların kompartımanları içinde önceden ayrılmış yerlere oturmuş, önceden bilinen sözler ederken, bir hafta kalacakları dağ evinden bahsederken, körlemesine, ezberden ve en ufak bir hata bile yapmadan izleyebilmeleri için okulda alıştırılmaya başlandıkları zaman kullanımından sözederken hayal ediyordu.

Fakat Xavier ânî bir dürtünün etkisiyle ve beklenmedik bir kararla son anda, hazırlanmadan gelmişti. Şimdi vagonun sahanlığındaydı ve cansıkıcı arkadaşlar ve bıyıklarında bitler kaynaşan kel kafalı hocalarla birlikte, lisenin düzenlediği bu geziye katılmaya kendisini iten şeyin ne olduğunu düşünüyordu.

Vagonu katetti: tipler koridorda dikiliyor, buzlu camlara hohluyor, sonra daire şeklindeki dikiz deliğine bir gözlerini dayıyorlardı; başkaları, kayakları başlarının üzerindeki bagaj konacak yere çaprazlamasına dayanmış, kompartımanın sıralarına tembel tembel uzanmışlardı; ötede kâğıt oynanıyor ve başka bir kompartımanda da ilkel bir melodiden ve yorulmadan yüzlerce, binlerce kez tekrarlanan sözlerden oluşan, bitmek bilmez bir şarkı söyleniyordu: kanarya öldü, kanarya öldü, kanarya öldü.

Bu kompartımanın kapısında durdu ve içeri baktı: üst sınıftan üç kişi ve yanlarında, onu gördüğünde sanki suçüstü yakalanmaktan korkarmış gibi kızaran, fakat hiçbir şey söylemeyen, kendi sınıfından sarışın bir kız vardı ve kız iri, sabit gözleriyle Xavier'ye bakaraktan ağzını açmaya devam ediyor ve şarkı söylüyordu: kanarya öldü, kanarya öldü, kanarya öldü...

Xavier sarışın kızdan uzaklaştı ve içinden başka öğrenci şarkıları ve dalga geçenlerin şamatası gelen başka bir kompartımanın önünden geçti. Sonra kendisine doğru ilerleyen, her kompartımanda durup biletleri isteyen kontrolör üni-

formalı bir adam gördü; üniforma onu yanıltamazdı, şapkanın siperinin altından yaşlı Latince hocasını tanıdı ve derhal ona rastlamaması gerektiğini kavradı, çünkü birincisi bileti yoktu, ikincisi uzun zamandır (ne kadar olduğunu hatırlayamıyordu) Latince dersine girmemişti.

Latince hocasının kafasını bir kompartımandan içeri uzattığı andan yararlanarak, biri el yıkama yerlerine, diğeri tuvaletlere ait iki kapının bulunduğu sahanlığa kadar ulaşmak üzere hızla arkasından geçti. El yıkama yerlerinin kapısını açtı ve elli yaşlarında suratsız bir kadın olan Çekçe hocasıyla, ilk sıralarda yeralan ve Xavier'nin, okul çalışmasına katıldığı kadarıyla, son derece küçümsediği bir sınıf arkadaşını sarmaş dolaş bir durumda yakaladı. Basılan âşıklar onu farkettiklerinde hemen birbirlerinden ayrılıp lavaboya eğildiler; musluktan akan incecik suyun altında ateşli bir şekilde ellerini oğuşturuyorlardı.

Xavier onları rahatsız etmek istemiyordu ve tekrar sahanlığa çıktı; burada, iri mavi gözlerini üzerine diken sarışın arkadaşıyla yüzyüze geldi; dudakları artık hareket etmiyor ve Xavier'nin, nakaratının sonunun gelmeyeceğini düşündüğü şarkıyı söylemiyorlardı. Ah! Bitmeyecek bir şarkının olduğunu düşünmek ne saflık diye geçirdi içinden. Sanki şu aşağılık dünyada baştan beri her şey ihanetten başka bir şey değilmiş gibi!

Bu düşünceden güç alarak gözlerini sarışın kızın gözlerine dikti; gelip geçici olanı ebedi gibi, bayağılığı büyüklük gibi gösteren ve aşk diye adlandırılan hileli oyuna kapılmaması gerektiğini biliyordu. Geri döndü ve iriyarı Çekçe hocasının elleri çocuğun kalçalarında, yeniden Xavier'nin küçük arkadaşının karşısına geçmiş olduğu el yıkama yerine girdi.

"Ah yok, lütfen, yeniden ellerinizi yıkamaya koyulmazsınız umarım. El yıkama sırası bende" dedi Xavier ve onlardan kibarca sıyrılıp musluğu açtı, kendisi ve orada çakılıp kalan

ve rahatsız olmuş görünen iki âşık için görece bir yalnızlık arayışı içinde, lavaboya eğildi. Önce Çekçe hocasının "Yan tarafa geçelim" diyen sesini, ardından kapanan bir kapının gürültüsünü ve yandaki tuvalete giren iki çift ayağın seslerini işitti. Yalnız kaldığında memnuniyetle sırtını duvara dayadı ve aşkın bayağılığına ilişkin tatlı düşüncelere, ardında yalvaran iki iri gözün ışıldadığı tatlı düşüncelere bıraktı kendini.

7

Sonra tren durdu, bir düdük çınladı ve bunu gençlerin şamatası, kapıların metalik şakırtısı, ayakkabıların zemindeki takırtısı izledi. Xavier sığınağından çıkıp, perona üşüşmekte olan liseli gençlere katıldı. Sonra dağlar, koca bir ay ve ışıldayan kar görüldü; gün gibi aydınlık bir gecenin içinde yürüyorlardı. Bu, kayak çiftlerinin dindar avadanlıklar, yemin eden iki parmağın simgesi gibi haç yerini tuttukları, uzun bir ayin alayıydı.

Bu, uzun bir ayin alayıydı, Xavier de onun içindeydi ve elleri ceplerindeydi, çünkü yeminin simgesi, kayağı olmayan tek işi oydu; yürüyor ve şimdiden hayli yorulmuş olan liselilerin konuşmalarını dinliyordu; sonra arkasına döndü ve küçük ve narin sarışın kızın ardından geldiğini, sendelediğini, kayakların ağırlığı altında kara gömüldüğünü gördü; bir an sonra tekrar ardına baktığında yaşlı matematik hocasının kendisininkilerle birlikte kızın kayaklarını da omuzladığını, serbest kalan eliyle kızın koluna girip yürümesine yardımcı olduğunu gördü. Bu hüzünlü bir görünümdü, zavallı gençliğe acıyan zavallı yaşlılık; bu tabloya baktı ve kendini iyi hissetti.

Sonra, önce uzaktan gelen, ardından gittikçe yaklaşan bir dans müziği işitildi çevresinde Xavier'nin arkadaşlarının kalacağı tahtadan dağ evlerinin yer aldığı bir restoran gördüler. Ama Xavier yer ayırtmamıştı ve kayaklarını koymaya,

üzerini değiştirmeye bile ihtiyacı yoktu. Doğruca dans pistinin, orkestranın ve masalara oturmuş müşterilerin bulunduğu salona girdi ve girer girmez nar çiçeği rengi bir kazak ve bacaklarını saran bir pantolon giymiş bir kadın dikkatini çekti; çevresini, önlerinde bira bardaklarıyla adamlar sarmıştı, ama Xavier bu kadının zarif ve gururlu olduğunu ve adamlardan sıkıldığını görüyordu. Yaklaşıp dansa davet etti.

Salonda bir tek onlar dans ediyorlardı ve Xavier kadının boynunun dehşet solgun, gözlerinin çevresinin dehşet kırışık olduğunu ve ağzının çevresinde dehşet derin iki çizginin bulunduğunu görüyordu. Kollarının arasında bunca yıllık yaşamı tutmaktan mutluydu; bir liseli olarak, neredeyse tükenmiş tüm bir yaşamı kollarının arasında tutmaktan mutluydu. Onunla dans etmekten gurur duyuyordu ve sarışın kızın her an içeri girip onu görebileceğini, dans arkadaşının yaşı sanki yüksek bir dağ ve genç kız da bu dağın eteğinde yetişen basit bir otmuşcasına, Xavier'nin kendisinden ne kadar üstün olduğunu görebileceğini düşünüyordu.

Gerçekten de salon, oğlanlar ve kayak pantolonlarının yerine etek giymiş kızlarla dolmaya başlıyordu; hepsi boş kalan masalara oturdular ve şimdi kalabalık bir topluluk, nar çiçeği kazaklı kadınla dans eden Xavier'nin çevresini sarıyordu; masalardan birinde sarışın kızı gördü ve memnun oldu: diğerlerinden çok daha özenli giyinmişti; üzerinde, bu pis salona hiç de uygun olmayan güzel bir elbise, onu daha da narin ve güçsüz gösteren beyaz, hafif bir elbise vardı. Xavier onun bu elbiseyi kendisi için giydiğini biliyordu, onu kaybetmemesi, bu geceyi onunla ve onun için geçirmesi gerektiğine kesin karar verdi.

8

Nar çiçeği kazaklı kadına artık dans etmek istemediğini söyledi; bira bardaklarının ardından kendilerini süzen sarhoş suratlarından tiksinmişti. Kadın onaylar biçimde gülümsedi; müziğin devam etmesine ve pistte onlardan başka kimsenin bulunmamasına rağmen dansı bıraktılar (dansı bıraktıklarını tüm salon görebilirdi) ve elele pisti terkedip masaların arasından geçerek karla kaplı terasa çıktılar.

Dondurucu havayı hissettiler ve Xavier hastalıklı narin kızın bu soğukta onlara katılmaktan geri kalmayacağını düşündü. Nar çiçeği kazaklı kadını kolundan tutup ışıldayan teras boyunca yürüttü ve kendisinin fareli köyün kavalcısı, yanındaki kadınınsa çaldığı kaval olduğunu geçirdi aklından.

Kısa bir süre sonra restoranın kapısı açıldı ve sarışın kız dışarı çıktı. Az öncekinden daha da narindi, beyaz elbisesi kara karışıyordu, kar içinde ilerleyen kar gibiydi. Xavier sıkıca giyinmiş ve muhteşem yaşlı olan nar çiçeği kazaklı kadının bedenini kendininkine bastırıyor, kucaklıyor, ellerini kazağının altına sokuyor ve gözucuyla da, onlara bakıp kaygılanan kar beyazlığındaki genç kızı izliyordu.

Sonra bu yaşlı kadını karın üzerine devirdi ve üzerine uzandı; hayli zaman geçtiğini, havanın soğuk olduğunu, genç kızın elbisesinin ince olduğunu, ayazın baldırlarına, dizlerine temas ettiğini, kalçalarına kadar ulaştığını, gitgide daha yukarılarını okşayarak sonunda cinsel organına ve karnına dokunduğunu biliyordu. Yerden kalktılar ve yaşlı kadın onu odasının bulunduğu dağ evine götürdü.

Oda giriş katındaydı ve pencere karla kaplı terastan yaklaşık bir metre kadar uzaktaydı: Xavier, birkaç adım ötesinde olan ve pencereden kendisine bakan sarışın kızı camdan görebilirdi; görüntüsüyle dopdolu olduğu bu kızı terketmek de istemi-

yordu, bu yüzden ışığı yaktı (yaşlı kadın bu ışık ihtiyacını şehvetli bir gülümseyişle selâmladı), kadını elinden tuttu, onunla birlikte pencereye yaklaştı, ona sarıldı, tüylü kazağını sıyırdı (yaşlı bir beden için hayli sıcak bir kazak) ve tamamen donmuş, bedenini hissetmeyecek, denli donmuş olması gereken, yalnızca bir ruhtan, hiçbir şey hissetmeyecek dokunma duyusunu yitirecek, Xavier'nin sınırsızca sevdiği, ah evet sınırsızca sevdiği yüzer gezer ruh için bir zarftan başka bir şey olmayacak denli donmuş bedende dalgalanan hüzünlü ve muzdarip bir ruhtan ibaret kalması gereken genç kızı düşündü.

Fakat bu denli sınırsız bir aşka kim tahammül edebilirdi! Xavier ellerinin güçsüzleştiğini, tüylü kazağı yaşlı kadının göğsünü ortaya çıkaracak şekilde yukarı sıyırmaya yetecek kadar bile güçlerinin kalmadığını hissediyordu. Tüm bedenini kaplayan bir uyuşukluk hissetti ve yatağın üzerine oturdu. Kendini ne kadar iyi hissettiğini, ne kadar memnun ve mutlu olduğunu anlatmak güçtü. Erkek aşırı derecede tatmin olduğunda uyku bir mükâfat gibi gelir ona. Xavier gülümsüyor ve buz tutmuş iki gözün, donmuş iki ayın ışıldadığı güzel bir gecede derin bir uykuya dalıyordu..

9

Xavier, kirli bir ip gibi doğumdan ölüme uzanan tek bir yaşam yaşamıyordu; yaşamını yaşamıyor, onu uyuyordu, bu yaşam uykuda bir düşten diğerine sıçrıyordu; düş kuruyor, düş kurarken uyuyor ve uykusu sanki içinde başka bir kutu, onun da içinde başka bir kutu bulunan sonu gelmeyen bir kutular dizisiymişcesine, başka bir düş kuruyordu.

Örneğin şu an uyuyor ve hem Charles köprüsündeki evde, hem de bir dağ evinde bulunuyor; bu iki uyku, uzun süre kaybolmayan iki org nağmesi gibi yankılanıyor; ve işte, bu

iki nağmeye bir üçüncüsü ekleniyor:

Ayakta ve bakınıyor. Sokak ıssız, ancak arada bir, sokağın köşesinde ya da kapılardan birinde kaybolan bir gölge geçiyor. Kendisi de farkedilmek istemiyor; kenar mahallelerin ara sokaklarından geçiyor ve şehrin öbür ucundan bir yaylım ateşi gürültüsü geliyor.

Sonunda bir eve girdi ve merdivenden inmeye koyuldu; bodrum katında birçok kapı vardı; kısa bir süre hangisini seçeceğini araştırdıktan sonra kapıya vurdu; üç vuruş, sonra bir ara, tek bir vuruş bir aradan sonra, üç vuruş daha.

10

Kapı açıldı ve üzerinde iş tulumu bulunan genç bir adam onu içeri davet etti. Dökümtü eşyaların, askılara asılı giysilerin ve ayrıca köşelere dayalı tüfeklerin de bulunduğu birçok odayı geçtiler ve uzun bir koridorun sonunda (binanın uzağında olmalıydılar) aşağı yukarı yirmi kişinin bulunduğu küçük bir yeraltı odasına girdiler.

Boş bir sandalyeye oturdu, odada bulunan ve içlerinden bazılarını tanıdığı kişileri incelemeye koyuldu. Kapının yakınına konmuş bir masada üç adam oturuyordu; içlerinden şapkalı biri konuşmaktaydı; her şeyin sonuca bağlanacağı yakın ve gizli bir tarihten sözediyordu; plana göre her şey o gün için hazır olmalıydı: bildiriler, gazeteler, radyo, posta hizmetleri, telgraf, silahlar. Sonra herkese, bu günün başarıya ulaşması için üstlenmiş oldukları görevleri yerine getirip getirmediklerini sordu. Xavier ile de ilgilendi ve listeyi getirip getirmediğini sordu.

Bu çok kötü bir andı. Xavier yakalanmamak için uzun süre önce listeyi Çekçe defterinin son sayfasına çekmişti. Bu defter öbür defterleri ve kitaplarıyla birlikte çantasındaydı. Ama çantası neredeydi? Yanında yoktu!

Kasketli adam sorusunu tekrarladı.

Aman Allahım bu çanta neredeydi? Xavier kafasını zorladı ve belleğinin derinliklerinden belirsiz ve anlaşılmaz bir anı, mutlulukla dolu tatlı bir esinti yükseldi; bu anıyı anında hatırlamak istedi, fakat zamanı yetmedi çünkü tüm yüzler ona dönmüştü ve cevap vermesini bekliyordu. Listenin yanında olmadığını itiraf etmek zorunda kaldı.

Onlardan biri olarak aralarına katıldığı adamların yüzleri sertleşti ve içlerinden esmer olanı, listenin düşmanın eline geçmesi halinde tüm umutlarını bağladıkları günün bir bozgun olacağını ve diğer günlerden bir farkı kalmayacağını buz gibi bir sesle söyledi.

Fakat Xavier'nin cevap vermeye zamanı kalmadı. Yazı masasının arkasında bir kapı gizlice açıldı ve bir adam görünüp ıslık çaldı. Bu alarm işaretiydi; kasketli adamın ilk emrini vermesine zaman kalmadan Xavier atıldı: "Bırakın ilk ben çıkayım" dedi, çünkü onları bekleyen yolun şimdi tehlikeli olduğunu ve ilk çıkmanın hayatını tehlikeye atacağını biliyordu.

Xavier listeyi unuttuğunun ve hatasını onarması gerektiğinin farkındaydı. Fakat onu tehlikeye doğru iten yalnızca suçluluk duygusu değildi. Yaşamı yarım - yaşam, insanları yarım - adam haline getiren korkaklıktan nefret ediyordu. Terazinin bir kefesine yaşamını, diğerine ölümü koymak istiyordu. Her davranışının, daha da iyisi, yaşamının, her gününün, her saatinin, her dakikasının en yüce ölçüt olan ölümle ölçülmesini istiyordu. Bu yüzden sıranın başında yürümek, uçurumun üzerindeki ipte yürümek, başının çevresinde mermilerin hâlesini taşımak ve böylelikle herkesin gözünde yücelmek ve sonsuz olmak istiyordu, ölüm gibi sonsuz...

Kasketli adam, bir anlayış ışığının parıldadığı soğuk ve kızgın gözleriyle ona bakıyordu. "Pekiyi, git" dedi.

11

Demir kapıyı geçtikten sonra kendini dar bir avluda buldu. Karanlıktı, uzaktan yaylım ateşinin takırtısı geliyordu ve gözlerini kaldırdığında, projektörlerin damların üzerinde dolaşan ışıklı hüzmelerini görüyordu. Karşıda dar bir metal merdiven, beş katlı bir binanın zemininden çatısına uzanıyordu. Ayağını basamağa koydu ve sonra hızla tırmanmaya başladı. Diğerleri de onun ardından fırladılar ve sırtlarını duvara verip mevzilendiler. Çatıya ulaşmasını ve kendilerine yolun açık olduğuna dair işaret vermesini bekliyorlardı.

Çatıya ulaştıktan sonra ihtiyatla sürünmeye koyuldular, Xavier hep baştaydı; yaşamını tehlikeye atıyor ve diğerlerini koruyordu. Dikkatle, yavaşça, kedi gibi ilerliyor ve gözleri karanlıkta görüyordu. Bir yerde durdu ve aşağıda, ellerinde kısa menzilli silahlarla koşuşturan ve karanlığı didikleyen karaltıları göstermek için kasketli adamı çağırdı. "Bize yol göstermeye devam et" dedi adam.

Ve Xavier, bir damdan öbürüne atlayarak, kısa metal merdivenlere tırmanarak ve durmaksızın evleri, damların kenarlarını ve sokakların derinliklerini tarayan cansıkıcı projektörlerden kaçmak için bacaların arkasına saklanarak ilerliyordu.

Bu, pusudaki düşmanı atlatmak için gökyüzünde geçen, tuzaklara yakalanmamak için şehri çatıdan kanatlar üzerinde kateden kuş sürüsüne dönüşmüş sessiz adamların seyahatiydi. Bu, güzel ve uzun bir seyahatti, fakat o kadar uzun ki Xavier yorgunluk duymaya başlıyordu; duyuları puslandıran ve zihni halüsinasyonlarla dolduran o yorgunluk; bir cenaze marşı, bandoların mezarlıklarda çaldıkları Chopin'in ünlü cenaze marşını işittiğini sanıyordu.

Yavaşlamıyor ve duyularını uyanık tutmak ve uğursuz

halüsinasyonu kovmak için tüm gücünü kullanıyordu. Boşunaydı; müzik, yaklaşan sonunu ilân edercesine, mücadelenin bu anına yakındaki ölümün kara örtüsünü gererce sine gelmeye devam ediyordu.

Fakat bu halüsinasyona neden bu denli güçlü karşı koyuyordu? Ölümün yüceliğinin, damlar üzerindeki koşusunu unutulmaz ve sonsuz bir ilerleme haline getirmesini istemiyor muydu? Bir kehanet gibi kulağına ulaşan uğursuz müzik cesaretinin en güzel refakatçisi değil mi? Kavgasının aynı zamanda cenaze töreni olması ve cenaze töreninin bir kavga olması, yaşamla ölümün bu kadar muhteşem bir biçimde birleşmiş olması yüce değil mi?

Hayır, Xavier'yi korkutan kapıya dayanan ölüm değil, kulakları uğursuz bir marşla tıkanmış olmasından dolayı artık kendi duyularına güvenememek, düşmanın sinsi tuzaklarını farkedememekti (arkadaşlarının güvenliği kendisine bağlıydı).

Fakat bir halüsinasyon o denli gerçekçi olsun ki Chopin'in marşı tüm ritm hataları ve trombonun hatalı notalarıyla birlikte işitilsin, bu gerçekten mümkün müydü?

12

Gözlerini açtı ve çizilmiş bir dolap ve üzerinde yattığı yatakla döşenmiş bir oda gördü. Giyinik uyuduğunu ve dolayısıyla üstünü değiştirmesine gerek olmadığını farkederek memnun oldu; yatağın ayak ucuna atılmış olan ayakkabılarını giymekle yetindi.

Fakat nağmeleri bu kadar gerçek gibi görünen bu hüzünlü müzik nereden geliyordu?

Pencereye yaklaştı. Birkaç adım ilerisinde, karın neredeyse kalktığı bir manzarada siyahlar giymiş, arkaları dönük kadın ve erkeklerden oluşan bir topluluk hareketsiz duruyordu.

Bu topluluk kendisini çevreleyen manzara gibi üzgün ve kederliydi; parıltılı kardan geriye yalnızca nemli toprağın üzerindeki kirli parçalar ve şeritler kalmıştı.

Pencereyi açıp dışarıya sarktı. Şimdi durumu daha iyi anlıyordu. Siyah giysili insanlar, içinde bir tabut bulunan bir çukurun çevresinde toplanmışlardı. Çukurun öbür tarafında siyah giysili başka adamlar ağızlarının önünde, üzerlerinde müzisyenlerin gözlerini ayırmadıkları partisyonların bulunduğu küçük sehpalar taşıyan bakır araçlar tutuyorlardı; Chopin'in ünlü cenaze marşını çalıyorlardı.

Pencere yerden en fazla bir metre yükseklikteydi. Xavier atlayıp geçti ve topluluğa yaklaştı. Bu sırada iki güçlü kuvvetli köylü, tabutun altından ipler geçirerek kaldırıp yavaşça çukura indirdiler. Siyahlar giymiş insanlar topluluğundan yaşlı bir adam ve yaşlı bir kadın hıçkırıklara boğuldu, diğerleri kollarına girip onları teselli ettiler.

Sonra tabut çukurun dibine yerleştirildi ve siyah giysili insanlar kapağın üstüne bir avuç toprak atmak için sırayla çukura yaklaştılar. Xavier tabutun üstüne en son eğildi, eline kar parçalarıyla karışık bir tutam toprak aldı ve çukura attı.

Hakkında hiç kimsenin bir şey bilmediği tek kişi ve aynı zamanda her şeyin farkında olan tek kişiydi. Sarışın genç kızın neden ve nasıl öldüğünü bir tek o biliyordu, ayazın elinin baldırlarına dokunduğunu, sonra tüm bedeni boyunca karnına ve göğüslerine kadar tırmandığını bir tek o biliyordu, ölümünün nedeninin ne olduğunu bir tek o biliyordu. Neden buraya gömülmek istediğini de bir tek o biliyordu, çünkü en çok burada acı çekmişti ve aşkın kendisine ihanet edişini ve kendisinden kaçışını gördüğü için burada ölmeyi dilemişti.

Bir tek o her şeyi biliyordu; diğerleri orada anlamayan halk ya da anlamayan kurban gibiydiler. Onları uzak bir dağ manzarasının oluşturduğu fonda görüyor ve bu uzak man-

zarada, ölümün toprakta kayboluşu gibi kaybolmuş olduklarını düşünüyordu; kendinin bu uzak, nemli manzaradan daha da engin olduğunu (çünkü her şeyi biliyordu) ve tüm bunların -hayatta kalanlar, ölü, ellerinde kürekleriyle mezar kazıcılar ve tarlalar ve dağlar- kendi içine nüfuz ettiğini ve kendi içinde kaybolduğunu düşünüyordu.

Bu manzara, hayatta kalanların hüznü ve sarışın genç kızın ölümü, onu tamamen kaplamıştı ve onların varlığıyla, sanki içinde bir ağaç boy veriyormuşcasına ferahladığını hissediyordu; kendini büyümüş hissediyordu ve kendi gerçek kişiliği değişik bir kılık, bir alçakgönüllülük maskesi gibi geliyordu ona; ve ölünün anne babasına (babanın yüzü ona sarışın kızın çizgilerini hatırlatıyordu; ağlamaktan kızarmıştı) kendi kişiliğinin maskesi ardında yaklaştı ve taziyetlerini bildirdi; dalgın bir halde ona el uzatıyorlardı ve Xavier avucunun içinde narin ve önemsiz ellerini hissediyordu.

Sonra sırtı, onca zaman uyuduğu evin duvarına dayalı olarak bir süre kaldı ve cenaze törenine katıldıktan sonra küçük gruplar halinde dağılıp rutubetli, uzaklarda yavaşça kaybolan insanları izledi. Birden birisinin kendisini okşadığını hissetti: ah, evet yüzünde bir elin temasını hissediyordu. Bu okşayışın anlamını kavradığından emindi ve bunu şükranla kabul ediyordu; bunun bağışlamanın eli olduğunu biliyordu; genç kızın ona, onu hâlâ sevdiğini ve aşkın mezarın ötesinde de sürdüğünü anlattığını biliyordu.

13

Bu, rüyalarında bir düştü.

En güzel anlar, bir rüyanın, o yeni filizlenen başka bir rüyada uyanırken, hâlâ devam ettiği anlardı.

Dağ manzarası içinde hareketsiz durduğu sırada kendini okşayan bu eller, birazdan dalacağı başka bir rüyadaki kadına

aitti, fakat Xavier henüz bunu bilmiyordu ve şimdilik bu mucizevi eller kendi varoluşuyla mücehhezdi, bunlar boş bir uzaydaki mucizevi ellerdi; iki macera, iki yaşam arasındaki eller; ne beden, ne de kafa tarafından bozulmuş eller.

Bu bedensiz eller okşayışı mümkün olduğu kadar uzun sürseydi!

14

Sonra yalnızca ellerin okşayışını değil, göğsüne bastıran dolgun ve yumuşak memelerin temasını da hissetti ve esmer bir kadının yüzünü gördü, "uyansana! Hay Allah, uyansana!" diyen sesini işitti.

Altında buruşmuş bir yatak, çevresinde büyük bir dolapla birlikte gri msi bir oda vardı. Xavier Charles köprüsündeki evde olduğunu hatırladı.

"Daha uyumak istediğini biliyorum, diyordu kadın sanki özür dilemek ister gibi, fakat seni uyandırmam gerekiyordu. Korkuyorum."

- Neden korkuyorsun? diye sordu Xavier.

- Aman Allahım, hiçbir şey bilmiyorsun, dedi kadın. Dinle!

Xavier sustu ve dikkatle dinlemeye çalıştı: uzaktan bir yaylım ateşi gürültüsü geliyordu.

Yataktan atladı ve pencereye koştu; makinalı tabancalarını boyunlarından çapraz asmış sürücü tulumlu adamlar gruplar halinde Charles köprüsünden geçiyordu.

Bu, sayısız duvarlar boyunca aranan bir anı gibiydi; Xavier köprü üzerinde nöbet tutan bu silahlı adam gruplarının ne anlama geldiğini iyi biliyordu, fakat bir şeyi, gördükleri karşısında kendi tavrını aydınlatmasına olanak vermiş olan bir şeyi hatırlamayı beceremediğini sanıyordu. Bu sahnede bir rolü olduğunu, eğer sahnede değilse bunun bir hatanın

sonucu olduğunu, sahneye girmeyi unutan bir oyuncu gibi olduğunu ve bunun sonunda oyunun garip bir şekilde kesilmiş olarak onsuz oynandığını biliyordu. Birden hatırladı.

Ve hatırladığı an gözleriyle odayı kolaçan etti ve rahatladı: çanta hâlâ orada, bir köşede duvara dayalı duruyordu, kimse almamıştı. Bir sıçrayışta yanına ulaştı ve açtı. Her şey yerli yerindeydi: matematik defteri, Çekçe defteri, fen kitabı. Çekçe defterini aldı, arkasını açtı ve kendini yeniden rahatlamış hissetti: esmer adamın kendisinden istediği liste okunaklı, ince bir yazıyla, özenli bir şekilde yazılmıştı. Xavier bu önemli belgeyi, arka yüzünde ilkbaharın gelişi temasıyla ilgili bir üslup denemesinin bulunduğu bir okul defterine saklamayı akıl ettiğine sevindi.

"Ne arıyorsun orada söyler misin?"

- Hiç, dedi Xavier.

- Sana ihtiyacım var, senin yardımına ihtiyacım var. Olanları görüyorsun. Bütün evlere giriyorlar, tutukluyor ve kurşuna diziyorlar.

- Hiçbir şeyden korkma, dedi gülerek, kimseyi kurşuna dizemezler!

- Bunu nasıl bilebilirsin? dedi kadın.

Nasıl mı biliyordu? Gayet iyi biliyordu: devrimin ilk günü kurşuna dizilmesi gereken tüm halk düşmanlarının listesi defterindeydi: idamların gerçekleşemeyeceği doğruydu. Zaten bu güzel kadının endişesi onu fazla ilgilendirmiyordu; silah seslerini işitiyor, köprü üzerinde nöbet tutan adamları görüyor ve yoldaşlarının yanında coşkuyla hazırladığı bu günün sonunda geldiğini ve bu sırada kendisinin uyuduğunu düşünüyordu; başka yerde, başka bir odada ve başka bir rüyadaydı.

Gitmek, derhal bu sürücü giysili adamlara katılmak, yalnızca kendisinde bulunan ve o olmadan devrimin kimi tutuklayıp kurşuna dizeceğini bilemeyerek eli kolu bağlı kalacağı listeyi

onlara ulaştırmak istiyordu: Fakat sonra bunun imkânsız olduğunu düşündü: bu günün parolasını bilmiyordu, uzun zamandır hain olarak görülüyordu ve kimse ona inanmayacaktı. Başka bir yaşamdaydı, başka bir maceradaydı ve bu yaşamdan, artık içinde olmadığı öbür yaşamı kurtaramıyordu.

"Neyin var" diye endişeyle ısrar ediyordu kadın.

Xavier, bu kayıp yaşamı kurtaramıyorsa, bu an yaşadığı yaşamı daha da yüceltmek gerektiğini düşündü. Cömert bedenli kadına döndü ve onu terketmesi gerektiğini anladı, çünkü yaşam oradaydı, dışarıda, pencerenin öteki tarafında, orada, bülbülün şakımasını andıran silah takırtılarının geldiği yerdeydi.

"Nereye gitmek istiyorsun" diye haykırdı kadın.

Xavier gülümsedi ve pencereyi gösterdi.

"Beni de birlikte götüreceğine söz vermiştin?"

- O eskidendi.

- Bana ihanet etmek mi istiyorsun? Önünde diz çöktü ve bacaklarına sarıldı.

Kadına bakıyor ve güzel olduğunu, onu terketmenin güç olduğunu düşünüyordu. Ama pencerenin öteki tarafındaki dünya daha güzeldi. Ve uğruna sevdiği bir kadını terkederse, bu dünya kendisi için daha da değerli olacaktı.

"Güzelsin," dedi, "fakat sana ihanet etmem gerek." Kendini onun kollarından kurtarıp pencereye doğru ilerledi.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YA DA

Şair mastürbasyon yapıyor

1

Jaromil'in şiirlerini annesine gösterdiği gün, anne kocasını boşuna bekledi. Ertesi gün ve onu izleyen günlerde de boşuna bekledi.

Buna karşılık Gestapo'dan kocasının tutuklandığını bildiren resmi bir yazı aldı. Savaşın sonunda da, bir toplama kampında öldüğünü haber veren başka bir yazı geldi.

Evliliğinin mutsuz geçmesine karşılık, dulluğu yüce ve görkemli oldu. Kocasının, tanıştıkları döneme ait büyük bir fotografını buldu, yaldızlı bir çerçeve takıp duvara astı.

Hemen ardından savaş, Praglılar'a bayram havası yaşatarak sona erdi, Almanlar Çek topraklarını boşalttılar ve anne, dünyadan eletek çekişinin ağır başlı güzelliğini daha da yücelten bir yaşama başladı; babasından kalan para tükendiğinden hizmetçiye yol vermek zorunda kaldı, Alik'in ölümünden sonra başka bir köpek almayı reddetti ve bir iş aramak

zorunda kaldı.

Başka değişiklikler de oldu: kız kardeşi, Prag'ın merkezindeki dairesini yeni evlenen oğluna bırakmaya ve kocası ve küçük oğluyla baba evinin giriş katına yerleşmeye karar verdi; büyükanneyse dul kızının katında bir odaya yerleşiyordu.

Anne, Voltaire'in voltu icat eden fizikçi olduğunu iddia edişini duyduğundan beri, enistesinden nefret ediyordu. Ailesi gürültücüydü, keyif içinde kendini ilkel eğlencelerine kaptırıyordu; giriş katının odalarında yankılanan neşeli yaşam, üst kata hâkim olan hüzün ülkesinden kesin sınırlarla ayrılmıştı.

Yine bu dönemde, anne bolluk içinde yaşadığı yıllarda olmadığı kadar gururlu görünüyordu. Sanki başının üzerinde (üzüm sepeti taşıyan Dalmaçyalı kadınlar gibi) içinde kocasının külleri bulunan görünmez fanusu taşıyordu.

2

Banyoda, aynanın altındaki rafta parfüm şişeleri ve krem tüpleri diziliydi, ama anne, cildinin bakımı için onlardan neredeyse hiç yararlanmıyordu. Sık sık bu eşyaların önünde oyalanıyorsa bunun nedeni, merhum babasını, (uzun zamandır, tiksindiği enistesine ait olan) ecza deposunu ve villadaki kaygısız yılları hatırlatmalarıydı.

Anne babası ve kocasıyla yaşanmış geçmiş, batmış olan güneşin nostaljik ışığıyla aydınlanıyordu. Bu nostaljik aydınlık onu üzüyordu; o yılların güzelliğinin kıymetini çok geç, ancak şimdi, artık varolmadıkları zaman anladığını farkediyor ve kendini nankör bir eş olmakla suçluyordu. Kocası kendini büyük tehlikelere atıyor, kaygılarla kendini yiyip bitiriyor ve onun rahatını kaçırmamak için hiçbir şey sızdırmıyordu; bugün bile neden tutuklandığını, hangi direniş hareketinde

olduğunu ve orada nasıl bir rol oynayabileceğini bilmiyordu; kesinlikle hiçbir şey bilmiyor ve bunun, dar kafalı bir kadın olmasından ve kocasının tutumunda kayıtsızlık işaretinden başka bir şey görmemiş olmasından dolayı, cezalandırmak üzere kendisine verilmiş aşağılayıcı bir ceza olduğunu düşünüyordu. En büyük tehlikelerle boğuştuğu sırada onu aldatmış olduğu düşüncesi karşısında kendini lânetliyordu.

Şimdi aynada kendine bakıyor ve hayretle yüzünün hâlâ genç olduğunu görüyor, hattâ bu ona, sanki zaman yanlışlıkla ve haksızca boynun derisini unutmuş da, gençliği gereksizmiş gibi geliyordu. Geçenlerde kendisini yolda Jaromil'le birlikte görenlerin onları kardeş zannettiklerini öğrenmişti. Bunu komik buluyordu. Ancak yine de bu hoşuna gitmişti; o günden beri oğluyla tiyatroya ya da konsere gitmekten daha çok zevk alıyordu.

Zaten ona başka ne kalıyordu?

Büyükanne hafızasını ve sağlığını kaybetmişti, evden dışarı çıkmıyor, Jaromil'in çoraplarını onarıyor, kızının eteklerini ütülüyordu. Hasretle, anılarla, kaygılı bir ilgiyle dopdoluydu. Çevresinde hüzünlü bir sevgi atmosferi yaratıyor ve evde Jaromil'i saran ortamın (çifte dulluk ortamı) kadınsı niteliğini pekiştiriyordu.

3

Jaromil'in odasının duvarları, artık çocukluk sözcükleriyle değil (annesi istemeye istemeye bir dolaba yerleştirmişti onları), kübist ve sürrealist resimlerin, dergilerden kestiği ve kartonlara yapıştırdığı küçük röprodüksiyonlarıyla süslüydü. Bunların arasında, duvara asılmış, kordonu kesik bir telefon ahizesi görülüyordu (bir süre önce villanın telefonu onarılmıştı ve Jaromil, cihazdan sökülen bozuk ahizede, alışılagelmiş çevresinden çıkarıldığında büyüsel bir izlenim

uyandıran ve belki de rahatlıkla sürrealist nesne olarak adlandırılabilecek nesne tipini görüyordu). Ama incelemeye en çok zaman ayırdığı görüntü, aynı duvarda asılı olan aynanın çerçevesi içinde yeralıyordu. Kendi yüzü kadar özenle incelediği başka hiçbir şey yoktu. Başka hiçbir şey kafasını bu kadar kurcalamıyor ve hiçbir şey (doğrusu inatçı bir çaba pahasına) güvene daha lâyık görünmüyordu.

Bu yüz annenin yüzüne benziyordu, ama Jaromil erkek olduğundan çizgilerin zerafeti çok daha çarpıcıydı: zarif, güzel bir burnu ve hafifçe içe çökük küçük bir çenesi vardı. Bu çene çok canını sıkıyordu; Schopenhauer'in ünlü bir tefekküründe, içe çökük çenenin özellikle itici bir yüz çizgisi olduğunu, çünkü insanın çenesinin çıkıklığıyla maymundan ayrıldığını okumuştu. Ancak daha sonra Rilke'nin bir fotoğrafını buldu ve Rilke'nin de çenesinin çökük olduğunu gördü, bu da ona önemli bir rahatlama sağladı. Aynada uzun uzun kendine bakıyor ve maymunla Rilke arasındaki o muazzam boşlukta umutsuzca debelenip duruyordu.

Doğrusunu söylemek gerekirse çenesinin çöküklüğü aşırı değildi ve annesi haklı olarak oğlunun yüzünün bir çocuk sevimliliğine sahip olduğunu düşünüyordu. Ama bu Jaromil'i çenesinden daha fazla rahatsız ediyordu: çizgilerinin inceliği onu çok genç gösteriyor ve sınıf arkadaşları da kendisinden bir yaş büyük olduklarından fizyonomisinin çocuksu görünümü daha çarpıcı, daha tartışılmaz hale geliyor ve her gün bir sürü dedikoduya konu oluyordu; öyle ki Jaromil bir an bile olsun bunu kafasından atamıyordu.

Ah, ne çekilmez bir şeymiş böyle bir yüze sahip olmak! Ne kadar da zahmet vericiymiş çizgilerin bu ustalıklı resmi!

(Jaromil bazen dehşet verici rüyalar görüyordu: rüyasında son derece hafif bir şeyi, bir çay fincanını, kaşığı, tüyü kaldırması gerekiyor ve bir türlü beceremiyor, eşya ne kadar

hafifse o kadar güçsüz oluyor, eşyanın hafifliğinin altında eziliyordu; bu rüyalar birer kâbustu ve terden sırılsıklam uyanıyordu; rüyaların teması, kaldırıp atmak için boşuna çabaladığı, dantelle çizili narin yüzüymüş gibi geliyor bize.

4

Şairlerin gözlerini dünyaya açtıkları büyük evlerde kadınlar hüküm sürer: Essenine ve Mayakovski'nin kız kardeşleri, Blok'un teyzeleri, Hölderlin ve Lermontov'un büyükannesi, Puşkin'in sütannesi ve özellikle de anneler, babanın gölgesini örten şair anneleri. Leydi Wilde, oğlu Oscar'ı kız çocuğu gibi giydirirdi. Çocuğun aynada kaygıyla kendini seyredişini düşünebiliyor musunuz? Adam olma günü geldi diye yazıyordu günlüğüne Jiri Orten*. Şair, tüm yaşamı boyunca yüzünde erkekliğin çizgilerini arayacaktı.

Aynada kendine çok uzun süre baktığında aradığını bulmayı başarıyordu: gözlerindeki sert bakış ya da ağzındaki katı çizgi; ama bunun için yüzüne belirli bir gülüş, daha doğrusu üst dudağını iyice büzerek, belirli bir sırıtış vermesi gerekiyordu. Ayrıca fizyonomisini değiştirecek bir saç şekli arıyor, dağınık ve vahşî bir hava vermek için saçlarını arkaya atmayı deniyordu; ama ne yazık ki, annesinin, bir tutamını madalyon içinde muhafaza edecek denli çok sevdiği o saçları tahayyül edebileceğinin en kötüsüydü: yeni doğmuş civciv tüyü gibi sarı ve hindiba tüyü gibi ince. Bunlara biçim vermek imkânsızdı; annesi sık sık başını okşuyor ve saçlarının melek saçı olduğunu söylüyordu. Ama Jaromil meleklerden nefret ediyordu; o, şeytanları seviyordu. Saçlarını siyaha boyatmak istiyor, fakat cesaret edemiyordu, çünkü saçlarını boyatmak sarı saçlı olmaktan daha kadınca geliyordu; o da saçlarını iyice

(*) Jiri Orten, 1941'de, genç yaşta ölen Çek şairi.

uzatıyor ve taramayıp kirpi gibi bir kafayla dolaşıyordu.

Görünüşünü gözden geçirmek ve düzeltmek için hiçbir fırsatı kaçırmıyordu; önünden geçerken kaçamak gözatmadığı mağaza vitrini yoktu. Ama üzerine düştükçe görünüşünün bilincine daha çok varıyor ve onu daha cansıkıcı ve acı verici buluyordu. İşte size bir örnek:

Okuldan dönüyor. Yol tenha, ama uzaktan ona doğru gelen, tanımadığı bir kadını farkediyor. Çaresiz bir şekilde birbirlerine yaklaşıyorlar. Jaromil'in aklına yüzü geliyor, çünkü kadının güzel olduğunu farketti. Dudaklarına görmüş geçirmiş sert adam gülümseyişi yerleştirmeye çalışıyor, ama beceremediğini hissediyor. Çocukça kadınsılığı, kendisini kadınların gözünde gülünç duruma düşüren yüzü, kafasına daha çok takılıyor, donakalan, taşlaşan ve (ne yazık ki) kıpkırmızı kesilen o gülünç surattan ibaret kalıyor! Kadınla gözgöze gelme ihtimalinden mümkün olduğunca kaçınmak için adımlarını sıklaştırıyor, çünkü kızardığı sırada bir kadın tarafından yakalanmak, altından kalkamayacağı bir yük olurdu.

5

Aynanın karşısında geçen saatler onu umutsuzluğun derinliklerine götürüyordu; neyse ki, onu yıldızlara doğru yükselten bir ayna daha vardı. Bu coşku verici ayna dizelerdi; henüz yazmadıklarının ve daha önce yazıp da sanki bir kadını hatırlarmışcasına zevkle andıklarının özlemiyle doluydu; dizelerinin yalnızca yazarı değil, teorisyeni ve tarihçisiydi de; yazdıkları üzerine eleştiriler kaleme alıyor, yapıtını her birine bir ad verdiği değişik dönemlere ayırıyor ve böylece, iki, üç yıl içinde şiirini, vakanüvise yaraşır nitelikte bir tarihsel süreç olarak görmesi mümkün oluyordu.

Bu bir teselli kaynağıydı: günlük hayatını yaşadığı, okula gittiği, annesi ve büyükannesiyle kahvaltı ettiği aşağıda belirsiz

bir boşluk vardı; ama yukarıda, şiirlerinde, ana çizgiler çiziyor, işaret direkleri dikiyordu; burada zaman eklemlenmiş ve farklılaşmıştı; bir şiir döneminden diğerine geçiyor ve (olayların bu dehşet verici durgunluğu içindeki aşağıya göz ucuyla bakarak) kendini, başdöndürücü bir coşkuyla, hayal gücüne kuşku götürmez ufuklar açan yeni bir dönemin gelişi olarak görebiliyordu.

Ayrıca, fizik görünümünün (ve yaşamının) önemsizliğine rağmen, kendinde olağanüstü bir zenginlik taşıdığına ilişkin bir inanca da sahip olabiliyordu. Başka bir deyişle, seçilmiş biri olduğu inancını taşıyordu.

Bu kelime üzerinde biraz duralım:

Annesi istemediğinden dolayı pek sık olmamakla birlikte, ressamın evine gitmeye devam ediyordu; uzun zamandan beri resim yapmıyordu, ama bir gün şiirlerini ona gösterme cesaretini bulmuştu ve o günden beri hepsini gösteriyordu. Ressam bunları ateşli bir ilgiyle okuyor ve bazen arkadaşlarına göstermek için alıkoyuyordu. Böyle anlarda dünyalar Jaromil'in oluyordu, çünkü geçmişte resimleri konusunda son derece kuşkucu davranan ressam, onun için hâlâ sarsılmaz bir otoriteydi. Sanatsal değerlerin hakkını verecek (işe yeni başlayanların içlerinde özenle taşıdıkları) nesnel bir ölçütün (Sevres müzesindeki platin metre gibi bir şey olsa gerek) varolduğundan ve ressamın da bu ölçütü bildiğinden emindi.

Ancak yine de bunda canını sıkan bir şey vardı; Jaromil ressamın, şiirlerinde neyi beğenip neyi beğenmediğini hiçbir zaman anlayamamıştı. Bazen, alelacele yazdığı dizeleri göklere çıkarıyor, bazen de çok önem verdiği dizeleri dudak bükerek bir kenara atıyordu. Bunu nasıl açıklamalı? Eğer Jaromil yazdıklarının değerini anlayacak durumda değilse, bundan bu değerleri mekanik olarak, tesadüfen, bilmeden ve istemeden (geçmişte, kesinlikle tesadüfen keşfettiği köpek kafalı adamlar

evreniyle ressamı büyülediği gibi), dolayısıyla da hiçbir yeteneğe gerek kalmadan yarattığı sonucu çıkmaz mıydı?

"Kuşkusuz, diyordu ressam bu konuya değindikleri bir gün, şiirine koyduğun düşsel bir düşüncenin senin akıl yürütmenin sonucu olduğunu düşünüyorsun. Hiç de öyle değil; o seni buldu, birden, sen beklemiyorken; bu düşüncenin yaratıcısı sen değilsin, sendeki biri, sende şiirini yazan biri. Senin şiirini yazan bu biri, bilinçdışının her birimizden geçen güçlü akımıdır; yetenekli olduğunu düşünme, çünkü karşısında ikimizin de eşit olduğu akım araç olarak seni seçti.

Ressama göre bu sözler bir tevazu dersiydi, ama Jaromil onlarda, gururu için bir parıltı yakaladı; şiirinin imgelerini yaratanın kendisi olmamasından ne çıkardı. Gizemli bir şey yazıcı olarak onun elini seçmişti. Yetenekten daha büyük bir şeyden, seçilmiş olmaktan gurur duyabilirdi.

Zaten küçük kaplıca istasyonundaki kadının söyledikleri hiç aklından çıkmamıştı: Bu çocuğu büyük bir gelecek bekliyor. Bu sözlere, peygamber kelâmına inanır gibi inanıyordu. Gelecek, ufkun ötesi, belli belirsiz bir devrim imgesinin (ressam sık sık devrimin kaçınılmazlığından sözediyordu) şairlerin bohem özgürlüğünün belirsiz imgesine karıştığı bilinmez uzaklardı; bu geleceği zaferiyle dolduracağını biliyordu ve bunu bilmek, ona acı veren tüm belirsizliklerin yanında, içinde (özerk ve bağımsız bir halde) yaşayan inancı getiriyordu.

6

Ah! Ne bitmek tükenmek bilmez bir yürek ağrısıydı Jaromil'in odasına kapanıp ard arda iki aynasına baktığı öğleden sonraları.

Bu nasıl mümkün olurdu? Her yerde, gençliğin, yaşamın en dörtdörtlük dönemi olduğunu okumuştu! Öyleyse bu hiçlik,

canlı maddenin bu hebâ oluşu nereden geliyordu? Bu boşluk nereden geliyordu?

Bu kelime, bozgun kelimesi kadar tatsızdı. Hiç kimsenin (en azından evde, boşluğun o metropolünde) onun önünde telâffuz etmemesi gereken başka kelimeler de vardı. Örneğin aşk ya da kızlar kelimeleri. Villanın giriş katında oturan üç kişiden nasıl da tiksinebilirdi! Sık sık, geç saatlere kadar oturan konukları geliyor, şaraptan esrimiş sesler ve bunların da arasında, yorganının altına büzülmüş ve bir türlü uyuyamayan Jaromil'in ruhunu parçalayan tiz kadın sesleri işitiliyordu. Kuzeni kendisinden yalnızca iki yaş büyüktü, ama bu iki yıl, farklı iki yüzyılı birbirinden ayıran sıradağlar gibi aralarında dikiliyordu; öğrenci olan kuzen eve (anne babasının güleryüzlü onaylarıyla da) güzel kızlar getiriyor ve üstükapalı bir şekilde Jaromil'den nefret ediyordu; enişte eve seyrek uğruyordu (miras kalan dükkânlarla başı dertteydi), buna karşılık teyzenin sesi evden eksik olmuyordu; Jaromil'e her rastladığında beylik sorusunu soruyordu: Kızlarla aran nasıl bakayım? Jaromil'in içinden yüzüne tükürmek geliyordu, çünkü güleryüzlü bir alçakgönüllülükle sorduğu sorusu şairin bozgununu gözler önüne seriyordu. Mesele kadınlarla hiç ilişkisi olmaması değildi, ama bu temasları o kadar seyrekti ki, randevularının arası gökyüzündeki yıldızların arası kadardı. Kız kelimesi özlem ve başarısızlık kelimeleri kadar hüzünlü geliyordu ona.

Zamanını kadınlarla olan randevular değilse de, bunların bekleyişi dolduruyordu ve bu bekleyiş geleceğin basit bir seyrinden öte bir hazırlık ve bir çalışmaydı. Jaromil, bir randevunun başarılı olabilmesi için, esas olanın, sıkıntılı bir sessizliğe düşmeme ve konuşabilme olduğuna inanıyordu. Bir genç kızla buluşma her şeyden önce konuşma sanatıydı. Anlatılmaya değer bulduğu öyküleri yazdığı bir defter tutuyordu; fıkra değil, öyküler, çünkü fıkralar anlatanın kişi-

liğiyle ilgili hiçbir bilgi vermezdi. Başından geçen maceraları not ediyor, tabiî başından hiç ya da hemen hemen hiç macera geçmediğinden, bunları kafasında yaratıyordu; bu bakımdan ince bir zevk örneği veriyordu: uydurduğu (ya da bir yerlerde okuduğunu ya da kendisine anlatıldığını hatırladığı) ve kahramanı olduğu maceralar, kendisini kahraman olarak göstermemeli, yalnızca, belli belirsiz, neredeyse hissedilmez bir şekilde durgunluk ve boşluk dünyasından, hareket ve macera dünyasına taşımalıydı.

Kadın güzelliğine seslendiği ve gerektiğinde cuk oturabilecek değişik şiir parçalarını da (fakat bunların asla en çok sevdiği şiirler olmadığına dikkati çekelim) kaydediyordu. Örneğin defterine şu dizeleri yazmıştı: yüzün bir kokorda benziyor: gözler, ağız, saçlar... Tabiî ki dizeleri ritmin yapaylığından kurtarıp, kıza anlık ve doğal bir düşünceymiş, esprili ve kendiliğinden bir komplimanmışcasına söylemek gerekiyordu: sanki bir kokard gibi yüzün! Gözlerin, ağzın, saçların. Kabul edebileceğim tek bayrak bu!

Buluşma boyunca Jaromil önceden hazırladığı cümlelerini düşünüyor ve sesi doğal izlenimini vermeyecek, cümleleri ezberlenmiş bir ders etkisi yapacak ve ses tonu yeteneksiz bir amatörünkü gibi çıkacak diye ödü patlıyordu. Bu da, kafasındakileri söyleyememesine, ancak tüm dikkatini bunlara verdiğinden, başka bir söz de edememesine neden oluyordu. Buluşma cansıkıcı bir sessizlik içinde geçiyor, Jaromil genç kızın bakışlarındaki alayı hissediyor ve bir süre sonra bozguna uğramışlık duygusuyla kızın yanından ayrılıyordu.

Eve döndüğünde masasının başına geçiyor, öfke ve nefretle dolu, hızla yazmaya koyuluyordu: sidik gibi akıyor gözlerinden bakışların. Kurşuna diziyorum aptal düşüncelerinin ürkek serçelerini. Bacaklarının arasında bir alay kurbağanın zıpladığı bir göl var...

Yazıyor, yazıyor ve sonra, benzetmelerini dehşet şeytanca

bulduğu metni üstüste birkaç kez okuyordu.

Ben bir şairim, ben büyük bir şairim, diyordu kendi kendine ve sonra bu düşünceyi günlüğüne yazıyordu. Ben büyük bir şairim, şeytani bir hayal gücüne sahibim, başkalarının hissetmediği şeyleri hissediyorum...

7

Kadın, kocasının savaştan hayli önce genç bir Yahudi kızıyla ilişkisi olduğunu öğrenmişti; Almanlar Bohemya ve Moravya'yı işgâl edip de Yahudiler sokaklarda, sırtlarında yüzkarası sarı yıldızla dolaşmak zorunda bırakıldıklarında, adam onu terketmemiş, buluşmaya devam etmiş ve elinden geldiğince yardımcı olmuştu.

Daha sonra kız Terezine gettosuna nakledilmiş ve adam çılgınca bir iş yapmıştı: Çek polislerinin de yardımıyla sıkı gözetim altındaki şehre girmeyi ve sevgilisini birkaç dakika görmeyi başarmıştı. Başarısından başı dönmüş bir halde Terezine'e ikinci kez girmiş ve yakalanmıştı; kendisi de, sevgilisi de oradan bir daha geri dönmemişlerdi.

Annenin başının üzerinde taşıdığı görünmez fanus, babanın fotoğrafıyla birlikte dolabın arkasına atıldı. Başı dik yürümeye artık ihtiyacı yoktu, artık onu dik tutacak bir şeye sahip değildi, tüm ahlâkî yücelikler başkalarına kalmıştı:

Her şeyi ona anlatan, kocasının sevgilisinin akrabası yaşlı Yahudi kadının sesi hâlâ kulağında yankılanıyordu: "Tanıdığım en cesur adamdı." Ardından "Yapayalnız kaldım. Tüm ailem toplama kampında öldü."

Yahudi kadın karşısında, acısının zaferini omuzlamış olarak oturuyordu; fakat annenin o an çektiği acıya zafer eşlik etmiyordu; anne bu acının belini büktüğünü hissediyordu.

8

Ey hafifçe tüten saman yığınları

Belki de onun yüreğinin tütününü tüttürüyorsunuz. Tarlaya gömülen bir genç kız bedenini böyle canlandırıyordu.

Ölüm, şiirlerinde çok sık boy gösteriyordu. Fakat bunu, yaşamın trajik korkunçluğu karşısında büyülenip kalan oğlunun erken olgunlaşmasıyla açıklayan anne (hâlâ tüm şiirlerinin ilk okuyucusuydu) yanılıyordu.

Jaromil'in şiirlerinde sözkonusu olan şiirin gerçek ölümle pek az ortak yönü vardı. Ölüm, yaşlılığın çatlaklarından insanın içine nüfuz etmeye başladığı zaman bir gerçeklik olur. Oysa Jaromil için son derece uzaktı; soyuttu; ölüm onun için gerçeklik değil, düştü.

Ölümde sonsuzluğu arıyordu. Yaşamı umut kıracak denli küçüktü, onu çevreleyense belirsiz ve griydi. Ve ölüm mutlaktı, bölünmez ve çözülmezdi.

Bir genç kızın varlığı değersiz bir şeydi (birkaç okşayış ve anlamdan yoksun bir sürü kelime), mutlak yokluğuysa tam anlamıyla muhteşemdi; tarlaya gömülen bir genç kızı hayal ederek aynı anda hem acının soyluluğunu, hem de aşkın yüceliğini keşfediyordu.

Ölüm düşlerinde aradığı yalnızca mutlak değildi, mutluluk da vardı.

Toprakta yavaş yavaş eriyen bedeni hayal ediyor ve bedenin uzun uzun, şehvetle toprağa dönüştüğü bu aşk eylemini çok yüce buluyordu.

Dünya onu sürekli yaralıyordu; kadınların karşısında kızarıyordu; utanıyor ve her yerde alaydan başka bir şey görmüyordu. Ölüme ilişkin düşlerinde sessizliği buluyordu; orada yavaş, dilsiz ve mutlu bir yaşam sürdürülüyordu. Evet ölüm, Jaromil'in hayal ettiği şekliyle yaşanan bir ölümdü: kişinin,

kendi başına bir dünya olduğu için dünyaya adım atmaya ihtiyaç duymadığı ve üzerinde koruyucu bir kubbe gibi anne karnının kemerinin yeraldığı o döneme garip bir biçimde benziyordu.

Sonsuz mutluluğu andıran bu ölüm içinde sevilen kadınla birleşmeyi arzuluyordu. Şiirlerinden birinde, sevgilililer birbirlerine yapışır ve ne yürüyebilen, ne hareket edebilen bir tek varlık oluştururcasına kucaklaşıyorlar ve yavaş yavaş, zamana karşı koyarak sonsuza dek varolan hareketsiz bir bitkiye dönüşüyorlardı.

Başka bir yerde, sonunda yosun tutacak ve kendileri de yosuna dönüşecek denli uzun süre yanyana kalan iki sevgili düşlüyordu; sonra biri kazara üstlerine basıyor ve (o sırada yosunların açma dönemiydi) ifade edilmez bir mutlulukla göğe doğru yükseliyorlardı.

9

Olup bittiği için geçmişin tamamlanmış ve değişmez olduğunu düşünüyorsunuz değil mi? Hayır, giysisi değişken bir kumaştan yapılmıştır ve dönüp baktığımız her kez başka renklerde görürüz onu. Daha dün kendisini kocasına ihanet etmekle suçluyorken, şimdi kocası nedeniyle tek aşkına ihanet ettiği için saçını başını yoluyor.

Ne kadar da ödlekmiş! Mühendisi büyük bir romantik aşk yaşarken o, kendisine günlük yaşamın kırıntıları bırakılan hizmetçiymiş. O kadar ürkek ve pişmandı ki, ressamla olan macerası, daha onu yaşamaya zaman kalmadan kendisine çarpıp dağılmıştı. Şimdi farkına varıyordu bunun: yaşamın yüreğine sunduğu tek fırsatı tepmişti.

Çılgınca bir inatla ressamı düşünmeye başladı. İşin ilginç tarafı, anıları onu, şehvetli aşk günleri yaşadığı Prag'daki atölye dekoruna değil, ırmak, bir kayık ve küçük kaplıca istasyo-

nunun Rönesans tarzı kemerlerinin oluşturduğu pastel bir manzaraya götürüyordu. Kalbinin cennetini, aşkın henüz doğmadığı, fakat tohumlarının atıldığı sakin yazlık günlerinde buluyordu. Birlikte oraya dönmeyi ve aşklarının hikâyesini bu pastel dekor içinde serbestçe, neşeyle ve baskılardan uzak, yeniden yaşamayı istemek üzere ressamı bulmayı arzuluyordu.

Bir gün, çatı katının merdivenlerini, onun dairesinin kapısına kadar çıktı. Fakat kapıyı çalmadı, çünkü içeriden bir kadın sesi geliyordu.

Sonra, onu görene dek evinin önünde dört döndü: deri pardesüsüyle her zamanki gibiydi ve tramvay durağına götürdüğü çok genç bir kadının kolundaydı. Dönüşünde onu karşıladı. Adam tanıdı ve şaşırmış bir halde selâmladı. Bu beklenmedik karşılaşmaya o da şaşırmış gibi göründü. Kalbi çok hızlı çarpıyordu, ilk kaçamak temasta onun kollarında eriyeceğini biliyordu.

Adam şarap ikram etti ve yeni resimlerini gösterdi; ona, geçmişe gülümsermişcesine dostça gülümsüyordu ve bir kez bile dokunmayıp tramvay durağına kadar eşlik etti.

10

Bir gün, tüm öğrencilerin teneffüs saatinde karatahta önünde yığıldıkları bir sırada, beklenen ânın nihayet geldiğini düşündü; sırasında yalnız kalmış olan, kendi sınıfından bir kıza farkettirmeden yaklaştı; uzun zamandır ondan hoşlanıyordu ve sık sık, uzun uzun bakışıyorlardı; yanına oturdu. Bir süre sonra, onları farkeden öğrenciler bu dalga geçme fırsatını kaçırmadılar ve kikirdeşerek sınıfı terkedip kapıyı arkalarından kilitlediler.

Arkadaşlarının omuzlarıyla çevrili olduğu sürece kendini doğal ve rahat hissediyordu, ancak kızla sınıfta yalnız kaldığı

an, aydınlatılmış bir sahne üzerinde kaldığı izlenimine kapıldı. Espritüel eleştirilerle rahatsızlığını gizlemeye çalıştı (önceden hazırlanmış cümlelerden başka şeyler de söylemeyi artık öğrenmişti). Arkadaşlarının hareketinin son derece komik bir davranış örneği olduğunu, sahiplerini zor durumda bıraktığını (şimdi tatmin olmamış bir merakla koridorda bekliyor olmalılar), yöneltildiği kişilere ise yararı dokunduğunu (istedikleri gibi yalnız kalabilmişlerdi) söyledi. Genç kız onayladı ve fırsattan yararlanmak gerektiğini belirtti. Öpücük havada asılı duruyordu. Genç kıza doğru eğilmek yetiyordu. Fakat dudakları ulaşılamayacak kadar uzaktı; Jaromil konuşuyor, konuşuyor ve bir türlü öpmüyordu.

Zil çaldı; bu da, öğretmenin her an gelebileceği ve kapının önünde toplanmış olan öğrencileri kapıyı açmaya zorlayacağı demekti. Bu düşünce ikisini de heyecanlandırıyordu. Jaromil, arkadaşlarından öç almanın en iyi yolunun öpüşmüş olduklarından dolayı kendilerine gıpta etmelerini sağlayacak şekilde davranmak olduğunu söyledi. Parmaklarıyla kızın dudaklarına hafifçe dokundu (bu cesareti nereden buluyordu?) ve böylesine boyalı dudakların öpücüğünün yüzünde kolaylıkla farkedilebilecek bir iz bırakacağını belirtti. Genç kız öpüşmemiş olmalarına hayıflanarak tekrar onayladı ve tam da bu sırada kapının ardında öğretmenin öfkeli sesi duyuldu.

Jaromil, ne öğretmenin ne de öğrencilerin yanağında öpüşmelerinin izini görmemelerinin hayıflanası bir şey olduğunu söyleyerek tekrar kıza doğru eğilmek istedi; bu sefer de kızın dudakları Everest tepesi kadar ulaşılmaz geldi.

Genç kız "Evet, bize gıpta etmeleri gerekir" diyerek çantasından rujuyla mendilini çıkardı, mendilini ruja bulayıp Jaromil'in yüzüne sürdü.

Kapı açıldı ve öğretmen kızgın bir halde, peşindeki öğrencilerle birlikte içeri daldı. Jaromil ve genç kız, öğrencilerin,

sınıfa bir öğretmen girdiğinde kalkması gereken şekilde ayağa kalktılar; hepsinin de gözleri Jaromil'in suratındaki muhteşem ruj lekesine takılmış haldeki seyirci kitlesinin karşısında, boş sıraların arasında yalnızca ikisi vardı. Jaromil gurur ve mutlulukla kendini gözler önüne seriyordu.

11

Çalıştığı işyerinde müdür ona kur yapıyordu. Adam evliydi ve onu, kendisini evine çağırmaya ikna etmeye çabalıyordu.

Cinsel özgürlüğünü Jaromil'in nasıl karşılayacağını öğrenmeye çalıştı. İhtiyatla ve îmâlarla, kocalarını savaş sırasında kaybetmiş kadınlardan ve yeni bir yaşama başlamakta çektikleri güçlüklerden sözetmeye koyuldu.

"Ne demek oluyor yeni bir yaşam?" diye rahatsız olmuş bir şekilde cevapladı Jaromil. "Başka bir adamla yaşamaktan mı sözediyorsun?

- Tabii, bu sorunun bir cephesi. Yaşam devam ediyor Jaromil, yaşamın gerekleri vardır...

Kadının ölmüş kahramana sadakatı Jaromil'in kutsal efsanelerinden biriydi; bu sadakat ona, mutlak aşkın şair icadı olmakla kalmayıp, varolduğuna ve yaşamı yaşanmaya değer kıldığına dair güvence veriyordu.

"Büyük bir aşk yaşamış kadın başka biriyle yatağa girmeyi nasıl isteyebilir?" diye öfkeyle haykırdı sadakatsiz dullar konusunda Jaromil. Nasıl olur da, hafızalarında işkence görmüş, katledilmiş bir adamın anısı varken başka birine dokunabilirler? Kurbana nasıl daha işkence ederler, onu bir daha öldürürler?"

Geçmiş, değişken kumaşlardan giysiler giyer. Anne sempatik müdürü boşladı ve geçmişi ona daha yeni bir açıdan göründü.

Ressama kocası nedeniyle ihanet etmemişti. Onu Jaromil için terketmişti. Jaromil için yuvasının huzurunu korumak istiyordu! Bugün bile çıplaklığı aklına geldiğinde içi daralıyorsa, bunun nedeni karnını çirkinleştiren Jaromil'di. Kocasının aşkını da, ne pahasına olursa olsun ve inatla doğurmakta direnerek onun yüzünden yitirmişti!

O, başlangıçtan beri her şeyini almıştı.

12

Bir defasında da (artık ardında küçümsenmeyecek sayıda gerçek öpücük vardı), dans dersleri sırasında tanıştığı bir genç kızla Stromovka'nın ıssız yollarında dolaşıyordu. Bir zamandan beri konuşma bitmişti ve adımları sessizlikte yankılanıyordu, henüz adını koymaya cesaret edemedikleri şeyi birden ifşâ eden ortak adımları: birlikte dolaşıyorlardı ve birlikte dolaşıyorlarsa bu kuşkusuz birbirlerini sevdiklerindendi; sessizlikleri içinde yankılanan ayak sesleri onları ele veriyordu ve yürüyüşleri öylesine yavaşladı ki, sonunda genç kız başını Jaromil'in omuzunun üstüne koydu.

Bu son derece güzel bir şeydi, fakat bu güzelliğin tadını çıkarmasına fırsat kalmadan Jaromil farkedilir bir şekilde heyecanlandığını hissetti. Korktu. İstediği tek bir şey vardı: heyecanının görülebilir kanıtının mümkün olan en kısa sürede kaybolması. Fakat bunu düşündükçe isteğinin gerçekleşmesi gecikiyordu. Kızın başını öne eğmesi ve bedeninin o saygınlığı zedeleyici hareketini görmesi düşüncesi karşısında endişeye kapılıyordu. Yapraklar arasındaki kuşlardan, bulutlardan sözederek kızın dikkatini yukarılara çekmeye uğraşıyordu.

Gezinti tam bir mutluluk kaynağı olmuştu (ilk kez olarak bir kadın başını omuzuna koyuyordu ve Jaromil bunda yaşamın sonuna dek sürmesi gereken bir bağlılığın işaretini görüyordu), fakat aynı zamanda aşağılanmayla doluydu.

Bedeninin, bu cansıkıcı patavatsızlığı tekrarlamasından korkuyordu. Uzun süre düşündükten sonra annesinin çamaşır dolabından uzun bir kurdela alıp, muhtemel heyecanının kanıtının bacağına bağlı kalmasını sağlayacak şekilde pantolonunun altından düğümledi.

13

Bu bölümü düzinelercesi arasından, sırf Jaromil'in şimdiye dek tattığı en büyük mutluluğun omuzunda bir genç kızın başını hissetmek olduğunu belirtmek için seçtik.

Genç kız başı onun için genç kız bedeninden daha fazla şey ifade ediyordu. Beden konusunda aşağı yukarı hiçbir şey bilmiyordu, (Güzel bacaklar nasıl olur? Güzel bir kalça neye benzemelidir?), fakat yüzler konusunda tecrübeliydi ve ona göre bir kadının güzelliği konusunda tek ölçü yüzüydü.

Bununla, bedene karşı kayıtsız olduğunu söylemek istemiyoruz. Kadın çıplaklığı düşüncesi başını döndürüyordu. Ancak aradaki şu ince farkı dikkatle kaydedelim: arzuladığı genç kız bedeninin çıplaklığı değildi; bedeninin çıplaklığıyla aydınlanmış bir genç kız yüzü arzuluyordu.

Bir genç kız bedenine sahip olmak değildi istediği; bir genç kız yüzüne sahip olmayı ve bu yüzün, aşkının delili olarak bedenini sunmasını istiyordu.

Bu beden, deneyiminin sınırlarının ötesindeydi ve bu nedenle de ona sayılamayacak kadar çok şiir diziyordu. O zamanki şiirlerinde kadın cinsel organından ne kadar da çok sözetmişti? Ancak, şiirin büyüsünün olağanüstü etkisiyle (deneyimsizliğin büyüsü) Jaromil bu cinsel ve çiftleşmeye yönelik organı belirsiz bir nesne ve oyun düşlerinin konusu haline getiriyordu.

Örneğin şiirlerinden birinde kadın bedeninin ortasında tik tak yapan küçük bir saatten sözediyordu.

Başka bir yerde kadın cinsel organı için görünmez yaratıklar kaynağı diyordu.

Yine başka bir yerde kendisini delik imgesine kaptırıyor ve bir bilya olduğunu ve bu delikten uzun uzadıya, yalnızca bir düşüşten ibaret kalıncaya kadar düştüğünü hayal ediyordu; kadın bedeninin içinde bitmeyen bir düşüş.

Başka bir şiirinde de genç kızın bacakları birbirine kavuşan iki ırmağa dönüşüyordu; bu kavuşma noktasında, Kutsal Kitap'tan çağrışımla uydurulmuş bir ad verdiği gizemli dağ bulunuyordu: Seim tepesi.

Başka bir yerdeyse, manzaranın içinde yorgun pedal çeviren bir velosipedistin (bu sözcük ona şafak kadar güzel geliyordu) uzun süren serseriliklerinden sözediyordu; manzara genç kız bedeniydi ve üzerinde uyumak istediği iki saman yığını da meme'eri temsil ediyordu.

O kadar güzeldi ki, kadın bedeni üzerinde başıboş dolanmak; bilinmeyen, hiç görülmemiş, gerçek olmayan bir beden, kokusuz, siyah noktaları, küçük kusurları ve hastalığı olmayan bir beden, düşsel bir beden, düşlerinin oyun sahası olan bir beden!

Kadın göğsünden ve kadın karnından, çocuklara peri masalı anlatır tonda sözetmek o kadar hoştu ki; evet Jaromil yapay çocukluk ülkesi olan şefkat ülkesinde yaşıyordu. Yapay diyoruz, çünkü gerçek çocukluk cennet olmadığı gibi hiç de o kadar şefkatle dolu değildir.

Şefkat, yetişkin yaş eşiğine fırlatıldığımız ve çocuk olduğumuzda anlayamadığımız çocukluk avantajlarının kaygıyla farkına vardığımız an doğar.

Şefkat, yetişkin yaşın bizde uyandırdığı korkudur.

Şefkat, öbürüne çocuk gibi davranılması gereken yapay bir alan yaratmaktır.

Şefkat, aynı zamanda aşkın fizik sonuçlarından korkudur; aşkı (aldatıcı, zorlayıcı olduğu, tenle ve sorumlulukla ağır-

laştığı) yetişkinler dünyasından çıkarma ve kadını çocuk gibi görme girişimidir bu.

Usulca çarpar dilinin yüreği diyordu bir başka şiirinde. Dilinin, küçük parmağının, göğsünün, göbeğinin işitilmez bir sesle kendi aralarında konuşan özerk varlıklar olduğunu düşünüyordu; genç kızın bedeninin binlerce yaratıktan oluştuğunu ve bu bedeni sevmenin bu yaratıkları dinlemek ve memelerinin gizli dilleriyle konuşmalarını dinlemek olduğunu kuruyordu kafasında.

14

Geçmiş ona acı veriyordu. Ancak bir gün, dönüp de ardına uzun uzadıya baktığında, Jaromil bebekken onunla yaşadığı bir cennet parçası keşfetti ve önceki yargısını düzeltmek zorunda kaldı: hayır, Jaromil'in onun her şeyini aldığı doğru değildi; tam tersine, şimdiye dek hiç kimsenin vermediği kadar çok şey vermişti, yalanla kirlenmemiş bir yaşam dilimi vermişti. Bu mutluluğun ikiyüzlülük ve hiçlikten başka bir şeyi gizlemediğini söylemek, toplama kampından kaçmış bir Yahudi kadınına düşmezdi. Bu cennet parçası onun yegâne gerçekliğiydi.

Artık geçmişi başka bir gözle görüyordu (kaleidoskopu çevirip çevirip bakmaya benziyordu bu): Jaromil onun değerli hiçbir şeyini almamıştı, sadece, hata ve yalandan ibaret olan bir şeyin yaldızlı maskesini düşürmüştü. Daha doğmadan, kocasının kendisini sevmediğini anlamasına yardımcı olmuş ve on üç yıl sonra da, yeni bir acıya neden olabilecek bir maceradan kurtarmıştı onu.

Jaromil'in çocukluğuyla ilgili ortak deneyimin kendileri için kutsal bir antlaşma ve bağlanma olduğunu düşünüyordu. Ancak, oğlunun antlaşmaya ihanet ettiğinin giderek daha sık farkına varıyordu. Onunla konuştuğunda, kendisini dinle-

mediğini ve kafasının, kendisine açmak istemediği düşüncelerle dolu olduğunu görüyordu. Kendisinden utandığını, maddî ya da manevî, küçük sırlarını kıskançlıkla saklamaya başladığını ve ardını göremediği tüllere büründüğünü izliyordu.

Bu durumdan acı duyuyor ve rahatsız oluyordu. Jaromil çocukken birlikte kaleme aldıkları bu antlaşmada, kendisine her zaman güveneceği ve asla utanmayacağı yazılı değil miydi?

Birlikte yaşadıkları gerçeğin sonsuzluğa dek sürmesini diliyordu. Küçüklüğünde olduğu gibi, her sabah ne giymesi gerektiğini söylüyor ve çamaşırına kadar seçerek gün boyunca elbiselerinin altında onunla birlikte oluyordu. Bundan hoşlanmadığını farkettiğinde, çamaşırlarındaki ufak tefek lekelerde ı dolayı kasten azarlayarak ondan intikam alıyordu. Giyindiği odada keyifle oyalanıyor ve küstah utangaçlığını cezalandırmak için yanında soyunuyordu.

Konukları olduğu bir gün "Jaromil, gel de seni görsünler" diye seslendi. "Aman Allahım, bu ne hal" diye memnuniyetsizliğini belirtti, oğlunun özenle dağıttığı saçlarını görünce. Bir tarak bulup, konuklarla konuşmasına ara vermeden başını ellerinin arasına alıp saçlarını taramaya koyuldu. Şeytanî bir hayal gücüne sahip olan ve Rilke'ye benzeyen büyük şair öfkeden kıpkırmızı, uslu uslu oturuyor ve saçlarını taratıyordu, yapabileceği bir tek şey vardı: (uzun yıllar üzerinde çalıştığı) acımasız gülümseyişini takınmak ve yüzündeki ifadeyi sertleştirmek.

Anne saçlara verdiği biçimi görmek için bir iki adım geriledi ve konuklara dönerek: "Yüce Tanrım, söyler misiniz bana oğlum neden böyle surat asıyor?" dedi.

Ve Jaromil, her zaman, dünyayı köktenci bir biçimde değiştirmek isteyenlerden yana olacağına dair kendi kendine söz verdi.

15

Aralarına girdiğinde tartışma doruk noktasına varmıştı; konu ilerlemenin ne anlama geldiği ve varolup olmadığıydı. Çevresine bakındı ve liseden bir arkadaşının kendisini davet etmiş olduğu Marksist gençler çevresinin Prag'daki tüm liselerde rastlanabilecek aynı genç insanlardan oluştuğunu gördü. Tabiî ki insanlar, Çekçe hocasının sınıfta düzenlemeye çalıştığı tartışmalardakinden çok daha dikkatle dinliyorlardı, fakat burada da şamatacılar vardı; biri elinde tuttuğu zambağı ikide bir kokluyor ve diğerleri de gülmekten katılıyordu, sonunda ev sahibi olan esmer çocuk çiçeği elinden aldı.

Jaromil konuşulanlara kulak kabarttı, çünkü orada bulunanlardan biri sanatta ilerlemeden söz edilemeyeceğini öne sürüyordu; Shakespeare'in çağdaş oyun yazarlarından daha alt düzeyde olduğu söylenemez diyordu. Jaromil tartışmaya katılmak için dehşet arzu duyuyor, fakat alışkın olmadığı kişilerin karşısında konuşmaya cesaret edemiyordu; herkesin kızaracak yüzüne ve sinirli bir şekilde sallanacak olan ellerine bakmasından korkuyordu. Bununla birlikte bu küçük gruba bağlanmayı şiddetle istiyor ve sözalmadan bunu başarama yacağını biliyordu.

Kendine cesaret vermek için ressamı ve hiçbir zaman kuşku duymadığı büyük otoritesini düşündü ve onun dostu ve öğrencisi olduğu düşüncesiyle rahatladı. Bu düşünceden aldığı güçle tartışmaya katıldı ve atölyeye gittiğinde duyduğu düşünceleri tekrarladı. Kendine ait olmayan düşünceleri kullanması olgusu, onları kendi sesiyle ifade etmemesi olgusundan daha az dikkat çekiciydi. Ağzından çıkan sesin ressamınkine benzemesine ve bu sesin, ellerine ressamın el hareketlerini yaptırtmasına kendisi de biraz şaşırmıştı.

Sanatta ilerlemenin tartışılmaz olduğunu söyledi: modern

sanatın eğilimleri bin yıllık evrimde tepeden tırnağa bir alt üst oluş anlamına geliyordu; bunlar, sonunda, sanatı, siyasî ve felsefî düşünceleri yayma ve gerçekliği taklit etme zorunluluğundan kurtarmıştı, hattâ sanatın gerçek tarihinin modern sanatla başladığı bile söylenebilirdi.

Bu sırada orada bulunanlardan birçoğu müdahale etmek istediyse de Jaromil onların sözalmalarına fırsat vermedi. Başlangıçta ressamın kendi ağzından kendi düşünceleri ve tonlamasıyla konuşması hoşuna gitmediyse de sonraları bu ödünç alışta bir güven ve koruma buldu; sanki bir kalkanmışcasına bu maskenin ardına gizleniyordu; artık kendini ürkek ve rahatsız hissetmiyordu; cümlelerinin bu ortamda iyi gitmesinden memnun, konuşmaya devam etti. İnsanlığın şimdiye kadar tarih öncesini yaşadığını ve gerçek tarihinin ancak gereklilik alanından özgürlük alanına geçiş olan, proletarya devrimiyle başlayabileceğini söyleyen Marks'ın düşüncesine atıfta bulundu.

Sanatın tarihinde bu hayatî evreye, Andre Breton ve diğer sürrealistlerin otomatik metni ve onunla birlikte bilinçdışının olağanüstü hazinesini buldukları an tekabül ediyordu. Bu buluşun Rusya'daki sosyalist devrimle aşağı yukarı aynı zamana denk düşmesi son derece anlamlıydı, çünkü insanlık açısından hayalgücünün serbest kalışı ekonomik sömürünün yıkılışı gibi, özgürlük alanında bir atılım anlamına geliyordu.

Bu sırada esmer tip konuşmaya müdahale etti; Jaromil'in ilerleme ilkesini savunmasını onayladı, ancak sürrealizmi proletarya devrimiyle aynı düzeye yerleştirmesini tartışılır bulduğunu belirtti.

Tam tersine modern sanatın çöken bir sanat olduğunu, sanatta proletarya diktatörlüğüne tekabül eden dönemin sosyalist gerçekçilik olduğunu ifade etti. Bize örnek olması gereken Andre Breton değil, Çek sosyalist şiirinin kurucusu

Jiri Wolker'di*. Jaromil bu tür kavramlarla ilk kez karşılaşmıyordu, ressam bundan daha önce sözetmiş ve dalga geçmişti. Jaromil de alaycı tarzı kendince denedi ve sosyalist gerçekçiliğin sanata yeni bir şey getirmediğini ve köhne burjuva klişelerden hiçbir farkı olmadığını söyledi. Bunun üzerine esmer tip yalnızca yeni bir dünya için mücadele etmeye yardımcı olan sanatın modern olduğunu, bunun da sürrealizm olmadığını, çünkü halk kitlelerinin sürrealizmi anlamadığını belirtti.

Esmer tip, üzerindeki dikkatlerden başı dönen Jaromil biraz ergin bir alaycılığa başvurduğunda dahi, tartışmanın hiçbir zaman kavgaya dönüşmesine olanak vermeyecek tarzda, güzellikle ve sesini yükseltmeden fikir yürütüyordu; zaten kimse kesin bir yargı öne sürmedi, başka kişiler de tartışmaya katıldılar ve Jaromil'in savunduğu düşünce bir süre sonra yeni tartışma konuları arasında kaynadı.

İlerlemenin varolup olmadığı, sürrealizmin burjuva mı yoksa devrimci mi olduğu o kadar önemli miydi? Kendisinin ya da başkalarının haklı olmasının ne önemi vardı? Önemli olan onlara bağlanmış olmasıydı. Onlarla tartışıyor, ancak onlara dehşet yakınlık duyuyordu. Hattâ artık onları dinlemiyor, yalnızca bir şeyi, mutlu olduğunu düşünüyordu. Yalnızca annesinin oğlu ya da sınıf öğrencisi değil, kendisi olduğu bir insan topluluğu bulmuştu. Ancak bütünüyle başkaları arasında olunduğu andan itibaren bütünüyle kendi olunabildiğini düşündü kendi kendine. Kendi boşluğundayken sonuçta neydi, kimdi? Bu istikrarsız hayat da hayat mıydı? Jaromil, yalnızken yaşamının bir gaza benzediğini düşündü; başkalarıyla birlikte olduğu şu an ise yaşamı odun ya da demir yoğunluğundaydı. Ve Jaromil yoğun olmak istiyordu ve nihayet bunu başarmanın yolunu bulduğunu düşünüyordu.

(*) Jiri Wolker, tanınmış Çek şairi (1900-1924), "proletarya edebiyatı"nın önde gelen temsilcisidir.

Sonra esmer tip ayağa kalktı ve herkes kalkmak ve kapıya yönelmek gerektiğini anladı, çünkü ev sahibinin, önemli olduğu izlenimini veren belirsiz bir tonda îmâ ettiği bir işi vardı. Kapının önüne geldiklerinde gözlüklü bir genç kız Jaromil'e yaklaştı. Toplantı boyunca Jaromil'in onun farkına bile varmadığını hemen baştan söyleyelim; zaten dikkati çekecek hiçbir özelliği de yoktu, sıradan biriydi; makyajsızdı, hafifçe alnına düşürdüğü saçlarına berber eli değmemişti ve çıplak dolaşılamayacağı için giyinmişcesine giyinmişti.

"Söylediklerin çok ilgimi çekti, seninle tartışmak isterdim" dedi.

16

Esmer tipin evinin yakınında bir meydan vardı; oraya girip uzunuzadıya konuştular; Jaromil genç kızın öğrenci ve kendisinden iki yaş büyük olduğunu (bundan gurur duydu) öğrendi; meydanın kıvrımlı yolu boyunca yürüyorlar, kız bilimsel konuşmalar yapıyor, Jaromil de bilimsel konuşuyor, inandıklarını, düşündüklerini, ne olduklarını göstermek (genç kız daha bilimseldi, Jaromil ise daha çok sanat adamıydı) için acele ediyorlardı; hayranlık duydukları büyük isimleri sayıyorlardı; genç kız Jaromil'in garip görüşlerinin ilgisini çektiğini tekrarladı; bir süre sustuktan sonra ona efebos olduğunu söyledi, evet odadan içeri girdiğinde sevimli bir efebos gördüğü izlenimini edinmişti...

Jaromil bu kelimenin tam olarak ne mânâya geldiğini bilmiyordu, fakat ne olursa olsun bir kelimeyle adlandırılmayı, hele hele Yunanca bir kelimeyle adlandırılmayı güzel buluyordu; zaten efebos kelimesinin genç biri için kullanıldığını ve belirttiği gençliğin kendisinin şimdiye dek yaşadığı beceriksiz ve aşağılayıcı gençlik değil, canlı ve hayran olunası bir gençlik olduğunu tahmin ediyordu. Efebos terimini

kullanırken kız onun olgunlaşmamışlığını gözönüne alıyor, ancak bununla da onu beceriksizliğinden kurtarıyor ve olgunlaşmamışlığını bir üstünlük haline getiriyordu. Bu, o kadar rahatlatıcı bir şeydi ki meydanın etrafındaki altıncı turlarında, Jaromil baştan beri düşünüp karar vermeye cesaret edemediği hareketi gerçekleştirmeye girişti ve kızın koluna girdi.

Koluna girdi demektense, elini bedeniyle kolunun arasına soktu demek daha doğru olacak; elini gizlice, sanki kızın farkına bile varmamasını istermişcesine soktu; kız da bu harekete hiçbir şekilde karşı koymadı ve Jaromil'in eli yabancı bir cisim, oraya bırakılan, sahibinin unuttuğu ve her an düşebilecek bir nesne ya da paket gibi ürkekçe bedenine yapışmış duruyordu. Ancak bir süre sonra el, altına girdiği kolun varlığından haberdar olduğunu hissetmeye başladı. Adımları da kızın bacaklarının hareketinin hafifçe yavaşladığını hissetti. Bu yavaşlamayı tanıyor ve havada durdurulamaz bir şeyin kokusunu duyuyordu. Genellikle durdurulamaz birşey gerçekleşme noktasına geldiğinde, olayları biraz hızlandıracak biçimde davranılır (belki de, gidişatları üzerinde asgarî de olsa denetime sahip olunduğunu göstermek için) Jaromil'in o ana kadar hareketsiz duran eli de birden canlandı ve kızın kolunu sıktı. Kız durdu, gözlüklerini Jaromil'in yüzüne çevirdi ve elindeki çantasını yere bıraktı.

Jaromil şaşkınlıktan donakalmıştı, ilkin, hayranlığından kızın bir çantası olduğunun farkına bile varmamıştı; şimdi yere düştüğündeyse gökten gelen bir haber gibi sahnede boy gösteriyordu. Genç kızın Marksist çevreye birisinin aracılığı olmadan fakülteden geldiğini ve çantasında kuşkusuz ders notları ve koca koca bilimsel yapıtlar bulunduğunu düşündüğünde coşkusu daha da büyüdü: kendisini kolları arasına alabilmek için tüm üniversiteyi yere bıraktığını geçirdi aklından.

Çantanın yere düşüşü gerçekten o kadar patetik oldu ki, görkemli bir büyülenmeyle öpüşmeye koyuldular. Uzun uzun

öpüştüler ve öpücükler nihayet sona erip de nasıl devam edeceklerini bilemedikleri sırada kız tekrar ona dönüp kaygılı bir sesle: "Tabiî ki benim diğer kızlardan bir farkım olmadığını düşünüyorsun. Ama ben, benim başkaları gibi olduğumu düşünmeni istemiyorum" dedi.

Bu sözler çantanın yere düşüşünden daha da dokunaklı oldu ve Jaromil karşısındaki kadının kendisini sevdiğini, ilk andan itibaren, mucizevi bir şekilde ve kendisinin haberi olmadan sevdiğini anlayarak donakaldı. Bu arada, kızın diğer kadınlardan sanki kendisinde seven kadına ancak acı verecek denli deneyimli bir erkek görürcesine sözettiğini (daha sonra dikkat ve özenle yeniden gözden geçirebilmek amacıyla bilincinin bir kenarına) kaydetmekten geri kalmadı.

Diğer kadınlara benzediğini hiç düşünmediğini söyledi kıza; kız çantasını (Jaromil şimdi çantaya daha dikkatle bakabilirdi: gerçekten ağır ve büyüktü ve kitaplarla doluydu) yerden aldı ve meydanın çevresindeki yedinci turlarına başladılar; tekrar durup öpüşmeye koyulduklarında birden kendilerini yoğun bir ışık hüzmesinin içinde buldular. Karşılarında iki polis vardı ve kimliklerini istiyorlardı.

İki âşık telâşla kimliklerini aradılar, fahişeliği önlemekle görevli olan ya da yalnızca bitmek bilmeyen nöbetleri sırasında eğlenmek isteyen polislere titreyen ellerle kâğıtlarını uzattılar. Ne olursa olsun iki gence unutulmaz bir deneyim yaşatmışlardı: gecenin geri kalan bölümünde (Jaromil evine kadar kıza eşlik etmişti) önyargıların, ahlâkın, polisin, yaşlı kuşağın, aptal yasaların ve yokedilesi bir dünyanın kokuşmuşluğunun zulmüne uğrayan aşktan sözettiler.

17

Gün güzel geçmişti, gece de... Ama Jaromil eve döndüğünde vakit neredeyse gece yarısıydı, annesi evin odaları arasında

sinirli bir şekilde gidip geliyordu.

"Senin yüzünden içim içimi yedi! Nerelerdeydin? Beni hiç düşünmüyorsun!""

Jaromil hâlâ bu büyük günle dopdoluydu, Marksistler arasındayken konuştuğu tarzda annesine cevap vermeye koyuldu; ressamın güven dolu sesini taklit ediyordu.

Anne bu sesi hemen tanıdı. Oğlunun çehresinden kaybettiği sevgilisinin sesi çıkıyordu; oğluna ait olmayan bir ses duyuyor, sevgilisine ait olmayan bir çehre görüyordu. Oğlu, karşısında sanki ikili bir inkârın imgesiydi ve bu da ona katlanılmaz geliyordu.

Histerik bir sesle "Beni kahrediyorsun! Beni kahrediyorsun!" diye haykırarak kendini yandaki odaya attı.

Jaromil olduğu yerde kalakalmıştı; büyük bir hata yaptığını hissediyordu.

(Zavallı yavrucak, bu duygudan asla kurtulamayacaksın. Suçlusun, suçlu! Evden her çıktığında ardında, sana geri dönmeni haykıracak kınayıcı bir bakış hissedeceksin! Uzun bir tasmaya bağlanmış köpek gibi dolanıp duracaksın. Uzaklarda olduğun zaman dahi tasmanın temasını hep ensende hissedeceksin. Vaktini kadınlarla geçirdiğin, hattâ onlarla yatakta olduğun zaman bile, boynunda uzun bir tasma olacak ve uzaklarda bir yerde ipin ucunu tutan annen, ipin dalgalanışlarında kendini kaptırdığın müstehcen devinimleri hissedecek!)

"Anneciğim, yalvarırım kızma, anneciğim, yalvarırım affet beni!" Utana sıkıla annesinin yatağının ucuna diz çöktü ve ıslak yanaklarını okşamaya başladı.

(Charles Baudelaire, kırk yaşına geleceksin ve hâlâ annenden korkuyor olacaksın!)

Annesi onu affetmeyi ağırdan aldı; parmaklarının tenine temasını mümkün olduğunca uzatmak istiyordu.

18

Bu Xavier'nin başına hiçbir zaman gelmeyecek bir şeydi, çünkü Xavier'nin annesi yoktu, babası da yoktu; annesi babası olmamak özgürlüğün ilk koşuludur.

Ama dikkat edin, ana babasını kaybetmek değil sözkonusu olan. Gérard de Nerval'ın annesi, o daha kundaktayken öldü, buna karşılık o, tüm yaşamı boyunca annesinin güzel gözlerinin hipnotize edici bakışları altında yaşadı.

Özgürlük ana babaların reddedildiği ya da gömüldüğü yerde değil, olmadıkları yerde başlar:

İnsanın, kimden olduğunu bilmeden dünyaya geldiği yerde.

İnsanın ormana atılmış bir yumurtadan dünyaya geldiği yerde.

İnsanın, gökyüzü tarafından yere tükürüldüğü ve hiçbir minnet duygusu olmaksızın ayağını yere bastığı yerde.

19

Öğrenci kızla aşkının ilk haftası Jaromil'in yeniden doğuşu oldu; efebos olduğunu, güzel olduğunu, zekî olduğunu ve hayalgücüne sahip olduğunu öğrendi; gözlüklü kızın kendisini sevdiğini ve terkedilmekten korktuğunu (gerçek görünümünü akşam kapının önünde ayrıldıkları ve Jaromil'in ağır adımlarla uzaklaştığı an hissettiğini söylüyordu kız; uzaklaşan, kaçan ve kaybolan bir adam görünümü...) anladı. Ne zamandır aynalarda aradığı imgesini nihayet bulmuştu.

İlk hafta her gün buluştular: şehirde dört uzun gece gezintisi yaptılar, bir kere tiyatroya gittiler (locadaydılar ve oyunla ilgilenmeyip öpüşüyorlardı), iki kere de sinemaya... Yedinci gün yine gezintiye çıktılar: hava soğuktu, don yapmıştı ve

Jaromil'in üstünde ince bir pardesü vardı; gömleğiyle ceketi arasında bir şey yoktu, (annesinin giydirdiği gri yünden kazağın daha çok taşralı emeklilere yakıştığını düşünüyordu), başı açıktı (çünkü gözlüklü kız daha ikinci gün bir zamanlar nefret ettiği isyankâr saçlarını, kendisi kadar boyuneğmez olduklarını söyleyerek övmüştü) ve lastikleri gevşemiş çorapları sürekli düşüp ayakkabısının içine girdiğinden gri soketlerle yazlık pabuçlar giymişti (soketin rengiyle pantolonun rengi arasındaki uyumsuzluk gözünden kaçıyordu, çünkü zerafetin incelikleri konusunda hiç bilgisi yoktu).

Tam yedide buluştular ve tarlalardaki karın ayakları altında çıtırdadığı ve istedikleri zaman durup öpüşebilecekleri kırlarda uzun bir gezintiye başladılar. Jaromil'i büyüleyen kızın bedeninin uysallığıydı. Şimdiye kadar, kadın bedenine yaklaşması, çeşitli evrelerine yavaş yavaş ulaştığı uzun bir yolculuğa benziyordu: bir kızın kendini öptürmeye izin vermesi için zaman gerekiyordu, göğsüne elini koyması için zaman gerekiyordu ve kızın kalçasına dokunduğunda çok uzaklara gittiğini düşünüyordu - hiçbir zaman ötesine gitmemişti. Bu kez ise, daha ilk andan itibaren beklenmedik bir şey olmuştu: kız bütünüyle boyuneğmiş, savunmasız, her şeye hazır bir vaziyette kollarındaydı, istediği yerine dokunabilirdi. Bunu aşkın büyük bir kanıtı olarak değerlendirdi, ancak aynı zamanda rahatsız da oldu, çünkü bu ânî serbestlik içinde nasıl davranacağını bilmiyordu.

Yine o gün (yedinci gündü) genç kız anne babasının sık sık evden uzaklaştıklarını ve Jaromil'i evine davet etmekten mutlu olacağını açıkladı. Bu sözlerin yarattığı şaşkınlığı uzun bir sessizlik izledi; kimsenin olmadığı bir evde buluşmalarının ne anlama geldiğini ikisi de biliyordu (gözlüklü kızın Jaromil'in kollarındayken hiçbir şeyi reddetmediğini tekrar hatırlatalım); susuyorlardı, uzun süren bir aradan sonra kız sakin bir sesle konuşmaya başladı: "Bence aşkta anlaşma olmaz. Birbirini

sevdiğinde insan her şeyini vermeli."

Jaromil bu açıklamaya tüm ruhuyla katılıyordu, çünkü onun için de aşk her şey demekti; ancak ne söyleyeceğini bilmiyordu; cevap olarak durdu (gece olduğunu ve bakışlardaki etkileyiciliğin karanlıkta algılanamayacağını düşünmeksizin) dokunaklı bakışlarını kıza dikti ve çılgınca öpüp kucaklamaya koyuldu.

Çeyrek saatlik bir sessizliğin ardından genç kız evine davet ettiği ilk erkek olduğunu söyleyerek konuşmayı başlattı; çok erkek arkadaşı vardı fakat bunlar yalnızca arkadaştı; sonunda onlar da bu duruma alışmış ve şaka yollu taştan bâkire adını takmışlardı.

Jaromil büyük bir zevkle kızın ilk sevgilisi olduğunu öğreniyor, ancak bir yandan da bundan çekiniyordu: aşk eyleminde sözedildiğini çok duymuştu ve kızlık bozmanın genellikle zor bir iş olarak görüldüğünü de biliyordu. Bu arada kızın gevezeliklerine karşılık veremiyordu, çünkü şimdiki zamanda değildi; yaşamının tarihinin başlangıç noktası olacak olan mev'ut günün (bu sırada, Marx'ın insanlığın tarih öncesi ve tarihine ilişkin büyük düşüncesinin müjdelediği dönemin bu olduğu aklına gelmişti) şehvet ve ızdıraplarını yaşıyordu kafasında.

Fazla konuşmayıp uzun süre sokaklarda dolaştılar; gece ilerledikçe soğuk artıyor ve Jaromil, yeterince sıkı giyinmemiş bedeninde ayazı hissediyordu. Bir yere girip oturmayı önerdi, fakat şehir merkezinden çok uzaktaydılar ve yakınlarda bir kahve yoktu. Öyle ki sonunda eve iliklerine kadar donmuş bir vaziyette döndü (gezintinin sonunda dişlerinin takırdamasını kızın duymaması için kendini sıkmak zorunda kalmıştı) ve sabah uyandığında boğazı ağrıyordu. Annesi derece koydu ve ateşi olduğu anlaşıldı.

20

Jaromil'in hasta bedeni yataktaydı, fakat ruhu beklenen büyük günü yaşıyordu. Bu güne ilişkin düşüncesi bir yanda soyut bir mutluluktan, öte yanda somut kaygılardan oluşuyordu, çünkü bir kadınla yatmak olayının tüm ayrıntılarıyla birlikte ne anlama geldiğini kesinlikle kafasında canlandıramıyordu; yalnızca bu işin bir hazırlık, ustalık ve bilgi gerektirdiğini biliyordu; fizik aşkın ardında gebeliğin tehdit edici hayaletinin sırıttığını ve bu tehlikeden korunulabileceğini (bu arkadaşları arasında sayısız konuşmaya konu olmuştu) de biliyordu. Eski zamanlarda adamlar (savaş öncesinde zırh kuşanan şövalyeler gibi) erkeklik organlarının üzerine şeffaf bir çorap geçiriyorlardı. Teorik olarak Jaromil bunların hepsini biliyordu. Fakat bu çorabı nereden bulmalı? Jaromil hayatta utangaçlığını yenip de bunu satın almak üzere bir eczaneye giremezdi. Öte yandan, kızın farketmemesi için tam olarak ne zaman takması gerekiyordu? Çorabı gülünç buluyordu ve kızın bundan haberdar olmasının düşüncesine bile katlanamazdı! Acaba önceden, evde takılabilir miydi? Yoksa kızın karşısında çırılçıplak kalana kadar beklemeli miydi?

Bunlar cevabı olmayan sorulardı. Jaromil'in deneme yapacak prezervatifi yoktu, fakat bedeli ne olursa olsun edinmeye ve takmayı denemeye karar verdi. Bu alanda sürat ve maharetin çok önemli bir rol oynadığını ve bu ikisinin de antremansız elde edilemeyeceğini düşünüyordu.

Ancak canını sıkan başka şeyler de vardı: aşk eylemi tam olarak neydi? O an ne hissediliyordu? İnsanın bedeninden ne geçiyordu? Duyulan zevk çığlıklar attıracak ve kendinden geçirecek kadar büyük müydü? Çığlıklar atmak insanı gülünç duruma düşürmez miydi? Pekiyi işin tam olarak ne kadar sürmesi gerekiyordu? Aman Tanrım, önceden hazırlanmadan

böyle bir işe girilebilir miydi?

O zamana kadar Jaromil mastürbasyonu tatmamıştı. Bu işi, gerçek bir erkeğin uzak durması gereken iğrenç bir şey olarak görüyordu; geleceğinin istimna değil, yüce aşk olduğunu hissediyordu. Ancak, belirli bir hazırlıktan geçmeden yüce aşka nasıl ulaşmalı? Jaromil mastürbasyonun bu vazgeçilmez hazırlık olduğunu anladı ve ona ilke olarak düşmanlık duymaktan vaz geçti: artık, mastürbasyon fizik aşkın sefil bir muadili değil, ona ulaşmanın gerekli bir evresiydi; artık bir yokluğun kabulü değil, zenginliğe ulaşmak için aşılması gereken bir basamaktı.

İlk aşk eylemi taklidini bu şekilde (otuz sekiz nokta iki derece ateşle) gerçekleştirdi ve çok kısa sürmesi ve hiç de şehvet çığlıkları atacak kadar tahrik olmaması karşısında şaşkınlığa düştü. Hem hayal kırıklığına uğramış, hem de içi rahat etmişti; sonraki günlerde de deneyi defalarca tekrarladı ve yeni hiçbir şey öğrenmedi; fakat bu şekilde giderek daha çok pişeceğine ve sevdiği kızın karşısına korkusuzca çıkacağına inanıyordu.

Üç gündür boğazında kompresler yatakta yatıyordu; sabahın erken saatlerinde büyükanne telâşla odasına girip "Jaromil aşağıda panik var?" dedi. Jaromil'in "Neler oluyor?" sorusu üzerine büyükanne aşağıda teyzesinde radyo dinlediklerini ve devrim olduğunu söyledi. Jaromil yataktan fırladı ve yan odaya geçti. Radyoyu açtı ve Klement Gottwald'ın sesini duydu.

Ne olup bittiğini hemen anladı, çünkü son günlerde (az önce anlattığımız gibi daha önemli kaygıları olduğundan, her ne kadar bu sorunla ilgilenmiyorsa da) komünist olmayan bakanların komünist hükümet başkanı Gottwald'ı istifalarını vermekle tehdit ettiklerini duymuştu. Nitekim şimdi de, Gottwald'ın yaşlı kentin meydanında toplanmış olan halka, komünist partiyi hükümetten atmak ve halkın sosyalizme ilerleyişini engellemek isteyen hainleri ilân eden sesini işi-

tiyordu; Gottwald, halkı, bakanları istifaya zorlamaya ve komünist partinin yönetimi altında her yerde yeni devrimci iktidar organları oluşturmaya çağırıyordu.

Köhne radyodan, kalabalığın, Gottwald'ın sesine karışıp Jaromil'i ateşlendiren ve coşkuya boğan bağırışları geliyordu. Üzerinde pijama, boynunun etrafında bir peşkir, büyükannenin odasında bağırıyordu: "Nihayet! Olması gerekiyordu! Nihayet!"

Büyükanne Jaromil'in coşkusunun haklı olduğundan tam olarak emin değildi. "Bunun iyi olduğuna gerçekten inanıyor musun?" diye endişeyle sordu. - Evet, büyükanneciğim bu iyi bir şey, hattâ mükemmel." Ona sarıldı ve sinirli bir şekilde odanın içinde dolaşmaya koyuldu; Prag'ın tarihî meydanında toplanan bu kalabalığın, asırlar boyunca parlak bir yıldız gibi ışıldayacak olan bu günün tarihini bulutlara kadar yansıtacağını düşünüyordu; sonra, bu denli büyük bir günde sokakta, kalabalıkta birlikte olmak yerine, evde büyükannesiyle olmanın gerçekten cansıkıcı olduğunu düşündü. Ancak bu düşüncesini bitirmeye fırsat kalmadan kapı açıldı ve enişte öfkeden alı al moru mor bir halde haykırarak içeri girdi:"Seslerini işitiyor musunuz? Alçaklar! Reziller! Buna darbe derler!"

Jaromil, karısından ve kendini beğenmiş oğlundan olduğu gibi, kendisinden de her zaman tiksindiği enişte sine bakıyor ve onu yola getirmenin zamanının geldiğini düşünüyordu. Karşı karşıyaydılar: enişte nin arkası kapıya dönüktü, Jaromil ise sırtını radyoya vermişti, öyle ki, yüzbinlerce kişilik bir topluluğa bağlı olduğunu ve enişte siyle, yüz bin kişinin bir kişiyle konuşması gibi konuştuğunu hissediyordu: "Bu bir darbe değil, devrim" dedi.

- Devrimmiş, dedi enişte. Orduyu, polisi, o da yetmiyormuş gibi bir de büyük gücü arkasına aldıktan sonra devrim yapmak kolay.

Enişte sinin, aptal bir çocukla konuşurcasına güvenle dolu sesini işittiğinde nefreti tepesine sıçradı: "O ordu ve polis bir avuç serserinin halkı eskisi gibi ezmesini önlemek istiyor.

- Seni küçük sersem, dedi enişte, komünistler zaten iktidarın en büyük kısmını ellerinde tutuyorlardı, ona tamamen sahip olmak için bu darbeyi yaptılar. Hay Allah, zaten hep senin budalanın teki olduğunu düşündüm.

- Ben de hep senin bir sömürücü olduğunu ve işçi sınıfının günün birinde kafanı kopartacağını düşündüm.

Jaromil bu cümleyi öfkeyle, kısacası düşünmeden söylemişti, ama bu üzerinde biraz durulmaya değer bir şey: komünist yayın organlarında sıklıkla rastlanabilecek ya da komünist konuşmacılardan işitilebilecek, fakat kendisinin tüm basmakalıp cümlelerden öğrendiği gibi, o ana dek öğrendiği kelimeler kullanılmıştı. Her zaman, önce şair olduğunu düşünmüştü ve bu nedenle de devrimci konuşmalar yapıyorsa da, kendi diliyle konuşmaktan vazgeçmek istemiyordu. Ama şimdi şu söylediğine bakın: işçi sınıfı senin kafanı koparacak.

Evet, bu dikkate değer bir şey: bir kızgınlık anında (yani, kişinin kendiliğinden davrandığı ve beninin kendini dolaysız ifade ettiği bir anda) Jaromil kendi dilinden vazgeçiyor ve başka birinin aracısı olma olasılığını seçmeyi tercih ediyordu. Üstelik böyle davranmakla kalmayıp, bundan büyük bir haz da duyuyordu; binbir başlı bir kalabalığın parçası olduğunu, binbir başlı bir ejderhanın başlarından biri olduğunu sanıyor ve bunu çok yüce buluyordu. Birden güçlü olduğunu ve karşısında daha dün kadar utançtan kızardığı adamla açıktan dalga geçebileceğini hissetmişti. Söylenen cümlenin kaba basitliği (işçi sınıfı kafanı koparacak) bir sevinç kaynağı olmuştu, çünkü onu, nüanslarla alay eden ve tüm erdemi, küstahça basit olan bir şeyin özüyle ilgilenmekten ibaret o hayran olunası basit insanların saflarına koyuyordu.

Jaromil (üstünde pijama ve boynunda sarılı peşkirle) tam arkasında müthiş alkışları ileten radyo, bacaklarını açmış dikiliyor ve bu uğultunun içine işleyip kendisini büyüttüğünü ve enişteşinin karşısında sarsılmaz bir ağaç, gülen bir kaya gibi dikildiğini sanıyordu.

Voltaire'i voltun mucidi zanneden enişte ona yaklaştı ve bir tokat akşetti.

Jaromil yanağında yakıcı bir acı hissetti. Alçalmış olduğunu biliyordu ve kendini bir ağaç ya da bir kaya gibi büyük ve güçlü hissettiğinden de (binlerce ses arkasındaki radyoda gürlemeye devam ediyordu) enişteşinin üzerine atılıp tokadını iade etmeyi istedi.

Ancak karar vermesi için yine bir zaman gerektiğinden, enişteşi bu arada dönüp odadan çıktı.

Jaromil bağırıyordu: "Bunun hesabını soracağım o serseriye! Hesabını soracağım!" Kapıya yöneldi, fakat büyükanne gömleğinin kolundan yakaladı ve sakin olması için yalvardı. Jaromil serseri, serseri, serseri diye söylenmekle yetinip, daha bir saat önce terkettiği hayalî sevgilisinin yanına, yatağına döndü. Ama onu düşünmeyi bir türlü beceremiyordu. Gözü enişteşinden başkasını görmüyor, tokadı yanağında hissediyor ve adam gibi çabucak davranmayı beceremediğini tekrarlayarak, kendi kendini bunaltıyordu; kendini o kadar acı ayıpladı ki, sonunda ağlamaya başladı ve yastığı öfkeli gözyaşlarıyla ıslandı.

Akşama doğru anne geldi ve dehşetle, çok sayılan biri olan müdürünün işine son verildiğini ve komünist olmayan herkesin tutuklanma korkusu içinde olduğunu anlattı.

Jaromil yatakta dirsekleri üzerinde doğrulup ateşli bir şekilde tartışmaya koyuldu. Annesine bunun bir devrim olduğunu ve devrimin, şiddetin olmayacağı bir toplumun gelişini hızlandırmak için şiddete başvurulması gereken kısa süreli bir dönem olduğunu anlatıyordu. Annesinin anlamaktan başka

yapacağı şey yoktu.

Anne de tartışmaya tüm ruhuyla katılıyordu, fakat Jaromil onun itirazlarını çürütmeyi başardı. Zenginlerin, girişimcilerin ve tüccarların egemenliğinin saçma olduğunu söyledi ve annesine kendisinin de ailesi içinde bu insanların kurbanı olduğunu ustaca hatırlattı; kız kardeşinin kibirliliğini ve eniştesinin görgüsüzlüğünü hatırlattı.

Anne sarsılmıştı. Jaromil kanıtlarının başarısından sevinç duyuyordu; birkaç saat önce yediği tokadın intikamını aldığını sanıyordu; fakat olayı düşünmek bile tepesinin atmasına yeterli oldu ve "Anne biliyor musun komünist partiye kaydolmaya karar verdim" dedi.

Annesinin gözlerindeki kınamayı farketmesine rağmen tutumunu sürdürdü; partiye daha önce katılmamış olduğu için utanç duyduğunu, yalnızca içinde büyüdüğü ortamın cansıkıcı mirasının kendisini uzun zamandır aralarında olduğu kişilerden ayırdığını söyledi.

"Belki burada doğmuş olduğuna ve benim senin annen olmama da hayıflanıyorsundur?"

Anne bunları onuru kırılmış bir havada söyledi ve Jaromil hemen kendisini yanlış anladığını söylemek zorunda kaldı: onun gözünde annesinin ne kız kardeşiyle, ne eniştesiyle, ne zengin insanlar dünyasıyla ortak bir şeyi yoktu.

Fakat annenin cevabı açıktı: "Beni seviyorsan rahat dur. Eniştenin hayatımı nasıl cehenneme çevirdiğini biliyorsun. Bir de partiye katıldığını öğrenirse kesinlikle çekilmez olur. Yalvarırım mantıklı ol."

Gözyaşartıcı bir hüzün Jaromil'in boğazına tıkandı. Kendisine attığı tokadı eniştesine iade edeceğim derken bir ikincisini yemişti.

Arkasını dönüp annesinin çıkmasına izin verdi. Sonra yeniden ağlamaya koyuldu.

21

Saat altıydı, öğrenci kız Jaromil'i beyaz önlükle karşıladı ve hayli temiz bir mutfağa götürdü. Sosisli yumurtadan ibaret olan yemeğin olağanüstü hiçbir özelliği yoktu, fakat bu Jaromil'in (annesi ve büyükannesi dışında) bir kadının elinden yediği ilk yemekti ve hanımının özen gösterdiği bir erkeğin gururuyla yiyordu yemeğini.

Daha sonra yandaki odaya geçtiler. Odada, üzerinde tığ işi bir örtü ve ağırlık olarak da kristal bir vazo bulunan maundan yuvarlak bir masa vardı; duvarlar iğrenç resimlerle süslenmişti ve bir köşede üzerinde çok sayıda yastığın yığılı olduğu bir divan bulunuyordu. Her şey bu gece için önceden ayarlanmış ve kararlaştırılmıştı ve tek yapacakları kendilerini bu yastık denizinin içine bırakmaktı; ama ne gariptir ki kız masanın çevresindeki rahatsız sandalyelerden birine oturdu ve Jaromil de karşısına geçti; sonra, rahatsız sandalyelerin üzerinde uzun uzun havadan sudan konuştular. Jaromil boğazına bir şeylerin tıkandığını hissediyordu.

Saat on birde evde olması gerektiğinin farkındaydı; annesinden geceyi dışarıda geçirmek için izin istemiş (sınıf arkadaşlarının bir gece düzenlediklerini söylemişti), ancak o kadar sıkı bir dirençle karşılaşmıştı ki, üstelemeye cesaret edememiş ve altıyla on bir arasındaki beş saatin ilk aşk gecesi için yeterli olacağını ummak zorunda kalmıştı.

Kız konuşuyor, konuşuyor ve beş saatlik ara hızla daralıyordu; ailesinden, mutsuz bir aşk yüzünden bir zamanlar intihara kalkışmış olan kardeşinden sözediyordu: "Bu olay beni çok etkiledi. Ben başka kızlar gibi olamam. Aşkı hafife alamam." Jaromil bu sözlerin kendisine vaadedilen fizik aşkın ciddiyetine işaret ettiğini hissetti. Sandalyesinden kalktı, kıza yaklaştı ve son derece ciddî bir sesle "seni anlıyorum, evet,

seni anlıyorum" dedi; sonra oturduğu yerden kaldırıp divana götürdü ve oraya oturttu.

Sonra öpüştüler, birbirlerini okşadılar, mıncıkladılar. Bu çok uzun sürdü ve Jaromil kızı soyma zamanının geldiğini düşünüyordu, fakat daha önce böyle bir şey yapmadığından nereden başlayacağını bilmiyordu. Bir kere ışığı söndürüp söndürmemesi gerektiğini bilmiyordu. Bu tür durumlara ilişkin işittiklerinin tümünü gözönüne aldığında söndürmek gerektiğini tahmin ediyordu. Zaten şeffaf kılıf paketi ceketinin cebindeydi, zamanı geldiğinde gizlice ve belli etmeden takmak istiyorsa, karanlığa mutlaka ihtiyacı vardı. Ama bir türlü okşamalara ara verip ışığı söndürmek üzere kalkamıyordu. Ayrıca bunu biraz yersiz de buluyordu (iyi yetişmiş biri olduğunu unutmayalım), çünkü kendisi konuktu ve düğmeye basmak ev sahibesine düşerdi. Sonunda utana sıkıla konuşabildi: "Işığı söndürmek gerekmez mi?"

"Hayır, lütfen, hayır" diye cevapladı genç kız. Jaromil bunun, kızın karanlık istemediği, dolayısıyla sevişmek istemediği anlamına mı, yoksa sevişmek istediği ama karanlıkta sevişmek istemediği anlamına mı geldiğini düşünüyordu. Tabiî bunu kendisine sorabilirdi, fakat düşündüğünü yüksek sesle söylemekten utanıyordu.

Sonra saat on birde evde olması gerektiğini hatırladı ve çekingenliğini yenmek için atılım yaptı ve yaşamındaki ilk kadın düğmesini çözdü. Bu beyaz bir bluzun düğmesiydi. Endişeyle kızın ne diyeceğini bekleyerek çözmeye devam etti. Kız hiçbir şey demedi. Bu durumda çözmeyi sürdürdü, bluzun alt kısımlarını etekten kurtardı ve tamamen çıkardı.

Şimdi kız etek ve sütyenle yastıkların üzerine uzanmış durumdaydı ve ne gariptir ki bir dakika önce doymazlıkla Jaromil'i kucaklarken, bluzunu çıkardığından beri şaşkınlıktan donakalmış gibiydi; hareketsiz duruyor ve göğsünü mermilere doğrultan bir idam mahkûmu gibi belden yukarısını hafifçe

ileri çıkarıyordu.

Yapacağı tek şey kızı soymaya devam etmekti: eteğini yan tarafındaki fermuarı bulup açtı; eteği belde tutan kopça diye bir şeyin varlığından haberdar olmayacak kadar bilgisiz olduğundan, inatla ve boşuboşuna eteği aşağı doğru çekiştiriyordu; kızsa göğsünü görünmez infaz mangasına doğru uzatıyor ve yardımına gelmiyordu; ihtimal ki çektiği güçlüklerin farkında değildi...

Jaromil'in yaklaşık çeyrek saat boyunca çektiklerine hiç değinmeyelim. Sonunda kızı tamamen soymayı başardı. Onu, ne zamandan beri düşünülen ânın bekleyişi içinde, uysalca yastıklara uzanmış görünce soyunmaktan başka bir şey kalmadığını anladı. Fakat avizeden parlak bir ışık yayılıyor ve Jaromil soyunmaktan utanıyordu. Kurtarıcı bir fikir geldi aklına: oturma odasının yanında (içinde iki yatak bulunan modası geçmiş) bir yatak odası görmüştü; ışığı yanmıyordu, orada karanlıkta soyunabilir, hattâ bir örtünün altına saklanabilirdi.

"Yatak odasına gidelim mi?" dedi utanarak.

- Yatak odasına mı, neden? Neden bir yatak odasına ihtiyaç duyuyorsun? diye alaycı bir şekilde cevap verdi kız.

Neden alay ettiğini söylemek güç. Bu, sebepsiz, sıkıntılı, üzerinde düşünülmemiş bir gülüştü. Jaromil'i yaralamıştı; yatak odasına gitme önerisinin gülünç tecrübesizliğini ele verdiğini sanarak, budalaca bir şey söylemiş olmaktan korktu. Soğukkanlılığını yitirmişti; yabancı bir evde, söndüremediği bir avizenin uygunsuz ışığı altında, kendisiyle alay eden yabancı bir kadınla birlikteydi.

Bu gece sevişmeyeceklerini hemen anladı; kendini incinmiş hissediyordu, hiçbir şey söylemeden divanda oturdu; olanlardan pişmandı, ama kendini rahatlamış hissediyordu; ışığı söndürecek miyim, söndürmeyecek miyim, soyunmak için nasıl davranmam gerekiyor diye kafa patlatmasına artık gerek

yoktu; olayın kendi hatasından kaynaklanmamasından da memnundu; o kadar aptalca gülmeye ne gerek vardı!

"Neyin var?" diye sordu kız.

- Hiç dedi Jaromil. Hoşnutsuzluğunun nedenini kıza anlatırsa daha da gülünç olacağını anladı. Soğukkanlılığını korumak için çaba harcayarak kızı divandan kaldırdı ve gözünün içine baka baka kızı incelemeye koyuldu (duruma hâkim olmak istiyor ve inceleyenin incelenene hâkim olduğunu düşünüyordu).

"Güzelsin" dedi.

O ana kadar hareketsiz bir bekleyiş içinde yattığı divandan kaldırılan kız birden rahatlamış göründü: yeniden gevezeleşti ve kendinden emin bir havaya girdi. Bir delikanlı tarafından inceleniyor olmak umurunda bile değildi (belki de incelenenin inceleyeni hâkim olduğunu düşünüyordu). Ardından sordu: Çıplakken mi daha güzelim, giyinikken mi?"

Kadınların, her erkeğin yaşamı boyunca er ya da geç karşılaşacağı bazı klasik soruları vardır ki, eğitim kurumları genç insanları bu sorulara karşı hazırlamalıdır. Ama Jaromil hepimiz gibi kötü okullara devam ettiğinden, nasıl cevap vereceğini bilemiyordu; genç kızın ne işitmek istediğini çözmeye çabaladı, ama işin içinden çıkamadı; kız zamanın büyük bölümünde, topluluk içinde giyinikti, o halde giyinikken daha güzel olmak kuşkusuz hoşuna gidecekti; ancak çıplaklık bedenin gerçeği olduğundan, çırılçıplakken daha güzel olduğunu söylemesi onu daha da mutlu edecekti.

"Çıplakken de giyinikken de güzelsin" dedi Jaromil, kız bu cevapla hiç tatmin olmamıştı. Odanın ortasında zıplayıp kendini genç adamın bakışlarına sunuyor ve onu kem küm etmeden cevap vermeye zorluyordu. "En çok nasıl hoşuna gittiğimi öğrenmek istiyorum."

Bu kadar açık bir soruya cevap vermek daha kolaydı. Başkalarının onun ancak giyinik halini bildiğine göre, çıp-

lakken daha güzel olduğunu söylemesinin incelikten yoksun bir davranış olacağını düşünmüştü; ama madem ki kişisel görüşünü soruyordu, o zaman kişisel olarak çıplak halini tercih ettiğini çekinmeden söyleyebilirdi, hem böylece onu olduğu haliyle, kendisi olduğu için sevdiğini ve varlığına sonradan eklenen şeylerle ilgilenmediğini gösterecekti.

Elbette doğru düşünmüştü, çünkü çıplakken daha güzel olduğunu işittiğinde kız çok lütufkâr davrandı. Jaromil gidene kadar giyinmedi, onu öpücüklere boğdu ve tam gidecekken (saat on bire çeyrek vardı, annesi memnun olacaktı) kapının eşiğinde kulağına şunları fısıldadı: "Bugün beni sevdiğini gösterdin. Çok hoşsun, beni gerçekten seviyorsun. Evet böylesi daha iyi. O ânı daha sonraya saklayalım, bir süre daha tadını çıkaralım."

22

Bu sıralarda uzun bir şiir yazmaya başladı. Bu, birden artık yaşlı olduğunu anlayan bir adamı anlatan bir öykü - şiirdi. Kaderin artık barınaklarını kurmadığı yerdeydi; terkedilmiş ve unutulmuştu; etrafında

duvarlar kireçle badanalanıyor ve eşyaları taşınıyor
ve odasının dekorları değiştiriliyor.

O zaman telaşla evinden çıkıyor (zaman onu tüm eklemlerinden itekliyordu) ve yaşamının en yoğun anlarını tattığı yere dönüyordu:

evin ardı üçüncü kat solda dipteki kapı köşede
karanlıkta okunmayan bir kartvizit üzerinde
Yirmi yıldan beri geçip giden dakikalar aranıza alın beni!

Uzun yalnızlık yıllarının getirdiği soğuk uyuşukluktan kalkan yaşlı bir kadın kapıyı açıyordu. Açar açmaz, yıllardır

ruj yüzü görmemiş dudaklarını ısırıyordu; derhal, alışkın bir hareketle yıkanmamış, seyrek saçlarına düzen vermeye çalışıyor ve eski âşıklarının duvardaki resimlerini önüne saklamak için sıkıntıyla el kol hareketleri yapıyordu. Ancak sonra, odanın iyi olduğunu ve görünüşün önemi olmadığını hissediyordu.

Yirmi yıl. İşte geri döndün.
Sen karşılaşacağım son önemli şeysin.
Omuzunun üzerinden geçmişe bakmaya çalışırsam
hiçbir şey görme şansım olmaz.

Evet oda iyiydi; ne kırışıkların, ne bakımsız giysilerin, ne sararmış dişlerin, ne seyrelmiş saçların, ne solmuş dudakların, ne de sarkmış karnın önemi vardı.

Doğruluk doğruluk kıpırdamıyorum ve hazırım
Doğruluk senin yanında güzellik bir hiç
senin yanında gençlik bir hiç

Ve yorgun adımlarla odayı arşınlıyordu (eldiveniyle masanın üzerindeki sahibi belirsiz parmak izlerini sildi). Aşıkları,

Parmakların aşındırdığı değersiz bir para gibi
Artık karanlıkta bile güzel olmayan
Teninin parıltısını çalan

sayısız âşığı olduğunu biliyordu.

Eski bir nakarat ruhunda tekrarlanıp duruyordu, unutulmuş bir şarkı, unutulmuş, Tanrım nasıldı o şarkı?

Uzaklaşıyorsun, uzaklaşıyorsun yatakların kumu üzerinde
Ve görüntün siliniyor
Uzaklaşıyorsun, uzaklaşıyorsun ve senden geri kalan
Merkez yalnızca senin merkezin

Evet kadın artık gençliğinin, özünün kalmadığını biliyordu.

Ama:

Şimdi beni kahreden umutsuzluk anlarında
Yorgunluğum sararıp solmam bu öylesine önemli
ve öylesine saf süreç
Yalnız senin eserin

Kırışıklıklarla dolu bedenleri coşkuyla birbirine temas ediyordu. Adam "Küçük kız" diyordu ona. Kadınsa "Küçüğüm" diye sesleniyordu ve birlikte ağlamaya başlıyorlardı.

ve aralarında aracı yoktu
Ne bir kelime ne bir hareket ardına saklanılacak
Ortak sefilliklerini gizleyecek hiçbir şey yoktu.

Birbirlerinde dört elle sarıldıkları, doymazlıkla içtikleri de bu ortak sefaletti. Birbirlerinin acınası bedenlerini okşuyor ve derilerinin altında daha şimdiden hafif hafif uğuldayan ölümün mekanizmasını duyuyorlardı. Kendilerini kesin olarak ve tamamıyla birbirlerine adadıklarını, bunun son aşkları olduğunu ve son aşkın en büyük aşk olması nedeniyle aynı zamanda en büyük aşkları olduğunu biliyorlardı. Adam düşündü:

Bu çıkmaz aşk bu duvar gibi aşk

Kadın düşündü:

İşte belki zaman içinde uzak ama benzeyişiyle şimdiden
öyle yakın ölüm
Koltuklarımıza gömülmüş bizlere bu denli
benzer olmasından öyle yakın
İşte amaca ulaşılmış ve öyle mutlu ki
bacaklar bir adım bile atmaya kalkmıyorlar
Ve öyle emin ki eller artık bir okşayış bile aramıyorlar
Ağzımızdaki salyanın çiy damlalarına dönüşmesini

beklemekten başka yapacak şey yok.

Anne bu garip şiiri okuduğunda, her zaman olduğu gibi, oğlunun kendisinden bu denli uzak bir yaşı anlamasını sağlayan erkek olgunluğu karşısında şaşkınlığa düştü; şiirdeki kişilerin yaşlılığın gerçek psikolojisiyle hiçbir ilişkisi olmadığını anlamıyordu.

Hayır, bu şiirde yaşlı bir adam ve yaşlı bir kadın sözkonusu değildi; Jaromil'e şiirindeki kişilerin kaç yaşında olduğu sorulsaydı tereddüt eder, kırk ile seksen arasında olduklarını söylerdi; kendisi için uzak ve soyut bir kavram olan yaşlılık hakkında hiçbir şey bilmiyordu; yaşlılık hakkında tüm bildiği bunun, yetişkin yaşın artık geçmişte kaldığı, kaderin çizilmiş olduğu, insanın, gelecek adı verilen o korkunç bilinmezden artık korkmadığı, karşılaşıldığında aşkın yüce ve kesin olduğu bir yaşam dönemi olduğundan ibaretti.

Çünkü Jaromil baştan aşağı kaygıydı; genç kadının çıplak bedenine sanki kor üzerinde yürürmüşcesine yaklaşıyordu; bu bedeni hem arzuluyor, hem de ondan korkuyordu; bu nedenle şefkati konu alan şiirlerinde, çocuksu hayal dünyasında sığınak arayarak bedenin maddiyetinden kaçıyordu; bedeni gerçekliğinden mahrum bırakıyor ve kadın cinsel organını mekanik bir oyuncak olarak tasarlıyordu; bu kez de karşıt tarafta, yaşlılık tarafında sığınak aramıştı; bedenin artık tehlikeli ve gururlu olmadığı, sefil ve acınılası olduğu yerde. Tükenmiş bir bedenin sefaleti, kendisi de zamanla yaşlanacak olan genç bedenin gururuyla Jaromil'i az çok uzlaştırıyordu.

Şiiri natüralist çirkinliklerle doluydu; ne sararmış dişleri, ne gözlerdeki çapağı, ne de sarkık karnı unutmuştu; ama bu detayların kabalığının ardında, aşkı sonsuzla, imkânsızla, anne koynunun yerini tutabilecek olanla, zamana tâbî olmayanla, merkezden başka bir şey olmayanla, evrenin, önünde aslanlarla

dolu bir arazi gibi uzandığı sinsi bedenin gücünü aşabilecek olanla sınırlamaya yönelik saplantılı arzu yatıyordu.

Şefkatin yapay çocukluğuna, gerçek olmayan bir ölüme ve gerçek olmayan bir yaşlılığa ilişkin şiirler yazıyordu. Bu üç mavi bayrağın altında ergin kadının sınırsızca gerçek bedenine doğru kaygıyla ilerliyordu.

23

Kız, evine geldiğinde (anne ile büyükanne iki günlüğüne Prag dışına gitmişlerdi), karanlığın yavaş yavaş çökmeye başlamasına rağmen Jaromil ışık yakmamaya özen gösterdi. Yemeği bitirdikten sonra Jaromil'in odasına geçtiler. Saat ona doğru (annesi genellikle bu saatte onu yatağa gönderirdi) kolayca ve doğallıkla söylemek için önceden kafasında defalarca tekrarladığı cümleyi söyledi: "Yatsak mı?"

Kızın da aynı isteği paylaştığını belirtmesi üzerine Jaromil yatağı açtı. Evet, her şey önceden planladığı gibi, aksamadan yürüyordu. Kız bir köşede, Jaromil başka bir köşede (çok daha aceleyle) soyundu; hemen pijamasını giydi (içinde kılıfın bulunduğu paketi önceden özenle cebine yerleştirmişti), çarçabuk yorganın altına girdi (pijamanın yakışmadığını, çok büyük olduğunu ve kendisini küçük gösterdiğini biliyordu) ve üzerinde hiçbir şey kalmayan ve çırılçıplak (ah! karanlıkta geçen seferkinden daha da güzel görünüyordu) yanına uzanmaya gelen genç kızı seyretti.

Kız ona sokuldu ve tutkuyla öpmeye başladı; bir süre sonra Jaromil paketi açma vaktinin geldiğine karar verdi. Elini cebine soktu ve belli etmeksizin paketi çıkarmak istedi. "Ne var oranda", diye sordu genç kız.

- Hiç dedi ve paketi kavramaya hazırlanan elini hemen kızın göğsünün üzerine koydu. Sonra, kızdan özür dileyip gizlice hazırlanmak için birkaç dakikalığına banyoya gitmeyi dü-

şündü. Fakat düşündüğü sırada (genç kız onu okşamaya devam ediyordu), başlangıçta tüm fizik varlığıyla hissettiği heyecanın kaybolmuş olduğunu farketti. Bu tesbit onu yeni bir sıkıntının içine attı, çünkü bu koşullarda paketi açmanın hiçbir işe yaramayacağını biliyordu. Kaybolan heyecanı yeniden ele geçirmenin kaygılı bekleyişi içinde kızı tutkuyla okşamayı denedi. Ama boşunaydı. Beden bu dikkatli izleyicinin karşısında dehşete kapılmışa benziyordu; büyüyeceğine küçülüyordu.

Okşayışlar ve öpücükler artık ne haz, ne de doyum veriyordu; bu, ardında genç adamın kıvrandığı ve bedenini umutsuzca itaate çağırdığı bir paravanadan başka bir şey değildi. Bunlar bitmek bilmeyen okşamalar ve kucaklamalardı, sonsuz bir işkenceydi; mutlak sessizlik içinde bir işkence, çünkü Jaromil ne söyleyeceğini bilmiyordu ve söyleyeceği her şeyin küçük düşüşünü açığa çıkarmaktan başka işe yaramayacağını sanıyordu. Genç kız da susuyordu, çünkü kuşkusuz o da, kimden kaynaklandığını kesin olarak bilmeksizin bir başarısızlık sezmeye başlamıştı; ne olursa olsun, hazırlıklı olmadığı ve adını koymaktan çekindiği bir şey vardı.

Bu iğrenç okşama ve öpme maskaralığının yoğunluğu azaldığında ve kız artık devam etme gücünü bulamadığında, ikisi de başlarını yastığa koyup uyumaya çalıştılar. Rahatlamış da uyuyorlar mıydı, yoksa uyumayıp birbirlerinden gizlenmek, kaçmak için uyur gibi mi yapıyorlardı, bunu söylemek güçtü.

Ertesi sabah uyandıklarında Jaromil kızın bedenine bakmaktan çekiniyordu; acı verecek denli güzel, kendisine ait olmadığı için daha da güzel görünüyordu. Mutfağa girip kahvaltılarını hazırladılar ve doğal konuşmaya çabaladılar.

Fakat sonra kız "Beni sevmiyorsun" dedi.

Jaromil onu, bunun doğru olmadığına inandırmaya çalıştıysa

da kız konuşmasına izin vermedi: "Yok, beni inandırmaya çalışmana gerek yok. Bu seni aşan bir şey, dün akşam gördük. Beni yeterince sevmiyorsun. Dün gece kendin de gördün beni yeterince sevmediğini."

Her şeyden önce, Jaromil olup bitenlerin aşkının ölçüsüyle hiç de ilgili olmadığını açıklamak istedi, fakat hiçbir şey yapamadı. Kızın sözleri aslında küçülüşünü gizlemek için beklenmedik bir fırsat sunuyordu. Genç kızı sevmediğine ilişkin sitemi kabul etmek bedeninin kusurlu olduğunu, belki hiçbir zaman bir kadınla sevişmeyi başaramayacağını (çünkü şimdi sürekli olarak bunu düşünüyordu) kabul etmekten bin kat daha kolaydı. Hiç cevap vermiyor ve başını öne eğiyordu. Genç kız aynı suçlamayı tekrarladığında, kasıtlı olarak muğlak ve pek de inanmaz bir tarzda cevap verdi: "Tabiî seni seviyorum."

- Yalan söylüyorsun, dedi kız. Hayatında, sevdiğin başka biri var.

İşte bu daha da iyiydi. Jaromil, bu suçlamada sanki bir gerçeklik payı varmış gibi başını öne eğdi ve üzgün bir şekilde omuz silkti.

"Aşk gerçek aşk değilse hiçbir işe yaramaz" dedi üzgün bir sesle kız."Bu işleri hafife alamayacağımı sana söylemiştim. Senin için başka birinin yerini doldurduğum düşüncesine katlanamam."

Korkunç bir gece geçirmişti, ama Jaromil için bir tek yol vardı: yeniden denemek ve başarısızlığını unutturmak. Bu durumda cevap vermek zorunda kaldı: "Hayır, haksızsın. Seni seviyorum. Çok seviyorum. Fakat senden bir şey sakladım. Hayatımda başka bir kadın olduğu doğru. Bu kadın beni seviyordu ve ben ona çok kötülük yaptım. Şimdi üzerimde, beni ezen ve karşısında silahsız olduğum bir gölge var. Yalvarırım beni anla. Bu nedenle artık benimle görüşmemen haksızlık olacak, çünkü yalnızca seni seviyorum."

- Seni bir daha görmek istemediğimi söylemiyorum, sadece başka bir kadın düşüncesini, bu bir gölge dahi olsa kabul edemeyeceğimi söylüyorum. Aşk benim için bir mutlaktır, sen de beni anla. Aşkta uzlaşmaya varmam.

Jaromil gözlüklü kızın yüzüne bakıyor ve onu kaybedebileceği düşüncesi yüreğini daraltıyordu; kız ona yakınmış, onu anlayabilirmiş gibi geliyordu. Ancak buna rağmen yapamıyor, ona içini açmaya cesaret edemiyordu. Üzerinde uğursuz bir gölgenin dolaştığı, yüreği parçalanmış ve acınacak adamı oynamak zorundaydı. Kızı cevapladı:

"Aşkta, mutlak olan öncelikle karşısındakini anlayabilme ve onu her şeyiyle, gölgeleriyle dahi sevebilme anlamına gelmez mi?"

İyi konuşmuştu, kız bu cümleyi düşünür görünüyordu. Jaromil belki her şeyin bitmediğini düşündü.

24

Ona henüz şiirlerini okutmamıştı. Ressam dizelerini avangard bir dergide yayınlatacağına söz vermişti ve kızın gözünü boyamak için matbu harflerin saygınlığına güveniyordu. Fakat şimdi dizelerinin yardımına acilen ihtiyacı vardı. Genç kızın bunları okuduğunda (en çok yaşlılarla ilgili şiirden umutluydu) kendisini anlayacağından ve duygulanacağından emindi. Ancak yanılıyordu; kız, genç dostuna eleştirilerinin özlülüğüyle Jaromil'in kanını donduruyordu.

Kişiliğini ilk kez keşfettiği, içten hayranlığının gözkamaştırıcı aynasına ne olmuştu? Tüm aynalar olgunlaşmamışlığının sırıtan çirkinliğini sunuyordu ona. Bu durumda, alnında Avrupa avangard hareketinin ve Prag skandallarının aynasını taşıyan ünlü bir şairin adı aklına geldi ve onu tanımamasına ve hiç görmemiş olmasına rağmen, sıradan müminin kilisesinin büyüklerine duyduğuna benzer körlemesine bir

güven duydu ona. Şiirleriyle birlikte mütevazi ve yalvaran bir mektup gönderdi. Sonra gelecek, dostluk ve hayranlık dolu cevabı düşledi; bu düş, öğrenci kızla gittikçe seyrekleşen (üniversite sınavlarının yaklaştığını ve az zamanı olduğunu öne sürüyordu) ve tatsızlaşan buluşmalarına merhem oldu.

Herhangi bir kadınla konuşmanın güçlük yarattığı ve evde hazırlanmayı gerektirdiği (pek de uzak olmayan) döneme geri dönmüştü. Yine her buluşmayı günlerce önceden yaşıyor ve genç kızla yaptığı hayalî konuşmalarla uzun geceler geçiriyordu. Ona hüznünden, birbirini seven ve affeden iki varlığı birleştiren uzun ve sakin bir anlayışın güzelliğinden sözediyordu.

Bu söze dökülmemiş monologlarda, öğrenci kızın Jaromil'in odasında kahvaltı ederken varlığından kuşkulandığını belirttiği kadının rolü giderek daha açık (ve bununla birlikte esrarlı) bir biçimde ortaya çıkıyordu: Jaromil'i yaşanmış bir geçmişin ışığıyla sarmalıyor, kıskanç bir merak uyandırıyor ve bedeninin başarısızlığını mazur gösteriyordu.

Ne yazık ki kadın sadece bu söze dökülmemiş monologlarda boy gösteriyordu; çünkü Jaromil ile öğrenci kızın gerçek konuşmalarından gizlice ve hızla çıkıp gitmişti; kız, varlığından sözetmeye başladığındaki kadar ânî bir biçimde bu konuyla ilgilenmeyi bırakmıştı. Ne kadar da hayal kırıcıydı bu! Jaromil'in tüm küçük anıştırmaları, özenle hazırlanmış dil sürçmeleri ve başka bir kadını düşündüğünü akla getirmeyi amaçlayan ânî suskunlukları en küçük bir dikkat bile uyandırmıyordu.

Buna karşılık kız uzun uzun (ve ne yazık ki gayet neşeli) fakülteden sözediyor ve arkadaşlarının çoğunu o kadar canlı bir biçimde tasvir ediyordu ki, Jaromil'e sanki kendisinden daha gerçekmişler gibi geliyordu. İkisi de birbirlerini tanımadan önceki hallerine dönmüşlerdi: bilimsel konuşmalar yapan utangaç bir erkek çocuğuyla taştan bir bakire. Yalnız

bazen (Jaromil bu anları dehşet seviyor ve saniyesini bile kaçırmıyordu) kız birden susuyor ya da tepeden düşercesine hüzünlü ve nostaljik bir şeyler söylüyordu. Jaromil bunlara kendi sözleriyle karşılık vermeye çabalıyor, ancak başaramıyordu, çünkü kızın hüznü kendi içine dönüktü ve onu Jaromil'in hüznüyle uzlaştırmak istemiyordu.

Bu hüznün kaynağı neydi? Kim bilir? Belki yitip gitmesine tanık olduğu aşka yanıyordu. Belki de arzuladığı başka birini düşünüyordu, kim bilir? Bir gün bu hüzün anı o kadar yoğun oldu ki (sinemadan çıkmış, karanlık ve sessiz sokakta dolaşıyorlardı), kız yürürken başını omuzuna koydu.

Aman Allahım! Bunu daha önce yaşamıştı. Dans kursundan bir kızla dolaştığı bir gece bunu yaşamıştı! O gece kendisini heyecanlandıran bu baş hareketi yine aynı etkiyi göstermişti: heyecanla ımıştı! Alabildiğine ve açık açık heyecanlanmıştı. Ama bu kez utanmamıştı, tersine, evet, tersine, bu kez umutsuzca kızın, heyecanını farketmesini istiyordu.

Ama kız hüzünle başını omuzuna yaslamış ve gözlüklerinin ardından Allah bilir nereye bakıyordu.

Jaromil'in heyecanı başarıyla, gururla, uzunuzadıya gözle görülür bir şekilde sürüyordu ve Jaromil farkedilmesini ve takdir edilmesini istiyordu. Kızın elini tutup bedeninin üzerine koymak geliyordu içinden, ama bu sadece bir düşünceydi, çılgınca ve gerçekleşemez gelen bir düşünce. Durup öpüşebileceklerini ve böylece kızın heyecanını bedeniyle hissedeceğini düşündü.

Fakat kız, giderek yavaşlayan adımlardan kendisini öpmek için duracağını anladı: "Hayır, hayır böyle kalmak istiyorum, böyle kalmak istiyorum..." dedi, ve bunu öyle hüzünlü söyledi ki, Jaromil bir şey söylemeden boyuneğdi.

Diğeri, bacaklarının arasındaki, bir palyaço, dans edip kendisiyle dalga geçen bir soytarı gibi geliyordu ona. Omuzunda üzgün ve yabancı bir baş, bacaklarının arasında yabancı

ve alaycı bir soytarıyla yürüyordu.

25

Belki de hüzünün ve teselli arayışının (ünlü şairden hâlâ cevap yoktu) herhangi alışılmadık bir davranışı mazur göstereceğini düşünüyordu, çünkü ressamın evine ansızın gitti. Girişte, seslerden içerisinin kalabalık olduğunu anladı ve hemen özür dileyip gitmek istedi, fakat ressam samimî bir şekilde atölyeye davet etti ve konuğu olan üç erkek, iki kadınla tanıştırdı.

Jaromil beş yabancının bakışları altında yanaklarının kızardığını hissediyordu, ancak aynı zamanda bundan hoşlanıyordu; ressam onu, mükemmel dizeler yazdığını söyleyerek tanıtıyor ve ondan, sanki konukları, hakkında söylenenler aracılığıyla onu tanıyormuş gibi sözediyordu. Bu hoş bir duyguydu. Bir koltuğa oturup etrafına baktığında, orada bulunan iki kadının da öğrenci sevgilisinden daha güzel olduklarını büyük bir mutlulukla tesbit etti. Nasıl da doğal bir zerafetle bacak bacak üstüne atıyor, sigaralarının külünü küllüğe silkiyor, bilimsel terimlerle müstehcen kelimeleri garip cümlelerde biraraya getiriyorlardı! Jaromil bir asansörün kendisini, gözlüklü kızın azap verici sesinin kulağına ulaşamayacağı güzel zirvelere doğru götürdüğünü sanıyordu.

Kadınlardan biri ona döndü ve sevimli bir şekilde ne tür şiirler yazdığını sordu. "Şiirler" dedi ve sıkıntıyla omuz silkti. "Dikkate değer şiirler" diye ekledi ressam. Jaromil başını öne eğdi. Diğer kadın Jaromil'e döndü ve alto bir sesle konuşmaya başladı: "Burada, bizim aramızda, Rimbaud'nun Verlaine ve arkadaşlarıyla Fantin - Latour'un tablosundaki halini hatırlatıyor bana. Büyük adamlar arasında bir çocuk. Rimbaud on sekiz yaşındayken on üçünde gibi gösteriyormuş. Ve siz diye ekledi Jaromil'e bakarak, hepten bir çocuk gibi görünüyorsunuz."

(Bu kadının Jaromil'in üzerine, hocası İzambard'ın kız kardeşlerinin şu ünlü bit arayıcılarının - uzun serüvenlerinden dönüp onların yanına sığınacak yer aradığında ve onların da onu yıkayıp, temizleyip, bitlerini ayıkladıklarında - Rimbaud'un üzerine eğildiklerindeki aynı zalim şefkatle eğildiğini gözler önüne sermekten kendimizi alamıyoruz.)

"Dostumuz," dedi ressam, "fazla uzun sürmeyecek olan, artık çocuk olmama ve henüz büyük de olmama gibi bir şansa sahip."

- Buluğ en şiirsel yaştır, dedi birinci kadın.

- Bu delikanlının yazdığı şiirlerin olgunluğunu ve mükemmelliğini bir görsen aklın şaşar, dedi ressam.

- Doğru, diye onayladı adamlardan biri, Jaromil'in şiirlerini tanıdığını ve ressamın övgülerine katıldığını belli ederek.

- Şiirleri hiç yayınlamıyor musunuz? diye sordu alto sesli kadın.

- Olumlu kahramanlar ve Stalin büstleri çağının şiirine çok uygun olduğunu sanmam, dedi ressam.

Olumlu kahramanlara yapılan anıştırma konuşmayı tekrar, Jaromil gelmeden önceki konuya döndürdü. Jaromil bu meselelere aşinaydı ve tartışmaya kolaylıkla katılabilirdi, ancak artık hiçbir şey anlamıyordu. Kafasında, ona, on üç yaşında gösterdiğini, çocuk olduğunu, kızoğlankız olduğunu tekrarlayan bitip tükenmez konuşmalar yankılanıyordu. Burada hiç kimsenin ona hakaret etmek gibi bir niyeti olmadığını, ressamın, şiirlerini içtenlikle sevdiğini tabiî ki biliyordu, ama bu, işleri daha da berbat etmekten başka şeye yaramıyordu: şu an şiirlerinin hiç önemi yoktu. Kişilik olgunluğunu elde etmek için, onların olgunluğundan seve seve vazgeçerdi. Bir cinsel birleşme için tüm şiirlerini verirdi.

Hararetli bir tartışma başladı. Jaromil gitmek istiyordu, fakat kendini o kadar bunalmış hissediyordu ki, gideceğini bildirecek olan cümleyi bir türlü telâffuz edemiyordu. Kendi sesini

duymaktan korkuyordu; bu sesin titremeye koyulmasından ve olgunlaşmamışlığını ve çocuksuluğunu bir kez daha gözler önüne sermesinden korkuyordu. Görünmez olmak, parmaklarının ucunda çok uzaklara gitmek ve yokolmak, uykuya dalıp uzun süre uyumak ve on yıl sonra, yüzü yaşlandığında ve erkeksi kırışıklıklarla kaplandığında uyanmak istiyordu.

Alto sesli kadın yeniden ona döndü: "Neden bu kadar suskunsunuz yavrucuğum?"

Konuşmaktansa (hiç de dinlemediği halde) dinlemeyi tercih ettiğini geveledi ve öğrenci kızın kendisi hakkındaki hükmünden kaçmasının imkânsız olduğunu düşündü; kendisini, üzerinde bir damga gibi taşıdığı kızoğlankızlığına (Allahım, henüz bir kadınla birlikte olmadığını anlamaları için yüzüne bakmaları yeterdi!) gönderen hüküm onaylanmış olmuştu.

Herkesin kendisine baktığını bildiğinden, acımasızca yüzünün bilincine vardı ve neredeyse dehşetle, yüzünde taşıdığının annesinin gülümseyişi olduğunu hissetti. Bu nazik, acı gülümseyişi kesinlikle tanıyordu, onu dudaklarında hissediyordu ve ondan kurtulma çaresi yoktu. Annesinin, yüzüne yapışmış olduğunu, kozanın, kendi görünümüne sahip olma hakkını tanımak istemediğini larvayı sarmalaması gibi, annesinin kendisini sarıp sarmaladığını hissediyordu.

Annesinin maskesini takmış, oradaydı, erişkinlerin arasındaydı ve annesi onu kollarında sıkıyor, ait olmak istediği ve kendisine iyi niyetle, ancak yine de henüz yeri olmayan birine davranır gibi davranan bu dünyadan uzaklaştırmak için kendisine doğru çekiyordu. Bu durum o kadar katlanılmazdı ki, Jaromil, anne maskesini yüzünden atmak, ondan kurtulmak için tüm gücünü topladı ve tartışmayı dinlemeye çalıştı.

Konu, o zamanlar tüm sanatçılar arasında hararetle tartışılan bir meseleyle ilgiliydi. Çekoslovakya'da modern sanat her zaman komünist devrimden yana çıkmıştı, ama devrim, geldiği zaman herkesin anlayabileceği, halka dönük bir gerçekçiliği

benimsemeyi kayıtsız şartsız bir program olarak ilân etmiş ve modern sanatı burjuva çöküşünün iğrenç bir görünümü olarak reddetmişti. "Bu bizim ikilemimiz mi," diye sordu ressamın konuklarından biri, "ya birlikte büyüdüğümüz modern sanata, ya da kendisinden yana çıktığımız devrime ihanet edeceksin?"

- Sorun hatalı konuyor, dedi ressam. Akademik sanatı mezarından çıkarıp yeniden canlandıran ve devlet adamı büstlerinden binlerce örnek imal eden bir devrim yalnızca modern sanata değil, her şeyden önce kendine ihanet etmiştir. Bu devrim dünyayı dönüştürmek değil, tam tersine, tarihin en gerici zihniyetini, fanatizmi, disiplini, dogmatizmi, inancı ve usulleri muhafaza etmek istiyor. Bizim için bir ikilem sözkonusu değil. Eğer gerçek devrimciler isek devrimin bu ihanetini k bul edemeyiz.

Jaromil, mantığını iyi bildiği ressamın düşüncesini kolaylıkla geliştirebilirdi, ama burada, ressamın giysilerine bürünmüş bir halde, yürek sızlatan öğrenci, övülecek uysal küçük rolünde kendini göstermekten tiksiniyordu. İçini başkaldırma arzusu doldurmuştu. Ressama döndü:

"Hep Rimbaud'yu örnek verirsiniz: bütünüyle modern olmak gerekir. Tamamen katılıyorum. Ama bütünüyle modern olan, elli yıl boyunca öngördüğümüz değil, tersine bizi çarpan, şaşırtandır. Bütünüyle modern olan çeyrek asırdır süren gerçeküstücülük değil, şu an gözlerimizin önünde vuku bulan bu devrimdir. Onu anlamıyor oluşunuz bile onun yeni olduğunu kanıtlamaya yeter."

Diğerleri sözünü kestiler: "Modern sanat burjuvaziye ve onun evrenine karşı yöneltilmiş bir hareketti."

- Evet, dedi Jaromil, ama çağdaş dünyayı reddedişinde gerçekten mantıklı olması için kendi yokoluşunu da hesaba katmalıydı. Devrimin tamamıyla yeni bir sanat, kendi sureti olan bir sanat yaratacağını bilmesi (hattâ istemesi) gerekirdi.

- O halde Baudelaire'in şiirlerinin yokedilmesini, tüm modern edebiyatın yasaklanmasını ve Ulusal Müze'deki kübist resimlerin hemen mahzenlere indirilmesini onaylıyorsunuz? dedi alto sesli kadın.

- Devrim bir şiddet hareketidir, diye cevapladı Jaromil, bu herkesin bildiği bir şey, yaşlıların sahneden aşağı atılmaları gerektiğini gerçeküstücülük de gayet iyi biliyordu, ama onların arasında yeraldığını düşünmüyordu.

Kendini aşağılanmış hissetmenin verdiği kızgınlıkla, düşüncelerini, sanki kendi kendine hesap verir gibi kısa ve sert bir şekilde ifade ediyordu. Yalnız, daha ilk kelimelerden itibaren sesinde ressamın kendine has ve buyurgan havasını farketmek ve sağ elinin havaya ressamın karakteristik işaretini çizmesine engel olamamak onu şaşırttı. Aslında bu, ressamla ressam büyük adam, ressamla çocuk ressam, ressamla başkaldırmış gölgesi arasında geçen garip bir tartışmaydı. Jaromil bunu farkediyor ve bundan dolayı kendini daha da aşağılanmış hissediyordu; hareketlerine ve sesine tutsak ettiği ressamdan intikam almak için giderek daha sert bir ifade kullanıyordu.

Ressam iki kez hayli uzun açıklamalarla Jaromil'e cevap verdi, fakat sonra sustu. Sert ve acımasız bir şekilde bakmakla yetiniyordu; Jaromil onun atölyesine bir daha adım atamayacağını anlamıştı. Herkes sustu, sonra alto sesli kadın (ancak bu kez onunla Izambard'ın kız kardeşinin Rimbaud'nun bitli başına eğilirkenki şefkatiyle eğilir gibi konuşmuyordu, tam tersine üzgün ve şaşmış bir şekilde ondan uzaklaşmaya çalışır gibiydi): "Şiirlerinizi bilmiyorum, ancak işittiklerime göre, sizin bu denli hararetle savunduğunuz bu rejimde yayınlanmalarının güç olacağını düşünüyorum."

Jaromil, iki ihtiyar ve onların son aşklarıyla ilgili son şiirini hatırladı; son derece sevdiği bu şiirin iyimser sloganlar ve propaganda şiirleri çağında asla yayınlanamayaağı ve şimdi

ondan vazgeçmekle, onsuz bütünüyle yalnız kalacağı en kıymetli şeyden, biricik zenginliğinden vazgeçtiğini düşündü. Fakat şiirlerinden de kıymetli bir şey daha vardı, uzakta olan, dehşetle arzuladığı ve henüz sahip olmadığı bir şey: erkeklik; onun ancak eylem ve cesaretin mükafatı olabileceğini biliyordu. Bu cesaret de, terkedilmiş olma, sevilen kadın, ressam ve hattâ kendi şiirleri tarafından terkedilmiş olma cesaretine sahip olmak gerektiği anlamına gelmiyor muydu? Bu yüzden şöyle dedi:

"Evet, devrimin bu şiirlere hiç de ihtiyacı olmadığını biliyorum. Üzgünüm, çünkü bu şiirleri seviyorum, ama ne yazık ki üzüntülerim yararsızlıkları aleyhinde bir kanıt olmuyor."

Yeniden bir sessizlik oldu ve sonra adamlardan biri sözaldı: "Bu korkunç bir şey" dedi, ve gerçekten de sanki üşümüş gibi titredi. Jaromil, sözlerinin orada bulunan ve ona baktıklarında sevdikleri uğruna yaşadıkları her şeyin canlı canlı yokoluşunu gören tüm insanlar üzerinde yarattığı izlenimini hissetti. Bu hüzünlü bir şeydi, ama aynı zamanda güzeldi de. Jaromil bir an için bir çocuk olduğu izlenimini kaybetti.

26

Anne, Jaromil'in masası üzerine bıraktığı şiirleri tek kelime etmeden okuyor ve satır aralarından oğlunun yaşamını çıkarmaya çalışıyordu. Bari şiirler daha anlaşılır bir dilden konuşsaydı! İçtenlikleri sahteydi; muamma ve îmâlarla doluydular; anne oğlunun kafasının kadınlarla dolu olduğunu bildi, ama onlarla ne yaptığı konusunda hiçbir şey çıkaramadı.

Sonunda, Jaromil'in yazı masasının çekmecesini açtı ve günlüğünü bulmak için karıştırmaya koyuldu. Yere çömelmişti ve heyecanla karıştırıyordu; yazılar kısa ve özdü, ancak yine

de oğlunun âşık olduğu sonucunu çıkarabildi; kadından sadece isminin baş harfiyle sözediliyordu, gerçekte kim olduğunu bir türlü anlayamadı; buna karşılık ilk öpüştükleri tarih, onun memelerini ve kalçalarına ilk kez ne zaman dokunduğu, annenin tiksindirici bulduğu tutkulu bir ayrıntıcılıkla anlatılmıştı.

Sonra, kırmızı mürekkeple yazılmış ve çok sayıda ünlem işaretiyle süslenmiş bir tarihle karşılaştı; tarihin yanında şunlar okunuyordu: Yarın! Yarın! Ah dostum Jaromil, yıllar sonra kel kafalı bir ihtiyar olup da bunu okursan hayatının gerçek hikayesinin bugün başladığını hatırla!

Hafızasını yokladı ve bu tarihin, büyükanneyle Prag dışına çıktığı güne denk geldiğini çıkardı. Ayrıca, dönüşte değerli parfümünün boşalmış şişesini banyoda bulduğunu hatırladı. O zaman, değerli parfümüne ne olduğunu Jaromil'e sorduğunda sıkıntıyla "Ben oynadım..." demişti. Ah! Ne kadar da aptaldı! Jaromil'in, çocukluğunda parfüm mucidi olmak istediğini hatırlamış ve duygulanmıştı. Sadece "Bu oyunları oynamak için artık biraz büyük olduğunu düşünmüyor musun?" demekle yetinmişti. Ama şimdi her şey ayan beyan ortadaydı: banyoya bir kadın girmişti, Jaromil'in o geceyi evde birlikte geçirdiği ve yanında bekâretini kaybettiği kadın...

Jaromil'in çıplak bedenini gözünün önüne getiriyordu; bu bedenin yanında çıplak bir kadın bedeni hayal ediyor, bu kadın bedenine kendi parfümünden sürülmüş olduğunu ve kokusunun kendisininkiyle aynı olduğunu düşünüyordu; düşündüklerinden tiksindi.

Tekrar günlüğe döndü ve ünlem işaretleriyle işaretlenmiş tarihten sonra yazıların son bulduğunu gördü. İşte böyle, bir kadınla ilk kez yatmayı becerdiği gün bir erkek için her şey bitiyor diye düşündü acıyla ve oğlunu iğrenç buldu.

Bir iki gün onunla yüzyüze gelmekten kaçındı ve konuşmadı. Sonra zayıflamış ve solgun olduğunu farketti; nedeni çok fazla

sevişmesiydi, bundan hiç kuşkusu yoktu.

Birkaç gün sonra, oğlunun bitkinliğinde yalnızca yorgunluk değil, hüzün de olduğu gözüne çarptı. Bu, onunla aralarının biraz düzelmesine ve yeniden umutlanmasına neden oldu. Sevgililer yaralar, anneler teselli eder diye düşünüyordu: sevgililer sayısız olabilir, ama ana tektir diyordu. Onun için mücadele etmeliyim, mücadele etmeliyim, diye tekrarlıyordu kendi kendine. O andan itibaren gözünü yavrusundan ayırmayan ve ona acıyan bir dişi kaplan gibi etrafında dolanmaya başladı.

27

Bakaloryasını* başarıyla verdiğinde durum bu çizgideydi. Sekiz yıl birlikte okuduğu arkadaşlarından üzüntü içinde ayrıldı. Resmî olarak da onaylanan bu olgunluk uçsuz bucaksız uzanan bir çöl gibi geliyordu ona. Günün birinde, gözlüklü öğrenci kızın fakülteden bir arkadaşına âşık olduğunu (tesadüfen, esmer tipin evindeki toplantılardan tanıdığı bir çocuğa rastlamıştı) öğrendi. Hiçbir şeyden kuşkulanmayan delikanlıyı mazohist bir ısrarla sorguladığından, bu fakülteli gencin adının ne olduğunu, nasıl biri olduğunu, ne yaptığını ve ne durumda olduğunu bile öğrenmeyi başardı.

Kızla bir kez daha buluştu. Kız, birkaç gün içinde tatile çıkacağını söyledi. Jaromil onun adresini aldı. Öğrendiklerinden hiç sözetmedi. Bundan sözederse kopuşu hızlandırmaktan korkuyordu. Başka biriyle olmasına rağmen, kendisini tamamen terketmemiş olmasından mutluydu; zaman zaman onu öpmesine izin vermesinden ve kendisine en azından bir dost gibi davranmasından mutluydu. Ona dehşet önem veriyordu ve her türlü gururdan, kibirden vazgeçmeye hazırdı.

---

* Bakalorya: Olgunluk sınavı (Ç.N.)

Önünde uzanan çöldeki tek canlı yaratıktı o. Zar zor ayakta durabilen aşklarının hâlâ yeniden canlanabileceği umuduna dört elle sarılıyordu.

Öğrenci kız, ardında, boğucu bir tüneli andıran sıcak bir yaz bırakıp gitti. Sızlanan ve yalvaran bir mektup bu tünele düştü ve yankı uyandırmadan yitip gitti. Jaromil odasındaki duvarda asılı olan telefon ahizesini düşünüyordu; ne yazık ki bu ahize birden çok canlı bir anlam kazanıyordu: teli kesik bir ahize, cevapsız bir mektup, işitmeyen biriyle konuşma...

İnce giysili kadınlar yollardan akıp gidiyor, açık pencerelerden zamanın gözde parçaları taşıyordu. Tramvaylar, ellerinde plaj çantaları olan insanlarda dolup taşıyor, nehir gemisi Vlatava boyunca güneye ormanlara doğru iniyordu...

Jaromil terkedilmişti, yalnızca annesinin gözleri onu izliyor ve sadık bir şekilde onunla birlikte kalıyordu. Ama, bu gözlerin, görünmemesi ve gizli kalması gereken terkedilmişliğini açığa çıkarabilmesi ihtimali ona katlanılmaz geliyordu. Annesinin ne bakışlarına ne de sorularına katlanabiliyordu. Evden kaçıyor ve hemen yatağa girebilmek için akşam geç dönüyordu.

Jaromil'in mastürbasyon için değil, büyük bir aşk için yaratılmış olduğunu daha önce söylemiştik. Bununla birlikte, bu haftalar boyunca, sanki bu denli bayağı ve aşağılayıcı bir hareketle kendisini cezalandırmak istermişçesine umutsuz ve tutkulu bir şekilde mastürbasyon yapıyordu. Sonra bütün gün başı ağrıyordu, ama bundan neredeyse mutluluk duyuyordu, çünkü bu migren ince giysili kadınların güzelliğini görmesini engelliyor ve gözde parçaların küstah baştan çıkarıcılığını hafifletiyordu. Sonra, hafif bir uyuşukluk içinde günün bitmek bilmeyen sathını güçlük çekmeden katedebiliyordu.

Öğrenci kızdan mektup da gelmiyordu. Hiç olmazsa bir yerden bir mektup gelseydi! Bari birisi onun hiçliğine girmeyi kabul etmiş olsaydı! Şiirlerini gönderdiği ünlü şair sonunda ona bir iki satır yazmayı kabul etseydi! Ah! Ne olurdu birkaç sıcak kelime yazsaydı! (Evet, adam yerine konmak için bütün şiirlerini verebileceğini söylemiştik, ama şunu da eklememiz gerekli: eğer adam yerine konmuyorsa, bir tek şey ona küçük bir teselli sağlayabilirdi: en azından şair yerine konmak.)

Kendini bir kez daha ünlü şairin dikkatine sunmak istiyordu, fakat ne bir mektup, ne de şiir dolu bir hareketle. Bir gün eline keskin bir bıçak alıp sokağa çıktı. Uzun süre bir telefon kulübesinin etrafında dolaşıp, yakınlarda kimse olmadığına kanaat getirdikten sonra içeri girdi ve ahizeyi kesti. Her gün bir ahize kesmeyi başardı ve yirmi günün sonunda (ne kızdan ne de şairden hâlâ ses seda yoktu) yirmi tane kordonu kesilmiş ahizesi oldu. Hepsini bir kutuya koydu, paketledi, üzerine ünlü şairin, gönderen kısmına kendi adını yazdı. Paketi postaneye götürürken çok heyecanlıydı.

Gişeden ayrılırken birisi omuzuna dokundu. Arkasını döndü ve ilkokul arkadaşını, kapıcının oğlunu tanıdı. Onu görmekten mutlu olmuştu (hiçbir hareketin olmadığı bu boşlukta en küçük bir olay bile hoşa gidiyordu); minnettarlıkla konuşmaya koyuldu ve arkadaşının postanenin yanında oturduğunu öğrenince, kendini neredeyse zorla davet ettirdi.

Kapıcının oğlu artık ailesiyle birlikte okulda kalmıyordu, kendi dairesi vardı. "Karım evde değil" diye açıklamada bulundu içeri girerlerken. Jaromil arkadaşının evlenmiş olabileceğini tahmin etmiyordu. "Evet, bir yıl oluyor" dedi kapıcının oğlu. Bunu o kadar emin ve doğal bir şekilde söyledi ki, Jaromil kıskançlık duydu.

Sonra içeri girip oturdular ve Jaromil duvara dayalı bir çocuk yatağıyla içindeki bebeği farketti. Eski sınıf arkadaşının aile babası olduğunu, kendisininse istimnacıdan başka bir şey

olmadığını düşündü.

Kapıcının oğlu dolaptan bir likör şişesi çıkarıp iki bardak doldurdu. Jaromil kendisinin odasında bir şişe bulunduramayacağını, çünkü annesinin binbir sorusuyla karşılaşacağını geçirdi aklından.

"Ne iş yapıyorsun?" diye sordu Jaromil.

- Polisim dedi kapıcının oğlu. Jaromil, boğazı sarılı, kalabalığın vurgulu bağırtısını yansıtan radyonun önünde geçirdiği günü hatırladı.

Polis komünist partinin en sağlam desteğiydi ve eski sınıf arkadaşı o günler boyunca muhakkak zincirinden boşanmış kalabalığın saflarında bulunmuştu; oysa Jaromil evde, anneannesiyle birlikteydi.

Evet, gerçekten de kapıcının oğlu o günleri sokakta geçirmişti ve bundan gururla, ancak biraz da ihtiyatla sözediyordu. Jaromil, aynı inancı paylaştıklarını ona anlatmanın gerekli olduğunu düşündü; esmer gencin evindeki toplantılardan sözetti. "O çifit mi?" dedi kapıcının oğlu memnuniyetsiz, "ona dikkat et! cins herifin teki!"

Kapıcının oğlu onu hep ekiyordu, her zaman ondan bir gömlek üstündü ve Jaromil onun seviyesine çıkmak istiyordu. Hüzünlü bir sesle konuşmaya koyuldu: "Bilmem duydun mu, babam bir toplama kampında öldü. O zamandan beri, dünyayı kökten değiştirmek gerektiğini ve yerimin neresi olduğunu biliyorum."

Kapıcının oğlu sonunda anlar göründü ve kabul etti. Sonra uzun uzun tartıştılar ve geleceklerinden sözettiklerinde Jaromil birden atıldı: "Politikayla uğraşmak istiyorum." Söylediğine kendi de şaştı; sanki sözleri düşüncesinin önüne geçmiş, geleceği konusunda, kendisi yerine sözleri karar verir gibiydi. "Biliyor musun," diye sürdürdü konuşmasını, "annem tarih, Fransızca ya da bunlara benzer bir şey okumamı istiyor, ama benim o taraklarda bezim yok. Hayat bunlar değil. Gerçek

hayat senin yaptığın."

Kapıcının oğlunun evinden çıkarken, karar verdirici bir ilhamla karşılaşmış olduğunu düşünüyordu. Birkaç saat önce, bunun, kendisine cevap vermesi için ünlü şaire olağanüstü bir çağrı olduğundan emin, postaya içinde yirmi telefon ahizesi bulunan bir paket veriyordu. Ayrıca sözlerini boşuna bekleyişini bağışlıyor, sesini arzulayışını bağışlıyordu.

Ama hemen sonra eski sınıf arkadaşıyla yaptığı konuşma (bunun bir tesadüf olmadığından emindi!) şiirsel eylemine karşıt bir anlam veriyordu: bu artık bir bağış ya da yalvaran bir çağrı değildi, hayır, tüm boşuna bekleyişini şaire gururla iade etmişti. Teli kesilmiş ahizeler hayranlığının kesilmiş kelleleriydi ve Jaromil, onları, eskiden haçlıların kesilmiş kellelerini Hıristiyan kumandanına gönderen Türk padişahı gibi, alay etmek için şaire göndermişti.

Şimdi her şeyi anlıyordu: tüm hayatı, terkedilmiş bir telefon kulübesinde, hiçbir yeri arayamayacağı bir telefonun ahizesi önünde bekleyişten ibaret olmuştu. Şimdi önünde bir tek yol vardı: terkedilmiş kulübeden çıkmak, çarçabuk çıkmak!

28

"Neyin var Jaromil?" Bu merhametli sorunun sıcaklığı gözlerini yaşartıyordu, ondan kaçma yolu yoktu ve annesi sürdürüyordu: "Ne de olsa benim çocuğumsun. Seni ezbere bilirim. Bana hiçbir sırrını açmamana rağmen her şeyini bilirim."

Jaromil gözlerini kaçırıyordu, utanmıştı. Annesi konuşmaya devam ediyordu: "Annen olduğumu unut, senden daha yaşlı bir dostun olduğumu düşün. Bana açılırsan belki de rahatlayacaksın. Canının sıkkın olduğunu biliyorum." Alçak sesle ekledi: "bunun bir kadın yüzünden olduğunu da biliyorum."

- Evet anne, kederliyim, diye kabullendi Jaromil, çünkü

bu sıcak, karşılıklı anlayış atmosferi onu sarıyordu ve ondan kurtulmayı başaramıyordu. Ama bundan sözetmek zor geliyor.

- Seni anlıyorum. Zaten, şimdi ne olursa olsun söylemeni istemiyorum, sadece istediğin zaman bana her şeyi söyleyebileceğini bilmeni istiyorum. Dinle, dışarıda nefis bir hava var. Arkadaşlarla birlikte bir gemi gezintisi yapmayı kararlaştırdık. Seni de götüreyim. Biraz eğlenmen gerek.

Bu düşünce Jaromil'e pek çekici gelmedi, fakat hazırda bir mazereti yoktu. Üstelik o kadar yorgun ve kederliydi ki, artık kendini savunmaya yeterli gücü kalmamıştı. Nasıl olduğunu bilmeden birden kendini bir nehir gemisinin güvertesinde dört kadınla birlikte buldu.

Kadınların hepsi annesinin yaşındaydı ve Jaromil onlar için ideal bir konuşma konusu oluşturuyordu; bakaloryasını vermiş olduğunu öğrendiklerinde çok şaşırdılar; annesine benzediğini tesbit ettiler; siyasal bilgiler fakültesine kaydolmaya karar vermesine çok şaştılar (bu eğitimin, bu denli narin bir genç adama uygun olmadığı kanaatindeydiler) ve doğal olarak, müstehcen bir tazda sevgilisi olup olmadığını sordular; Jaromil içteniçe onlardan nefret ediyordu, ama annesinin keyifli olduğunu görüyor ve onun yüzünden de uysal bir şekilde gülümsüyordu.

Sonra nehir gemisi kıyıya yanaştı, kadınlar ve genç delikanlı yarı çıplak vücutlarla dolu sahile inip güneşlenebilecek bir yer aramaya koyuldular. Kadınlardan yalnızca ikisi mayo getirmişti, üçüncü kadın, giysilerini çıkarıp iri beyaz vücudunun üzerinde bir külot ve sütyenle kaldı (iç çamaşırlarının mahremiyetinden hiç de sıkılmıyor, belki de çirkinliğinin kendini usturupluca gizlediğini hissediyordu.) Annesiyse sadece yüzünü yakacağını belirterek gözlerini kısıp güneşe döndü. Sonra, dördü birden, delikanlılarının soyunup güneşlenmesi ve suya girmesi gerektiğini belirttiler. Annesi de

zaten önceden düşünmüş ve Jaromil'in mayosunu getirmişti.

Günün gözde parçaları yakındaki bir kafeden oturdukları yere kadar geliyor ve Jaromil'i anlatılmaz bir nostaljiye boğuyorlardı; bronzlaşmış kız ve oğlanlar üzerlerinde bir tek mayo, yanlarından geçiyorlardı ve Jaromil hepsinin gözünün kendi üzerinde olduğunu zannediyordu; bakışları sanki bir ateş gibi her yanını sarmıştı; bu dört yaşlı kadınla birlikte olduğunu kimsenin görmemesi için umutsuz bir çaba harcıyordu; fakat kadınlar gürültücü bir şekilde çevresini sarıyor ve çenesi düşük dört başlı, tek vücutlu bir anne gibi davranıyorlardı; suya girmesi için ısrar ediyorlardı.

Jaromil karşı çıkıyordu: "Üstümü değiştirecek bir yer bile yok."

- Andavalı, kimse sana bakmaz, havlunu önüne tut, diye telkin etti sütyenli, pembe külotlu kadın.

- Utangaçtır, dedi annesi gülerek, diğer kadınlar da onunla birlikte güldüler.

- Utanmasına saygı göstermek gerekir, diye ekledi annesi. Gel, havlunun arkasında giyersin mayonu, kimse de seni görmez. İki yana açtığı ellerinin arasında, Jaromil'i plajdakilerin bakışlarından koruyacak bir paravana oluşturan büyük beyaz bir havlu tutuyordu.

Jaromil geriledi ve annesi havluyla onu izledi. O geriledikçe de annesi üzerine geliyordu; sanki beyaz kanatlı büyük bir kuş kaçan avını kovalıyordu.

Jaromil geriliyor, geriliyordu. Sonra yüzgeri edip koşarak uzaklaştı.

Kadınlar şaşkınlıkla ona bakıyorlardı. Anne beyaz havluyu elinde tutmaya devam ediyor ve Jaromil çıplak genç vücutlar arasında kayarak ilerliyordu. Sonunda görüş alanlarının dışına çıktı.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

YA DA

Şair firar ediyor

1

Şairin annesinin kollarından kopup firar edeceği anın gelmesi gerekir.

Daha dün ikişerden sıra olup uysalca yürüyordu: önde kız kardeşleri İsabelle ve Vitalie gidiyor, o kardeşi Fréderic ile birlikte arkalarından geliyor, en arkada da, bir kaptan gibi her hafta çocuklarını Charleville'de dolaştıran anne yer alıyordu.

On üç yaşına geldiğinde ilk kez olarak onun kollarından koptu. Paris'te polis tarafından tutuklandı. Hocası İzambard ve kız kardeşleri (evet, şu bit ayıklamak için üzerine eğilenler) ona birkaç haftalığına bir yuva sundular, sonra soğuk ana bağrı iki tokatla yeniden üzerine kapandı.

Ama Arthur Rimbaud kaçmaya devam ediyordu; boynuna kazınmış bir tasmayla kaçıyor ve şiirlerini kaçarken yaratıyordu.

2

1870 yılıydı ve Charleville kenti uzaktan, Fransa - Prusya savaşının toplarını işitiyordu. Bu, firar için özellikle uygun bir durumda, çünkü savaşların uğultusunun şairler için nostaljik çekiciliği vardır.

Çarpık bacaklı tıknaz vücudu, süvari üniforması içinde kana bulanmış. Lermontov, büyükannesinden ve onun cansıkıcı ana sevgisinden kurtulmak için on sekiz yaşında asker oldu. Şairin ruhunun anahtarı olan kalemi dünyanın kapılarının anahtarı olan tabancayla değişti; birinin göğsüne bir mermi gönderdiğimizde, o göğüse sanki biz kendimiz gireriz; başkasının göğsü de dünyadır.

Annesinin kollarından koptuğu andan beri Jaromil kaçmaya ara vermedi ve sanki, onun ayak seslerine de top gürlemesine benzer bir şeyler karışır gibi. Bunlar bombaların patlamasından çok siyasal bir devrimin uğultusu. Bu dönemlerde asker sadece bir dekordur ve siyaset adamı askerin yerini alır. Jaromil artık şiir yazmıyor, aksatmadan siyasal bilgiler fakültesindeki derslerine devam ediyor.

3

Devrim ve gençlik bir elin iki parmağı gibidir. Devrim yetişkinlere ne vaadedebilir ki? Kimilerine gözden düşme, kimilerine lütuflarını. Ama lütuflar da pek dişe dokunmaz, çünkü yaşamın ancak en sefil yarısını ilgilendirirler ve avantajlarla birlikte belirsizlik, tüketici bir çalışma ve alışkanlıkların altüst oluşunu getirirler.

Gençlik daha şanslıdır: hatayla yıpranmamıştır ve devrim onu bütünüyle koruması altına kabul edebilir. Devrimci dönemlerin belirsizliği gençlik için bir üstünlüktür, çünkü

belirsizliğe yuvarlanan babaların dünyasıdır. Ah! Ne de güzeldir yetişkin dünyasının bedenleri yıkıldığında yetişkin yaşa girmek!

Çekoslovak yüksek öğreniminde, 1948'i izleyen yıllarda komünist hocalar azınlıktaydı. Üniversite üzerindeki nüfuzunu sağlamak için, devrim, iktidarı öğrencilere vermek zorundaydı. Jaromil, Çekoslovak gençlik birliğinin siyasal bilgiler fakültesi kolunda çalışıyor, sınav jürilerinin tartışmalarına katılıyordu. Sonra okulun politik komitesine, şu ya da bu hocanın sınavlarda nasıl davrandığını, sorduğu soruları ve savunduğu görüşleri belirttiği bir rapor sunuyordu. Aslında sınanan, sınava girenden çok sınavı yapanlardı.

4

Ama raporunu Komite'ye sunduğunda Jaromil de sınavdan geçiyordu. Affetmeyen genç insanların sorularına cevap vermek zorundaydı ve onların hoşuna giden tarzda konuşmak istiyordu. Gençliğin eğitimi sözkonusu olduğunda, uzlaşma cinayettir. Eğitimde miadı geçmiş düşünceli hocalara yer yok: gelecek ya yeni olacaktır ya hiç olmayacaktır. Akşamdan sabaha fikir değiştirmiş hocalaraysa hiç güvenilmez: gelecek ya saf olacaktır, ya lekelenmiş.

Raporlarının yetişkinlerin kaderini etkilediği şu anda da Jaromil'in hâlâ kaçtığını ileri sürebilir miyiz? Daha çok, amacına ulaşmış izlenimini vermiyor mu?

Hiç de değil.

Altı yaşındayken annesi onu sınıf arkadaşlarından bir yaş küçük görürdü; hâlâ bir yaş küçük. Burjuva görüşleri olan bir hocayla ilgili rapor hazırladığında hocayı düşünmüyor; kaygıyla genç insanların gözlerine bakıyor ve oradaki izlenimi inceliyor. Nasıl ki evde, aynanın karşısında saçını, gülümseyişini gözden geçiriyorsa, burada da, gözlerde sözlerinin

kesinliğini, erkeksiliğini, sertliğini gözden geçiriyor.

Sürekli aynadan bir duvarla çevrili ve ötesini göremiyor.

Olgunluk bölünmez; ya vardır, ya yoktur. Çocuk olduğu sürece, sınav jürilerindeki varlığı ve hocalar hakkındaki raporları, kaçışının değişik bir biçiminden başka bir şey olmayacaktır.

5

Çünkü her an ondan kaçmaya çabalıyor ve başaramıyor. Kahvaltısını onunla ediyor, akşam yemeğini onunla yiyor. Ona iyi akşamlar diyor, ona iyi geceler diyor. Sabah alışveriş filesini onun elinden alıyor. Anne, bu evcil simgenin, üniversite hocalarının acımasız gardiyanına uyup uymadığını düşünmüyor ve onu alışverişe yolluyor. Bakın: onu, geçen bölümün başında, karşısına çıkan tanımadığı bir kadının önünde kızarırken gördüğümüz aynı sokakta yine. Üzerinden yıllar geçti, ama o hâlâ kızarıyor ve annesinin onu gönderdiği dükkânda beyaz önlüklü genç kızın yüzüne bakmaktan korkuyor.

Günün sekiz saatini kasanın dar kafesinde tutsak geçiren bu kızdan dehşet hoşlanıyor. Çizgilerinin yumuşaklığı, hareketlerinin yavaşlığı, tutsaklığı; tüm bunları esrarengiz bir şekilde yakın ve kaderine yazılmış buluyordu. Bunun nedenini de biliyordu: bu kız, nişanlısı kurşuna dizilen hizmetçiye benziyordu; hüzünlü güzel yüz. Kızın içinde oturduğu kasanın kafesi de hizmetçiyi yıkanırken gördüğü küveti andırıyordu.

6

Yazı masasının üzerine çökmüş ve sınavları düşündükçe titriyor; lisede olduğu gibi üniversitede de sınavlardan korkuyor, çünkü annesine sadece pekiyilerin olduğu karneler vermeye alışkın ve ona hiçbir zaman acı çektirmek istemiyor.

Ama devrimci şarkıların yankılarıyla dolu ve pencerelerinden, elleri çekiçli güçlü adamların gölgesi sızan bu odadaki havasızlık o kadar dayanılmaz ki!

Büyük Rus devriminin üzerinden beş yıl geçti ve o hâlâ bir ders kitabı üzerine eğilmek ve bir sınav yüzünden titremek zorunda? Ne acımasız bir hüküm!

Kitabı kenara itiyor (gecenin ilerlemiş bir saati) ve yazmakta olduğu şiiri düşünüyor: bu, yaşamın güzelliğini düşünen ve hayata geçirerek bu düşü öldürmeyi isteyen işçi Jean'ın şiiri; bir elinde çekici, bir elinde sevgilisi, böyle yürüyor yoldaşlar arasında, böyle yapacak devrimi.

Ve hukuk öğrencisi, (ah, evet bu Jiri Wolker) masanın üzerinde kan görüyor, çok kan, çünkü

büyük düşler öldürüldüğünde
çok kan akar

Ama kandan korkmuyor, çünkü adam olmak istediğini biliyor, kandan korkmaması gerekiyor.

7

Dükkân altıda kapanıyor. Kızın kasadan ayrılıp dükkândan çıkacağı anı kollamak için karşıda, sokağın köşesinde bekleyecek. Her zaman altıyı biraz geçe çıktığını biliyor. Yanında her zaman aynı mağazadan başka bir satıcı kız olduğunu da biliyor.

Arkadaşı onun kadar güzel değil, hattâ onu çirkin bile buluyor; ötekinin tam tersi; kasiyer esmer, bu kızıl saçlı; kasiyer etine dolgun, buysa zayıf; kasiyer sessiz, bu gürültücü; kasiyer anlaşılmaz bir şekilde yakın görünüyor, buysa onu iter gibi.

Sık sık, kızların mağazadan ayrı ayrı çıkacakları ve esmer olanıyla konuşabileceği umuduyla bekleme yerine geliyordu.

Ama buna hiç fırsatı olmadı. Bir gün onları izledi. Birkaç sokak geçtikten sonra bir apartmana girdiler. Kapının önünde bir saate yakın bekledi, ancak çıkan olmadı.

8

Kadın oğlunu görmek için taşradan geldi ve onun şiirlerini okuyuşunu dinliyor. Kadın sakin; oğlunun her zaman kendisine ait olduğunu biliyor. Ne kadınlar, ne dünya onu kendisinden alamadı. Tersine kadınlar ve dünya şiirin büyülü çemberi içine girdi; bu, oğlunun etrafına kendisinin çizdiği, içinde gizlice egemenlik sürdüğü bir çember.

Oğul anneannesinin anısına yazdığı bir şiiri okumakta:

çünkü savaşa gidiyorum anneanne
bu dünyanın güzelliği için

Bayan Wolker huzurlu. Oğlu şiirlerinde savaşa gidebilir, elinde bir çekiç tutabilir ve kolunu sevgilisine verebilir. Bunlar onu rahatsız etmez, çünkü şiirlerinde annesini, anneannesini ve aile sofrasını ve annesinin kafasına yerleştirdiği tüm erdemleri muhafaza etti. Varsın dünya onu elinde çekiciyle boy gösterirken görsün. Kadın dünyanın gözleri önünde boy göstermekle, dünyanın içine doğru alıp başını gitmenin aynı şey olmadığını çok iyi biliyor.

Ama şair de bu farkın ayırdındadır ve şiirin evinde ne kadar kederli bir hava olduğunu bir tek o bilir.

9

Şair olmamaya ilişkin muazzam arzunun ne olduğunu, sağır edici bir sessizliğin hüküm sürdüğü o aynalar evini terketme arzusunun ne olduğunu yalnızca gerçek şair söyleyebilir.

Düş ülkelerinin sürgünü
Kalabalıkta bir sığınak arıyorum
Ve hakaretlere dönüştürmek istiyorum türkümü

Ama bu dizeleri yazdığında, Frantisek Halas* bir meydanda kalabalığın içinde değildi. Masasının üzerine eğilmiş, şiirini yazdığı oda sessizdi.

Düş ülkelerinden sürülmüş olduğu da doğru değildir. Şiirlerinde sözünü ettiği kalabalık tam da onun düş ülkesiydi.

Türküsünü hakaretlere dönüştürmeyi hiçbir zaman başaramadı, tam tersine, hakaretleri hep türkülere dönüşüyordu.

Yani şimdi, aynalar evinden kaçmak gerçekten mümkün değil mi?

10

Ama ben
Ben
Kendi kendime boyun eğdirdim
Kendi türkümün
Gırtlağını
Çiğnedim,

diyordu Vladimir Mayakovski ve Jaromil onu anlıyor. Nazım haline getirilmiş dil onda, annesinin çamaşır dolabındaki bir dantelin yarattığı etkiyi yaratıyor. Aylardır şiir yazmadı ve yazmak da istemiyor. Kaçıyor. Tabiî ki annesi için alışverişe gidiyor, ama yazı masasının çekmecelerini kilitliyor. Duvarlardaki tüm modern resim röprodüksüyonlarını indirdi.

---

* Frantisek Halas: (1905 - 1952) Varoluşçu eğilimli Çek şairi. Modern Çek şiirinin en büyük şairi olarak kabul edilir.

Yerine ne koydu? Karl Marks'ın bir fotoğrafı mı?

Değil. Boş duvara babasının fotoğrafını astı. Bu 1938 yılına, o acılı seferberlik dönemine ait bir fotoğraf ve bu fotoğrafta baba üniformalı.

Jaromil, kendisine, çok az tanıdığı ve görüntüsü hafızasından silinmeye başlayan bir adamı gösteren bu fotoğrafı seviyordu. Futbolcu, asker ve sürgün olmuş olan bu adama özlemi giderek artıyordu. Bu adamın eksikliğini öylesine duyuyordu ki.

11

Fakültenin toplantı salonu hıncahınç doluydu ve birkaç şair setin üzerine oturmuştu. Mavi gömlekli (Çekoslovak gençlik birliği üyelerinin giydiklerinden) ve kabarık saçlı genç bir adam setin önünde konuşuyordu:

Hiçbir zaman şiirin rolü devrimci zamanlardaki kadar büyük değildir; şiir devrime sesini verdi ve karşılığında devrim de onu yalnızlıktan kurtardı; bugün şair işitildiğini, özellikle gençlik tarafından işitildiğini biliyor çünkü: "Gençlik, şiir ve devrim, tek ve aynı şeydir!"

Birinci şair kalktı ve yanındaki frezede çalışan arkadaşını tembel olduğu ve plandaki hedeflere ulaşmadığı için terkeden bir genç kızı konu alan şiirini okudu. Fakat delikanlı arkadaşını kaybetmek istemiyor ve ön sıralarda yeralan işçilere verilen kızıl bayrak frezesinin üstünde boy gösterene dek düzenli bir şekilde çalışmaya koyuluyordu. Onun ardından öbür şairler kalktılar ve barış, Lenin ve Stalin, şehit edilmiş antifaşist savaşçılar ve üretim hedeflerini aşan işçiler üzerinde şiirler okudular.

12

Gençlik, genç olmanın verdiği o muazzam gücü kafasında canlandıramaz, ama şiirini okumak için kalkan şair (altmış yaşlarında) onu biliyor.

Dünya gençliğinin yanında olan, gençtir, dedi ahenkli bir sesle ve dünya gençliği sosyalizmdir. Geleceğe atlayan ve geriye bakmak için arkaya dönmeyen, gençtir.

Başka bir deyişle, altmışlık şairin düşüncesine göre gençlik sözcüğü yaşamın belirli bir yaşını değil, yaşın üzerinde ve ondan bağımsız olarak yeralan bir değeri temsil ediyordu. Zarif bir şekilde şiirleştirilen bu düşüncenin en azından çifte bir amacı vardı: birincisi genç insanları pohpohluyor, ikinci olarak da şairi kırışıklıklar yaşından büyüsel bir şekilde kurtarıyor ve ona genç erkeklerin ve genç kızların yanında bir yer sağlıyordu (sosyalizmden yana olduğundan ve arkaya bakmak için geriye dönmeyeceğinden emindi).

Jaromil salonda toplulukla birlikteydi ve şairleri ilgiyle, ama yine de sanki kendini öteki tarafta bulmuş da, artık onlardan olmayan biri gibi izliyordu. Şiirlerini, daha sonra komiteye bilgi vermek üzere dinlediği üniversite hocalarını dinlerkenki soğuklukla dinliyordu. Onu en çok ilgilendiren, sandalyesinden kalkıp (altmışlık şaire yöneltilen alkışlar susmuştu) setin ortasına yönelen ünlü şairdi. (Evet, kısa süre önce içinde yirmi tane teli kesik telefon ahizesi bulunan paketi alan kişiydi bu.)

13

"Sevgili hocam, aşk mevsimindeyiz ve ben on yedi yaşındayım. Ne derler umutlar ve düşler yaşı... bu şiirlerden birkaçını size gönderiyorsam bunun nedeni tüm şairleri, tüm iyi parnasçıları sevmemdir... Bu şiirleri okuduğunuzda yüzünüzü çok bu-

ruşturmayın, inandığım bir parçaya parnasçılar arasında küçük bir yer verdirmeyi isterseniz, sevinç ve umuttan deli olurum. Tanınmış değilim, ne önemi var? Şairler kardeştir. Bu şiirler inanıyor, seviyor, umudediyor: hepsi bu.

"Sevgili hocam, lütfen, bana biraz arka çıkın, gencim, bana elinizi uzatın..."

Her halükârda yalan söylüyordu. On beş yaşını yedi ay geçti. Annesinden kurtulmak için Charleville'den kaçmadı. Bu mektup uzun süre kafasının içinde bir utanç manzumesi, güçsüzlük ve köle ruhluluk örneği olarak yankılanacaktı. Ondan intikam alacaktı, o sevgili hocadan, o ihtiyar salaktan, o Théodore de Banville dazlağından! Bir yıl sonra, tüm eseriyle şiirlerini dolduran tüm o sümbüller ve baygın zambaklarla acımasızca alay edecek ve acı alaylarını taahhütlü bir tokat gibi bir mektubun içinde gönderecekti.

Fakat şimdilik sevgili hocanın, pusuda bekleyen nefretten haberi yok, faşistler tarafından yerle bir edilen ve yıkıntılardan yeniden doğan bir Rus kentine yazılmış şiirler okuyor; gerçeküstü büyüsel çiçek taçlarıyla süslediği bir kent bu; genç Sovyet kadınlarının memeleri, küçük, renkli balonlar gibi sokaklarda dalgalanıyor; göğe asılmış bir petrol lambası, çatılarına meleklere benzer helikopterlerin konduğu bu küçük kenti aydınlatıyor.

14

Şairin kişiliğinin çekiciliğine kapılan kalabalık alkışlıyordu. Ancak bu başı dönmüş çoğunluğun yanında, bir de düşünen kafalar azınlığı vardı ve bunlar devrimci kitlenin basit bir dilenci gibi, setin kendisine vermeye rıza gösterdiği şeyi beklememesi gerektiğini biliyordu; tam tersine bugün dilenciler varsa, bunlar şiirlerdi; sosyalist cennete kabul edilmek için yalvarıyorlardı. Ama bu cennetin kapılarını bekleyen

gençler katı görünmeliydiler, çünkü gelecek ya yeni olacak ya da olmayacaktı, gelecek ya saf olacak ya da lekeli olacaktı.

"Bize ne zırvalar yutturmak istiyor!" diye bağırdı Jaromil ve diğerleri de ona katıldılar. "Sosyalizmi gerçeküstücülükle birleştirmeye çalışıyor! Köpekle atı, gelecekle geçmişi birleştirmeye çalışıyor!"

Şair salonda olup biteni gayet iyi anlıyordu, ama gururluydu ve pabuç bırakmaya niyeti yoktu. Burjuvaların sınırlı kafalarını kışkırtmaya gençliğinden beri alışıktı ve hepsine karşı tek olmaktan zerre kadar rahatsız değildi. Yüzü kıpkırmızı kesilmişti. Son şiir olarak, daha önce seçmiş olduğundan farklı bir şey okumaya karar verdi: bu, zorlu metaforlar ve zincirinden boşanmış cinsel imgelerle dolu bir şiirdi. Bitirdiğinde, işittiği yuhalar ve bağırışlar oldu.

Öğrenciler ıslıklıyordu. Önlerinde, onları çok sevdiği için buraya gelmiş olan yaşlı bir adam duruyordu; öfkeli bakışlarında kendi gençliğinin ışıltılarını görüyordu. Dostluğunun, düşündüğünü onlara söyleme hakkını verdiğine inanıyordu. Paris, 1968 ilkbaharıydı. Ama ne yazık ki öğrenciler hiç de, onun kırışıklıklarında kendi gençliklerinin parıltısını görecek halde değillerdi ve yaşlı bilgin şaşkınlıkla, sevdiklerinin kendisini ıslıkladıklarını görüyordu.

15

Şair gürültüyü yatıştırmak için elini kaldırdı. Onlara, püriten mektebi hocalarına, dogmatik papazlara ve darkafalı aynasızlara benzediklerini haykırmaya başladı; şiirine karşı çıkıyorlardı, çünkü özgürlükten tiksiniyorlardı.

Yaşlı bilgin sessiz bir şekilde yuhalamaları dinliyor ve kendinin de gençliğinde sürüyle çevrili olduğunu, canı gönülden ıslıkladığını, ama uzun süreden beri sürünün dağılmış olduğunu ve şimdi yalnız kaldığını düşünüyordu.

Şair, özgürlüğün, şiirin görevi olduğunu ve metaforun da uğruna döğüşmeye değer olduğunu haykırıyordu. Kediyle atı, modern sanatla sosyalizmi birleştireceğini ve bu donkişotluksa donkişot olmak istediğini, çünkü sosyalizmin kendisi için özgürlük çağı olduğunu ve bunun dışındaki her tür sosyalizmi reddettiğini haykırıyordu.

Yaşlı bilgin gürültücü genç insanları izliyordu. Birden, bu salonda özgürlük imtiyazına sahip tek kişi olduğunu anladı, çünkü yaşlıydı; insan ancak yaşlandığı zaman sürünün görüşüne, halkın görüşüne ve geleceğin görüşüne kulakasmayabilir. Yakındaki ölümüyle başbaşadır ve ölümün ne gözü, ne kulağı vardır, ölümün hoşuna gitmeye ihtiyacı yoktur; yapmaktan ve söylemekten hoşlandığını yapıp söyleyebilir.

Islıklıyorlar ve ona cevap vermek için söz istiyorlardı. Sırası gelince Jaromil de kalktı. Gözlerinin önünde siyah bir perde, arkasındaysa kalabalık vardı. Yalnızca devrimin modern olduğunu, dekadan erotizmin ve "anlaşılmaz şiirsel imgelerinse köhnemiş düşüncelerden ve halka yabancı bir şeyden ibaret olduğunu söylüyordu. "Modern olan nedir," diye sordu ünlü şaire, "anlaşılmaz şiirleriniz mi, yoksa yeni dünyayı inşa eden bizler mi? Kesinlikle modern olan tek şey, sosyalizmi inşa eden halktır." Bu sözler üzerine anfide bir alkış tufanı başladı.

Yaşlı bilgin Sorbonne'un koridorlarında uzaklaşır ve duvarlardaki yazıları okurken, bu alkışlar yankılanmaya devam ediyordu: gerçekçi olun, imkânsızı isteyin, biraz ileride, insanın özgürleşmesi ya tam olacaktır, ya olmayacaktır. Biraz daha ileride de pişmanlığa yer yok.

16

Geniş dersanedeki sıralar duvar kenarlarına çekilmiş ve yerde fırçalar, boya kutuları ve siyasal bilgiler fakültesi öğrencilerinin 1 Mayıs gösterileri için üzerine sloganlar yazdıkları uzun

pankartlar var. Sloganların yazarı ve redaktörü olan Jaromil arkalarında oturmuş bir cep defterine bakıyor.

Bu da ne! Seneyi mi şaşırdık?Jaromil'in arkadaşlarına yazdırdığı sloganlar, alaylı sözlere hedef olan yaşlı bilginin az önce, başkaldırmış Sorbonne'un duvarlarında okuduklarının aynısı. Hayır yanılmadık; Jaromil'in pankartlara yazdırdığı sloganlar, yirmi yıl sonra Parisli öğrencilerin, Sorbonne'un, Nanterre'in, Censier'nin duvarlarına yazacakları sloganların ta kendileri.

Bir pankart üzerine Düş gerçekliktir yazılmasını emrediyor. Bir diğerine, Gerçekçi olun, mümkün olmayanı isteyin ve yanına Sürekli mutluluk halini ilân ediyoruz. Biraz ötede Yetti Kiliseler (bu slogan özellikle hoşuna gidiyordu çünkü iki kelimede ikibin yıllık tarihi reddediyordu). Ve diğerleri: Özgürlük düşmanlarına özgürlük yok! Hayalgücü iktidara! Uyuşuklara ölüm! Politikada, ailede, aşkta devrim!

Öğrenciler harfleri boyuyorlar ve Jaromil de bir kelâm efendisi gibi gururla birinden diğerine gidiyor. Yararlı olmaktan, kelime anlayışının burada pratik bir uygulama bulmasından mutluluk duyuyor. Şiirin öldüğünü (sanat öldü diyor Sorbonne'un bir duvarı), ama mezarından kalkmak ve propaganda ve duvarlara, pankartlara yazılı sloganlar sanatı olmak (çünkü Odeon'un duvarlarından biri şiir sokaktadır diyor) için öldüğünü biliyor.

17

"Rudé pravo'yu* okudun mu? Orada 1 Mayıs için yüz sloganlık bir liste var. Parti Merkez Komitesi'nin propaganda şubesi tarafından hazırlandı. Onların içinden kendine uyacak bir tane bulamadın mı?"

---

*Rudé Pravo, Çekoslovak Komünist Partisi'nin günlük yayın organı.

Jaromil'in karşısında, kendisini, 1 Mayıs kutlamalarının düzenlenmesinden sorumlu üniversite komitesinin başkanı olarak tanıtan, partinin bölge komitesinden, gençten, şişmanca biri vardı.

"Düş gerçekliktir. Bu en kaba türden idealizm. Yetti kiliseler. Sana tamamen katılıyorum yoldaş. Ama şimdilik bu, partinin din politikasıyla çelişiyor. Uyuşuklara ölüm. Sanki insanlara ölüm tehdidi yöneltilebilirmiş gibi! Hayalgücü iktidara, acaba neye benzerdi? Aşkta devrim. Bana söyleyebilir misin bundan ne anlıyorsun? Burjuva evliliğinin karşısına serbest aşkı mı çıkarıyorsun, yoksa burjuva çıfıt çarşısının karşısına monogamiyi mi çıkarıyorsun?"

Jaromil, devrimin tüm yaşamı, aile ve aşk da dahil olmak üzere, tüm görünümleriyle değiştireceğini ileri sürdü; başka türlü bu, devrim olmazdı.

"Tamam , olabilir," dedi şişman genç. "Ama bu daha iyi ifade edilebilir: sosyalist bir politika için, sosyalist bir aile için! Gördün mü, bu Rudé Pravo'nun sloganlarından biri. Kafanı patlatmana gerek yoktu!"

18

Yaşam başka yerde, diye yazmıştı öğrenciler Sorbonne'un duvarına. Evet, bunu biliyor, bu nedenle de, halkın ayaklanmış olduğu İrlanda'ya gitmek üzere Londra'dan ayrılıyor. Adı Percy Bysshe Shelley, yirmi yaşında ve yanında, gerçek yaşama girmesi için izin belgesi yerine geçmesi gereken yüzlerce bildiri ve el ilânı götürüyor.

Çünkü gerçek yaşam başka yerde. Öğrenciler kaldırım taşlarını söküyorlar, arabaları deviriyorlar, barikatlar kuruyorlar. Dünyaya zorla girişleri güzel ve gürültülü; alevlerle aydınlatılıyor ve gözyaşartıcı bombaların patlamalarıyla selâmlanıyor. Paris komününün barikatlarını düşleyen ve

Charleville'den oraya gitmeyi asla başaramayan Rimbaud'nun kaderi ne kadar da acıklıydı. Ama 1968'de, binlerce Rimbaud'nun, ardında dikildikleri ve dünyanın eski efendileriyle her tür uzlaşmayı reddettikleri kendi barikatları vardı. İnsanın özgürleşmesi ya tam olacak ya da olmayacaktır.

Ama oradan bir kilometre ötede, Seine'in öteki kıyısında dünyanın eski efendileri hayatlarını yaşamaya devam ediyorlar ve Quartier Latin'in gürültüsü onlara çok uzak bir şey gibi geliyor. Düş gerçekliktir, diye yazıyordu öğrenciler duvara, ama doğru olan daha çok tersiymiş gibi görünüyor: o gerçeklik (barikatlar, kesilmiş ağaçlar, kızıl bayraklar) düştü.

19

Ama, gerçel liğin mi düş, yoksa düşün mü gerçeklik olduğu, o an asla bilinemez. Fakültenin önünde pankartlarıyla sıraya dizilmiş olan öğrenciler oraya isteyerek gelmişlerdi, ama gelmemeleri halinde başlarının derde girmesi tehlikesinin olduğunu da biliyorlardı. Prag'da, 1949, Çek öğrencileri için, düşün artık yalnızca düş olmadığı o ilginç geçiş oldu; sevinç çığlıkları hâlâ istekli, ama şimdiden zorunluydu.

Kortej sokaklarda geçit yapıyor, Jaromil'se yanlarında yürüyordu; yalnızca pankartlardaki sloganlardan değil, arkadaşlarının vurgulaya vurgulaya attıkları sloganlardan da sorumluydu. Bu kez tahrik edici güzel özdeyişler icat etmemiş, bir cep defterine merkez propaganda şubesinin tavsiye ettiği birkaç sloganı not etmekle yetinmişti. Tellâl gibi gür bir sesle attığı sloganları arkadaşları onun ardından tekrarlıyordu.

20

Kortejler, Saint-Venceslas meydanında tribünlerin önünden geçti, köşebaşlarında ayaküstü kurulmuş orkestralar boy

gösterdi ve mavi gömlekli genç insanlar dans etmeye koyuldular. Burada herkes çekinmeden birbiriyle ilişki kuruyor, birkaç dakika öncesine kadar birbirini tanımıyor olmanın pek önemi yok, ama Percy Bysshe Shelley mutsuz, Percy yalnız.

Haftalardır Dublin'de yüzlerce bildiri dağıttı, polis onu tanıdı bile, ama hâlâ bir tek Irlandalı'yla dahi ilişki kurmayı başaramadı. Yaşam hep onun olmadığı yerde.

Hiç olmazsa barikatlar olsaydı, silahlar takırdasaydı! Jaromil, görkemli kortejlerin, büyük devrimci gösterilerin gelip geçici bir taklitinden başka bir şey olmadığını, yeterince yoğun olmadığını ve parmaklarınızın arasından kayıp gittiğini düşündü.

Ve şimdi, kasanın kafesinde tutsak kalmış genç kızı düşlüyor ve içini korkunç bir özlem kaplıyor: vitrini çekiç darbeleriyle kırıyor, oraya alışveriş yapmak için gelmiş kadınları kenara itiyor, kasanın kafesini açıyor ve meraklıların şaşkın bakışları altında, özgürlüğüne kavuşturduğu kızı kaçırıyor.

Kalabalıktan geçilmeyen sokaklarda yanyana yürüdüklerini ve aşkla birbirlerine sokulduklarını hayal ediyor. Sonra birden, etraflarında dönüp duran dans, dans olmaktan çıkıyor, yeniden barikatlar beliriyor, 1848 yılındalar ve 1870 ve 1945, Paris'teler, Varşova'da, Budapeşte'de, Prag'da, Viyana'da ve tekrar ezeli ve ebedi kalabalıklar, bir barikattan diğerine atlayarak tarihi katediyorlar ve Jaromil de, sevdiği kadının elinden tutmuş onlarla birlikte atlıyor...

21

Genç kadının elinin sıcaklığını avucunun içinde hissediyordu. Birden onu gördü. Karşı taraftan geliyordu, yapılı ve sağlam görünüyordu. Yanında genç bir kadın vardı; tramvay raylarının arasında danseden kızların birçoğundan farklı olarak mavi gömlek giymemişti. Moda defilesine çıkmış bir melek gibi

zarifti.

Yapılı adam çevresine gözatıyor ve her an bir selâma karşılık veriyordu. Jaromil'in birkaç adım yakınına geldiğinde, bakışları karşılaştı ve Jaromil (ünlü kişiyi tanıyıp selamlayan diğer insanlar gibi) kısa süren bir şaşkınlığın ardından başını öne eğdi. Adam da onu selâmladı, ama (tanımadığı bir kişiyi selâmlarmışcasına) boş gözlerle. Yanındaki kadın da, kibirli bir baş hareketi yaptı.

Ah! Bu kadın ne kadar da güzeldi! Ve kesinlikle de gerçekti! Jaromil'e sokulmakta olan kasadaki ve küvetteki genç kız, bu gerçek bedenin parıltılı ışığında erimeye başlayıp yokoldu.

Kaldırımda durdu, yüzkarası yalnızlığı içinde arkasına döndü ve kinle onlara baktı; evet, bu oydu, sevgili hoca, yirmi ahizenin gönderildiği kişi.

22

Akşam ağır ağır şehrin üzerine çökerken Jaromil kızı görmek istiyordu. Arkadan bakıldığında onu hatırlatan birçok kadını takibetti. Kendini, bu insan seli içinde kaybolmuş bir kadını boşuna arama uğraşına bütünüyle vermekten hoşlanıyordu. Sonra, onu girerken gördüğü apartmanın önünde volta atmaya karar verdi. Onunla karşılaşma ihtimali çok düşüktü, ama annesi yatmadan eve dönmek istemiyordu. (Aile ocağına ancak gece, anne uyuduğu ve babanın fotografının uyandığı zaman katlanabiliyordu.)

Bir Mayıs bayrak ve dallarının neşe izlerini bırakmadıkları, unutulmuş bir banliyö sokağında gidip geliyordu. Sokağa bakan taraftaki pencerelerin ışıkları yanmaya başladı. Yol seviyesinin altında, bodrum katta bir pencere aydınlandı. İçeride tanıdığı bir genç kız görmüştü!

Hayır, bu esmer kasiyer değildi, kızıl saçlı, sıska arkadaşıydı

ve perdeyi çekmek için pencereye yaklaşıyordu.

Bu düş kırıklığının tüm sızısına katlanamadı, ayrıca görüldüğünü de anladı; kızardı ve banyo yapan hüzünlü bakışlı güzel hizmetçinin anahtar deliğine baktığı gün yaptığının aynısını yaptı.

Kaçtı.

23

2 Mayıs, saat akşamın altısıydı. Tezgâhtar kızlar aceleyle mağazadan çıktılar ve beklenmedik bir şey oldu: kızıl saçlı kız yalnız çıktı.

Jaromil sokağın köşesine saklanmak istedi, fakat çok geçti. Kızıl saçlı kız onu farketmişti ve ona doğru yöneldi: "Gece vakti insanları pencereden gözetlemek biraz ayıp olmuyor mu?"

Jaromil kızardı ve bir gece önceki olayı geçiştirmeye çalıştı; esmer kız mağazadan çıktığında, kızıl saçlının varlığının işine engel olmasından çekiniyordu. Ama kızın çenesi kuvvetliydi ve Jaromil'den ayrılmak gibi niyeti de yoktu. Hattâ, kendisine eve kadar eşlik etmesini o teklif etti (bir genç kızı evine kadar götürmek, pencereden gözetlemekten daha uygundur, diyordu).

Jaromil umutsuzca mağazanın kapısına bakıyordu. "Arkadaşınız nerede?" diye dayanamayıp sordu sonunda.

- Ooo, siz uyuyorsunuz. Gideli kaç gün oldu.

Kızın evine kadar birlikte gittiler ve Jaromil kızların taşradan geldiklerini, aynı işte çalıştıklarını ve aynı evi paylaştıklarını öğrendi. Ama esmer olanı Prag'dan ayrılmıştı, çünkü evlenecekti.

Evin önüne geldiklerinde, genç kız "Girip biraz oturmaz mısınız?" dedi.

Jaromil şaşkın ve ne yapacağını bilemez bir durumda küçük

odaya girdi. Sonra nasıl olduğunu bilmeden sarıldılar, öpüştüler ve bir anda kendilerini, üzerinde yün bir örtü serili yatağa oturmuş buldular.

Her şey o kadar çabuk ve o kadar basit oldu ki! Kesin ve güç bir görevi yerine getireceğini düşünmesine fırsat bırakmadan kız elini bacaklarının arasına koydu ve Jaromil bundan vahşî bir zevk duydu, çünkü bedeni en normal şekilde cevap veriyordu.

24

"Harikasın, harikasın", diye fısıldıyordu kız kulağına. Başı yastığa gömülü bir vaziyette kızın yanına uzanmıştı. Akıl almaz bir sevinç içindeydi; kısa süren bir sessizlikten sonra kızın sesini duydu: "Benden önce kaç sevgilin oldu?"

Omuz silkti ve bilerek esrarlı bir gülümseme takındı.

"Söylemek istemiyor musun?"

- Tahmin et.

- Beş on arası dedi kız bu işlerden anlarmışcasına.

Cesaret verici bir gururla dopdoluydu. Onun, sevdiği tek kadın olmadığı doğru gibi geliyordu, ondan önce, kendisine atfettiği beş ya da on kadını sanki gerçekten sevmişti. Kız onu kızoğlankızlığından kurtarmakla kalmamış, aynı zamanda, bir anda erkek yaşını uzaklara götürmüştü.

Ona minnetle bakıyor ve çıplaklığı karşısında coşkuya boğuluyordu. Nasıl olmuştu da onu çekici bulmamıştı? Göğsünün üzerinde kuşku götürmez iki memesi ve yine karnının altında kuşku götürmez bir tüy yumağı yok muydu?

"Çıplakken, giyinik olduğundan yüz kat daha güzelsin," dedi ve güzelliğini övdü.

- Beni uzun zamandan beri mi istiyordun? diye sordu kız.

- Evet, bunu sen de biliyorsun.

- Evet, biliyorum. Seni mağazaya geldiğinde fark ettim. Kapının önünde beklediğin kişinin ben olduğunu biliyordum.

- Evet.

- Benimle konuşmaya cesaret edemiyordun, çünkü hiçbir zaman yalnız değildim. Ama yine de bir gün burada benimle birlikte olacağını biliyordun. Çünkü ben de seni istiyordum.

25

Genç kadına bakıyor ve onun son sözlerini içinde eritiyordu; evet, böyleydi: yalnızlıktan patladığı, umutsuzca toplantılara ve yürüyüşlere katıldığı, kaçıp uzaklaştığı tüm o süre boyunca yetişkin yaşamı çoktan hazırdı. Duvarları rutubetle lekeli bu bodrum kat odası ve bedeni, nihayet son derece somut bir biçimde kendisini kalabalığa bağlayan bu sıradan kadın, sabırla kendisini bekliyorlardı.

Seviştikçe devrim yapmak istiyorum, devrim yaptıkça sevişmek istiyorum, diye bir yazı da okunabilirdi Sorbonne'un duvarlarında; Jaromil ikinci kez kızın içine girdi. Erkeklik ya tamdır, ya değildir. Bu kez onu uzunuzadıya ve eşsiz bir şekilde sevdi.

Ve, Jaromil gibi suratı kızı andıran ve yaşından da küçük gösteren Percy Bysshe Shelley Dublin sokakları boyunca koşup duruyordu, çünkü yaşamın başka yerde olduğunu biliyordu. Ve Rimbaud soluk almaksızın koşuyordu, Stuttgart'a, Milano'ya, Marsilya'ya, Aden'e, sonra Harrar'a ve dönüşte tekrar Marsilya'ya. Ama artık tek bacağı kalmıştı ve tek bacakla koşmak güçtür.

Tekrar bedenini kızın bedeninden sıyırdı ve yanına uzandığında, bu dinlenmenin iki sevişmenin değil, aylardan beri süren bir kaçışın dinlenmesi olduğunu düşündü.

BEŞINCI BÖLÜM

YA DA

Şair kıskanıyor

1

Jaromil kaçarken dünya değişiyordu; Voltaire'in voltun mucidi olduğunu sanan enişte (o dönemdeki yüzlerce tüccar gibi) hayalî dolandırıcılık iddialarıyla suçlandı, iki mağazasına el kondu (artık devlete ait), kendi de birkaç yıllığına cezaevine atıldı. Sınıf düşmanı olarak kabul edilen oğlu ve karısı Prag dışına sürüldü. İkisi de, oğlu ailenin düşmanlarının safında yeralan anneyi asla affetmemeye kararlı, buz gibi bir sessizlik içinde villayı terketti.

Belediye tarafından kendilerine giriş katındaki odalar verilen kiracılar villaya taşındılar. Bodrum katındaki sefil bir daireden geliyorlardı ve birisinin bu kadar ferah ve güzel bir villaya sahip olabilmesine haksızlık gözüyle bakıyorlardı; buraya barınmak için değil, tarihin eski bir haksızlığını düzeltmek için geldiklerine inanıyorlardı. Hiçbir şey söylemeden bahçeyi işgâl ettiler ve anneden duvarların dökülen ve dışarıda oynadığında, çocuklarını yaralayabilecek sıvalarını derhal

onartmasını istediler.

Büyükanne yaşlanmıştı; hafızasını kaybetti ve günün birinde (zar zor farkına varıldı) ölü yakma fırınında dumana dönüştü.

Annenin, oğlunun kendisinden kaçtığını görmeye, giderek daha zor katlanması şaşırtıcı değil; kendisinin hoşlanmadığı bir eğitim görüyordu ve düzenli olarak okuma alışkanlığında olduğu şiirlerini kendisine artık göstermiyordu. Çekmecesini açmaya gittiğinde, kilitli buluyordu: bu, bir tokat gibiydi. Jaromil, işlerine burnunu sokmasından kuşkulanıyordu! Jaromil'in, varlığından haberdar olmadığı yedek anahtarla çekmeceyi açtığında, ne günlükte yeni yazılar, ne de yeni şiirler buldu. Sonra kocasının, odanın duvarında asılı üniformalı fotoğrafını gördü ve bir zamanlar Apollon heykelinden, karnının meyvesinden kocasının izlerini silmesini dilemiş olduğunu hatırladı. Of! Hâlâ, oğlunu ölmüş kocasının elinden almaya çabalamak zorunda mıydı?

Jaromil'i, geçen bölümün sonunda, kızıl saçlı kızın yatağında bırakmış olduğumuz geceden yaklaşık bir hafta sonra anne yazı masasının çekmecesini bir kez daha açtı. Günlükte, rastladığı çok sayıda kısa notun ne olduğunu anlamadı, fakat çok önemli bir şey buldu: oğlunun yeni şiirleri. Apollon'un lirinin yeniden kocanın üniformasından baskın çıktığını düşündü ve içteniçe sevindi.

Şiirleri okuduktan sonra sevinci daha da arttı, çünkü şiirler gerçekten hoşuna gitmişti (bu ilk kez oluyordu); bir kere, kâfiyeliydiler (anne kâfiyesiz bir şiirin şiir olmadığını düşünmüştü hep). Üstelik gayet kolay anlaşılıyorlardı ve güzel sözcüklerle doluydular; ne yaşlılar, ne toprakta eriyen bedenler, ne sarkık karınlar ve ne de göz kenarındaki çapaklar; çiçek adları vardı, gökyüzü vardı, bulutlar vardı ve sık sık da anne sözcüğüne rastlanıyordu (bu Jaromil'in şiirleri için son derece yeni bir şeydi!).

Sonra Jaromil dışarıdan döndü. Merdivenlerdeki ayak seslerini duyduğunda, geçirdiği acı dolu yıllar gözünün önüne geldi ve hıçkırığını tutamadı. "Aman Allahım, anne neyin var, ne oluyor?" diye sordu Jaromil. Anne onun sesinde, uzun zamandır hissetmediği bir şefkat farketti.

- Hiç, Jaromil, hiçbir şey diye cevap verdi, oğlunun ilgisiyle giderek artan hıçkırıklar içinde. Bu kez de, gözyaşlarının birçok kaynağı vardı: bunlar kendine acıma gözyaşlarıydılar, çünkü terkedilmişti; sitem gözyaşlarıydılar, çünkü oğlu onu ihmal ediyordu; umut gözyaşlarıydılar, çünkü (yeni şiirlerin ahenkli cümlelerine bakılırsa) belki sonunda yine ona dönecekti; öfke gözyaşlarıydılar, çünkü orada öyle eli kolu bağlı duruyor ve onun saçlarını bile okşayamıyordu; ve son olarak da bunlar onu duygulandıracak ve yanında kalmasını sağlayacak baştan çıkarma gözyaşlarıydı.

Bir anlık sıkıntıdan sonra oğlu elini tuttu; bu güzel bir şeydi; anne ağlamayı kesti ve az önce gözyaşı dökerken gösterdiği cömertlikle konuşmaya koyuldu. Ona acı veren şeylerden sözediyordu: dulluğundan, yalnızlığından, onu, kendi evini terketmeye zorlamak isteyen kiracılardan, kapısını kendisine kapamış olan kız kardeşinden (ve bu senin yüzünden oldu Jaromil!) ve sonra da esas meseleden, yani bu korkunç yalnızlık içinde, dünyada sahip olduğu tek insanın kendisine sırt çevirmesinden.

"Ama bu doğru değil, sana sırt çevirmiyorum!"

Bu kadar sudan güvenceleri kabul edemezdi. Yüzünde acılı bir gülümseme belirdi. Nasıl ona sırt çevirmiyordu: gece geç geliyordu, günlerce tek kelime etmedikleri oluyordu ve konuştuklarında da kendisini dinlemediğini, aklının başka yerde olduğunu gayet iyi biliyordu. Evet, kendisine bir yabancı gibi davranıyordu.

"Amma yaptın, anne!"

Yeniden acıyla gülümsedi. Kendisine yabancı gibi dav-

ranmıyor muydu? O zaman bunu kanıtlamalıydı! Kendisini yaralayanın ne olduğunu söylemeliydi! Onun özel yaşamına hep saygı göstermişti. Daha küçücük bir çocukken, onun için herkesle tartışmıştı, çünkü kendi odasına sahip olması gerektiğine inanıyordu. Oysa şimdi nasıl bir hakaretle karşılaşıyordu! Yazı masasının çekmecelerini kilitlediğini gördüğünde (mobilyaların tozunu alırken tesadüfen farketmişti), hissettiklerini Jaromil'in anlaması mümkün değildi! Kimin yüzünden kilitliyordu? Patavatsız bir hizmetçi gibi işlerine burnunu sokacağını mı düşünüyordu? "Ama anne, yanlış değerlendiriyorsun! O çekmeceyi artık kullanmıyorum! Kilitli olması sadece bir tesadüf!"

Anne oğlunun yalan söylediğini biliyordu, ama bunun önemi yoktu. Yalan sözlerden çok daha önemli olan, bir barışma önerir görünen sesinin alçakgönüllülüğüydü. "Sana inanıyorum, Jaromil" dedi ve elini sıktı.

Sonra, oğlunun bakışlarından, yüzündeki gözyaşlarının farkına vardı ve banyoya gitti. Aynaya baktığında kendi görüntüsünden korktu; iki gözü iki çeşme yüzü iğrenç görünüyordu; işten dönüşünde üzerinden çıkarmadığı gri elbisesine kadar her şeyini itici buluyordu. Alelacele soğuk suyla yıkandı, üzerine pembe bir sabahlık geçirdi; mutfağa gitti ve bir şişe şarapla geri döndü. Sonra kurulmuşcasına konuşmaya koyuldu; yeniden birbirlerine karşılıklı olarak güvenmeliydiler, çünkü bu kederli dünyada başka kimseleri yoktu. Bu konu üzerine uzun süre konuştu. Jaromil'in kendisine yönelttiği bakışları dostça ve onaylar buluyordu. Bu durumda, artık üniversite öğrencisi olan Jaromil'in tabiî ki, kendisinin de saygı gösterdiği kişisel sırları olduğundan kuşku duymadığını söylemekte sakınca görmedi. Tüm istediği, Jaromil'in belki de dostu olan kadının aralarındaki ilişkiyi bozmamasıydı.

Jaromil sabır ve anlayışla dinliyordu. Bir süredir annesinden kaçıyorsa, bunun nedeni acısının yalnızlığa ve karanlığa gerek

göstermesiydi. Ama kızıl saçlı kızın bedeninin güneşli sahiline yanaştığından beri, ışık ve huzura ihtiyacı vardı; annesiyle takışmak rahatını kaçırıyordu. Duygusal nedenler bir yana, bunun çok pratik bir nedeni daha vardı: kızın müstakil bir odası varken, Jaromil, erkek olmasına rağmen annesiyle birlikte oturuyordu ve kişisel bir yaşam sürdürebiliyorsa, bunu yalnızca genç kadının bağımsız olmasına borçluydu. Bu eşitsizliği acı acı hissediyor ve annesinin, pembe sabahlığı, elinde bir şarap kadehiyle gelip yanına oturmasına ve hakları konusunda kendisiyle dostça konuşup anlaşabileceği genç ve hoş bir kadın izlenimi uyandırmasına seviniyordu.

Ondan saklayacağı hiçbir şeyi olmadığını söyledi (anne boğazına bir şey tıkandığını hissetti) ve kızıl saçlı kızdan sözetmeye koyuldu. Tabiî, annesinin onu, alışveriş için gittiği mağazadan tanıyabileceğini söylemedi, ama yine de kızın on sekiz yaşında olduğundan, öğrenci değil, ama hayatını elleriyle kazanan (bunu neredeyse saldırgan bir tonda söyledi), sıradan bir kız olduğundan sözetti.

Anne kendine şarap koydu; işler iyi gidiyordu. Dili çözülmeye başlayan oğlunun kendisine çizmiş olduğu genç kız portresi, endişesini yatıştırıyordu: kız çok gençti (neyse, yaşlı ve ahlâksız kadın hayaletinden kurtulmuştu), fazla eğitim görmemişti (demek ki annenin onun etkisinden korkmasına gerek yoktu) ve son olarak da, Jaromil sadeliğinin ve sevimliliğinin erdemlerinden neredeyse kuşku uyandıracak bir biçimde bahsettiğinden, anne kızın pek de öyle güzel olmadığı sonucunu çıkardı (böylece, gizli bir memnuniyetle, oğlunun hayranlığının fazla uzun sürmeyeceğini varsayabilirdi).

Jaromil, annesinin, kızıl saçlı kızı reddetmeksizin kafasında ölçüp biçtiğini hissetti ve bundan mutlu oldu: annesi ve kız, çocukluğunun meleği ve erkekliğinin meleği, hep birlikte aynı masaya oturduklarını hayal ediyordu; bu ona barış kadar güzel geliyordu. Yuvayla dünya arasındaki barış; iki meleğin

kanatları altındaki barış.

Böylece ana oğul, uzun bir süreden sonra, yeniden mutluluk verici bir samimiyet taşıyorlardı. Bol bol konuştular, ama bu arada Jaromil pratik hedefini, arkadaşını getirebileceği ve onunla istediği kadar ve nasıl istiyorsa öyle birlikte kalabileceği bir odaya sahip olma hakkını unutmuyordu, çünkü, ancak, kimse tarafından gözlenmeden ve denetlenmeden, istediğini yapabileceği kapalı bir mekânın efendisi olan kişinin gerçekten yetişkin olduğunu anlıyordu. Bunu annesine de (temkinli ve dolaylı bir şekilde) söyledi; kendini kendinin efendisi kabul edebildiği ölçüde, bu evde severek kalacaktı. Ama şarabın buğusunun ardında anne hâlâ uyanık bir dişi kaplandı.

"Ne demek istiyorsun, Jaromil, burada kendini kendinin efendisi hissetmiyor musun?" Jaromil evde çok mutlu olduğunu, ama buraya istediğini getirme hakkına sahip olmak istediğini ve burada, kızıl saçlı kızın, ev sahibesinin evinde bulduğu kadar bağımsızlık bulmayı arzuladığını belirtti.

Anne, Jaromil'in kendisine bir fırsat sunduğunu anladı; onun da, Jaromil'in tepkisinden korkarak reddetmek zorunda kaldığı değişik hayranları vardı. Birazcık beceri göstererek, Jaromil'in özgürlüğüyle birlikte kendi için de biraz özgürlük satın alamaz mıydı?

Ama Jaromil'in çocukluk odasına yabancı bir kadın getirebilmesi düşüncesi karşısında engel olunmaz bir tiksintiye kapıldı: "Anneyle ev sahibesi arasında bir fark olduğunu anlaman gerekir" dedi yaralanmış bir tarzda ve aynı anda, böylece bile bile, kendine yeniden bir kadın gibi yaşamayı yasakladığını farketti. Oğlunun cinsel yaşamının onda uyandırdığı tiksintinin, bedeninin kendi hayatını yaşama isteğinden daha güçlü olduğunu anladı ve bu buluşu karşısında dehşete düştü.

2

Her şey, Jaromil'in duyduğu muazzam yenilik arzusunun (şu yenilik dini), henüz karşılaşılmamış cinsel birleşmenin inanılmazlığının kızoğlankızda uyandırdığı isteğin boşluğa yansımasından başka bir şey olmadığını gösterir gibiydi. Kızıl saçlı kızın bedeninin kıyısına ilk kez yanaştığında, aklına, kesinlikle modern olmanın ne anlama geldiğini artık bildiğine ilişkin garip bir düşünce geldi. Kesinlikle modern olmak, kızıl saçlının bedeninin kıyısına uzanıp yatmaktı.

O kadar mutlu ve coşku doluydu ki, kıza şiirler okumak istiyordu; ezbere bildiği tüm şiirleri aklından geçirdi (hem kendininkileri, hem başkalarınınkileri), ama hiçbirinin kızın hoşuna gitmeyeceğini (hattâ biraz şaşırarak) anladı ve yalnızca, halktan biri olan kızıl saçlı kızın anlayıp, değerlendirebileceği şiirlerin kesinlikle modern olduğunu düşündü.

Birden içine bir şey doğar gibi oldu; neden kendi türküsünün gırtlağını çiğnemek istiyordu? Neden devrim için şiirden vazgeçmek istiyordu? Çünkü, gerçek yaşamın (gerçekle, kitlenin, fizik aşkın ve devrimci sloganların kaynaşmasından doğan yoğunluğu kastediyordu) kıyısına yanaştığı şu sırada, kendini tümüyle bu yaşama vermek ve onun çalgıcısı olmak yeterli geliyordu.

Kendini şiirle dopdolu hissediyordu. Kızıl saçlı kızın hoşuna gidecek bir şiir yazmayı denedi. Ama bu iş o kadar kolay değildi. Şimdiye dek kâfiyesiz şiirler yazıyordu, oysa şimdi ölçülü şiirin teknik zorluklarıyla karşı karşıyaydı, çünkü kızın, şiirin kâfiyeli bir şey olduğunu düşündüğü kesindi. Zaten muzaffer devrim de bu kanıdaydı; bu dönemde, serbest nazımla yazılmış hiçbir şiirin yayımlanmadığını hatırlatalım; modern şiir kokuşmuş burjuvazinin bir ürünü olarak, bütünüyle reddedilmişti ve serbest nazım şiirsel kokuşmanın en bariz

belirtisiydi. Muzaffer devrimin kâfiyeye duyduğu bu aşk, raslantısal bir hayranlık mıydı? Kuşkusuz değil. Kâfiye ve ahengin büyüsel bir gücü var: ölçülü dizelerden oluşan bir şiirin içine sokulan şekilsiz dünya orada, bir çırpıda berrak, düzenli, aydınlık ve güzel bir hale gelir. Bir şiirde, ölüm kelimesi, bir önceki dizede kudümün sesinin yankılandığı doğru yerde bulunursa, ölüm, düzenin kulağa hoş gelen bir öğesine dönüşür. Şiirin ölüme karşı çıkması halinde dahi, ölüm en azından güzel bir karşı çıkış teması olarak kendiliğinden doğrulanmıştır. Kemikler, çiçekler, tabutlar, darbeler, her şey şiirde baleye dönüşür. Şiir ve okuyucu da bu balenin dansçılarıdır. Tabiî ki, dans edenlerin dansı tasvip etmemeleri söz konusu olamaz. Şiir sayesinde insan, varlıkla uyumunu gerçekleştirir. Kâfiyeyle ahenk de bu uyumun en hoyrat araçlarıdır. Zafere henüz ulaşmış olan devrimin de, yeni düzenin hoyratça ifade edilmesine, dolayısıyla kâfiyelerle dolu bir şiire ihtiyacı yok mudur?

"Benimle birlikte çıldırın?" diye haykırıyordu Vitezslav Nezval okuyucusuna. "Hep sarhoş gezmeli... şarapla, şiirle ya da erdemle... hangisiyle isterseniz..." diyordu Baudelaire. Lirizm bir sarhoşluktur ve insan evrenle daha kolay kaynaşmak için sarhoş olur. Devrim araştırılmak ve incelenmek istemez, kendisiyle bütünleşilmesini ister; bu anlamda liriktir ve lirizme ihtiyacı vardır.

Tabiî ki devrimin kafasında, Jaromil'in geçmişte yazdığı şiirden farklı bir şiir var, o zamanlar ben'inin huzurlu maceralarını ve güzel garipliklerini kendinden geçerek izlerdi. Oysa şimdi, dünyanın gürültülü savaş havalarına yer açmak için ruhunu bir hangar gibi boşaltmıştı. Herkesin anlayabileceği bayağılıkların güzelliği için, yalnızca kendisinin anlayabildiği benzersizliklerin güzelliğini budamıştı. Sanatın (münkir gururuyla), karşısında dudak büktüğü eski güzellikleri yeniden canlandırmayı çılgınca arzuluyordu: güneşin

batışı, güller, otların üzerindeki çiy tanecikleri, yıldızlar, karanlıklar, uzaklarda yankılanan ezgi, anne ve yuva özlemi; Ah! O dünya ne kadar da güzeldi, yakındı, anlaşılırdı! Jaromil, terkettiği evine uzun yıllardan sonra geri dönen savurgan evlat gibi, şaşkın ve heyecan içinde, oraya geri dönüyordu.

Ah, basit olmak, bütünüyle basit, bir halk türküsü, bir çocuk şarkısı, bir ırmak, kızıl saçlı kız gibi basit olmak!

Ezeli ve ebedi güzelliklerin kaynağında olmak, uzak, gümüş, gökkuşağı, sevmek, hattâ ah kelimelerini sevmek, o küçük kelime ki ne kadar aşağılanmıştır!

Bazı fiiller de Jaromil'i büyülüyordu: özellikle de ileri doğru bir hareket ifade edenler: koşmak, gitmek, ama en çok seyretmek ve uçmak. Lenin'in doğum yıldönümü için yazdığı bir şiirde, akıntıyla Lenin'in ülkesine gitmesi için suya bir elma dalı atıyordu (bu hareketten çok hoşlanıyordu, çünkü akan suya çiçek buketleri atan halkın eski alışkanlıkları canlanıyordu.) Bohemya'dan Rusya'ya akan bir tane bile ırmak yoktu, ama şiir nehirlerin akışlarını değiştirdikleri büyülü bir ülkedir. Başka bir şiirde, dünya bir gün, sıradağları aşan çamların kokusu gibi özgür olacak diyordu. Yine başka bir şiirdeyse, yaseminlerin, havada yüzen görünmez bir yelkenli haline gelecek denli yoğun kokusundan sözediyordu; kendisinin de bu kokunun kaptan köprüsünde bulunduğunu ve uzaklara, yoldaşı ve kardeşi olmak istediği işçilerin grev yapmaya başladıkları Marsilya'ya (Rudé Pravo yazıyordu) kadar gittiğini düşlüyordu.

Hareketin en şiirsel aracı olan kanatların, şiirlerinde sayılamayacak denli sık boy göstermesinin nedeni de buydu: şiirin sözettiği gece sessiz bir kanat çırpışıyla doluydu; kanatlar arzulama, hüzünlenme, hattâ nefret etme yetisine sahipti ve üstelik zamanın da kanatları vardı.

Tüm bu kelimelerde gizlenen şey, Schiller'in ünlü dizesinin yaşamını sürdürür göründüğü, sonsuz bir kucak arzusuydu:

sizi kucaklıyorum milyonlar, bu öpücük tüm dünyayadır!

Sonsuz kucak yalnızca mekânı değil, zamanı da içine alıyordu; yolculuğun amacı yalnızca grevdeki Marsilya değil, aynı zamanda gelecek, o uzaktaki mucizevi adaydı da.

Önceden, gelecek Jaromil için özellikle bir sırdı; tüm bilinmez orada gizleniyordu; onu hem çekip, hem korkutmasının da nedeni buydu; kesinliğin, baba ocağının tersiydi (bu nedenle, endişe anlarında, artık gelecekleri olmadığından dolayı mutlu olan yaşlıların aşkını düşlüyordu). Ama devrim geleceğe karşıt bir anlam veriyordu: gelecek artık bir sır değildi; devrimci onu ezbere biliyordu; broşürlerden, kitaplardan, konferanslardan, propaganda kitaplarından tanıyordu; gelecek onu ürkütmüyor, tersine belirsizlikten oluşan bir şimdiki zaman içinde belirlilik sunuyordu; bu nedenle devrimci, annesine sığınan çocuk gibi orada bir sığınak arıyordu.

Jaromil, tanın, düşünceli toplantının üzerinde sökeceği, gecenin geç saatinde, bölüm sekreterliğinin divanı üzerinde uyuyup kalan bir komünist görevliyi konu alan (komünist bir militan düşüncesi ancak toplantıda bir komünist imgesiyle ifade edilebilirdi) bir şiir yazdı; pencerenin önünden geçen tramvayın sesi rüyasında bir çan sesine, savaşların kesin olarak bittiğini ve yerkürenin çalışanlara ait olduğunu açıklayan, dünyanın tüm çanlarının sesine dönüşüyordu. Adam, mucizevi bir sıçrayışın kendisini uzak geleceğe götürdüğünü anladı; kırlık bir yerdeydi ve traktörün üzerinde bir kadın (tüm afişlerde, geleceğin kadını, traktöre binmiş bir kadın görünümüyle temsil ediliyordu) kendisine doğru geliyor ve onda, şaşırarak, daha önce hiç görmediği türden, bir adam, çalışmanın yıprattığı bir eski zaman adamı, onun kooperatif tarlalarını neşe içinde (ve şarkı söyleyerek) sürebilmesi için kendisini feda etmiş bir adam buluyordu. Hoşgeldin demek için traktöründen indi, "Burada kendi evindesin, bu senin dünyan..." dedi ve onu ödüllendirmek istedi (aman Allahım,

nasıl olurdu da bu genç kadın görevde eskimiş yaşlı bir militanı ödüllendirebilirdi!). Bu sırada sokaktaki tramvaylar çanlarını yüksek perdeden çalmaya başladılar ve bölüm sekreterliğinin bir köşesinde, dar bir yatakta yatmakta olan adam uyandı...

Az sayılmayacak sayıda yeni şiir yazmıştı, ama memnun değildi, çünkü şiirlerini yalnızca kendisi ve annesi biliyordu. Hepsini Rudé Pravo'nun yazı işlerine gönderiyor ve her sabah Rudé Pravo alıyordu. Sonunda bir gün, üçüncü sayfanın sağ üst köşesinde, başlığının altında koyu harflerle kendi adının yeraldığı beş dörtlük farketti. Hemen o gün, Rudé Pravo'yu kızıl saçlı kızın eline tutuşturup dikkatle incelemesini söyledi. Kız dikkate değer hiçbir şey bulmaksızın gazeteyi uzun uzun gözden geçirdi ve sonunda Jaromil'in şiiri parmağıyla göstermesi gerekti.

"Şair oldu ğunu bilmiyordum" dedi kız ve hayranlıkla gözlerinin içine baktı.

Jaromil, çok uzun zamandan beri şiir yazdığını söyledi ve cebinden elle yazılmış birkaç şiir daha çıkardı.

Kız okuduktan sonra Jaromil, bir zamandan beri şiir yazmadığını ve ancak kendisiyle karşılaştıktan sonra şiire yeniden döndüğünü söyledi.

"Gerçekten mi?" diye sordu genç kız ve Jaromil'in olumlaması üzerine sarılıp dudağından öptü.

"Olağanüstü olan şu ki," diye sürdürdü Jaromil, "sen yalnızca bugün yazdığım şiirlerin değil, seni tanımadan öne yazdığım şiirlerin de ilham perisisin. Seni ilk gördüğümde eski şiirlerimin yeniden canlandığını ve kadına dönüştüğünü sandım."

Doymazca, kızın meraklı ve inanmaz yüzüne bakıyordu. Sonra, yıllar önce, Xavier adında bir genci anlatan düzyazı şeklinde bir şiir, bir tür hayalî bir öykü yazmış olduğunu anlatmaya koyuldu. Yazmış mıydı? Pek değil. Daha çok maceralarını hayal etmişti ve onları bir gün yazmayı istiyordu.

Xavier başka insanlardan son derece farklı yaşıyordu; yaşamı uykuydu. Xavier uyuyor ve bir düş görüyordu; bu düşten sonra uyuyor ve başka bir düş görüyor; sonra yeniden uyuyor, yine başka bir düş görüyordu: bu düşten de uyanıyor ve kendini bir önceki düşte buluyordu. Böylece düşten düşe geçiyor ve aynı anda birçok hayat yaşıyordu; birçok yaşamın içinde bulunuyor ve birinden diğerine geçiyordu. Xavier'nin yaşadığı gibi yaşamak harika bir şey değil miydi? Bir tek yaşama hapsolup kalmamak! Tabiî ki ölümlü olmak, ama bununla birlikte birçok yaşama sahip olmak!

"Evet, iyi olur..." dedi kız.

Sonra Jaromil, onu dükkânda gördüğü gün şaşkınlıktan donakaldığını, çünkü Xavier'nin büyük aşkını kafasında aynen böyle canlandırdığını söyledi: zayıf, kızıl saçlı, yüzü hafif çilli bir kadın...

"Ben çirkinim!" dedi kız.

- Hayır! Kızıl çillerini ve kızıl saçlarını seviyorum! Seviyorum, çünkü onlar benim yuvam, vatanım, eski rüyam!

Kız Jaromil'i dudağından öptü ve Jaromil devam etti: "Düşün ki öykü şöyle başlıyordu: Xavier kenar mahallelerin dumanlı sokaklarında dolaşmayı seviyordu; bir bodrum kat penceresinin önünden geçerken duruyor ve bu pencerenin arkasında belki güzel bir kadının yaşadığını düşlüyordu.

Pencerede ışık olduğu bir gün, içeride tatlı, ince, kızıl saçlı bir kız gördü. Kendini tutamayıp aralık pencerenin kanatlarını sonuna kadar açtı ve içeri atladı."

- Ama sen pencerenin önünden koşa koşa kaçtın! dedi, kız.

- Evet, koşarak kaçtım, diye doğruladı Jaromil, çünkü aynı rüyayı görmekten korkuyordum. Daha önce rüyada yaşanmış bir durumla ânîden karşı karşıya gelmek ne demektir, bilir misin? Bu o kadar korkutucu bir şey ki insan kaçmak istiyor!

- Evet, diye mutlulukla tasdik etti kız.

- Demek ki ona ulaşmak için içeri atlıyor, ama sonra kocası geliyor ve Xavier adamı meşeden ağır bir dolabın içine tıkıyor. Koca iskelete dönüşmüş bir halde, bugün hâlâ orada. Xavier de kadını çok uzağa götürdü, aynen benim seni götüreceğim gibi

- Sen benim Xavier'imsin diye minnetle Jaromil'in kulağına fısıldadı kız ve bu adı XaXa, Xaviot, Xavichou'ya dönüştürerek çeşitlemeler geliştirdi. Jaromil'e bu kısaltmalarla seslenip uzun süre kucakladı.

3

Jaromil'in, kızıl saçlı kızın bodrum katını sayısız ziyaretlerinden birinin üzerinde özellikle durmak istiyoruz. Kız o gün, üzerinde boyundan eteğe kadar büyük beyaz düğmeleri bulunan bir elbise giymişti. Jaromil'in düğmeleri çözmeye koyulmasıyla birlikte kız kahkahayı patlattı, çünkü düğmeler süstü.

"Bir dakika, yalnız soyunurum" dedi kız ve elbisenin arkasındaki fermuara ulaşmak için kollarını kaldırdı.

Jaromil beceriksiz görünmüş olmaktan kızgındı. Fermuar olayını kavrar kavramaz hemen hatasını onarmak istedi.

"Yok, kendi başına soyunurum, bırak!" diye üsteledi ve gülerek ondan uzaklaştı kız.

Daha fazla ısrar edemezdi, çünkü gülünç olmaktan çekiniyordu. Ama aynı zamanda, kızın tek başına soyunmak istemesini de hiç hoş bulmuyordu. Ona göre, aşka soyunmakla sıradan soyunmak arasındaki fark, birincisinde kadını üstün soymasıydı.

Bu düşünceyi onun kafasına sokan tecrübe değil, edebiyat ve onun tahrik edici cümleleriydi; bir kadını soymayı iyi biliyordu, ya da ustaca bir hareketle kadının bluzunu çıkardı.

Fizik aşkı, düğmeleri çözmeye, fermuarları açmaya, kazakları fırlatmaya çabalayan utangaç ve sabırsız hareketlerden oluşan bir açılış olmadan düşünemiyordu.

Karşı çıktı: "Doktora mı geldin ki tek başına soyunacaksın?" Ama kız çoktan elbisesini çıkarıp iç çamaşırlarıyla kalmıştı.

"Doktora mı, neden?"

- Evet, muayene olmaya gelmiş gibi bir izlenim yarattın bende.

- Tabiî, dedi kız, aynı doktorda olduğu gibi.

Sütyenini çıkardı ve ufak göğüslerini Jaromil'in bakışlarına sunarak önünde dikildi: "Şurada, kalbimin üstünde bir ağrı var doktor bey."

Jaromil bir şey anlamamış halde kıza bakıyordu. Kız özür dilercesine "Affedersiniz, doktor bey, kuşkusuz hastalarınızı yatar vaziyette muayene edersiniz" dedi ve divana uzanıp, ardından ekledi: "Lütfen bakın, kalbimde ne var?"

Jaromil'e oyuna katılmaktan başka bir şey kalmıyordu; kızın göğsüne eğilip kulağını kalbine koydu. Kulağının kepçesi, memesinin yumuşak kavsine değiyor ve düzenli bir kalp atışı işitiyordu. Muayene odasının esrarlı ve kapalı kapıları ardında, kalbini dinlediğinde, doktorun da kuşkusuz kızın memelerine böyle dokunduğunu düşündü. Başını kaldırdı, çıplak kıza baktı ve içini yakıp kavuran bir acı hissetti, çünkü onu, başka bir adamın, doktorun, gördüğü haliyle görüyordu. Bu acılı oyuna son vermek için ellerini kızın memelerinin üzerine (doktorunki gibi değil, kendi koyduğu gibi) koydu.

Kız karşı çıktı: "Aman, doktor, ne yapıyorsunuz? Buna hakkınız yok! Bu artık muayene olmaktan çıktı!" Jaromil'in tepesi attı; yabancı ellerin dokunuşunu hissettiğinde, arkadaşının yüzünün ne ifade ettiğini görüyordu; ne kadar hoppa bir tarzda karşı çıktığını görüyordu; içinden ona vurmak geldi, ama bu sırada onu arzuladığını farketti, öylesine ki, kızın külodunu yırtarcasına çıkarıp onunla birleşti.

Tattığı haz o kadar büyüktü ki, Jaromil'in öfkeli kıskançlığı, kızın hırıltılı soluğunu (o muhteşem boyuneğiş) ve sonsuza dek mahrem anlarının bir parçası haline gelecek olan "XaXa, Xaviot, Xavichou!!" sözcüklerini işittikçe hazzın içinde hızla eriyip gitti.

Sonra huzurlu bir şekilde kızın yanına uzandı, şefkatle omuzunu öptü ve kendini iyi hissetti. Yalnız, bu şaşkın, güzel bir anla yetinmeyi beceremiyordu; onun için güzel bir an, ancak güzel bir sonsuzluğun habercisiyse anlamlıydı; lekeli bir sonsuzluktan düşecek olan güzel bir an onun için yalandan başka bir şey değildi. Sonsuzluklarının lekesiz olduğundan emin olmak istiyordu. Hır çıkarmak istemekten çok, yalvaran bir tarzda sordu: "Baksana, şu muayene hikâyesi kötü bir şakaydı, değil mi?"

- Tabiî ki evet! dedi kız. Zaten bu kadar aptalca bir soruya başka ne cevap verilirdi? Ancak Jaromil bu "tabiî ki evet" ile yetinmek istemiyordu. "Benimkilerden başka ellerin sana dokunmasına katlanamam. Bunu çekemem," dedi. Bu arada, sanki tüm mutluluğu onların dokunulmazlıklarına bağlıymış gibi, kızın zavallı memelerini okşuyordu.

Kız (son derece masumane bir şekilde) gülmeye koyuldu: "Ama hasta olursam ne yapayım?"

Jaromil, her tür tıbbî muayeneden kaçınmanın zor olduğunu ve tutumunun iler tutar yeri olmadığını biliyordu, ama kendininkilerden başka ellerin kızın bedenine dokunması halinde tüm dünyasının yıkılacağını da biliyordu. Bu yüzden üsteledi:

"Ama buna katlanamam, katlanamam, anlıyor musun."

- Pekiyi, hasta olunca ne yapayım?

Yumuşak, biraz sitemli bir tonda cevap verdi: "Kadın bir doktor bulabilirsin."

- Sanki seçme hakkım varmış gibi! Bu işlerin nasıl döndüğünü biliyorsun. dedi bu kez biraz öfkelenerek, bir doktor

söylüyorlar, herkes ona gidiyor! Sosyalist tıbbın ne olduğunu bilmiyor musun? Seçme hakkın yok, itaat edeceksin! Bak meselâ jinekolojik muayeneler...

Jaromil kalbinin duracağını hissetti, ama hiçbir şey yokmuş gibi konuşmaya koyuldu: "yolunda gitmeyen bir şey mi var?"

- Yok canım, koruyucu hekimlik işte. Kanser için. Muayeneler mecburî.

- Sus, işitmek istemiyorum dedi Jaromil ve elini kızın ağzına koydu; bunu o kadar sert bir şekilde yaptı ki, bu temastan neredeyse korktu, çünkü kız bunu bir tokat olarak algılayabilir ve kızabilirdi. Ama kızın bakışlarında çekingenlikten başka bir şey yoktu, bu da, Jaromil'in, davranışındaki içgüdüsel sertliği yumuşatmasına gerek bırakmadı; Jaromil bundan hoşlandı:

"Şunu iyi bilmeni isterim, eğer sana bir kez daha dokunan olursa, ben asla dokunmam."

Elini kızın ağzının üzerinde tutmaya devam ediyordu; ilk kez bir kadına sertlikle dokunuyordu: başdöndürücü bir şeydi bu... Sonra ellerini, sanki boğarmış gibi, boğazına koydu; parmaklarının altında boynun güçsüzlüğünü hissediyordu. Boğulması için sadece sıkmasının yeterli olacağını düşündü.

"Eğer sana bir dokunan olursa, seni boğarım" dedi. Elleri hâlâ kızın boynundaydı; bu dokunuşta, kızın varolmama olasılığını hissetmekten hoşlanıyordu; kızın, en azından şu an için, gerçekten kendisine ait olduğunu düşünüyor ve mutluluk veren bir güç duygusuyla başı dönüyordu; bu duygu o kadar güzeldi ki, kızla yeniden sevişmeye başladı.

Sevişme sırasında, onu birçok kez hoyratça sıktı, elini boynuna koydu (sevgiliyi, sevişirken boğmanın güzel olacağını düşündü) ve defalarca da ısırdı.

Sonra yanyana uzanıp kaldılar, ama sevişme kuşkusuz çok

kısa sürmüştü, çünkü genç adamın öfkesini yatıştırmaya yeterli olmamıştı; kızıl saçlı kız yanında, boğulmamış, canlı bir halde, jinekolojik muayenelere giden çıplak bedeniyle yatıyordu.

Kız Jaromil'in elini okşadı: "Bana kötü davranma."

- Benimkilerden başka ellerin dokunduğu bir bedenin beni iğrendirdiğini söyledim. Kız Jaromil'in şaka yapmadığını anladı. Daha önce söylediklerinde ısrar etti: "Lanet olsun, bu sadece bir şakaydı!"

- Şaka değildi, gerçekti!

- Hayır, doğru değil!

- Tabiî ki doğru. Bu doğru ve yapacak bir şey olmadığını biliyorum. Jinekolojik muayeneler mecburî ve sen de gitmek zorundasın. Bundan dolayı seni suçlamıyorum. Ama başkalarının dokunduğu bir bedenden tiksiniyorum. Yapabileceğim bir ey yok, ama bu böyle.

- Yemin ederim ki hiçbiri doğru değil! Hayatımda hiç doktora gitmedim, sadece çocukluğumda. Ben hiç doktora gitmem ki. Bir kere jinekolojik muayeneye çağrıldım, onda da çağrı kâğıdını attım. Hiç gitmedim.

- Sana inanmıyorum.

Onu inandırması için çaba harcaması gerekti.

"Pekiyi, bir kez daha çağırırlarsa ne yapacaksın?"

- Endişelenme, kimsenin kimseden haberi yok zaten.

Ona inandı, ama ızdırabı pratik gerekçelerle yatışamazdı; sözkonusu olan sadece doktor muayeneleri değildi; esas mesele, elinden kaçıp gitmesi, ona bütünüyle sahip olamamasıydı.

"Seni öyle seviyorum ki" dedi kız. Ama Jaromil bu kısa âna güvenmiyordu. Sonsuzluğu istiyordu o; en azından kızın yaşamının küçük bir sonsuzluğunu istiyordu ve ona sahip değildi: tanıdığında bakire olmadığını hatırladı.

"Başkasının sana dokunacak ve dokunmuş olmasını kaldıramam," dedi.

- Kimse bana dokunmayacak.

- Ama daha önce biri dokundu, bu da beni tiksindiriyor.

Kız ona sarıldı.

Jaromil itti.

"Benden önce kaç erkek oldu hayatında?"

- Bir tek.

- Yalan söyleme!

- Yemin ederim ki bir kişi oldu.

- Onu seviyor muydun?

Kız hayır anlamında başını salladı.

"Pekiyi, sevmediğin biriyle nasıl yatağa girebildin?"

- Bana eziyet etme, dedi kız.

- Cevap ver bana, bunu nasıl yapabildin!

- Bana eziyet etme. Onu sevmiyordum ve bu dayanılmaz bir şeydi.

- Dayanılmaz olan neydi?

- Bana soru sorma.

- Neden sana soru sormamı istemiyorsun?

Kız ağlamaya başladı ve ağlarken de, bu kişinin köyünden yaşlı biri olduğunu, kaderini elinde tuttuğunu ("Bana soru sorma, bana hiçbir şey sorma"), onu hatırlamasının bile mümkün olmadığını ("Eğer beni seviyorsan, bana onun varlığını hatırlatma!") açıkladı.

Kız öyle ağlıyordu ki, Jaromil, sonunda kendi öfkesini unuttu; gözyaşları en iyi leke çıkarıcıdır.

Kızı okşamaya koyuldu: "Ağlama."

- Sen benim Xavichou"msun dedi kız. Pencereden içeri girdin, onu bir dolaba kilitledin ve ondan geriye sadece bir iskelet kaldı ve beni uzaklara, çok uzaklara götüreceksin.

Sarılıp öpüştüler. Genç kız, bedeninde başka ellere tahammül edemeyeceğine ve onu sevdiğine dair güvence veriyordu. Yeniden sevişmeye başladılar; ruhun tıkabasa doldurduğu bedenlerle sevecenlikle seviştiler.

"Sen benim Xavichou'msun," dedi kız ve okşadı onu.

- Evet, seni uzaklara, güvenlikte olacağın yerlere götüreceğim" dedi Jaromil. Onu nereye götüreceği hemen o an aklına geldi, çünkü barışın mavi kanatları altında onun için bir çadır vardı, altında kuşların geleceğe doğru uçtukları, altında kokuların Marsilyalı grevcilere aktıkları bir çadır; çünkü, onun için, çocukluğunun meleğinin kanatları altına aldığı bir ev vardı.

"Bir fikrim var, seni annemle tanıştıracağım" dedi. Gözleri yaşlarla dolmuştu.

4

Villanın giriş katında oturan aile, annenin şişkin karnıyla gurur duyabilird ; üçüncü çocuk yoldaydı ve aile reisi bir gün Jaromil'in annesini yolda yakalayıp, iki kişinin, beş kişininkiyle aynı büyüklükte alanda yaşamasının haksızlık olduğunu söylemişti. Adam, birinci kattaki üç odadan birinin kendilerine verilmesini ihsas ettiriyordu. Jaromil'in annesi bunun mümkün olmadığını söyledi. Kiracı da, bu durumda villanın odalarının hakça dağıtımını belediyenin sağlayacağı cevabını verdi. Anneyse, oğlunun yakında evleneceğini, o zaman da birinci katta üç, belki de dört kişi olacağını söyledi

Birkaç gün sonra, Jaromil annesine, arkadaşını tanıştırmak istediğini söylediğinde, bu ziyaret anneye hayli uygun geldi; kiracılar, oğlunun gelecekteki evliliğinden söz ederken, en azından yalan söylememiş olduğunu görebilirlerdi.

Ama sonra, Jaromil, onun kızı iyi tanıdığını, alışveriş ettiği dükkânda görmüş olduğunu söylediğinde yüzündeki nahoş sürpriz ifadesini saklayamadı.

"Umarım, tezgâhtar olması seni rahatsız etmez," dedi hırçın bir tarzda Jaromil. "İşçi, basit bir kız olduğunu söylemiştim."

Annenin, bu aptal, sevimsiz ve çirkin kızın oğlunun sevgilisi olduğunu kabul etmesi için bir süre geçmesi gerekti, ama sonunda kendine hâkim oldu: "Bana kızma, ama şaşırdım" dedi. Oğlunun kendisine söyleyeceklerinin hepsine katlanmaya hazırdı.

Bu durumda ziyaret gerçekleşti ve üç saat sürdü. Üçü de rahatsızdı ama denemeye başarıyla katlandılar.

Annesiyle yalnız kaldıklarında Jaromil sabırsızlıkla sordu: "Nasıl hoşlandın mı ondan?"

- Çok hoşuma gitti, neden hoşlanmayacakmışım? dedi kadın. Sesinin tonuyla, söylediğinin tam tersini ifade ettiğini biliyordu.

- Yani hoşlanmadın mı?

- Söyledim ya, çok hoşuma gitti.

- Yok, sesinin tonundan hoşlanmadığın anlaşılıyor. Düşündüğünü söylemiyorsun.

Ziyaret sırasında kızıl saçlı kız bir sürü beceriksizlik (anneye önce o elini uzatmıştı, masaya ilk o oturmuştu, kahve fincanını ilk o ağzına götürmüştü), hata (annenin sözünü kesiyordu) ve düşüncesizlik (anneye yaşını sormuştu) yapmıştı; anne bu budalalıkları saymaya başladığında, oğlunun kendisini darkafalı bulmasından korktu (Jaromil, görgü kurallarına aşırı önem vermeyi küçük burjuvaca bir tutum olarak mahkûm ediyordu) ve hemen ekledi:

"Tabiî bu çare bulunmaz bir şey değil. Onu eve biraz daha sık davet etmen yeterli. Bizim ortamımızda incelip kendi kendini eğitecektir."

Ama, bu sevimsiz, kızıl ve düşman bedeni düzenli olarak görmesi gerekeceğini düşündüğünde, yeniden engel olunmaz bir tiksinti duydu ve teselli edici bir sesle ekledi:

"Kuşkusuz böyle olduğu için ona kızılamaz. Büyümüş olduğu ve halen çalıştığı ortamı gözünün önüne getirmen lâzım. Ben şahsen böyle bir dükkanda tezgâhtar olmayı is-

temezdim. Herkes seninle senli benli oluyor, herkesin emrine âmâde olman gerek. Patron seninle bir şeyler başlatmak isterse reddedemezsin. Tabiî ki böyle bir ortamda, ilişki ciddî bir şey olarak görülmez."

Oğlunun yüzüne bakıyor ve kızardığını görüyordu; yakıcı kıskançlık dalgası Jaromil'in tüm bedenini sarıyordu; bu dalganın sıcaklığını anne de hisseder gibi oldu (evet, bu, kızıl saçlı kızı gördüğünde de hissettiği yakıcı dalgaydı, şimdi karşı karşıya olan ana oğul, içinde aynı asitin dolaştığı birleşik kaplar gibiydiler). Yeniden oğlunun yüzü çocuksu ve uysal bir yüz oldu; annenin karşısındaki artık yabancı ve bağımsız bir adam değil, acı çeken sevgili oğlu, yakın zamana kadar teselli bulmak üzere onun yanına koşan o çocuktu. Kadın gözlerini bu muhteşem manzaradan ayıramıyordu.

Ama sonra Jaromil odasına çekildi ve buna anne de şaşırıp dizini dövmeye ve kendi kendini azarlamaya koyuldu: "Dur bakalım, kıskançlık yapma, kıskançlık yapma."

Ama korkulan başa gelmişti. Mavi tüllerden yapılmış çadır, çocukluk meleğinin üstüne titrediği uyum çadırı paramparça olmuştu. Ana oğul için artık kıskançlık dönemi başlıyordu.

Annenin, ciddî bir şey olarak ele alınmayan ilişkilere dair sözleri, Jaromil'in kafasında yankılanıp duruyordu. Kızın iş arkadaşlarının - aynı mağazadaki tezgâhtarlar - ona açık saçık öyküler anlattıklarını kuruyor, anlatanla dinleyen arasında kurulan o kısa ve müstehcen teması kafasında canlandırıyor ve korkunç mutsuz oluyordu. Mağazanın patronunun ona sürtündüğünü, gizlice göğüslerine dokunduğunu ya da kalçalarına el attığını gözünün önüne getiriyor ve bu ilişkilerin ciddî bir şey olarak görülmemesi düşüncesi karşısında çılgına dönüyordu, çünkü onun için bunlar her şey demekti. Kızın evinde olduğu bir gün, kızın tuvaletin kapısını kilitlememiş olduğunu farketti. Bundan dolayı kızı azarladı, çünkü hemen aklına, kız mağazada tuvaletteyken yabancı birinin yanlışlıkla

kapıyı açıp, onu o vaziyette gördüğü geliyordu.

Kıskançlığını ona açtığında, kız sevecenlik ve yeminlerle onu yatıştırmayı başarıyordu, ama kızın onu yatıştırırken gerçeği söylediğinin hiçbir garantisi olmadığını düşünmeye başlaması için, çocukluk odasında bir an yalnız kalması yeterli oluyordu. Zaten onu yalan söylemeye kendisi zorlamıyor muydu? Aptalca bir muayene düşüncesine bu kadar sert tepki göstererek, kızın düşündüklerini söylemesini kesinkes yasaklamamış mıydı?

Okşayışların keyifli olduğu ve doğal bir güvenle kendisini bekâret labirentinin dışına çıkarmış olduğu için minnet duyduğu, aşklarının çiçim ayları sona ermişti. Şimdi, daha önce minnettar olduğu şeyleri acımasız bir incelemeden geçiriyordu; evine ilk gittiğinde, kızın, elinin, kendisini dehşet heyecanlandırmış olan utanmaz temasını aklından çıkaramıyordu; şimdi kızı şüpheci bakışlarla inceliyordu: yaşamında ilk kez böyle dokunduğu kişinin kendisi olmasının mümkün olmayacağını düşünüyordu; daha ilk karşılaşmalarında, tanışmalarının üzerinden daha yarım saat geçmişken, bu kadar utanmaz bir harekete cesaret edebiliyorsa, bu onun için son derece sıradan ve mekanik bir hareket olmalıydı.

Ah o korkunç düşünce! Kızın kendisinden önce başka bir sevgilisi olduğu düşüncesine kuşkusuz kendisini alıştırmıştı, ama bunun tek nedeni kızın sözlerinin, kendisinin istismar edilen bir kurbandan başka bir şey olmadığı, baştan sona acılı ve ızdıraplı bir ilişki çizmesiydi; bu düşünce Jaromil'de acıma duygusu uyandırıyor, acıma da kıskançlığını biraz hafifletiyordu. Ama eğer genç kadın bu utanmaz hareketi, bu ilişkide öğrendiyse, o zaman bu bütünüyle boş bir ilişki değildi. Her şeye karşın bu hareket, biraz fazla zevkin, tüm bir aşk hikâyesinin izini taşıyordu!

Bu, sözetmeye cesaret edemeyeceği kadar zor bir konuydu, çünkü kendisinden önceki erkekten yüksek sesle bahsetmek

bile yakıp kavuran bir acıya neden oluyordu. Yine de, dolaylı yollardan, sürekli olarak düşündüğü (ve yeniden yaşadığı, çünkü kız bundan hoşlanıyordu) bu hareketin kaynağını araştırmayı denedi ve sonunda, yıldırım düşercesine birden ortaya çıkan büyük bir aşkın, kadını tüm ketlemelerinden ve utanma duygusundan kurtardığı ve kızın da el değmemiş ve saf olması nedeniyle kendisini hafifmeşrep bir kızın çabukluğuyla sevgilisine verdiği düşüncesiyle kendini rahatlattı. Daha da iyisi, aşk onda, o kadar güçlü bir beklenmedik ilhamlar kaynağını birleştiriyordu ki, doğal davranışı ahlâksız bir kadının kaşarlanmış tavırlarını andırabiliyordu. Aşkın dehası bir anda her türlü tecrübenin yerini tutuyordu. Bu açıklamayı güzel ve zekice buldu; onun ışığında sevgili bir aşk azizesi oluyordu.

Fakat bir gün fakültedeki arkadaşlarından biri "Yahu baksana, dün yanında gördüğüm gudubet de kimdi" dedi.

Jaromil dostunu, Aziz Pierre'in İsa'yı inkâr ettiği gibi inkâr etti; yolda rastladığı bir arkadaşı olduğunu söyledi; kızdan küçümseyerek sözediyordu. Ama nasıl Aziz Pierre içinden İsa'ya sadık kalmışsa, o da sevgilisine sadık kaldı. Tabiî, birlikte sokaklarda yaptıkları gezintileri sınırladı ve kimsenin, kendisini onunla birlikte görmemesinden memnundu, ama aynı zamanda üniversite arkadaşına içteniçe kızıyor ve ondan tiksiniyordu. Sevgilisinin ucuza alınmış berbat giysiler giydiği düşüncesi karşısında duygulanıyor ve bunda sadece sevgilisinin güzelliğini değil (sadeliğin ve yoksulluğun güzelliği), ayrıca ve özellikle kendi aşkının güzelliğini görüyor, çarpıcı, mükemmel, zarif birini sevmenin güç olmadığını düşünüyordu: bu aşk, güzellikle beklenmedik bir karşılaşmanın bizde otomatik olarak uyandırdığı önemsiz bir refleksten başka bir şey değildi. Ama büyük aşk, sevilen kişiyi, kusurlu olmanın ölçüsünde insanî olan, kusurlu bir yaratıktan yaratıcı ister.

Ona aşkını bir kez daha ilân ettiği (kuşkusuz, bunaltan bir tartışmanın ardından) günlerden birinde kız "Bende ne buluyorsun bilmiyorum. Benden daha güzel bir sürü kız var" dedi.

Jaromil gücendi ve güzellikle aşkın hiçbir ilgisi olmadığını açıkladı. Onda sevdiği, başkalarının çirkin bulduğu şeydi; bir tür vecd içinde bu özellikleri saymaya başladı. Coşkudan çok merhamet uyandıran kocaman, buruşuk başlı ve küçük, hüzünlü memeleri vardı. Çilleri ve kızıl saçları vardı ve zayıftı, bu nedenle de onu seviyordu.

Kız hıçkırıklara boğuldu, çünkü gerçeği (zavallı memeler, kızıl saçlar) gayet iyi anlıyor, ama teoriyi anlayamıyordu.

Buna karşılık Jaromil kendisini teorisine kaptırmıştı; güzel olmadığı için acı çeken kızın gözyaşları, yalnızlığı içinde onu ısıtıyor ve esin kaynağı oluyordu. Böyle ağlamayı unutturmak ve aşkına inandırmak için tüm yaşamını ona hasredeceğini düşünüyordu. Bu büyük duyarlılık dalgası içinde kızın ilk sevgilisi, onda sevdiği çirkinliklerin birinden başka bir şey değildi. Bu gerçekten dikkate değer bir iradî ve düşünsel başarıydı; bunun farkındaydı ve hemen bir şiir yazmaya koyuldu:

Ah! Hiç aklımdan çıkmayan kişiden sözedin bana (bu dize bir nakarat gibi tekrarlanıyordu.) Yıllar onu nasıl yaşlandırıyor, anlatın bana (yeniden ona bütünüyle, tüm insani sonsuzluğuyla sahip olmak istiyordu.) Çocukluğunda nasıldı, anlatın bana (onu yalnızca geleceğiyle değil, geçmişiyle de istiyordu.) Geçmişteki hıçkırıklarının suyunu içirin bana (özellikle de, kızın, Jaromil'i kendi hüzününden kurtaran hüznü.) Gençliğini alan aşklardan sözedin bana, onda mıncıkladıklarından, onda soldurduklarından sözedin, onda bunları sevmek istiyorum; (biraz daha ileride) bedeninde, ruhunda, eski aşkların kokuşmuşluğu da dahil olmak üzere, kendinden geçerek içmeyeceğim hiçbir şey yoktur...

Jaromil yazdıklarından duygulanmıştı, çünkü uyumun gökmavisi engin çadırının, tüm karşıtlıkların ortadan kalktığı, annenin oğul ve gelinle birlikte huzurun ortak masasına oturduğu yapay mekânın yerine başka bir mutlak yuvası, daha acımasız ve daha gerçek bir mutlağın yuvasını bulmuştu. Saflığın ve huzurun mutlağı yoksa, kirli ve yabancı olan her şeyin kimyasal bir eriyiğin içindeymişcesine eriyip gittiği sonsuz duygunun mutlağı vardı.

Sosyalizmin mutlu dönemiyle hiç ilgisi olamaması nedeniyle, hiçbir gazetenin yayınlamayı kabul etmeyeceğini bilmesine rağmen bu şiirden hoşlanmıştı; kendisi ve kızıl saçlı kız için yazıyordu. Dizelerini ona okuduğunda, kız yine gözyaşlarına boğuldu, aynı zamanda da korktu, çünkü burada da çirkinliklerinden, kendisini mıncıklayan birinden ve gelecek yaşlılıktan sözediliyordu.

Genç kızın kuşkuları Jaromil'i zerre kadar rahatsız etmiyordu. Tam tersine, onları görmek, tadına varmak, üzerinde durmak ve çürütmek istiyordu. Ama işin kötüsü, şiirin konusu üzerinde uzun süre tartışmaya niyeti olmayan kızın, başka bir şeyden konuşmaya başlamasıydı.

Gülünç memelerini mazur görüp (bu konuda asla öfkelenmiyordu), yabancı ellerin ona dokunmasına katlanabilirse de, katlanamayacağı bir şey vardı, o da gevezelikti. Bakın, ona tutkusu, duyarlılığı, kanıyla içinde varolduğu bir şey okudu, birkaç dakika sonra o gitti, başka bir şeyden konuşmaya başladı!

Evet, tüm kusurlarını, aşkının çözücü eriyiği içinde yoketmeye hazırdı, ama bir şartla: bu eriyiğin içine uysalca kendi yatacaktı, hiçbir zaman bu aşk banyosunun dışında olmayacaktı, düşünce düzeyinde bile bu banyodan çıkmaya kalkışmayacaktı, Jaromil'in düşüncelerinin ve sözlerinin içine bütünüyle gömülecekti, onun evrenine gömülecek ve bedeninin ya da zihninin en küçük bir parçası bile başka bir

dünyada kalmayacaktı.

Ama o bunu yapacağına, yeniden konuşmaya başlamıştı, üstelik bu kadarla kalmıyor, bir de ailesinden sözediyordu! Ailesi, Jaromil'in onda en çok nefret ettiği şeydi, çünkü ona nasıl karşı çıkacağını bilmiyor (son derece masum, üstelik halktan bir aileydi) ama, kızın ailesini düşünürken sürekli olarak, onun için hazırlayıp aşkının çözücüsüyle doldurduğu küvetten kaçması nedeniyle de karşı çıkmak istiyordu.

Yine babasının (çalışa çalışa yıpranmış yaşlı bir işçi), erkek ve kız kardeşlerinin (aile değil, tavşan ağılı mübarek! diye düşündü Jaromil, iki kız, dört erkek!), özellikle de erkek kardeşlerden birinin (adı Jean'dı ve pek sağlam ayakkabıya benzemiyordu, şubattan önce antikomünist bir bakanın şoförüymüş) hikâyelerini dinlemesi gerekiyordu. Hayır, bu yalnızca bir aile değil, her şeyden önce ona düşman, yabancı bir ortamdı ve kız teninde yapışık olarak bu yuvanın tüylerini, onu Jaromil'den uzaklaştıran, bütünüyle ve kesinkes ona ait olmasını engelleyen, o tüyleri taşıyordu. Adı Jean olan bu kardeş de, yalnızca kızın kardeşi değil, öncelikle, on sekiz yıl boyunca onu yakından görmüş bir erkek, aynı tuvaleti paylaştığı bir erkek (kaç kez kapıyı kilitlemeyi unutmuştu!), kadın olduğu dönemi hatırlayan bir erkek, muhakkak onu defalarca çıplak görmüş bir erkekti...

Istediğimde çark işkencesinde can vermek için bana ait olmalısın, diye yazıyordu Fanny'sine kıskanç şair Keats. Yeniden çocukluk odasına dönen Jaromil de sakinleşmek için şiir yazıyor. Ölümü, her şeyin yatıştığı o büyük kucağı düşünüyor; sıkı adamların, büyük devrimcilerin ölümünü düşünüyor ve komünistlerin cenaze töreninde söylenecek bir cenaze marşının sözlerini yazmayı geçiriyor aklından.

Bu mecburî sevinç döneminde ölüm de, neredeyse yasaklanmış olan konulara dahildi, ama Jaromil ölümün alışılagelmiş maraziliğinden sıyrıldığı o özel bakış açısını yakalayabileceğini

(daha önce ölüme dair güzel şiirler yazmıştı, ölümün güzelliği konusunda kendi tarzında uzmandı) düşündü; ölüme dair sosyalist dizeler yazabileceğini hissediyordu.

Büyük bir devrimcinin ölümünü düşündü: dağın ardında batan güneş gibi ölür savaşçı...

Kitabe adını koyduğu bir şiir yazdı: Ah! Ölmek gerekirse, bu seninle olsun gülüm ve yalnızca, ışık ve sıcaklığa dönüşerek, alevler içinde...

5

Şiir, her söylenenin gerçek olduğu bir ülkedir. Şair dün, yaşam gözyaşları kadar boş, dedi, bugünse yaşam kahkaha kadar keyifli diyor ve her ikisinde de haklı. Bugün, her şey sona eriyor ve sessizlikte yitip gidiyor, diyor, yarın, hiçbir şey sona ermiyor ve sonsuza dek yankılanıyor diyecek; ikisi de doğru. Şairin hiçbir şeyi kanıtlamaya ihtiyacı yoktur; tek kanıt duygunun yoğunluğunda bulunur.

Lirizmin dehası, deneyimsizliğin dehasıdır. Şair dünyaya dair pek az şey bilir, ama ondan fışkıran sözcükler, kristal kadar kesin olan güzel eklemlenmeler oluşturur, şair olgun bir adam değildir, ama sözleri, karşısında kendisinin de eli kolu bağlı kaldığı bir kehanet havası taşır.

Ah, sıvı aşkım! Jaromil'in ilk şiirini okuduğunda annesi (neredeyse utanarak) oğlunun aşk hakkında kendisinden daha çok şey bildiğini düşünmüştü; anahtar deliğinden gözlenen Magda'dan sözedildiğinden haberi yoktu, sıvı aşk onun için sıradan bir şey, aşkın anlatılmaz ve ancak, falcı sözlerinde olduğu gibi anlamı kestirilen, esrarlı bir türüydü.

Şairin olgunlaşmamışlığı kuşkusuz insanı güldürür, ama bu arada şaşırtır da: şairin sözlerinde, yüreğinden çıkan ve dizelerine güzelliğin parıltısını veren bir damlacık vardır. Ama bu damlacığın şairin yüreğinden çıkması için yaşanmış gerçek

bir deneyime gerek yoktur, daha çok, şairin bazen, salatanın üzerine limon sıkan bir ahçı gibi yüreğini sıktığını düşünürüz. Doğrusunu söylemek gerekirse, Jaromil'in grevdeki Marsilyalı işçilere pek aldırdığı yoktu, ama onlara duyduğu sevgiye dair bir şiir yazdığında gerçekten duygulanıyordu ve bu duyguyla cömertçe suladığı kelimeleri böylece etten ve kemikten bir gerçeğe dönüşüyordu.

Şairin şiirleriyle çizdiği otoportresidir; ama nasıl ki hiçbir portre aslına sadık değilse, biz de şairin şiirleriyle yüzünü düzelttiğini söylersek yanılmış olmayız.

Düzeltmek mi? Evet, onu daha anlamlı hale getirir, çünkü kendi çizgilerinin belirsizliğinden acı duyar; kendini karmaşık, önemsiz, sıradan bulur; kendine bir biçim arar; banyo edilen bir fotoğrafta olduğu gibi, şiirlerinin çizgilerini pekiştirmesini ister.

Ve yaşamının olaylardan fakir olması ölçüsünde, portresini abartır. Duygularının ve düşlerinin şiirlerinde maddileşen dünyası çoğunlukla fırtınalı bir görünümü arzeder ve ondan esirgenen eylemin dramatik yoğunluğunun yerini tutar.

Ama portresine bürünmesi ve dünyaya bu maskeyle girmesi için, portresinin sergilenmesi ve şiirin yayımlanması gerekir. Jaromil'in birçok şiiri daha önce Rudé Pravo'da yayımlanmıştı, fakat bu ona yetmiyordu. Şiirlerine eklediği mektuplarda, meçhul redaktöre samimî bir tarzda sesleniyor, onu cevap vermeye ve tanışmaya teşvik etmek istiyordu. Ama, şiirlerini yayımlamalarına rağmen, onu yaşayan biri olarak tanımak ve aralarına kabul etmek için insanlar hiç de tasalanmıyorlardı (bu da onur kırıcı bir şeydi); redaktör mektuplarına hiç cevap vermiyordu.

Şiirleri, fakülte arkadaşları arasında da beklediği tepkiyi uyandırmıyordu. Salonların sahnelerinde oluşan ve fotoğrafları tanınmış dergilerde parıldayan çağdaş şairler çevresinden olsaydı, kendi döneminden öğrenciler için bir merak konusu

haline gelebilirdi. Ama günlük bir gazetenin sayfaları arasında kaybolup giden bir iki şiir, dikkatleri ancak birkaç dakikalığına topluyor ve önlerinde siyasal ya da diplomatik bir kariyer olan arkadaşlarının gözünde eşsiz birinden çok, pek ilgi çekici olmayan bir yaratık haline getiriyordu.

Ve Jaromil şöhreti nasıl da arzuluyordu! Tüm şairler gibi, o da şöhret için canatıyordu. Ey şöhret! Ey güçlü ilâh! İzin ver de yüce adın bana ilham kaynağı olsun ve dizelerim seni elde edebilsin? diye yalvarıyordu Victor Hugo. Gelecekteki şöhretini düşündüğünde, ben bir şairim, büyük bir şair ve bir gün tüm dünya beni sevecek, bunu böyle bilmeliyiz, tamamlanmamış antikabrimin önünde böyle yakarmalıyım diye kendini teselli ediyordu Jiri Orten.

Çılgınlık derecesine varan hayran olunma arzusu, lirik şairin yeteneğine eklenen bir kusur değildir (bir matematikçi ya da mimar sözkonusu olsaydı böyle yorumlanabilirdi); bu arzu şiir yazma yeteneğinin doğasından ileri gelir, lirik şairin âlâmeti farikasıdır, çünkü şair, dizelerin ekranında kavranan yüzünün sevilmesi ve hayran olunması isteğiyle otoportresini dünyaya sunan kişidir.

Ruhum, sinirli, acaip kokulu egzotik bir çiçek. Büyük bir yeteneğe, belki de dehaya sahibim, diye yazıyordu günlüğüne Jiri Volker. Redaktörün sessizliğinden bunalan Jaromil de birkaç şiir seçip en gözde edebiyat dergisine gönderdi. Ne mutluluk! On beş gün sonra cevap geldi: şiirleri ilginç bulunmuştu ve derginin yazı kuruluna başvurması isteniyordu. Bu görüşmeye, eskiden kadınlarla olan randevularındaki kadar özenle hazırlandı. Kelimenin en derin anlamıyla, redaktörlerin karşısına aday olarak çıkacağına karar verdi ve gerek şair olarak, gerek insan olarak kim olduğunu, ne yapmak istediğini, nereden geldiğini, neleri aştığını, neden hoşlanıp neden hoşlanmadığını tanımlamaya çalıştı. Sonuçta bir kâğıtla kalem alıp görüşlerini, düşüncelerini, evriminin aşamalarını not

etmeye koyuldu. Bir sürü kâğıt doldurduktan sonra bir gün, bir kapıyı çalıp içeri girdi.

Zayıf, gözlüklü, ufak tefek bir adam, oturduğu yazı masasından ne istediğini sordu, Jaromil adını söyledi. Redaktör tekrar ne istediğini sordu. Jaromil de (daha açık seçik bir şekilde ve yüksek sesle) adını tekrarladı. Redaktör, Jaromil ile tanıştığından dolayı mutlu olduğunu, ama isteğinin ne olduğunu öğrenmek istediğini söyledi. Jaromil, şiirlerini yazı kuruluna gönderdiğini ve buraya gelmesinin istendiği bir mektup aldığını belirtti. Redaktör, şiir işine arkadaşının baktığını ve şu an orada olmadığını söyledi. Jaromil ise, buna çok üzüldüğünü, çünkü şiirlerinin ne zaman yayımlanacağını bilmek istediğini ifade etti.

Redaktörün sabrı taştı. Sandalyesinden kalktı, Jaromil'in koluna girip büyük bir dolabın önüne getirdi. Kapısını açtı ve raflardaki kâğıt yığınlarını gösterdi: "Sevgili yoldaş günde ortalama on iki yeni şairin şiirleri geçiyor elimize. Senede kaç şair yapar?"

- Kafadan hesaplayamam, dedi Jaromil sıkıntıyla, çünkü redaktör ısrarcıydı.

- Senede dörtbinüçyüzseksen tane yeni şair yapar bu. Yurtdışına gitmek ister misin?

- Neden olmasın, dedi Jaromil.

- O zaman yazmaya devam et. Er ya da geç şair ihraç edeceğimizden eminim. Başka ülkeler montaj ustası, mühendis, buğday ya da kömür ihraç ediyor, ama bizim başlıca zenginliğimiz lirik şairler. Çek lirik şairleri gelişmekte olan ülkelerde lirik şiiri kuracaklar. Bu şairlerin karşılığında da ekonomimiz hassas ölçü âletleri ve muz elde edecek.

Birkaç gün sonra, anne Jaromil'e ilkokuldaki kapıcının oğlunun eve gelip kendisini aradığını söyledi. "Onu görmek üzere emniyete gitmeni söyledi. Ayrıca şiirlerinden dolayı seni tebrik etmemi istedi."

Jaromil sevincinden kızardı: "Gerçekten böyle mi söyledi?"

-Evet, aynen böyle söyledi: şiirlerinden dolayı onu tebrik ettiğimi söyleyin. Tebriklerimi iletmeyi unutmayın.

- Çok sevindim, evet, çok sevindim, dedi Jaromil özellikle üstüne basa basa. Şiirlerimi onun gibi adamlar için yazıyorum. Yayınevleri ve redaktörler için yazmıyorum. Marangoz sandalyelerini başka marangozlar için değil, insanlar için yapar.

Böylece bir gün, ulusal güvenliğin büyük binasının eşiğini aştı, beli tabancalı kapıcıya adını söyledi, girişte bekledi ve bürosundan inip onu sevinçle karşılayan sınıf arkadaşının elini sıktı. Sonra birlikte bürosuna gittiler ve kapıcının oğlu dördüncü kez aynı sözleri tekrarladı: "Dostum ilkokulda ünlü bir adamla birlikte olmuş olduğumu bilmiyordum. Habire kendime soruyordum o mu, değil mi diye; ama sonunda bunun o kadar yaygın bir isim olmadığını düşündüm."

Daha sonra Jaromil'i bir koridordan geçirip çok sayıda fotoğrafın (köpekle, silahlarla ve paraşütle talim yapan polislerin fotoğrafları) ve iki adet genelgenin yapıştırılmış olduğu büyük bir dolabın önüne getirdi. Fotoğrafların ve genelgelerin ortasında, Jaromil'in şiirinin bulunduğu gazete kupürü yeralıyordu. Kırmızı mürekkeple, özenerek çerçevelenmiş olan kupür, sanki tüm dolabın baş konuğuydu.

"Nasıl buldun?" diye sordu kapıcının oğlu. Jaromil hiçbir şey söylemiyordu, ama mutluydu; ilk kez olarak şiirlerinden birinin, kendisinden bağımsız olarak kendi yaşamını sürdürdüğünü görüyordu.

Kapıcının oğlu koluna girip bürosuna götürdü. "Polislerin de şiir okuduklarını hiç düşünmüyordun, değil mi," dedi alayla.

- Neden olmasın, dedi Jaromil. Şiirlerinin yaşlı kızlar tarafından değil, belinde tabanca taşıyan adamlar tarafından

okunması onu çok etkilemişti. Neden olmasındı, bugünün polisleriyle burjuva cumhuriyetinin paralı askerleri arasında bir fark vardı.

- Kuşkusuz, bir aynasızla şiiri birarada düşünemiyorsun, ama bu doğru değil diye düşüncesini sürdürdü kapıcının oğlu.

Jaromil de onun düşüncesini ilerletiyordu: "Zaten bugünün şairleri de eski şairler gibi değil. Şairler artık şımarık karılar değil."

Kapıcının oğlu düşüncesini ilerletmeye devam ediyordu: "İşte tam da bu denli zor (ne kadar zor olduğunu tahmin edemezsin) mesleğimiz olduğu için bazen hoş şeylere ihtiyaç duyuyoruz. Bu da olmasa, öyle gün olur ki burada yapmak zorunda olduğumuz şeye katlanılmaz."

Sonra karşıdaki kafede oturmayı teklif etti (mesaisi bitmişti). İki, üç bardak bira içtiler. "Dostum, işin şakası yok," diye sürdürdü elinde bira bardağıyla. "O Yahudi için geçen sefer sana söylediğimi hatırlıyor musun? Şimdi içeride. Alçağın teki."

Jaromil, Marksist gençlik çevresini yönlendiren esmer tipin tutuklanmış olduğunu bilmiyordu; tabiî ki, tutuklamalar olduğunu az çok tahmin ediyordu, ama onbinlerce insanın tutuklandığını ve komünistler arasında da tutukluların işkence gördüğünü ve suçlarının çoğunlukla hayalî olduğunu bilmiyordu. Bu habere tepkisi ancak, ne bir yorum, ne de bir yargı içeren, sıradan bir merak ifadesi oldu. Ama bu merakta, yine de bir miktar şaşkınlık ve merhamet vardı; kapıcının oğlu kesin bir ifadeyle ekledi: "Bu işlerde duygusallığa yer yok."

Jaromil, yeniden bir adım öndeyken, kapıcının oğlunu tekrar elinden kaçırmaktan korktu. "Ona acırsam şaşma. Bu doğaldır. Ama haklısın, duygusallık bize pahalıya malolabilir."

- Dehşet pahalıya, dedi kapıcının oğlu.

- Hiçbirimiz zalim olmak istemeyiz, dedi Jaromil.

- Ona eyvallah, diye doğruladı kapıcının oğlu.

- Ama zalimlere karşı zalim olma cesaretini gösterememek de en büyük zalimliktir, dedi Jaromil.

- Evet, öyle, diye onayladı kapıcının oğlu.

- Özgürlük düşmanlarına özgürlük yok. Bu acımasız bir şey, biliyorum, ama böyle olması gerekiyor.

- Evet, böyle olması gerekiyor, diye doğruladı kapıcının oğlu. Bu konuyla ilgili bir sürü şey anlatırdım sana, ama yapamam, sana hiçbir şey söylememem gerekiyor. Tüm bunlar devlet sırrıdır, dostum. Burada yaptıklarımdan karıma bile sözedemem.

- Biliyorum, dedi Jaromil, anlıyorum. Eski okul arkadaşının bu erkeksi mesleğine, bu sırra ve bu eşe yeniden gıpta etti. Herhalde karısının da karşısına, kabul etmek zorunda olduğu sırlar çıkmıştı. Arkadaşının, acımasız güzelliği (ve güzel acımasızlığı) kendisini sürekli aşan (esmer tipi neden tutukladıklarını hiç anlamıyordu, bildiği sadece bunun gerekli olduğuydu) gerçek yaşamını, kendisinin henüz adımını atmamış olduğu gerçek yaşamı (kendisiyle aynı yaşta olan eski sınıf arkadaşının karşısında bunu bir kez daha acı bir şekilde anlıyordu) kıskanıyordu.

Jaromil gıpta ederek düşünürken, kapıcının oğlu onun gözlerinin içine bakıyordu (ağzı açık, ayran budalası gibi sırıtıyordu); dolaba yapıştırdığı şiiri okumaya başladı. Tüm şiiri ezbere biliyordu ve tek bir hata bile yapmadı.

Jaromil nasıl davranacağını bilemiyordu (eski sınıf arkadaşı gözlerini bir an bile ondan ayırmıyordu), kızardı (arkadaşının safça yorumundaki gülünçlüğü hissediyordu), ama duyduğu mutluluk verici gurur sıkıntıdan kat kat güçlüydü: kapıcının oğlu şiirlerini biliyor ve seviyordu! Demek ki şiirleri, sanki habercileri ve öncü kuvvetleriymişcesine, kendisinin yerine ve kendisinden önce erkekler dünyasına girmişlerdi! Gözleri, sonsuz bir özdoyumun gözyaşlarıyla buğulandı, utanıp başını

önüne eğdi.

Kapıcının oğlu şiirini bitirmişti ve hâlâ Jaromil'in gözlerinin içine bakıyordu; sonra, her yıl Prag yakınlarında güzel bir villada yapılan ve zaman zaman da bir tartışma düzenlemek üzere ilginç kişileri davet ettikleri, genç polislere yönelik eğitim stajlarından sözetti. "Büyük bir şiir gecesi düzenlemek için, bir pazar günü birkaç Çek şairini davet etmeyi de isterdik."

Birer bira daha içtiler ve Jaromil sözaldı: "Bir şiir gecesi düzenleyenin polis olması gerçekten güzel bir şey."

- Neden polis olmasın? Neden?

- Tabiî, neden olmasın? dedi Jaromil. Belki de polis ve şiir, kimilerinin düşünmediği kadar iyi uyuyor birbirine.

- Neden uymayacakmış, dedi kapıcının oğlu.

- Neden olmasın, dedi Jaromil.

- Evet, neden olmasın, dedi kapıcının oğlu, ve Jaromil'i davetli şairler arasında görmek istediğini belirtti.

Jaromil önce olmazlandı, fakat sonunda memnuniyetle kabul etti. Ne yapalım, eğer edebiyat ona nazik (cılız) elini uzatmakta tereddüt ediyorsa, bizzat yaşam (kaba ve sağlam) elini uzatırdı.

6

Önünde bir bardak bira, kapıcının oğlunun karşısında oturan Jaromil'e biraz daha bakalım; arkasında, uzaklara doğru çocukluğunun kapalı dünyası uzanıyor ve önündeyse, eski sınıf arkadaşında cisimleşen eylemler dünyası, korktuğu ve umutsuzca arzuladığı yabancı bir dünya yeralıyor.

Bu tablo olgunlaşmamışlığın temelindeki durumu ifade ediyor; lirizm bu durumdan çıkma yollarından biridir: çocukluğun, etrafı duvarlarla çevrili koruyucu bahçesinden dışarı atılan insan dünyaya girmek ister, ama aynı zamanda, ondan korkması nedeniyle, kendi şiirlerinden kalkarak yapay ve

ikame bir dünya oluşturur. Şiirlerini, güneşin etrafında dönen gezegenler gibi bu dünyanın etrafında döndürür; her şeyin yalnızca ruhunun cevherinden biçimlendirilmiş olması nedeniyle, hiçbir şeyin yabancı olmadığı, ana karnındaki çocuk gibi kendini evinde hissettiği küçük bir evrenin merkezi haline gelir. Burada, dışarıda güç olan her şeyi gerçekleştirebilir; Burada, öğrenci Wolker gibi, devrim yapmak için proleter yığınlarıyla birlikte yürüyebilir ve kızoğlankız Rimbaud gibi küçük sevgililerini kırbaçlayabilir, yalnız bu yığın da, bu sevgililer de yabancı bir dünyanın düşman cevherinden değil, kendi düşlerinin cevherinden biçimlendirilmiştir, dolayısıyla da şairin kendisidirler ve kendi için inşa ettiği evrenin bütünlüğünü bozmazlar.

Orten'in, annenin bedeni içindeyken kendini mutlu hisseden ve doğumun ı canavarca, ışıkla ve korkutucu suratlarla dolu bir ölüm olarak hisseden ve geriye, anenin içine, o tatlı rayihaya dönmek isteyen çocuğa ilişkin şiirini belki biliyorsunuzdur.

Yetişkin olmadığı sürece insan, daha uzun zaman, annenin içinde tek başına doldurduğu bu evrenin birliğine ve güvenliğine özlem duyar, ve bir damla gibi yabancılık okyanusunda yokolup gittiği göreceliğin yetişkin dünyası karşısında endişeye kapılır. Gençler tutkulu monistler, mutlağın habercileridirler; bu nedenle genç devrimci, yalnızca düşünceden kaynak alan tepeden tırnağa yeni bir dünya isteğiyle ortaya çıkar, bunun için ne aşkta, ne de politikada uzlaşmayı kabul etmezler. Başkaldıran öğrenci tarih boyunca ya hep ya hiç'ini haykırır ve yirmi yaşındaki Victor Hugo, çamurlu bir kaldırımdan geçerken, ayak bileğini ortaya çıkacak şekilde eteğini kaldıran nişanlısı Adèle Foucher'yi gördüğünde hiddete kapılır. Daha sonra sert bir mektupta, sanırım edep bir elbiseden daha değerlidir diye sitemde bulunup tehdit eder: Beni, dönüp sana bakmaya cesaret edecek ilk küstahı to-

katlamak zorunda bırakmak istemiyorsan burada söylediklerime dikkat et.

Yetişkinler dünyası bu dokunaklı tehdidi duyduğunda gülmekten kırılır. Şair, sevgilinin ayak bileğinin ihanetiyle ve kalabalığın gülüşüyle yaralanmıştır ve şiirin ve dünyanın dramı başlar.

Yetişkinler dünyası mutlağın bir aldatmacadan başka bir şey olmadığını, insanî hiçbir şeyin yüce ya da sonsuz olmadığını ve erkek kardeşle kız kardeşin aynı odada yatmalarının son derece normal olduğunu gayet iyi bilir; ama Jaromil'in içiiçini yer! Kızıl saçlı kız, erkek kardeşinin Prag'a geleceğini ve bir hafta kendisinde kalacağını söyledi. Ayrıca bu süre boyunca kendisine uğramamasını istedi. Bu kadarına da katlanamazdı. Sert bir şekilde karşı çıktı: bir herif (ona herif demekten küçümseyici bir gurur duyuyordu) yüzünden arkadaşından bir hafta mahrum kalmayı kabul edemezdi!

"Bana neden dolayı kızıyorsun, diye yanıtladı kız. Senden daha küçüğüm ve hep benim evimde birlikte oluyoruz. Senin evinde birlikte olmak mümkün değil!"

Jaromil kızın haklı olduğunu biliyordu ve bu, üzüntüsünü daha da arttırdı; bağımsız olmamasının getirdiği tüm aşağılamayı bir kez daha hissetti ve öfkeden gözü dönmüş bir şekilde, hemen o gün, annesine, onu başka bir yerde yalnız göremediği için arkadaşını eve getireceğini (daha önce görülmemiş bir kesinlikle) söyledi.

Daha önce bir yerlerde, Ortaçağ'ın Batı'nın doğulu dönemi olduğunu okumuşuzdur ve (bireyin tarihiyle insanlığın tarihini karşılaştırmak hoşumuza gittiğinden) benzetme yaparak, gençliğe erkeğin kadınsı çağı demek isteriz: anayla oğul nasıl da birbirlerine benziyorlar! Her ikisi de, monist bir birlik ve uyum cennetinin büyüleyici özlemini taşıyorlar. Oğul ana karnının tatlı rayihasını yeniden bulmak, anneyse (hâlâ ve her zaman) bu tatlı rayiha olmak istiyor. Oğlu olgunlaştıkça,

buhardan bir kucak gibi onu sarıp sarmalamak istiyordu; onun tüm görüşlerini benimsiyor, modern sanata hayranlık duyuyor, komünizmden yana çıkıyor, oğlunun şöhretine inanıyor, bugün başka, yarın başka konuşan hocaların ikiyüzlülüğüne kızıyordu; gökyüzü gibi her an onun çevresini sarmalamak, her zaman onunla aynı cevherden olmak istiyordu.

Ama uyumlu birliğin havarisi olarak, başka bir kadının yabancı cevherini nasıl kabul edebilirdi?

Jaromil annesinin yüzünde bir reddediş hissediyor ve hırçınlaşıyordu. Evet, tatlı rayihaya dönmeyi istiyordu, o eski ana evrenini arıyordu, ama uzun zamandır bunu annesinin yanında aramıyordu; annesi, bu kayıp anne, arayışında kendisini en çok rahatsız eden kişiydi.

Anne oğlunun isteğinden vazgeçmeyeceğini anladı ve kabul etti; Jaromil i'k kez olarak, kızıl saçlı kızla birlikte çocukluk odasında yalnız kaldı; ikisi de o kadar sinirli olmasalar, bu bayağı iyi olacaktı. Anne sinemaya gitmişti, ama aslında sürekli olarak onlarla birlikteydi. Onun kendilerini işittiğini sanıyorlardı. Alışık olduklarından daha yavaş bir sesle konuşuyorlardı. Jaromil kızı kucaklamak istediğinde bedeninin soğuk olduğunu hissetti ve üstelememenin daha iyi olacağını anladı. Bu günün tüm zevklerinden yararlanmak yerine, gözlerini, annenin döneceğini haber veren saatten ayırmadan, sıkıntı içinde havadan sudan gevezelik ettiler; annenin odasından geçmeden Jaromil'in odasından çıkmak mümkün değildi ve kız da hiçbir şekilde anneyle karşılaşmak istemiyordu. Bu durumda, onun dönüşünden yarım saat önce, Jaromil'i son derece keyifsiz bir halde bırakarak evden ayrıldı.

Bu bozgun, cesaretini kırmak bir yana, onu daha da kararlı kıldı. Yaşadığı evdeki konumunun katlanılmaz olduğunu anladı; kendi evinde değil, annesinin evindeydi ve burada kontratı sona ermiş bir kiracıdan başka bir şey değildi. Bu tesbit onda inatçı bir direncin ortaya çıkmasına neden oldu: arka-

daşını tekrar davet etti ve bu kez onu, geçen sefer ikisini de felç etmiş olan endişeyi aşmasını sağlayacağını umduğu neşeli bir gevezelikle karşıladı. Hattâ masanın üzerine bir şişe de şarap koymuştu. Tabiî alkol alışkanlıkları olmadığından bir süre sonra, annenin her yerde hazır ve nazır gölgesini unutmayı becerdikleri bir ruh hali içine girdiler.

Tüm bir hafta boyunca anne, Jaromil'in istediği gibi, hattâ onun istediğinden de geç geldi; Jaromil'in ondan istemediği günlerde de evde bulunmuyordu. Bu, ne onun iyi niyetinin işareti, ne de akıllıca düşünülmüş bir ödündü, bu bir gösteriydi. Geç gelerek oğlunun kabalığını örnek bir şekilde ortaya sermek istiyordu; oğlunun, kendisine tahammül edilen ve akşam yorgun argın işten eve döndüğünde bir koltuğa oturma ve odasında okuma hakkı bile tanınmayan bu evde, evin efendisiymiş gibi davrandığını göstermek istiyordu.

Evde olmadığı bu uzun öğle sonraları ve geceler boyunca, ziyaret edebileceği tek bir erkek yoktu, çünkü bir zamanlar ona kur yapan müdür de ,onun lüzumsuz direncinden artık sıkılmıştı. Sinemaya, tiyatroya gidiyor, yarı yarıya unutulmuş birkaç dostla yeniden ilişki kurmayı deniyor (bunu da pek az başarıyordu) ve tiksindirici bir memnuniyetle ana babası ve kocası öldükten sonra oğlu tarafından kendi yuvasından kovulan acılı kadın kimliğine bürünüyordu. Karanlık bir salona gidip oturuyor, perdede, ondan uzakta bir yerlerde iki yabancı birbirine sarılıyor, onunsa gözleri yaşlarla doluyordu.

Bir gün eve, yaralanmışlığını sergilemeye ve oğlunun selâmına cevap vermemeye hazır bir şekilde, her zamankinden biraz daha erken döndü. Odasına girip kapısını henüz kapamıştı ki kanı beynine sıçradı; Jaromil'in odasından, yani en çok birkaç metre öteden, oğlunun sıklaşmış soluğu ve bu soluğa karışmış bir vaziyette; kadınsı bir hırıltı geliyordu.

Olduğu yere çakılıp kalmıştı, ama aynı zamanda, burada böyle durup bu aşk inilitisini dinleyemeyeceğini anlıyordu,

çünkü kendini onların yanında, onlara bakıyormuş gibi hissediyordu (o an onları açık ve belirgin bir şekilde düşüncesinde gerçekten görüyordu) ve bu da kesinlikle katlanılmaz bir şeydi. Çılgınca bir öfkeye kapıldı; ne tepinebiliyor, ne bağırabiliyor, ne bir eşya kırabiliyor, ne de Jaromil'in odasına girip onlara vurabiliyordu; burada hareketsiz durup onları işitmekten başka hiçbir şey yapamıyordu. Güçsüzlüğünün farkına vardığında öfkesi daha şiddetlendi.

Ama tam bu sırada, aklının felce uğramamış küçük bir bölümüyle bu öfke nöbeti, ânî ve iblisce bir düşüncede biraraya geldi: yandaki odada kız tekrar inlediğinde, anne telâş ve endişe dolu bir sesle bağırdı: "Aman tanrım, Jaromil, arkadaşına bir şey mi oldu?"

Komşu odadaki iniltiler bir anda kesildi ve anne ecza dolabına koştu. Oradan küçük bir şişe alıp koşarak, Jaromil'in kapısının önüne geldi. Kapının koluna yapıştı, ama içeriden kilitliydi.

"Tanrım, beni korkutuyorsunuz, neler oluyor? Küçük hanıma ne oldu?" Jaromil, yaprak gibi titreyen kızı kollarına almıştı: "Yok bir şey canım..."

- Arkadaşının sancısı mı tuttu?

- Evet, öyle.

- Aç kapıyı, ilaç getirdim dedi anne ve yeniden kilitli kapının kolunu yokladı.

"Bekle," dedi Jaromil ve hemen yataktan kalktı.

- Bu sancılar çok kötüdür, bilirim, dedi anne.

- Bir dakika, dedi Jaromil ve alelacele pantolonuyla gömleğini geçirdi, kızın üstünü örttü.

- Karaciğer sancısı, değil mi, dedi anne kapının ardından.

- Evet, dedi Jaromil ve ilaç şişesini almak için kapıyı araladı.

- Bırak da içeri gireyim, dedi anne. Karşı konmaz bir arzu

onu içeri doğru itiyordu; bu arzuyu geri çevirmedi ve içeri girdi. İlk gördükleri, bir sandalyeye atılmış sütyenle diğer kadın iç çamaşırları oldu. Sonra kızı gördü; örtünün altına büzülüp kalmıştı ve gerçekten bir hastalığı varmış gibi sapsarıydı.

Şimdi artık gerileyemezdi; kızın yanına oturdu: "Ne oldu size, eve geldim ve bu iniltileri işittim, zavallı yavrum..." Bir şeker parçasına yirmi damla damlattı: "İyi bilirim bu sancıları, şunu alın, hemen geçirir..." ve şekeri kızın dudaklarına yaklaştırdı. Kız, aynen biraz önce ağzını açıp, dudaklarını Jaromil'e uzattığı gibi, uysalca ağzını açtı ve şekere doğru uzattı.

Oğlunun odasına öfkeden şaşkına dönmüş bir şekilde dalmıştı, ama şimdi geriye yalnızca şaşkınlığı kalmıştı: sevecenlikle açılan bu küçük ağıza bakıyordu. Birden, örtüyü üzerinden çekip almak ve kızı çırılçıplak görmek için dehşet bir arzu duydu. Kızla Jaromil'in oluşturdukları bu kapalı, küçük dünyanın mahremiyetini parçalamak arzusu; Jaromil'in dokunduğuna dokunmak arzusu; ona sahip çıkmak, onu kaplamak arzusu; bu iki bedeni buhardan kucağında sarmalamak arzusu bu denli beceriksizce gizlenen çıplaklıklarının (Jaromil'in pantolonunun altına giydiği jimnastik şortunun yerde olduğu gözünden kaçmamıştı) içine girme arzusu; sanki bir karaciğer sancısı sözkonusuymuş gibi, yüzsüzce ve masumca aralarına sızma arzusu; çıplak memesinden emzirdiğinde Jaromil'le birlikte olduğu gibi onlarla birlikte olma arzusu; bu anlaşılmaz masumiyet aracılığıyla onların oyunlarına ve okşamalarına katılma arzusu; bir gökyüzü gibi onların çıplak bedenlerinin çevresinde olma, onlarla birlikte olma arzusu...

Sonra kendi karmaşası karşısında korkuya kapıldı. Kıza derin derin nefes almasını önerdi ve hemen odasına çekildi.

7

Kapıları kapalı bir minibüs Emniyet Binası'nın önüne park etmişti ve şairler şoförü bekliyorlardı. Aralarında, söyleşi gecesini düzenleyen, emniyetten iki kişi ve tabiî ki, şairlerden birkaçını (örneğin, bir süre önce fakültedeki gösteride, gençlikle ilgili bir şiir okumuş olan altmışlık şair) daha önce görmüşlüğü olan, ama kimseyle konuşmaya cesaret edemeyen Jaromil vardı. Kuşkuları biraz olsun yatışmıştı, çünkü birkaç gün önce bir edebiyat dergisi, şiirlerinden beşini yayımlamıştı; bunu, şair adını hakkedişinin resmen onaylanması olarak görüyordu. Her şeye karşı hazırlıklı olmak için dergiyi ceketinin iç cebine koymuştu, bu da göğsünün bir tarafının erkeksi ve düz, diğer tarafınınsa kadınsı ve kabarık görünmesine neden oluyordu.

Şoför geldi ve şairler (Jaromil'le birlikte on bir kişiydiler) arabaya bindiler. Bir saat sonra minibüs güzel bir tatil manzarası içinde durdu, şairler arabadan indiler, organizatörler onlara ırmağı, bahçeyi, villayı gösterdiler, bütün binayı, sınıfları, az sonra muhteşem gecenin başlayacağı büyük salonu gezdirdiler. Stajyerlerin kalmakta oldukları üç yataklı odalara bakmaları için zorladılar (kendi işleriyle meşgulken habersiz yakalanan stajyerler, odaların düzenli olup olmadığını anlamak için yapılan resmî denetlemelerdeki kadar özenli bir disiplinle şairlerin önünde hazırola geçiyorlardı) ve sonunda başkanın odasına götürdüler. Orada onları sandviçler, iki şişe şarap, üniformasını giymiş başkan ve tüm bunlar yetmiyormuş gibi, son derece güzel bir kadın bekliyordu. Hepsi sırayla şefin elini sıkıp kendilerini tanıttıktan sonra, şef de onlara genç kadını tanıttı: "Bayan, sinema kulübümüzün çalıştırıcısı". Sonra (teker teker genç kadının elini sıkan) şairlere, halkın polisinin, yoğun kültürel etkinliklere katılmasını sağlayan çalışkan

kulüplerinin olduğundan sözetti; amatör bir tiyatro toplulukları, amatör bir koroları vardı ve son zamanlarda da, sinema yüksek okulunda öğrenci olan ve genç polislere yardım etme nezaketini gösteren bu genç bayan tarafından çalıştırılan bir sinema kulübü kurmuşlardı. Hem sonra burada en iyi olanaklara sahiptiler: mükemmel bir kamera, aydınlık bir park ve özellikle de, her ne kadar şef sinemadan çok çalıştırıcı ile ilgilendiklerini söyleyemiyorsa da, meraklı genç insanlar.

Tüm şairlerin ellerini sıktıktan sonra, sinemacı kadın büyük lambaların yanında ayakta duran iki gence işaret etti; şairler ve şef sandviçlerini kuvvetli bir ışık altında geveliyorlardı. Şefin elinden geldiğince doğal kılmaya çalıştığı konuşmaları, genç kadının talimatlarıyla kesiliyordu. Talimatları projektörlerin yer değiştirmesi ve kameranın tıkırtısı izliyordu. Sonra şef, gelmiş olmalarından dolayı tüm şairlere teşekkür etti ve seyircilerin sabırsızlıkla beklediklerini söyledi.

"Evet, şair yoldaşlar, lütfen sıraya girin" dedi organizatörlerden biri ve bir kâğıttan isimleri okudu. Şairler sıraya dizildiler ve organizatörün işareti üzerine sahneye çıktılar. Sahnede, çevresinde her şaire bir sandalye ve üzerinde de her şairin ismini taşıyan bir tabelânın bulunduğu uzun bir masa vardı. Şairler yerlerine oturdular ve salon (hiç boş yer yoktu) alkışlarla inledi.

Jaromil ilk kez kalabalığa çıkıyor, kalabalık da Jaromil'i ilk kez görüyordu; bir sarhoşluk duygusu içindeydi ve bu duygu gecenin sonuna dek onu terketmedi. Zaten her şey ona son derece iyi geliyordu; şairler kendilerine ayrılmış olan sandalyelere oturduklarında, organizatörlerden biri masanın ucundaki kürsüye yaklaşıp şairlere hoşgeldiniz dedi ve seyircilere tanıttı. Adı okunan her şair yerinden kalkıyor, selâm veriyor ve salondakiler tarafından alkışlanıyordu. Jaromil de kalkıp selâm verdi; alkışlardan o denli şaşkınlığa kapılmıştı ki ilk sırada oturan ve kendisine işaret eden kapıcının oğlunu

ilk bakışta farkedemedi. O da ona işaret etti ve sahnede, herkesin gözleri önünde yapılan bu harekette yapmacık bir doğallığın güzelliğini hissetti; daha sonra da, tüm gece boyunca, sahnede kendini çok rahat, sanki evindeymiş gibi hisseden birinin edasıyla arkadaşına defalarca işaret etti.

Şairler alfabetik sıraya göre oturmuşlardı ve Jaromil altmışlık şairin yanına düşmüştü: "Dostum, ne güzel bir sürpriz, sizin olduğunuzu bilmiyordum! Geçenlerde bir dergide şiiriniz yayımlandı!" Jaromil kibarca gülümsedi ve şair sürdürdü: "Adınızı aklımda tuttum, nefis şiirlerdi, çok hoşuma gitti!" Ama tam bu sırada organizatör tekrar sözaldı ve son şiirlerinden birkaçını okumak üzere şairleri alfabetik sırayla mikrofona davet etti.

Şairler mikrofona geliyor, şiirlerini okuyor, alkışlanıyor ve yerlerine dönüyorlardı. Jaromil endişe içinde sıranın kendisine gelmesini bekliyordu. Kem küm etmekten, uygun ses tonunu bulamamaktan her şeyden korkuyordu; ama sonra yerinden kalktı ve büyülenmiş gibi oldu; düşünmeye vakti bile kalmadı. Okumaya başladı ve ilk dizelerden itibaren kendinden emindi. Gerçekten de, ilk şiirini izleyen alkışlar, o ana dek duyulanların en uzunuydu.

Alkışlar, ikinci şiirini ilkinden daha rahat okuyan Jaromil'i cesaretlendirdi, yakınında iki projektör yanıp ortalığı ışığa boğduğunda ve on metre ötesinde kamera tıkırdamaya başladığında hiç rahatsız olmadı. Hiçbir şeyi farketmiyormuş gibi yapıyor, okurken br an bile takılmıyor, hattâ kafasını elindeki kâğıttan kaldırıp, yalnızca salonun bir şey görülmeyen boşluğuna değil, güzel sinemacının bulunduğu belirli noktaya (kameranın bir iki adım ötesi) dahi bakabiliyordu; sonra yine alkışlar yankılandı ve Jaromil iki şiir daha okudu; kameranın tıkırtısını işitiyor ve sinemacının yüzünü görüyordu. Şiiri bitince selâm verip yerine döndü. Bu sırada altmışlık şair sandalyesinden kalktı ve büyük bir ciddiyetle başını öne eğip,

kollarını açtı ve Jaromil'in omuzlarına koydu: "Dostum siz bir şairsiniz, şairsiniz!" Alkışlar bitmek bilmediğinden salona döndü ve bir işaretle selâmladı.

Onbirinci şair de şiirlerini okumayı bitirince, organizatör sahneye çıktı, tüm şairlere teşekkür etti ve kısa bir aradan sonra, isteyenlerin salona gelip şairlerle tartışabileceklerini bildirdi. "Tartışma zorunlu değildir, yalnızca ilgilenenler davetlidir."

Jaromil kendinden geçmişti; herkes elini sıkıyor ve onun çevresinde toplanıyordu; şairlerden biri kendini bir yayınevinin redaktörü olarak tanıttı ve Jaromil'in hâlâ bir kitap çıkarılmamış olmasına şaşıp, bir tane hazırlamasını istedi. Başka biri gayet içten bir şekilde, öğrenci birliğinin düzenlediği bir gösteriye katılmaya davet etti. Tabiî, kapıcının oğlu da yanına geldi ve ondan sonra, çocukluktan beri tanıştıklarını herkese ayan beyan göstererek, bir an bile yanından ayrılmadı. Daha sonra şef bizzat gelip, "sanırım bugün zafer tacı en genç olana gidiyor!"dedi. Ardından, diğer şairlere dönerek, ne yazık ki tartışmada bulunamayacağını, çünkü stajyerlerin düzenlediği ve az sonra yandaki küçük salonda başlayacak olan baloya katılacağını açıkladı. Açgözlü bir gülümsemeyle, bu balo için köy kızlarının çoğunun geldiği, çünkü polislerin donjuanlıklarının meşhur olduğunu ekledi. "Evet yoldaşlar, güzel şiirleriniz için teşekkür ederim ve bunun son görüşmemiz olmamasını dilerim!" Şairlerin ellerini sıktıktan sonra, daha şimdiden bandonun müziğinin bir dans daveti gibi yayıldığı yan salona gitti.

Az önce gürültücü alkışların yankılandığı salonda, şairlerden oluşan heyecanlı küçük topluluk kendisini sahnenin dibinde yapayalnız buldu; organizatörlerden biri sahneye çıktı: "Aziz yoldaşlar, ara sona erdi, şimdi sözü tekrar konuklarımıza veriyorum. Şair yoldaşlarla tartışmaya katılmak isteyenlerden oturmalarını rica ediyorum."

Şairler sahne üzerindeki yerlerini aldılar ve on kadar seyirci de onların karşısına boş salonun ilk sırasına yerleşti: aralarında kapıcının oğlu, tahta bacaklı ve değnekli bir yaşlı bey, pek dikkat çekmeyen başka birkaç kişi ve iki de kadın vardı. Kadınlardan biri ellisine yaklaşmıştı (kuşkusuz büro sekreteri), diğeriyse film çekme işini bitirip, iri, huzurlu gözlerini şairlere dikmiş olan sinemacıydı. Yandaki salondan gelen nefesli sazların müziği ve balonun artan gürültüsü giderek daha canlı ve baştançıkarıcı oldukça, güzel bir kadının varlığı daha dikkat çekiyor ve şairler için de daha uyarıcı bir hale geliyordu.

Karşı karşıya oturmuş iki sıra, sayıca aşağı yukarı eşitti ve iki futbol takımını akla getiriyordu; Jaromil doğan sessizliğin bir çatışmanın öncesindeki sessizlik olduğunu düşündü; bu sessizlik otuz saniyeden beri sürdüğüne göre de şairler takımının il! sayıları kaybettiğini sandı.

Ama meslektaşlarının gerçek gücünden haberdar değildi. Yıl boyunca, aralarından birkaçı yüz kadar tartışmaya katılmıştı ve bu okuma-tartışma seansları onların başlıca etkinlik alanları, uzmanlık dalları ve sanatları haline gelmişti. Şu tarihsel ayrıntıyı hatırlatmadan geçmeyelim: o zamanlar tartışmalar ve gösteriler dönemiydi; çeşitli kurumlar, çalışma kulüpleri, parti komiteleri ve gençlik birlikleri, her türden ressam, şair, astronom ya da iktisatçının davet edildiği geceler düzenliyorlardı; bu gecelerin düzenleyicileri daha sonra, girişimlerinden dolayı uygun bir şekilde değerlendirilip ödüllendiriliyordu, çünkü dönem devrimci bir etkinliği gerektiriyordu ve bu da, barikatlarda yapılamayacağından, toplantılar ve tartışmalarda gelişmeliydi. Her türden ressam, şair, astronom ya da iktisatçı da bu tür gecelere seve seve katılıyordu, çünkü böylece konularıyla sınırlı uzmanlar değil, devrimci ve halka bağlı uzmanlar olduklarını gösteriyorlardı.

Bu durumda şairler halkın sorduğu soruları gayet iyi bili-

yorlardı; soruların, statistik bir olayın şaşırtıcı düzenliliğiyle tekrarlandığını da gayet iyi biliyorlardı. Birinin, muhakkak, yoldaşlar yazmaya ilk nasıl başladınız, sorusunu soracağını biliyorlardı. Başka birinin, ilk şiirinizi kaç yaşında yazdınız, diyeceğini biliyorlardı. Başka birinin de, en sevdikleri şairin adını soracağını ve bu arada, Marksist kültürünü sergilemek isteyen birinin, "yoldaş, sosyalist gerçekçiliği nasıl tanımlarsın", sorusuna hazırlıklı olmak gerektiğini de biliyorlardı. Bu sorulardan başka, kendilerini 1. tartışılan kişilerin meslekleri, 2. gençler, 3. kapitalist dönemde yaşamın zorluğu ve 4. aşk hakkında daha çok şiir yazmaya davet eden birkaç uyarıyla karşılaşacaklarını biliyorlardı.

O halde, yarım dakikalık başlangıç sessizliği herhangi bir rahatsızlığın sonucu değildi; daha çok, konuyu iyi bilen şairlerin tembelliğinden kaynaklanıyordu; ya da ortada kötü bir koordinasyon vardı, çünkü şairler daha önce bu oluşumda hiç boy göstermemişlerdi ve herkes ilk atış ayrıcalığını başkasına bırakmak istiyordu. Sonunda altmışlık şair sözaldı. Rahat ve tumturaklı bir şekilde konuşuyordu, on dakika kadar konuştuktan sonra karşı sırayı çekinmeden soru sormaya davet etti. Sorsunlar ki, şairler belagatlarını, doğaçtan bir ekip oyunundaki ustalıklarını sonunda sergileyebilsinler. Sorulduğu andan itibaren de oyunda hiç hata yapmadılar; nöbeti birbirlerine devretmeyi, "sözü açılmışken" ile birbirlerini tamamlamayı, ciddî bir cevapla bir fıkrayı çarçabuk ardarda getirmeyi biliyorlardı. Tabiî ki tüm temel sorular soruldu ve tüm temel cevaplar verildi (ilk şiirini ne zaman ve nasıl yazdığı sorulduğunda, kedisi Mitsou olmasaydı asla şair olamayacağını anlatan altmışlık şairi kim ilgiyle dinlemezdi; sonra bu şiiri okudu, karşı sıra, ciddî mi olduğunu, yoksa şaka mı yaptığını anlayamadığından da ilk önce kendi güldü ve sonra şairler, dinleyiciler, herkes uzun uzun ve içtenlikle güldü).

Tabiî uyarılar da oldu. Kapıcının oğlu kalktı ve hazırlıksız

konuştu. Evet, şiir gecesi çok güzel geçmişti ve tüm şiirler birinci sınıftı, ama düşünülürse, okunan otuz üç şiir içinde (her şairin aşağı yukarı üç şiir okuduğu gözönüne alınırsa), uzaktan ya da yakından, ulusal güvenliği konu alan bir tane bile şiir yoktu. Oysa güvenliğin, ulusun yaşamında otuz üçüncü sıradan daha da aşağılarda yeraldığı iddia edilebilir miydi?

Sonra sekreter kadın kalktı ve Jaromil'in sınıf arkadaşının söylediklerine tamamen katıldığını, ancak kendi sorusunun bambaşka olduğunu belirtti: neden şimdi aşk üzerine bu kadar az şiir yazılıyordu? Dinleyici sıralarından, bastırılmaya çalışılan gülüşmeler yükseldi. Sekreter konuşmasını sürdürdü: "Sosyalist rejimde de insanlar birbirini sever ve aşkla ilgili bir şeyi memnuniyetle okurlar."

Altmışlık şair kalktı, başını eğdi ve yoldaşın son derece haklı olduğunu söyledi. Sosyalist rejimde insanlar sevdikleri için utanmalı mıydılar? Bu kötü bir şey miydi? Yaşını başını almış bir adamdı, ama genç ve güzel bedenlerini ortaya çıkaran, ince yaz giysileri giymiş kadınları gördüğünde, dönüp bakmaktan kendini alamadığını itiraf ederken utanmıyordu. Dinleyiciler sırasından keyif düşkünlerinin işbirlikçi gülüşleri yükseldi ve bundan cesaret alan şair konuşmasını sürdürdü: bu genç ve güzel kadınlara ne sunması gerekiyordu? Kuşkonmazla süslenmiş bir çekiç herhalde? Onları evine davet ettiğinde de çiçek vazosuna bir orak mı koyacaktı? Hiç de değil, onlara gül veriyordu; aşk şiiri kadınlara sunulan güller gibiydi.

"Evet, evet" diye coşkuyla onayladı sekreter. Şair de iç cebinden bir kâğıt çıkarıp uzun bir aşk şiiri okumaya koyuldu.

"Evet, çok güzel," diye kanaatini belirtti sekreter, ama organizatörlerden biri ayağa kalktı ve bu dizelerin muhakkak güzel olduğunu, ama bir aşk şiirinde bile, şiirin sosyalist bir şair tarafından yazılmış olduğunun âşikar olması gerektiğini

söyledi.

"Ama neden bu âşikar olabilir ki?" diye sordu, yaşlı şairin öne eğik başıyla ve şiiriyle bir kez daha büyülenmiş olan sekreter.

Tüm bu süre boyunca, diğerlerinin hepsinin sözalmış olmalarına rağmen Jaromil susuyor ve sırası gelince konuşması gerektiğini biliyordu. Konuşma zamanının geldiğini düşündü. Bu, çok uzun zamandan beri üzerinde düşündüğü bir soruydu; evet, ressamın evine gidip geldiği ve onun modern sanat ve yeni dünyayla ilgili konuşmalarını uysalca dinlediğinden beri. Eyvah! Jaromil'in ağzından konuşan gene resam, Jaromil'in dudaklarından dökülenler gene onun sözleri ve onun sesi!

Ne diyordu? Geçmişteki toplumda aşk para kaygısı, toplumun görüşleri, önyargılar tarafından o kadar çarpıtılmıştı ki, gerçekte hiçbir zaman kendisi olamıyordu, kendinin gölgesinden başka bir şey değildi. Paranın iktidarını ve önyargıların etkisini ortadan kaldırarak, insanı insan yapacak ve aşkı geçmişte hiç olmadığı kadar yüceltecek olan yalnız ve yalnız yeni dönemdi. Sosyalist aşk şiiri, özgürleşen bu büyük duygunun ifadesiydi.

Jaromil söylediklerinden memnundu ve hareketsiz bakan siyah, iri bir çift göz görüyordu; "büyük aşk", özgürleşen duygu kelimelerinin bir yelkenli gibi, ağzından çıkıp bu iri gözlerin limanına gittiğini düşünüyordu.

Ama konuşmasını bitirdiğinde, şairlerden biri alaycı bir şekilde gülümsedi ve konuşmaya koyuldu: "Şiirlerindeki aşk duygusunun, Henri Heine'nin şiirlerindekinden daha güçlü olduğuna gerçekten inanıyor musun? Ya da Victor Hugo'nun aşkları sana göre çok mu önemsiz? Macha ile Neruda'nın* aşkı para ve önyargılarla sakatlanmış mıydı?"

Bu kötü oldu. Jaromil ne cevap vereceğini bilemiyordu;

(*) Karel Hynek Macha ve Jan Neruda: 19. yüzyılın büyük Çek şairleri.

kızardı ve karşısında bozgununa tanık bir çift iri siyah göz gördü.

Jaromil'in meslektaşının alaycı soruları sekreterin hoşuna gitmişti: "Aşkın nesini değiştirmeye çalışıyorsunuz yoldaşlar? Aşk dünyanın sonuna kadar hep aynı olacaktır."

Organizatör tekrar müdahale etti: "Hayır yoldaş, kuşkusuz hayır!"

- Hayır, söylemek istediğim bu değildi, diye hemen atıldı şair. Geçmişteki aşk şiiriyle bugünkü arasındaki fark, duyguların yoğunluğuna bağlı değil.

- O halde neye bağlı, diye sordu sekreter.

- Bakın, şöyle: geçmişte aşk, en yücesi bile olsa, hemen her zaman, tiksindirici olan toplumsal yaşamdan kaçma, kurtulma aracıydı. Buna karşılık modern insanın aşkı onun toplumsal görevlerine işine mücadelesine bağlıdır ve onlarla birlikte bir bütün oluşturur. Yeni olanın güzelliği de bundan kaynaklanır."

Karşı sıra Jaromil'in meslektaşıyla aynı fikirde olduğunu belirtti, ama Jaromil alaycı bir kahkaha patlattı: "Bu güzelliğin neresi yeni aziz dostum? Eskiler, aşklarının toplumsal mücadeleleriyle mükemmel bir uyum içinde bulunduğu bir yaşam sürmüyorlar mıydı? Shelley'in ünlü şiirindeki âşıkların ikisi de devrimcidir ve birlikte yanarak can vermişlerdir. Senin toplumsal hayattan kopuk aşk dediğin belki de budur?"

İşin kötüsü, Jaromil'in meslektaşı, aynen birkaç dakika önce Jaromil'e olduğu gibi, meslektaşının eleştirilerine ne cevap vereceğini bilemiyor, tıkanıp kalıyor, bu da, geçmişle bugün arasında fark olmadığı ve yeni dünyanın olmadığı izlenimini (kabul edilmez bir izlenim) verme tehlikesini taşıyordu. Zaten sekreter kalktı ve sorgulayan bir gülümsemeyle söze girdi: "O halde, aşk açısından dünle bugün arasındaki fark nedir, bana söyler misiniz?"

İşte, herkesin çıkmaza girdiği bu kritik anda tahta bacaklı

ve değnekli adam işe karıştı. Tüm bu süre boyunca, gözle görülür sabırsızlığına rağmen, tartışmayı dikkatle izlemişti. Bu kez ayağa kalktı ve bir sandalyeye sıkıca dayanarak konuşmaya başladı: "Aziz yoldaşlar, izin verin size kendimi tanıtayım" der demez oturduğu sıradaki kişiler, buna gerek olmadığını, onu iyi tanıdıklarını söyleyerek karşı çıktılar. Ama onları susturdu: "Kendimi size değil, tartışmaya davet ettiğimiz yoldaşlara tanıtıyorum" dedi ve adının şairlere hiçbir şey ifade etmeyeceğini bildiği için kısaca tüm hayat hikâyesini anlattı: Yaklaşık otuz yıldır bu villada çalışıyordu. Burayı yazlık ev olarak kullanan sanayici Kocvara zamanından beri buradaydı. Sanayicinin tutuklandığı ve villanın Gestapo tarafından dinlenme yeri olarak kullanıldığı savaş sırasında da buradaydı. Savaştan sonra villa ulusal sosyalist parti tarafından kamulaştırılmıştı ve şimdi de buraya polis yerleşmişti. "Evet, tüm bu yaşadıklarımdan sonra, hiçbir yönetimin komünist yönetim kadar işçilerle ilgilenmediğini söyleyebilirim." Tabiî, bugün bile her şey mükemmel değildi: "Sanayici Kocvara zamanında da, Gestapo zamanında da, ulusal sosyalistler zamanında da otobüs durağı hep villanın karşısında olmuştu." Evet bu çok rahattı, villanın bodrumundaki lojmanıyla otobüs durağının arası on adımdı. Ama gelin görün ki durağı iki yüz metre öteye taşımışlardı! İtiraz edilebilecek her yere başvurmuştu. Hiçbir sonuç alamamıştı. "Söyleyin bakalım neden, diyordu değneğini yere vurarak, villanın çalışanlara ait olduğu şu an, durağın bu kadar uzakta olması mı gerekiyor?"

Birinci sıradaki kişiler (kısmen sabırsızlıkla, kısmen de eğlenerek), otobüsün artık yeni yapılmış olan fabrikanın önünde durduğunu kendisine yüzlerce kez anlatmış olduklarını söylediler.

Tahta bacaklı adam bunu bildiğini, ama otobüsün iki yerde de durmasını önermiş olduğunu söyledi.

Birinci sıradakiler, otobüsün her iki yüz metrede durmasının

aptalca bir şey olacağı cevabını verdiler.

"Aptalca" kelimesi tahta bacaklı adamın onuruna dokunmuştu. Kimsenin kendisiyle böyle konuşmaya hakkı olmadığını belirtti. Değneğiyle yere vuruyor ve renkten renge giriyordu. Zaten söyledikleri de doğru değildi, otobüs duraklarının arası iki yüz metre olabilirdi. Başka otobüs hatlarında durakların bu kadar yakın olduğunu gayet iyi biliyordu.

Organizatörlerden biri ayağa kalktı ve Çekoslovak ulaşım şirketinin kararının, bu kadar yakın durakları özellikle yasakladığını tahta bacaklı adama tane tane anlattı.

Tahta bacaklı adam uzlaştırıcı bir çözüm önermiş olduğu cevabını verdi; durak fabrikayla villanın tam arasına yerleştirilebilirdi.

O zaman da durağın işçiler için de, polisler için de aynı derece uzak olacağı kendisine anlatıldı.

Tartışma yirmi dakikadır sürüyordu ve şairlerin müdahale girişimleri sonuç vermiyordu. Derinlemesine bildikleri bir konuda konuşmak için canatan dinleyiciler onlara söz bırakmıyordu. Meslektaşlarının direncinden bıkan tahta bacaklı adamın canı sıkkın bir şekilde sandalyesine oturmasıyla birlikte sağlanan sessizlik, bir anda yerini yan odadan gelen müziğe bıraktı.

Sonra uzunca bir süre kimse bir şey söylemedi ve sonunda organizatörlerden biri kalkıp ziyaretlerinden ve ilginç tartışmadan dolayı şairlere teşekkür etti. Konuklar adına, altmışlık şair kalktı ve tartışmanın (her zaman olduğu gibi) konuklardan çok kendileri, şairler için yararlı olduğunu ve teşekkür ettiklerini söyledi.

Yan salondan, şarkı söyleyen birinin sesi geliyordu; dinleyiciler, öfkesini yatıştırmak için tahta bacaklı adamın çevresinde toplandılar ve şairler yalnız kaldılar. Bir süre sonra iki organizatörle birlikte kapıcının oğlu da onlara katıldı ve minibüse kadar eşlik etti..

8

Konukları Prag'a geri götüren minibüsün içinde şairlerden başka güzel sinemacı da vardı. Şairler kadının çevresinde dört dönüyor ve dikkatini çekmek için ellerinden geleni yapıyorlardı. Ne yazık ki Jaromil'in oturduğu yer bu oyuna katılmak için hayli uzak kalıyordu; kızıl saçlı sevgilisini düşünüyor ve kızın çare bulunmaz bir şekilde çirkin olduğunu kesinkes anlıyordu.

Sonra araba Prag'ın merkezinde bir yerde durdu ve şairlerden birkaçı bir bara takılmaya karar verdiler. Jaromil ve sinemacı da onlara katıldı. Büyük bir masaya oturdular, konuştular, içtiler ve bardan çıktıklarında sinemacı evine gelmelerini önerdi. Ama şairlerden ancak birkaç kişi kalmıştı: Jaromil, altmışlık şair ve yayınevi redaktörü. Genç kızın ikinci elden kiracı olarak oturduğu modern bir villanın giriş katındaki sevimli bir odada koltuklara yerleştiler ve içmeye koyuldular.

Yaşlı şair eşine ender rastlanır bir ateşlilikle kendini sinemacıya hasrediyordu. Yanına oturuyor, güzelliğini övüyor, şiirler okuyor, çekiciliğine methiyeler diziyor, zaman zaman ayaklarının dibinde diz çöküp ellerini tutuyordu. Yayınevi redaktörü de, yaşlı şairinkini aratmayacak bir ateşlilikle Jaromil ile ilgileniyordu. Kuşkusuz güzelliğini övmüyordu, ama sen bir şairsin, sen bir şairsin cümlesini sayılmayacak kadar çok tekrarlıyordu. (Bu arada, bir şairin birini şair olarak nitelemesinin, bizim mühendise mühendis ya da köylüye köylü dememizle aynı şey olmadığını hatırlatalım, köylü toprağı ekip biçen kişidir, şairse şiir yazan kişi değil, şiir yazmak için seçilmiş - bu kelimeyi hatırlayalım! - kişidir ve Tanrı'nın bu lütfunu başka bir şairde ancak bir şair doğru olarak teşhis edebilir, çünkü -Rimbaud'nun o mektubunu hatırlayalım-

tüm şairler kardeştir ve soyun gizli işaretini bir kardeşte ancak başka bir kardeş tanıyabilir.)

Altmışlık şairin önünde oturduğu ve ellerini, bitmeyen dokunuşlarıyla esir ettiği sinemacı gözlerini Jaromil'den ayırmıyordu. Jaromil de bunun farkına varmakta gecikmedi. Bundan hoşlanmıştı, o da gözlerini kıza dikti. Güzel bir dörtgendi bu. Yaşlı şair sinemacıyı, redaktör Jaromil'i, Jaromil ile sinemacı da birbirlerini hayran hayran seyrediyorlardı.

Bu bakışlar geometrisi ancak bir kez, o da redaktörün Jaromil'in koluna girip, onu odaya bitişik olan balkona çıkarmasıyla bozuldu; kendisiyle birlikte balkon korkuluğunun üzerinden aşağı işemeyi teklif etti. Jaromil seve seve ona eşlik etti, çünkü redaktörün, bir kitabını yayınlama sözünü unutmamasını istiyordu.

Balkondan odaya döndüklerinde, yerde diz çökmüş olan yaşlı şair ayağa kalktı ve gitme vaktinin geldiğini söyledi; genç kadının arzuladığının kendisi olmadığını gayet iyi görüyordu. Sonra (onun kadar anlayışlı ve gönül alıcı olmayan) redaktöre, yalnız kalmak isteyen ve onun deyimiyle de bu gecenin prens ve prensesi olmaları nedeniyle, bunu hakkedenleri yalnız bırakmayı teklif etti.

Redaktör neler döndüğünü çoktan anlamıştı ve gitmeye hazırdı; yaşlı şair onun koluna girmiş ve kapıya doğru götürüyordu; Jaromil, altına aldığı ayakları, çözülmüş siyah saçları ve kendisine diktiği gözleriyle geniş bir koltukta oturmuş olan genç kadınla yalnız kalacağını görüyordu.

Sevgili olma noktasındaki iki kişinin öyküsü her dönemde vardır ve hangi çağda gerçekleştiğini neredeyse unuturuz. Ne de güzeldir bu tür maceraları anlatmak! Ne de güzel olurdu, gereksiz işlerinde kullanmak için kısa yaşamlarımızın özsuyunu tüketen macerayı unutmak, ne de güzel olurdu tarihi unutmak!

Ama gelin görün ki hayaleti kapıyı çalıyor ve öyküye giriyor.

Ama ne gizli polis, ne de ânî bir devrim görünümü altında; tarih yalnızca yaşamın trajik zirvelerinde yolalmaz, bulanık bir su gibi günlük yaşamın içine işlediği de olur; bizim öykümüze bir don görünümü altında giriyor.

Sözünü ettiğimiz çağda, Jaromil'in ülkesinde zerafet siyasal bir suçtu; o zamanki giysiler (zaten savaş biteli birkaç yıl olmuştu ve hâlâ yoksulluk vardı) çok derece sakildi; iç çamaşır konusundaki zerafetse bu çetin dönem tarafından suç konusu bir lüks olarak değerlendiriliyordu! O sırada piyasadaki donların çirkinliğinden (dizlere kadar inen ve önünde komik bir delikle süslenmiş olan bol donlar) rahatsız olan erkekler, trainings adı verilen ve (adından da anlaşılacağı üzere) spor yaparken, yani stadlarda ve jimnastik salonlarında giyilecek ufak külotlar giyiyorlardı. Garip bir şeydi bu: bu dönem Çekoslovakya'sında erkekler sevgililerinin yatağına futbolcu kıyafetiyle giriyor, sevgililerinin evine stada gider gibi gidiyorlardı, ama zerafet açısından, bu, o kadar da kötü değildi: jimnastik külotlarının kendine göre sportif şıklığı vardı ve canlı renklerdeydiler -mavi, yeşil, kırmızı, sarı.

Jaromil üstbaşıyla ilgilenmiyordu, çünkü bu işi annesi üstlenmişti; giysilerini, çamaşırlarını o seçiyor, üşütmemesine ve yeterince sıcak tutan donlar giymesine özen gösteriyordu. Çamaşır çekmecesinde kaç tane don bulunduğunu tamıtamına biliyordu ve Jaromil'in o gün ne giydiğini anlaması için dolaba bir gözatması yetiyordu. Çekmecede bir don eksik olmadığını gördüğünde hemen hiddetleniyordu, çünkü jimnastik külodunun don olmadığını ve ancak jimnastik salonunda giyilebileceğini düşünüyordu. Jaromil donların çirkin olduğunu öne sürerek karşı çıktığında da, gizli bir öfkeyle, kuşkusuz kimsenin karşısına donla çıkmadığı cevabını veriyordu. Jaromil de kızıl saçlı kızın evine giderken, çamaşır çekmecesinden bir don alıp yazı masasının çekmecesine gizlemekten ve gizlice jimnastik külodunu giymekten geri kalmıyordu.

Ancak o gün, gecenin kendisi için hazırladıklarını bilmiyordu ve üzerinde dehşet çirkin, kalın, yıpranmış, kirli bir don vardı.

Diyeceksiniz ki bu basit bir terslik, örneğin görünmemek için ışığı söndürebilir. Ne yazık ki odada pembe abajurlu bir başucu lambası vardı, bu lamba yanıktı ve iki sevgilinin okşayışlarını aydınlatmak için sabırsızlıkla bekler gibiydi ve Jaromil, genç kadını lambayı söndürmeye teşvik etmek için söylemesi gereken kelimeleri kafasında canlandıramazdı.

Ya da, Jaromil'in donunu pantolonuyla birlikte çıkarabileceğini söyleyeceksiniz. Ancak Jaromil donuyla pantolonunu aynı anda çıkarabileceğini hayal bile edemiyordu, çünkü hiçbir zaman böyle soyunmuyordu; çıplaklığa bu kadar çabuk bir geçiş onu korkutuyordu; her zaman üzerindekileri teker teker çıkarıyor, üzerinde jimnastik küloduyla kızıl saçlı kızı uzun uzun okşuyor ve külodundan ancak zevkin örtüsü altında kurtuluyordu.

Böyle olunca da, iri siyah gözlerin karşısında dehşete kapılmış bir halde, öyle duruyordu. Sonunda kendisinin de gitmesi gerektiğini söyledi.

Yaşlı şair neredeyse öfkelendi; bir kadına hakaret etmemesi gerektiğini söyledi ve alçak sesle onu bekleyen zevklerden sözetti. Ama bu sözler onu donunun çirkinliğine daha da çok inandırmaktan başka bir işe yaramıyordu. O enfes siyah gözleri gördükçe yüreği parçalanarak kapıya doğru geriliyordu.

Sokağa çıkar çıkmaz pişman oldu; bu enfes kızın hayalini kafasından atamıyordu. Yaşlı şairse (tramvay durağında redaktörden ayrılmışlardı ve şimdi karanlık sokaklarda yalnız yürüyorlardı) canını sıkıyordu, çünkü onu sürekli olarak kadına hakaret etmek ve aptalca davranmış olmakla suçluyordu.

Jaromil şaire, genç kadına hakaret etmek gibi amacı olmadığını, sadece kendisini delicesine seven sevgilisini sev-

diğini söyledi.

"Safsınız," dedi yaşlı şair. "Şairsiniz, yaşamın âşığısınız, başka biriyle yatmakla sevgilinize kötülük yapmazsınız ki; yaşam kısadır ve kaçan fırsatlar bir daha ele geçmez."

Bu sözlere katlanmak zordu. Jaromil, her şeyimizi koyduğumuz büyük bir aşkın geçici bin aşktan daha iyi olduğuna inandığını söyledi; sevgilisinin kimliğinde tüm diğer kadınlara sahip oluyordu; sevgilisi o kadar değişken, aşkı o kadar sonsuzdu ki, onunla, bir donjuanın binbir kadınla yaşayabileceğinden daha fazla macera yaşayabilirdi.

Yaşlı şair durdu; Jaromil'in sözlerinden farkedilir biçimde etkilenmişti: "belki de haklısınız," dedi. Yalnızca ben yaşlı bir adamım ve eski dünyaya aitim. Evli olmama rağmen, sizin yerinize bu kadının yanında kalmayı delicesine istediğimi itiraf ediyorum."

Jaromil, tek eşli aşkın yüceliğine ilişkin düşüncelerini sürdürdüğünden, yaşlı şair başını salladı: "Belki de haklısınız, dostum, tabiî ki haklısınız, sanki ben büyük bir aşkı düşlemedim mi? Tek ve eşsiz bir aşkı? Evren gibi sonsuz bir aşkı? Ama onu harcadım dostum, çünkü bu köhne dünyada, para ve orospular dünyasında yüce aşk mahkûm edilmişti."

İkisi de sarhoştu. Yaşlı şair kolunu genç şairin omuzuna attı ve tramvay yolunun ortasında durdular. Kollarını havaya kaldırdı ve bağırdı: "Batsın köhne dünya! Yaşasın yüce aşk!"

Jaromil bunu görkemli, bohem ve şiirsel buluyordu. İkisi birlikte Prag'ın karanlık sokakları boyunca sevinç içinde ve uzun süre bağırdılar: "Batsın köhne dünya! Yaşasın yüce aşk!" Sonra yaşlı şair Jaromil'in önünde kaldırıma diz çöktü ve elini öptü: "Dostum, gençliğine saygı duyuyorum! Yaşlılığım gençliğine saygı duyuyor, çünkü yalnızca gençlik kurtaracak dünyayı!" Bir an sustu ve çıplak başıyla Jaromil'in dizlerine dokunarak son derece hüzünlü bir sesle ekledi: "Ve yüce aşkına

saygı duyuyorum."

Sonunda ayrıldılar ve Jaromil kendisini odasında buldu. Gözlerinin önüne, kendini mahrum bıraktığı o güzel kadının hayali geldi. İçinde uyanan mazoist bir arzuyla aynada kendine bakmaya gitti. Kendini, yıpranmış, gudubet donuyla görmek için pantolonunu çıkardı; uzun uzadıya ve nefretle gülünç çirkinliğini seyretti.

Sonra, nefretle düşündüğü kişinin kendisi olmadığını anladı. Nefretle annesini düşünüyordu; çamaşırlarını veren, bir jimnastik külodu giymesi için kendisinden gizlenmesi ve donunu masasına saklaması gereken, her bir çorabından, her bir gömleğinden haberdar olan annesini düşünüyordu. Onu, halkası boynuna kaynayan uzun bir tasmanın ucunda tutan annesini düşünüyordu.

9

O geceden beri kızıl saçlı kıza daha acımasızca davranıyordu; tabiî ki bu acımasızlık aşkın görkemli pelerinine bürünüyordu: nasıl olurdu da şu an onun kafasını meşgul eden şeyi anlamazdı? Nasıl olurdu da, şu anda nasıl bir ruh hali içinde olduğunu bilmezdi? Ruhunun derinliklerinde neler olup bittiği hakkında hiçbir şey bilmeyecek kadar mı yabancıydı ona? Onun sevdiği gibi gerçekten sevseydi en azından tahmin ederdi! Nasıl olurdu uda onun ilgilenmediği şeylerle ilgilenirdi? Nasıl olurdu da, sürekli bir erkek kardeşinden, bir kız kardeşinden sözederdi? Jaromil'in büyük sıkıntıları olduğunu, onun paylaşımına ve anlayışına ihtiyacı bulunduğunu, onunsa bitmek bilmeyen benmerkezci gevezeliklerden başka bir şey yapmadığını hissetmiyor muydu?

Tabiî ki kız da kendini savunuyordu. Örneğin, neden ailesinden sözedemezdi? Jaromil kendisininkinden sözetmiyor muydu? Kendi annesi Jaromil'inkinden daha mı kötüydü?

Ve ona (o günden beri ilk kez olarak) annesinin, odasına zorla girdiğini ve ağzına ilaçlı bir şeker tıkıştırdığını hatırlattı.

Jaromil annesini hem seviyor, hem de ondan nefret ediyordu; kızın karşısında hemen onu savunmaya koyuldu: onu iyileştirmeye çalışarak kötü bir şey mi yapmıştı? Bu, onu sevdiğinin, aileye kabul ettiğinin göstergesinden başka bir şey değildi! Kız gülmeye başladı: Jaromil'in annesi, aşk iniltileriyle karaciğeri ağrıyan birinin iniltilerini birbirine karıştıracak kadar aptal değildi! Jaromil'in canı sıkılmıştı, sustu, kız da ondan özür dilemek zorunda kaldı.

Kızla kolkola, inatçı bir suskunluk içinde (birbirlerini suçlamadıkları zaman susuyorlar ve susmadıkları zaman da birbirlerini suçluyorlardı) sokakta yürüdükleri bir gün, Jaromil birden karşıdan gelen iki güzel kadın gördü. Biri genç, diğeri biraz daha yaşlıydı. Genç olanı daha şık ve güzeldi, ama (Jaromil çok şaşırmıştı) yaşlı olanı da çok şık ve şaşırtıcı derecede sevimliydi. Jaromil kadınları tanıyordu: genç olan sinemacı, yaşlıysa annesiydi.

Kızararak selâm verdi. Kadınlar da (özellikle anne farkedilir bir neşeyle) onu selâmladılar. Bu çirkin kızla birlikte görülmüş olmak Jaromil için, gudubet donuyla güzel sinemacıya yakalanmış olmakla eşdeğerdeydi.

Eve geldiğinde, annesine sinemacıyı nereden tanıdığını sordu. Anne de, şımarık ve cilveli bir şekilde uzun zamandır tanıştıklarını söyledi. Jaromil sorgulamaya devam etti, ama anne sürekli yanıziyordu; sanki âşık mahrem bir ayrıntı konusunda sevgilisini sorguya çekiyor, o da âşığı daha çok meraklandırmak için işi ağırdan alıyordu. Sonunda, bu sevimli kadının on beş gün kadar önce kendisini ziyaret ettiğini açıkladı. Jaromil'in şiirinden çok hoşlanıyordu ve Jaromil'i konu alan kısa metrajlı bir film çekmek istiyordu. Bu ulusal Güvenliğin sinema kulübünün himayesinde gerçekleştirilecek, dolayısıyla da hayli geniş bir seyirci kitlesine sahip, amatör

bir film olacaktı.

"Neden seni görmeye geldi? Neden doğrudan bana başvurmadı?" diye sordu Jaromil.

Herhalde Jaromil'i rahatsız etmek istemiyor ve öğrenebileceğini annesinden öğrenmek istiyordu. Zaten oğlu hakkında kim anneden daha fazla bilir? Bu kadın o kadar nazikti ki, anneye senaryo konusunda işbirliği yapmayı önermişti; evet, ikisi birlikte genç şairle ilgili bir senaryo hazırlamışlardı (ve bunu ikisi de ondan gizlemişlerdi).

"Neden bana hiç sözetmediniz?" diye sordu annesiyle sinemacının işbirliğini sezgisel olarak sevimsiz bulan Jaromil.

- Sana sürpriz yapmayı kararlaştırmıştık, ama ne yazık ki seninle karşılaştık. Bir gün eve geldiğinde karşında sinemacılarla kamerayı bulacaktın.

Jaromil ne yapabilirdi? Bir gün eve geldi ve birkaç hafta önce evinde bulunduğu genç kadının elini sıktı; pantolonunun altında kırmızı bir jimnastik külodu olmasına rağmen (polislerin düzenlediği şiir gecesinden beri o iğrenç donları giymiyordu), kendisini o geceki kadar mutsuz hissediyordu. Ne zaman sinemacıyla karşılaşsa, muhakkak donların yerini tutacak biri oluyordu: annesiyle birlikte sokakta karşılaştıklarında, gudubet donların, sevgilisinin kızıl saçlarını süslediğini görür gibi olmuştu ve şimdi de annesinin özentili cümleleri ve histerik gevezelikleri, gülünç donların yerini tutuyordu.

Sinemacı belgesel malzemeyi, çocukluk fotoğraflarını filme alacaklarını (kimse Jaromil'in fikrini sormamıştı) açıkladı; anne bu fotoğraflara ilişkin bir açıklama yapacaktı, çünkü, kadınların ona şöyle bir söylediklerine göre, tüm film annenin şair oğulu anlatışı olarak kurgulanmıştı. Annesinin ne söyleyeceğini sormak istiyor, fakat öğrenmekten korkuyordu, kızardı. Odada, Jaromil ve iki kadından başka, bir kamera

ve iki büyük projektör taşıyan üç kişi daha vardı. Bu herillerin kendisini izleyip, düşmanca gülümsediklerini sandı; konuşmaya cesaret edemiyordu.

"Çok güzel çocukluk fotoğraflarınız var, hepsini kullanmak isterdim," dedi sinemacı aile albümünü karıştırırken.

- Bu da perdede yansıtılacak mı? diye uzmanca sordu anne. Sinemacı da kaygılanmasına gerek olmadığını söyledi. Sonra Jaromil'e, filmin ilk bölümünün, annenin perdede görünmeden anılarını anlattığı bu fotoğrafların montajından oluşacağını açıkladı. Sonra anne görünecek ve ancak ondan sonra şair çıkacaktı; şair doğduğu evde şiir yazarken, şair bahçede çiçekler arasında ve nihayet, şair doğada, en çok sevdiği yerde; burası geniş bir manzaranın ortasında yeralan en çok sevdiği yerdi, burada filmin son şiirini okuyordu. "Benim en çok sevdiğim yer de neresiymiş" diye diklenerek sordu ve bunun Prag yakınlarında, kayaların yükseltiler ve vadiler oluşturduğu romantik bir görünüm olduğunu öğrendi." Yok canım, ben oradan nefret ederim" dediyse de onu ciddiye alan olmadı.

Jaromil senaryodan hoşlanmamıştı, üzerinde bizzat çalışmak istediğini söyledi; bir sürü sıradan şey (bir yaşında bir veletin fotoğraflarını göstermek komik olurdu herhalde!) bulunduğuna işaret etti; değinilmesi kuşkusuz yararlı olacak, daha ilgi çekici sorunlar olduğunu belirtti; kadınlar kafasında ne olduğunu sorduklarında bunu damdan düşer gibi söyleyemeyeceği ve filmin çekimi için bir süre beklenmesini tercih ettiği cevabını verdi.

Çekimi ne pahasına olursa olsun geciktirmek istiyordu, fakat davayı kaybetti. Anne onu omuzlarından tuttu ve esmer iş ortağına döndü: "Görüyor musunuz! Bu benim ebedi doyumsuzum! Hiçbir zaman memnun değildir..." Sonra şefkatle Jaromil'in yüzüne eğildi: "Doğru değil mi, sen benim küçük doyumsuzum değil misin? Hadi söyle bakayım!"

Sinemacı, doyumsuzluğun yazar açısından bir erdem ol-

duğunu, ancak bu kez yazarın o değil, kendileri olduğunu ve tüm riskleri üstlendiklerini söyledi; nasıl ki onlar şiirlerini istediği gibi yazmasına karışmıyorlarsa, o da filmi bildikleri gibi çekmelerine izin vermeliydi.

Anne de, filmden zarar göreceğini düşünmesine gerek olmadığını, çünkü gerek kendisinin, gerekse sinemacının kendisine karşı büyük bir sevecenlik içinde senaryoyu hazırladıklarını ekledi. Bunu baştançıkarıcı bir edayla söyledi; baştan çıkarıcılığının Jaromil'i mi, yoksa yeni dostunu mu hedeflediğini ayırdetmek güçtü.

Öyle ya da böyle, kur yapıyordu. Jaromil onu hiç böyle görmemişti; sabah berbere bile gitmiş ve kendini genç gösterecek bir saç yaptırmıştı. Her zamankinden daha yüksek sesle konuşuyor, sürekli gülüyor, yaşam boyunca öğrenmiş olduğu tüm esprili ifadeleri kullanıyor ve projektörlerin yanında ayakta duran adamlara fincan fincan kahve taşıyarak ev sahipliği rolünü seve seve oynuyordu. Siyah gözlü sinemacıya bir dost gibi senli benli konuşuyor (böylece onun yaşına iniyordu), arada hoşgörüyle Jaromil'e sarılıyor ve küçük doyumsuz muamelesi yapıyordu (bu da onu kızoğlankızlığına, çocukluğuna, kundağına göndermenin bir yoluydu). (Bu ikisi ne güzel bir görünüm sunuyorlar bize, yüzyüzeler ve karşılıklı olarak birbirlerini itiyorlar: anne oğlunu kundağına, oğulsa anneyi mezara itiyor, ne kadar da güzel bu ikisinin sergiledikleri görünüm...)

Jaromil pes etti; kadınların kaptırıp gittiklerini ve onların çeneleriyle başa çıkacak güçte olmadığını biliyordu. Projektörlerin yanındaki üç adamı gördü ve bunların, her yanlış adımında kendisini ıslıklayacak alaycı bir seyirci kitlesi olduklarını düşündü; bu nedenle alçak sesle konuşuyordu, kadınlarsa seyircinin işitmesi için ona yüksek sesle cevap veriyorlardı, çünkü seyircinin varlığı onların lehine. Jaromil'inse aleyhineydi. Bu durumda, boyuneğeceğini söyledi

ve gitmek istedi. Ama kadınlar (hâlâ kur yaparak) kalması gerektiğini belirttiler; çalışmaları sırasında yanlarında bulunması onlara zevk verecekti. O da albümdeki resimlerin fotoğrafını çeken kameramanı bir süre izledikten sonra odasına çıktı, okur ya da çalışır gibi yapmaya başladı. Kafasının içinde karmaşık düşünceler birbirini kovalıyordu. Bu gülünç oyunu kendi yararına kullanmanın, yani sinemacının odasından kaçtığı geceden beri içini kemiren bozgunu onarmanın bir yolunu bulmak için sakinleşmeye ve düşünmeye çabalıyordu. Utangaçlığını yenmek için kendini zorluyor ve zaman zaman, karşılıklı bakışmalar, sinemacının evinde kendisini büyüleyen o sabit bakış, en azından bir kez daha tekrarlansın diye çekimin nasıl gittiğine gözatmak üzere yandaki odaya geçiyordu. Ama sinemacı bu kez kayıtsızdı ve işine dalmıştı. Bakışları nadiren, o da bir anlığına karşılaşıyordu. İşi bittiğinde birlikte çıkmayı teklif etmeye karar vererek, çabalarından vazgeçti.

Adamlar, kamera ve projektörleri kamyonete yüklemek üzere aşağı indiklerinde odasından çıktı ve sinemacıyla konuşan annesinin sesini duydu: "Haydi, ben de seninle çıkayım. Belki yolda bir şeyler içeriz."

Çalışmanın, Jaromil'in odasından dışarı çıkmadığı öğleden sonraki bölümünde, iki kadın birbirlerine sen diye hitabetmeye başlamışlardı bile! Jaromil bunu farkettiğinde, sanki sevgilisini elinden almışlar gibi hissetti. Sinemacıyla soğuk bir şekilde vedalaştı ve iki kadın çıktıktan sonra o da çıktı, öfke içinde, doğruca kızıl saçlı kızın evine yöneldi. Kız evde değildi Yaklaşık yarım saatten beri canı son derece sıkkın, evin önünde volta vuruyordu ki, kızı gördü; kızın yüzünde sevinçli bir şaşkınlık, Jaromil'in yüzündeyse acımasız suçlamalar okunuyordu; nasıl evde olmazdı! Nasıl olur da onun geleceğini düşünmezdi! Bu kadar gecikecek nereye gitmişti?

Kız kapıyı kapar kapamaz Jaromil elbisesini yırtarcasına çıkardı. Altında yatanın siyah gözlü kadın olduğuna inanarak

onunla sevişti. Kızın iniltilerini işitiyordu ve aynı zamanda siyah gözleri de gördüğünden, bu inilti ve gözlerin aynı kadına ait olduğunu düşündü. Bu düşünceden o kadar tahrik oldu ki, onunla üstüste defalarca sevişti, ama hiçbiri birkaç saniyeden uzun sürmedi. Kızıl saçlı kız için bu o kadar alışılmadık bir şeydi ki, gülmeye başladı; ama Jaromil o gün alay konusunda aşırı derecede duyarlıydı ve kızın gülüşündeki dostça hoşgörüyü farketmedi; yaralanmıştı. Kızı tokatladı. Kız ağlamaya başladı. Bu, Jaromil'e ilaç gibi geldi; kız ağladıkça Jaromil tokatlıyordu. Ağlattığımız bir kadının gözyaşları kefaretimizdir, bizim için çarmıkta can veren İsa'dır. Jaromil, kızın gözü yaşlı görünümüne bir an sevindikten sonra yüzündeki yaşlardan öptü, teselli etti ve huzurlu bir şekilde eve döndü.

Birkaç gün sonra çekim yeniden başladı. Kamyonet tekrar kapının önünde durdu, üç adam (şu düşman seyirci kitlesi) ve evvelki gün kızıl saçlı kızın evinde iniltilerini duyduğu güzel kız arabadan indiler. Tabiî ki, gürleyen, söylenen, gülen, solo çalmak için orkestradan kaçan bir müzik âleti benzeri, giderek gençleşen anne de oradaydı.

Bu kez, kameranın objektifi doğrudan Jaromil'e yöneltilmişti. Aile ortamında, çalışma masasında, bahçede gösterilmesi (çünkü Jaromil, belli ki, bahçeyi, tarhları, çimenleri, çiçekleri seviyordu) gerekiyordu; oğlu hakkında uzun bir açıklaması kayda alınmış olan annesiyle birlikte gösterilmesi gerekiyordu. Sinemacı onları bahçede bir banka oturtup, Jaromil'den doğal bir tarzda annesiyle konuşmasını istedi. Doğallık eğitimi bir saattir sürüyordu ve anne canlılığını bir an olsun elden bırakmıyordu; sürekli bir şeyler söylüyor (filmde, şu an konuştukları değil, annenin açıklamaları işitilecekti) ve Jaromil'in ifadesinin yeterince güleryüzlü olmadığını farkettiğinde, onun gibi çekingen, yalnız ve her şeyden korkan bir çocuğun annesi olmanın kolay olmadığını anlatmaya koyuluyordu.

Sonunda kamyonete binip, annesine göre Jaromil'in tohumlarının atıldığı, Prag dolaylarındaki o romantik köşeye geldiler. Anne, bu manzaranın kendisi için bu denli değerli olmasının nedenini hiç kimseye açıklayamayacak kadar erdemli geçiniyordu; ama bir yandan da açıklamak istiyordu; ve şimdi gergin bir belirsizlik içinde; bu manzaranın kendisi için hep aşk manzarası, şehvet uyandıran manzaraların en güzeli olduğunu herkesin önünde açıklıyordu." Bakın, toprak nasıl dalga dalga, bir kadını, kadının kavislerini, anaç çizgilerini andırıyor! Bir de şu kayalara bakın, uzakta dev gibi dikilen şu kaya parçalarına! Bu dimdik, sarp, toprağı delip fırlamış kayalarda erkeksi bir şey yok mu? Erkekle kadının manzarası değil mi bu? Erotik bir manzara değil mi bu?"

Jaromil'in içinden isyan etmek geliyordu; onlara filmlerinin bir zirva olduğunu söylemek istiyordu; içinde, güzelliğin ne demek olduğunu bilen bir adamın gururunun şahlandığını hissediyordu; amacına ulaşamayan küçük bir rezalet çıkarabilir ya da Vltava plajında yaptığı gibi en azından kaçabilirdi, ama bu kez yapamıyordu; sinemacının siyah gözleri vardı ve onların karşısında çaresizdi; onları ikinci bir kez kaybetmekten korktu; bu gözler kaçış yollarını kapıyordu.

Sonra onu, önünde en sevdiği şiirini okumasını istedikleri bir kayanın önüne diktiler. Anne coşkunun doruğuna ulaşmıştı. Ne zamandır buraya gelmemişti! Yıllar önce genç bir mühendisle sevişiği bu yerde, şimdi oğlu dikiliyordu; sanki yıllar sonra burada mantar gibi bitmişti. (Evet, çocuklar, sanki mantarlar gibi anne babalarının tohumlarını attıkları yerde bitiyorlar!) Anne, titrek bir sesle, alevler içinde ölmek istediğinden söz ettiği dizeler okuyan bu yabancı, bu güzel, bu imkânsız mantar karşısında kendinden geçmişti.

Jaromil, çok kötü okuduğunun farkındaydı, ama başka türlüsü elinden gelmiyordu. Önceki gece polislerin villasında heyecanlanmadığını, ustaca ve enfes okuduğunu istediği kadar

kendi kendine tekrarlasın, burada başaramıyordu. Bu anlamsız manzara içinde, bu anlamsız kayanın önünde dikilmiş, bir Praglı'nın buraya ancak köpeğini dolaştırmak ya da sevgilisini gezdirmek için gelebileceğini (görüyor musunuz, annesinin yirmi yıl önceki ürküntüleri onda da var) düşüncesiyle paniğe kapılmışken konsantre olamıyor, güçlükle ve yapmacık bir şekilde okuyordu.

Onu, şiirini defalarca baştan almak zorunda bıraktılar ve sonunda vazgeçtiler. "Hep heyecanlanacak," diye içini çekti anne. "Daha lisedeyken her kompozisyonda titredi. Kaç kez onu okula zorla yollamamam gerekti, çünkü korkuyordu!"

Sinemacı, daha sonra bir oyuncunun şiirleri seslendirebileceğini ve Jaromil'in kayanın önünde durup hiçbir şey söylemeden ağzını açıp kapamasının yeterli olacağını söyledi.

O da bunu yaptı.

"Lânet olsun!" diye bu kez sabrı taşarak bağırdı sinemacı. "Ağzınızı olur olmaz değil, şiirinizi okurkenki gibi açıp kapamanız gerekiyor. Oyuncu dudak hareketlerinize göre şiiri seslendirecek!"

Jaromil kayanın önündeydi, (uysalca ve doğru bir şekilde) ağzını açıp kapıyor ve kamera da nihayet tıkırdıyordu.

10

Evvelki gün, kameranın karşısındayken üzerinde hafif bir pardesü vardı, bugünse kar yağdığından kışlık palto, kaşkol ve şapka giymesi gerekmişti. Saat altıda kızıl saçlı kızla evinde buluşacaktı. Ancak saat altıyı çeyrek geçtiği halde kız gelmiyordu.

Birkaç dakikalık bir gecikmenin tabii ki önemi yok, ama şu son günlerde maruz kaldığı aşağılanmalardan sonra, Jaromil en küçük hakarete dahi tahammül edemez olmuştu; herkesin,

onunla buluşmak için pek acele etmeyen birini beklediğini görebileceği kalabalık sokakta volta vurup duruyor, bu da bozgununu herkesin gözleri önüne seriyordu.

Saatine bakmaya cesaret edemiyordu, çünkü bu anlamlı hareketin, kendisini, tüm sokağa gereksiz yere bekletilen bir âşık olarak göstermesinden korkuyordu; gizlice bakmak için, paltosunun kolunu hafifçe çekip saatinin bileziğinin altına soktu. Saatin altıyı yirmi geçtiğini görünce çılgına döndü: nasıl olurdu, kendisi randevulara hep vaktinden önce gelirdi, o ise, daha aptal ve daha çirkin olmasına rağmen hep geç kalıyordu.

Kız sonunda geldi ve Jaromil'in taşlaşmış suratıyla karşılaştı. İçeri girip oturduktan sonra kız mazeretler sıralamaya başladı: bir kız arkadaşına gitmişti. Bundan daha kötü bir mazeret bulamazdı. Gerçi onu haklı çıkarabilecek hiçbir mazeret yoktu, ama Jaromil için önemsizliğin ete kemiğe bürünmüş hali olan bir kız arkadaş, hiç mi hiç haklı çıkarmazdı. Kıza, arkadaşıyla olan ilişkisinin önemini gayet iyi anladığını söyledi ve bu nedenle de geldiği yere dönmesini önerdi.

Kız işin sarpa sardığını anlamıştı. Arkadaşıyla çok ciddi şeyler konuştuğunu söyledi; arkadaşı sevgilisinden ayrılmak üzereydi, bu çok üzücü bir şeydi, arkadaşı ağlıyor ve kız da onu teselli etmeye çalışıyordu ve onu sakinleştirmeden de yanından ayrılamamıştı.

Jaromil, arkadaşının gözyaşlarını silmesinin çok yüce bir şey olduğunu söyledi, ama Jaromil terkettiğinde onun gözyaşlarını kim silecekti? Küçük bir sersemin aptalca gözyaşlarına kendisinden çok önem veren bir kızı artık görmek istemiyordu.

Kız işin iyiden iyiye kötüleştiğini farketti; Jaromil'den özür diledi, çok üzgün olduğunu söyledi.

Ama bu Jaromil'in aşağılanmışlığının doymak bilmez iştahı için yeterli değildi; özür dilemesinin kararını etkilemeyeceğini

söyledi. Artık gayet iyi biliyordu, kızın aşk diye adlandırdığı aşk değildi; hayır, dedi itirazları baştan boşa çıkararak; görünürde sıradan bir olaydan sırf kötülük olsun diye aşırı sonuçlar çıkarmıyordu; kızın Jaromil'e duyduklarının özünü bu küçük ayrıntılar ortaya koyuyordu; Jaromil'e davranışlarındaki bu hafiflik, bu doğal kayıtsızlık, sanki sevgilisi değil de bir kız arkadaşı, mağazada bir müşteri, yolda rastladığı biri! Bir daha kendisini sevdiğini söyleme yüzsüzlüğünü göstermesindi! Aşkı, aşkın kötü bir taklidinden başka bir şey değildi.

Kız işin iyice sarpa sardığını görüyordu. Bir öpücükle Jaromil'in kin dolu hüznünü dağıtmak istedi. Jaromil kızı hoyratça itti, kız da bundan yararlanarak dizlerine kapandı ve başını sevgilisinin karnına gömdü. Jaromil tereddüt etti, sonra kızı kaldırdı ve soğuk bir şekilde, kendisine dokunmamasını söyledi.

İçinden yükselen kin, alkollü bir içki gibiydi ve onu büyülüyordu; kıza çarpıp geri döndükçe ve kendisini yaraladıkça daha da büyüleyici oluyordu. Bu, kendisine zarar veren bir öfkeydi, çünkü kızıl saçlı kızı reddetmekle dünyada sahip olduğu tek kadını da reddettiğini biliyordu. Öfkesinin haksız olduğunu ve kıza haksızlık ettiğini hissediyordu, ama bunu hissetmek onu daha da acımasızlaştırıyordu, çünkü onu çeken şey uçurum, yalnızlığın uçurumu, kendi kendini mahkûm edişin uçurumuydu. Onsuz mutsuz olacağını (yalnız kalacaktı) ve kendi kendisinden de hoşnut olmayacağını (haksız davrandığının farkındaydı) biliyordu, ama bunu bilmesi muhteşem öfke sarhoşluğunu geçirmiyordu. Sevgilisine, söylemiş olduklarının yalnızca o an için değil, her zaman için geçerli olduğunu belirtti: artık bir daha kendisine elini sürmesini istemiyordu.

Bu, kızın, Jaromil'in tantanalı öfke ve kıskançlığıyla ilk karşılaşması değildi, ama bu kez sesinde çılgınca denilebilecek

bir inatçılık farkediyordu; Jaromil'in, anlaşılmaz öfkesini yatıştırmak için her şeyi yapabileceğini hissediyordu. Bu yüzden, son anda, uçurumun neredeyse kenarına geldiğinde, müdahale etti: "Yalvarırım kızma, ne olur kızma, sana yalan söyledim. Kız arkadaşımda değildim."

Jaromil şaşırmıştı: "O halde neredeydin?"

- Kızacaksın, onu sevmiyorsun, ama ne yapayım, onu görmeye gitmem gerekiyordu.

- Kimdeydin?

- Kardeşimde. Şu bende kalan.

Jaromil'in tepesi atmıştı: "Sürekli onunla halvet olmak zorunda mısın?"

- Kızma, benim için bir hiç, senin yanında benim için hiç önemi yok, ama beni anla, ne olsa kardeşim, on beş sene birlikte büyüdük. Gidiyor ve uzun süre burada olmayacak. Vedalaşmam gerekiyordu.

Kardeşiyle duygulu bir şekilde vedalaşmasından hoşlanmıyordu:

"Kardeşin nereye gidiyor da, her şeyi unutacak kadar uzun vedalaşma ihtiyacı duyuyorsun? Bir haftalığına görevli mi gidiyor, yoksa hafta sonunu sayfiyede mi geçirecek?"

Hayır, ne sayfiyeye, ne de göreve gidiyordu; bu çok daha ciddî bir şeydi ve kızacağını bildiği için Jaromil'e söyleyemezdi.

"Bu mu senin sevmek dediğin, onaylamadığım bir şeyi benden saklamak mı, benden gizlediğin sırlarının olması mı?"

Evet, kız sevmenin karşılıklı her şeyi söylemek olduğunu biliyordu, ama Jaromil anlamalıydı. Korkuyordu, sadece korkuyordu...

"Korktuğuna göre ne ola ki bu? Kardeşin nereye gidiyor ki söylemeye korkuyorsun?"

Nasıl olurdu, Jaromil gerçekten çıkaramıyor muydu? Neyin

sözkonusu olduğunu gerçekten tahmin edemez miydi?

Hayır, Jaromil tahmin edemezdi (şimdi öfkesi merakının önüne geçmişti).

Kız sonunda açıkladı: kardeşi kaçak olarak gizlice sınırı geçmeye karar vermişti; yarın yurtdışında olacaktı.

Nasıl olurdu? Kardeşi genç sosyalist cumhuriyetimizi terketmek mi istiyordu? Kardeşi devrime ihanet etmek mi istiyordu? Kardeşi mülteci mi olmak istiyordu. O mültecinin ne anlama geldiğini bilmiyor muydu? Her mültecinin otomatik olarak, ülkemizi yoketmek isteyen yabancı casusluk servislerinin ajanı haline geldiğini bilmiyor muydu?

Kız kabul ediyor ve onaylıyordu. Sezgisi, Jaromil'in kardeşinin ihanetini yarım saatlik gecikmeden çok daha kolay affedeceğini söylüyordu, bu nedenle de Jaromil ne söylerse kabul edip onaylıyordu.

"Benimle aynı fikirde olduğunu söylemen neye yarar? Onu caydırmak, burada tutmak gerekiyordu!"

Evet, kardeşini vazgeçirmeyi denemişti, vazgeçirmek için elinden gelen her şeyi yapmıştı. Şimdi Jaromil anlıyor muydu neden geç kaldığını? Şimdi kuşkusuz Jaromil onu affederdi.

Ne garip, Jaromil gecikmesini affettiğini söyledi, ama yurtdışına kaçmaya hazırlanan kardeşini affedemezdi: "Kardeşin karşı taraftan. Benim kişisel düşmanım. Savaş çıkarsa kardeşin bana ateş edecek, ben de ona. Düşünebiliyor musun?"

- Evet, düşünebiliyorum, diyordu kız ve hep onun tarafında olacağına dair güvence veriyordu; hep onun tarafında ve asla başka biriyle değil.

- Nasıl benimle aynı taraftan olduğunu söylersin? Gerçekten benim tarafımda olsaydın, kardeşinin gitmesine asla izin vermezdin.

- Ne yapabilirdim? Tutmaya gücüm mü vardı?

- Hemen beni bulman gerekirdi ve ben ne yapacağımı bilirdim. Ama sen bunun yerine yalan söyledin! Kız arkadaşının evinde olduğunu öne sürdün! Beni yanıltmak istiyordun? Bir de kalkmış benim tarafımda olduğunu iddia ediyorsun.

Kız gerçekten onun tarafında olduğuna ve ne olursa olsun fikrini değiştirmeyeceğine yemin etti.

"Söylediğin doğruysa polise haber ver!"

Polis mi? Herhalde kendi kardeşini polise ihbar edemezdi! Yok, bu imkânsızdı.

Jaromil itiraz kabul etmiyordu: "Nasıl imkânsız? Polise sen haber vermezsen ben veririm!"

Kız, tekrar kardeş kardeştir diyerek, onu polise ihbar etmesinin akıl alacak şey olmadığını söyledi.

"O halde kardeşine benden daha çok değer veriyorsun?"

Tabiî ki hayır, ama bu kardeşini ihbar etmesi için bir neden değildi.

"Aşk ya her şeydir ya da hiçtir. Aşk ya tam vardır ya da yoktur. Ben bu taraftanım, o öbür taraftan. Sen benim yanımda olmalısın, ikimizin ortasında değil. Benimle birlikteysen benim yaptığımı yapmalı, benim istediğimi istemelisin. Benim için, devrimin kaderi benim kişisel kaderimdir. Birisi devrime karşı harekete geçerse, bana karşı harekete geçmiş olur. Eğer benim düşmanlarım senin düşmanın değilse, sen benim düşmanımsın."

Hayır, onun düşmanı değildi, her alanda ve tamamen onunla birlikte olmak istiyordu, aşkın ya her şey ya da hiçbir şey olduğunu o da biliyordu.

"Evet, aşk ya her şeydir, ya hiçbir şey. Gerçek aşkın yanında her şey solar, geri kalanın önemi yoktur."

Evet, tamamen aynı fikirdeydi, evet onun hissettiği de buydu.

"Gerçek aşkın kulağı, dünyanın geri kalan bölümünün söylediklerine tıkalıdır, bu özelliğinden tanınır. Ama sen her

zaman başkalarının söylediğini dinlemeye hazırsın, hep başkalarıyla ilgilisin, benden başkalarıyla o kadar ilgilisin ki, beni çiğniyorsun."

Hayır, değil, kesinlikle değil, onu çiğnemek istemiyordu, sadece kardeşine zararının dokunmasından korkuyordu ve sonra kardeşi bunu pahalıya öderdi?

"Pahalıya öderse hak yerini bulmuş olur. Belki de ondan korkuyorsundur? Onunla aranın bozulmasından mı korkuyorsun? Ailenle aranın bozulmasından mı korkuyorsun? Tüm yaşamın boyunca ailene yapışık mı kalmak istiyorsun? Senin iğrenç korkaklığından, sevmekteki çekilmez beceriksizliğinden nasıl iğreniyorum bir bilsen!"

Hayır, sevmekte beceriksiz olduğu doğru değildi: onu tüm gücüyle seviyordu.

"Evet, beni tüm gücünle seviyorsun," dedi üzüntüyle, "ama sevme gücün yok! Kesinlikle başaramıyorsun bunu!"

Kız yeniden, bunun doğru olmadığına yemin etti.

"Bensiz yaşayabilir miydin?"

Kız yaşayamayacağına yemin etti.

"Ben ölürsem yaşayabilir misin?"

Hayır, hayır, hayır.

"Sen terkedersem yaşayabilir misin?"

Hayır, hayır, hayır. Kız kafasını sallıyordu.

Daha başka ne isteyebilirdi? Öfkesi geçti ve yerini büyük bir coşkuya bıraktı; birden ölümleri onlarla birlikte olmuştu; bu, bir gün birinin kendini terkedilmiş bulması halinde birbirlerine vaadettikleri güzel, çok güzel bir ölümdü. Jaromil coşkudan erimiş bir sesle: "Ben de, ben de sensiz yaşayamam" dedi. Kız da onsuz yaşayamayacağını ve yaşamayacağını tekrarlıyordu. Sonra ikisi birlikte bu cümleyi tekrarlamaya başladılar. O kadar uzun süre tekrarladılar ki, sonunda buğulu bir büyülenme içinde eriyip gittiler; giysilerini yırtarcasına çıkarmışlardı ve sevişiyorlardı; Jaromil birden elinde, kızın

yüzünden süzülen yaşları hissetti; bu harikaydı, bir kadının onun aşkından ağlaması daha önce hiç başına gelmemiş bir şeydi; onun için gözyaşları, insanın insan olmakla yetinmeyip, doğasının sınırlarını aşmak istediğinde içinde eridiği cevherdi; ona öyle geliyordu ki, insan bir gözyaşının aracılığıyla maddî yapısından, sınırlı varlığından kurtulup uzaklara karışıyor ve sonsuz oluyordu. Gözyaşlarının ıslaklığından korkunç duygulanmıştı. Birden kendisinin de ağladığını hissetti. Sevişiyorlardı, vücutları ve yüzleri sırılsıklamdı; daha doğrusu eriyorlardı, sıvıları iki ırmağın suları gibi birbirine kavuşup karışıyordu; bir yandan ağlıyor, bir yandan sevişiyorlardı; o an dünyanın dışındaydılar, topraktan kopup göğe doğru yükselen bir göl gibiydiler.

Sonra sakin bir şekilde yanyana uzandılar ve uzun uzadıya, şefkatle birbirlerinin yüzlerini okşadılar. Kızın saçları gülünç bukleler halinde birbirine yapışmış ve yüzü kızarmıştı; çirkindi. Jaromil, ondaki her şeyi, eski aşklarını, çirkinliğini, yapışık kızıl saçlarını, çillerini içmek istediğinden sözettiği şiirini hatırladı; kızı okşuyor ve sevgiyle onun duygulandırıcı çirkinliğini seyrediyordu; sevdiğini söylüyor, kız da ona aynı şeyi tekrar ediyordu.

Karşılıklı ölüm vaadiyle onu büyüleyen bu mutlak doyum anından vazgeçmek istemediğinden, bir kez daha tekrarladı: "Doğru söylüyorum, sensiz yaşayamam, yaşayamam."

- Ben de, sensiz kalırsam korkunç kederlenirim, korkunç.

Jaromil hemen pusuya yattı: "Ama yine de bensiz yaşamayı başaracağını düşünebiliyorsun."

Kız bu sözlerin ardındaki tuzağı farketmiyordu. "Korkunç kederli olurum."

- Ama yaşayabilirsin.

- Başka ne yapabilirim beni terkedersen? Ama korkunç kederlenirim.

Jaromil bir yanlış anlaşılmaya kurban gittiğini anladı. Kız ölmeyi vaadetmiyordu. Onsuz yaşayamayacağını söylemesi de bir aşk yutturmacasından, sözsel bir süslemeden, bir metafordan başka bir şey değildi. Zavallı budala, neyin olup bittiğini hiç anlamamıştı; ona keder vaadediyordu, o ki mutlak ölçütlerden, ya hep ya hiçten, ya yaşam, ya ölümden başka bir şey tanımazdı! Acı bir alayla sordu: "Ne kadar süre kederli kalacaksın? Bir gün mü? Yoksa bir hafta mı?"

- Bir hafta mı? dedi kız acıyla. Yapma Xavichou'cuğum, bir hafta ha... Çok daha uzun! Kederinin haftalarla ölçülemeyeceğini bedeninin temasıyla anlatmak için ona sıkıca sarılıyordu.

Jaromil ise düşünüyordu: Aşkının değeri tam olarak neydi? Birkaç haftalık bir keder mi? Tamam. Öyleyse keder neydi? Biraz sıkıntı, biraz özlem. Pekiyi bir haftalık keder neydi? Hiçbir zaman sürekli keder olunamaz. Gün içinde birkaç dakika, gece içinde de birkaç dakika kederli olacaktı; bu toplam kaç dakika yapardı? Aşkı kaç dakika keder ediyordu? Kaç dakika değer biçmek gerekiyordu? Jaromil gözünün önüne bir kendi ölümünü, bir de kızın, onun yokluğu üzerinde, soğukkanlı ve neşeli bir şekilde, kayıtsız, eskisi gibi yükselen yaşamını getiriyordu.

Ateşli kıskançlık sohbetine yeniden başlamak içinden gelmiyordu; kızın, neden üzgün olduğunu soran sesini duyuyor ve cevap vermiyordu; bu sesin şefkate gereksiz bir merhemdi.

Kalkıp giyindi. Artık ona kötü de davranmıyordu. Kız neden üzgün olduğunu sormaya devam ediyor, o ise cevap olarak, kederli bir şekilde yüzünü okşuyordu. Sonra gözlerinin içine dikkatle bakarak sordu: "Polise kendin gidecek misin?"

Kız, büyülü okşayışlarının, Jaromil'in kardeşine duyduğu öfkeyi kesin olarak yatıştırdığını sanıyordu: Jaromil'in sorusu karşısında şaşırdı ve ne diyeceğini bilemedi.

Yeniden (kederli ve sakin bir şekilde) sorusunu tekrarladı: "Polise kendin mi gideceksin?"

Kız bir şeyler geveledi; onu amacından vazgeçirmeye ikna etmek istiyor, fakat bunu açıkca söylemekten çekiniyordu. Bununla birlikte gevelemesinin anlamı açıktı, Jaromil, "Oraya gitmek istememeni anlıyorum. Öyleyse ben hallederim" dedi ve tekrar (keder, merhamet, hayal kırıklığı dolu bir hareketle) yüzünü okşadı.

Kız şaşkın ve ne diyeceğini bilemez bir haldeydi. Birbirlerine sarıldılar ve Jaromil gitti.

Ertesi sabah uyandığında annesi gitmişti. Daha o uyurken sandalyenin üzerine bir gömlek, bir kravat, bir pantolon, bir ceket ve tabiî ki bir de don koymuştu. Yirmi yıldan beri süren bu alışkanlığı kırmak imkânsızdı ve Jaromil de edilgin bir şekilde buna boyuneğiyordu. Ama o gün, uzun paçaları, tam anlamıyla bir işeme daveti olan önündeki delikle sandalyede katlı duran açık bej renkli donu gördüğünde görkemli bir öfkeye kapıldı.

Evet, o sabah önemli bir günde kalkar gibi kalkmıştı. Donu eline almış, neredeyse tutkun bir nefretle inceliyordu. Sonra bir paçasının ucunu ağzına aldı ve dişlerinin arasında sıktı, sağ eliyle de paçanın öteki ucundan tutup hızla çekti; yırtılan kumaşın sesini duydu; sonra yırtık donu yere attı. Orada kalmasını ve annesinin onu görmesini istiyordu.

Daha sonra sarı bir jimnastik külodu geçirdi, annesinin kendisi için hazırlamış olduğu gömleği, kravatı, pantolonu ve ceketi giyip evden çıktı.

11

Kapıda (Ulusal Güvenliğin merkezi gibi önemli bir binaya girmek isteyen herkesin yapmak zorunda olduğu üzere) kimlik kartını bıraktı ve merdivenlere yöneldi. Bakın, nasıl çıkıyor

merdivenleri, her bir adımını nasıl ölçülü atıyor; merdivenleri sanki binanın üst katına değil, yaşamının, şimdiye dek görmediği şeyi göreceği üst katına ulaşmak için çıkıyor.

Her şey yolunda gidiyordu; büroya girdiğinde eski okul arkadaşının dost yüzünü gördü; arkadaşı onu sevinçli bir gülümseyişle karşıladı; keyifli bir şaşkınlık içinde ve sevinçliydi.

Kapıcının oğlu Jaromil'in ziyaretinden çok memnun kaldığını söyledi. Jaromil sevinçten uçuyordu. Kendisine gösterilen sandalyeye oturdu. Arkadaşının karşısında kendisini ilk kez olarak erkek erkeğe, onunla aynı düzeyde ve aynı katılıkta hissediyordu.

Bir süre iki arkadaş gibi, havadan sudan gevezelik ettiler, ama Jaromil için bu iştah açıcı bir girişti ve sabırsızlıkla perdenin açılmasını bekliyordu. "Sana son derece önemli bir şey söyleyeceğim," dedi ciddî bir sesle. "Çok yakın bir zamanda sınırı gizlice geçmeye hazırlanan bir herif tanıyorum. Bir şeyler yapmak lazım."

Kapıcının oğlu derhal kulak kesildi ve Jaromil'e bir sürü soru sordu. O da ânında ve kesin cevaplar verdi.

"Bu çok ciddi bir iş," dedi, kapıcının oğlu. "Kendi başıma karar veremem."

Sonra Jaromil'i uzun bir koridordan geçirip başka bir büroya götürdü ve sivil giyimli yaşlı bir adamın karşısına çıkardı. Arkadaşı olarak tanıtması üzerine adam Jaromil'e dostça gülümsedi. Sonra bir sekreter çağrılıp zabıt tutuldu. Jaromil her şeyi açık bir şekilde anlatmalıydı; sevgilisinin adını, nerede çalıştığını, yaşını, onu nereden tanıdığını, nasıl bir aileden geldiğini, babasının, kardeşlerinin nerelerde çalıştıklarını, kardeşinin Batı'ya geçme niyetinden ona ne zaman sözettiğini, kardeşinin nasıl bir adam olduğunu, onun hakkında bildiklerini...

Jaromil az şey bilmiyordu, çünkü kız sık sık kardeşinden

sözediyordu; işin son derece ciddî olduğuna karar vermesinin ve partili yoldaşlarını, mücadele arkadaşlarını iş işten geçmeden haberdar etmesinin nedeni de buydu. Arkadaşının kardeşi rejimimizden nefret ediyordu. Ne kadar üzücü bir şey! Arkadaşının kardeşi çok yoksul ve mütevazi bir ailede büyümüş, ama bir süre, burjuva bir politikacının yanında şoför olarak çalıştığından canla başla, rejimimize komplolar hazırlayanların safını seçmişti. Evet, bunu kesinlikle söylüyordu, çünkü arkadaşı kardeşinin görüşlerini ona gayet açık olarak anlatmıştı. Bu adam, komünistlere rahatlıkla kurşun sıkabilecek biriydi. Mültecilik konumuna geçtiğinde ne yapacağını Jaromil kolaylıkla tahmin edebilirdi. Jaromil onun tek tutkusunun sosyalizmi yoketmek olduğunu biliyordu.

Üç adam, zaptı erkeklere özgü, kısa ve özlü bir şekilde tamamladıktan sonra, en yaşlı olanı kapıcının oğluna, gecikmeden gerekli önlemleri almasını söyledi. Büroda yalnız kaldıklarında kapıcının oğlu, yardımından dolayı Jaromil'e teşekkür etti. Herkesin onun kadar uyanık olması halinde sosyalist partimizin sırtının yere gelmeyeceğini söyledi. Ayrıca tekrar görüşürlerse sevineceğini ekledi. Jaromil rejimimizin her yerde düşmanları olduğunu kuşkusuz biliyordu ve fakültede öğrenci ortamı içinde bulunduğundan, edebiyat çevresindeki bu tür insanları da belki tanırdı. "Evet, çoğunun dürüst insanlar olduğunu biliyoruz, ama belki de aralarında azımsanmayacak kadar yıkıcı unsur vardır."

Jaromil hayranlıkla polisin yüzüne bakıyordu; bu yüzü güzel buluyordu; derin çizgiler taşıyor, zahmetli ve erkeksi bir yaşamı yansıtıyordu. Evet, tekrar görüşürlerse Jaromil de sevinecekti. Tek dileği buydu, yerinin neresi olduğunu biliyordu.

El sıkışıp, birbirlerine gülümsediler.

Jaromil, içinde bu gülümsemeyle (kaba bir adamın kırışıklıklarla dolu o enfes gülümsemesi) binayı terk etti. Binanın

merdivenlerinden inerken, dondurucu sabah güneşinin kentin çatıları üzerinde yükseldiğini gördü. Serin havayı içine çekti ve teninin tüm gözeneklerinden taşan ve şarkı söylemek isteyen bir erkeklikle dolu olduğunu hissetti.

Önce, hemen eve dönüp, şiir yazmak üzere masasının başına geçmeyi düşündü. Ama birkaç adımdan sonra geri döndu, yalnız olmak istemiyordu. Bir saat içinde yüz çizgilerinin sertleştiğini, adımlarının sağlamlaştığını, sesinin daha bir ağırbaşlı olduğunu sanıyor ve bu dönüşümü başkalarına göstermek istiyordu. Fakülteye gitti ve herkesle konuşmaya koyuldu. Tabiî ki kimse ona farklı olduğunu söylemiyordu, ama güneş parıldamaya devam ediyor ve kentin bacalarının üzerinde henüz yazılmamış bir şiir dalgalanıyordu. Eve döndü ve küçük odasına kapandı. Bir sürü kâğıt doldurdu, ama yazdıkları beğenmiyordu.

Sonra kalemini bıraktı ve bir süre düşünmeyi uygun gördü: adam olması için aşması gereken, yetişkinliğin gizemli eşiğini düşündü; bu eşiğin adını bildiğini sanıyordu; bu eşiğin adı aşk değildi, "ödev"di. Ödev üzerine şiir yazmak da zordu. Bu ağırbaşlı sözcük hangi hayal gücünü uyarabilirdi?Ama Jaromil, bu sözcüğün canlandırdığı hayal gücünün yeni, beklenmedik ve şaşırtıcı olacağını biliyordu, çünkü ödevi kelimenin eski anlamıyla, yani dışarıdan belirlenen ve empoze edilen ödev olarak değil, insanın kendi kendine yarattığı ve özgürce seçtiği, iradî, insanın cesareti ve gururu olan ödev olarak görüyordu.

Bu düşünce Jaromil'in içini gururla doldurdu, çünkü bu şekilde, kendi portresini başka bir bakışla yeniden çiziyordu. Bu şaşırtıcı dönüşünü başkalarına gösterme arzusu yeniden canlandı ve kızıl saçlı sevgilisinin evine koştu. Saat altıya geliyordu ve şimdi çoktan evde olmalıydı. Ev sahibi, mağazadan dönmediğini söyledi. Yarım saat kadar önce iki bey de aramış ve o da kiracısının henüz dönmediğini söylemişti.

Jaromil'in vakti vardı, kızın evinin önünde dolanıp durdu. Bir süre sonra, kendisinden başka iki kişinin daha dolandığını farketti; bunların, ev sahibesinin sözünü ettiği adamlar olduğunu düşündü: sonra, karşı köşeden gelen kızıl saçlı kızı gördü. Onun kendisini görmesini istemiyordu, bir binanın kapısının girişine gizlendi ve sevgilisinin, hızlı adımlarla evine doğru gelip, içeride kayboluşunu izledi. Ardından iki adamın içeri girdiğini gördü. Bir an kararsız kaldıysa da, yerinden kıpırdamaya cesaret edemedi. Yaklaşık bir dakika sonra üçü birlikte binadan çıktılar; binanın birkaç adım ötesinde bir arabanın beklediğini ancak o an farketti; adamlarla kız bindikten sonra araba hareket etti.

Jaromil iki adamın büyük bir ihtimalle polis olduklarını anladı; bu sabah gerçekleştirdiği şeyin işleri başlatan gerçek bir eylem olduğu düşüncesinin yarattığı coşku verici şaşkınlık, bir anda kanını donduran ürkütüye karıştı.

Ertesi gün, işten döner dönmez yakalamak için sevgilisinin evine koştu. Ama ev sahibi, iki beyle gittikten sonra kızın bir daha eve dönmediğini söyledi.

Çok duygulandı. Ertesi sabah hemen polise gitti. Kapıcının oğlu, geçen kez olduğu gibi onu yine çok dostça karşıladı. Elini sıktı, sevinçli bir gülümseyiş yüzünden eksik olmadı ve Jaromil henüz evine dönmemiş olan sevgilisinin durumunu sorduğunda da, kaygılanmamasını söyledi. "Bize çok önemli bir ipucu verdin. Onları konuşturmasını bilirler," dedi ve anlamlı bir şekilde güldü.

Jaromil bir kez daha, dondurucu ve güneşli sabah vaktinde polis binasından çıktı; bir kez daha soğuk havayı ciğerlerine çekiyor, kendini büyümüş ve geleceğinden umutlu hissediyordu. Ama bu önceki günkünden farklı bir şeydi, çünkü bu kez ilk defa olarak eyleminin onu trajedinin içine soktuğunu düşündü.

Evet giriş merdivenlerinden inerken tam olarak böyle

düşünüyordu. O tehdit edici "Onları konuşturmasını bilirler" cümlesi aralıksız olarak kafasında yankılanıyor ve bu kelimeler hayalgücünü körüklüyordu; sevgilisinin şimdi yabancı adamların ellerinde olduğunu, kaderinin onlara bağlı olduğunu, tehlikede olduğunu ve günlerce süren bir sorgulamanın kuşkusuz hafife alınacak bir şey olmadığını anlıyordu. Eski okul arkadaşının, esmer Yahudi ve polislerin işlerinin güçlüğü hakkında söylediklerini hatırladı. Tüm düşünce ve hayalleri, içini yumuşak, kokulu, soylu bir maddeyle dolduruyor ve büyüdüğünü, sokaklarda seyyar bir keder anıtı gibi dolaştığını sanıyordu.

Sonra, iki gün önce yazdığı şiirlerin neden beş para etmediğini şimdi anladığını düşündü. O sırada, gerçekleştirmiş olduğu şeyi henüz kavrayamıyordu. Eylemini, kendini ve kaderini anc. k şimdi anlayabiliyordu. Daha iki gün önce görev üzerine şiir yazmak istiyordu; ama şimdi daha fazlasını biliyor: görevin görkemi, aşkın kesilmiş başından doğar.

Jaromil, kendi kaderiyle büyülenmiş bir halde sokaklarda dolaşıyordu. Eve döndüğünde bir mektup buldu. Önümüzdeki hafta, şu gün, şu saatte, ilginizi çekecek kişilerle karşılaşacağınız küçük bir gece toplantısına katılırsanız sevinirim. Mektubun altında sinemacı kızın imzası vardı.

Kesin hiçbir şey vaadetmemesine rağmen bu mektup, Jaromil'i sevince boğdu, çünkü bunu, sinemacının kaçırılmış bir fırsat olmadığının, maceralarının bitmediğinin, oyunun sürdüğünün kanıtı olarak görüyordu. Bu mektubun tam da, konumunun fecaatini anladığı gün eline geçmiş olmasının son derece simgesel olduğuna ilişkin belirsiz ve garip düşünce kafasına yerleşti. İki günden beri yaşadıklarının, onu, esmer sinemacının göz kamaştıran güzelliğinin karşısına korkmadan çıkmaya ve seçkin davetine güvenle, endişesiz ve bir adam gibi katılmaya yeterli kıldığına dair karmaşık, ama coşku verici bir duygu vardı içinde.

Kendini hiçbir zaman olmadığı kadar mutlu ve şiir dolu hissediyordu. Masasının başına geçti. Hayır, aşkla görevi karşı karşıya getirmek doğru değil, diye düşündü, bu, sorunu ele alışın eski şekli. Ya aşk ya görev, ya sevilen kadın ya devrim, hayır olay bu değil. Kızıl saçlı kızı tehlikeye atması, aşkı anlamsız bulduğu manasına gelmiyordu, çünkü Jaromil'in istediği, gelecekteki dünyanın, kadınla erkeğini birbirlerine şimdiye dek olmadığı denli çok sevebilecekleri bir dünya olmasıydı. Evet, aynen böyleydi; Jaromil sevgilisini tehlikeye atmıştı, bu nedenle de onu, başka erkeklerin karılarını sevdiklerinden daha çok seviyordu; bu nedenle aşkın ve aşkın gelecekteki dünyasının ne olduğunu biliyordu. Gelecekteki dünya için kanlı canlı (çilli, ufak tefek, geveze, kızıl saçlı) bir kadını kurban etmek gerçekten de dehşet vericiydi, ama çağımızın, güzel şiirlere, büyük şaire layık tek trajedisi de kuşkusuz buydu.

Masasına oturuyor, yazıyor, kalkıyor, odanın içinde dört dönüyor ve yazdığının, şimdiye dek yazdıklarının en büyüğü olduğunu düşünüyordu.

Bu, hayal edebileceği aşk gecelerinin tümünden de daha başdöndürücü bir geceydi; çocukluk odasında yalnız olmasına rağmen başdöndürücü bir geceydi. Annesi yan odadaydı ve Jaromil, daha birkaç gün önce ondan nefret ettiğini unutmuştu bile. Ne yaptığını sormak için kapıyı çaldığında, ona şefkatle anneciğim dedi ve sessizliği ve yoğunlaşma gücünü bulmasına yardımcı olmasını istedi, çünkü "Bugün hayatımın en büyük şiirini yazıyorum" diyordu. Anne gülümsedi (dikkatli, anlayışlı anne gülümsemesi) ve onu yalnız bıraktı.

Daha sonra yatağa uzandı ve şu sırada kızıl saçlı sevgilisinin etrafının bir sürü adamla çevrili olduğunu düşündü: polisler, soruşturmacılar, gardiyanlar. Ona istediklerini yapabilirlerdi, tuvalet kovasına otururdu ve işerken gardiyan dikiz deliğinden onu gözleyebilirdi.

Bu uç ihtimallere pek inanmıyordu (kuşkusuz sorguladıktan sonra bırakacaklardı), ama hayal gücü engel tanımaz: bıkıp usanmadan, onu hücresinde hayal ediyordu; kovaya oturmuştu ve bir yabancı onu gözlüyordu ya da soruşturmacılar elbiselerini yırtıyorlardı. Ancak onu şaşırtan bir şey vardı; tüm bu hayallere rağmen hiçbir kıskançlık duymuyordu.

İstediğimde çark işkencesinde can vermek için benim olmalısın! John Keats'ın haykırışı yüzyılları katediyor. Jaromil neden kıskansın? Kızıl saçlı kız şimdi, hiçbir zaman olmadığı kadar ona ait: kaderini o çizdi; kovaya işerken onu gözleyen göz Jaromil'in gözü; gardiyanların ellerinde ona dokunan Jaromil'in avuçları; O Jaromil'in kurbanı, eseri, Jaromil'e ait.

Jaromil kıskanmıyor; erkeklerin o erkeksi uykusuna dalmış.

ALTINCI BÖLÜM

YA DA

Kırklık adam

1

Öykümüzün birinci bölümü, Jaromil'in yaklaşık on beş yılını kapsıyor, oysa birinciyle aynı uzunlukta olan beşinci bölüm topu topu bir yıl tutuyor. O halde bu kitapta zaman, gerçek yaşamın temposunun aksi bir tempoyla akıp gidiyor, yani yavaşlıyor.

Bunun nedeni, Jaromil'in öyküsünü, onun düşüş noktasına yerleştirdiğimiz bir gözlemevinden izlememizdir. Bizim bulunduğumuz yere göre, çocukluğu ayların ve yılların birbirine kavuştuğu geri plandır. Onun bu puslu geri plandan annesiyle birlikte, civarında her şeyin eski bir tablonun ön planındaki gibi görülebildiği, gözün, ağaçların her bir yaprağını ve her bir yaprak üzerinde damarların ince çizgilerini seçebildiği gözlemevine kadar ilerleyişini izledik.

Yaşamınız nasıl seçtiğiniz meslek ve evlilik tarafından belirlenmişse, bu roman da ancak Jaromil ve annesini görebildiğimiz ve öteki kişileri yalnızca iki başoyuncuyla sahneye çıktıklarında farkedebildiğimiz gözlem evinin bize sağladığı

görüş açısıyla sınırlanmıştır. Biz de bu yöntemi sizin kaderinizi seçtiğiniz gibi seçtik ve bizim seçimimiz de sizinki gibi iflah olmaz.

Ama her kişi bu tek ve yegâne varoluşun dışında başka yaşamlar yaşamanın olanaksızlığına hayıflanır. Gerçekleşmemiş tüm olasılıklarınızı, olası tüm yaşamlarınızı yaşamayı siz de isterdiniz (ah Xavier ne kadar ulaşılmazsın!). Romanımız da sizin gibidir. O da olabileceği, ama olmadığı başka romanlar olmak isterdi.

Durmadan olası başka gözlemevleri düşlememizin nedeni bu. Diyelim ki gözlemevimizi ressamın yaşamına, kapıcının oğlunun yaşamına ya da kızıl saçlı kızın yaşamına yerleştirdik. Aslında onlar hakkında ne biliyoruz? Bildiklerimiz, kimse hakkında asla hiçbir şey bilmemiş olan şu Jaromil salağının bildiklerinden fazla değil! Roman, şu ezilmiş kişinin, kapıcının oğlunun, eski okul arkadaşı şairin geçici bir kişi gibi bir iki boy göstereceği meslekî yaşamını konu alsaydı, nasıl olurdu acaba? Ya da ressamın öyküsünü izlemiş olsaydık ve göbeğini suluboya resimlerle süslediği sevgilisi hakkında tam olarak ne düşündüğünü öğrenebilseydik...

İnsanın kendi yaşamının dışına çıkamamasına karşılık, roman yine de çok daha özgürdür. Gözlemevimizi çarçabuk ve gizliden söktüğümüzü ve çok kısa bir süre için de olsa, başka bir yere taşıdığımızı varsayalım. Örneğin Jaromil'in ölümünden hayli sonraya, kimsenin, ama hiç kimsenin Jaromil adını hatırlamadığı (annesi de birkaç yıl önce öldü) günümüze...

2

Keşke gözlemevimizi buraya kadar taşıyabilseydik ve polis gecesinde Jaromil'le birlikte sahnede yeralan on şairi ziyaret etseydik! O gece okudukları şiirler nerededir acaba? Kimse, ama hiç kimse onları hatırlamıyor. Şairler bile onları hatır-

lamaktan kaçınacaklardır, çünkü onlardan utanıyorlar, bugün hepsi o şiirlerden utanıyor...

Aslında o uzak zamanlardan geriye kalan nedir? Bugün herkes için o dönem, siyasî davalar, zulüm, yasak kitaplar ve adlî cinayetler yıllarıdır. Ama biz madem ki hatırlıyoruz, tanıklık etmeliyiz: bu dönem sadece dehşet çağı değildi, aynı zamanda lirizm çağıydı! Şair cellatla birlikte hüküm sürüyordu!

Ardında erkek ve kadınların tıkılı olduğu duvar boydan boya mısralarla döşenmişti ve bu duvarın önünde dans ediliyordu. Yok canım, ölüm dansı değildi bu. Burada masumiyet dans ediyordu! Yüzünde kanlı gülüşüyle masumiyet!

Bu dönemin şiiri kötü müydü? Tamamen değil. Konformizmin kör gözleriyle dönemi yazan romancı, ölü doğmuş eserler yaratıyordu. Ama dönemi aynı körlükle göklere çıkaran lirik şair, ardında güzel şiirler bırakmıştır, çünkü bir daha tekrar edelim, şiirin büyülü evreninde her ileri sürülen gerçek olur, yeter ki ardında yaşanmış duygunun gücü olsun. Şairler de duygularını yaşıyorlardı, öyle yaşıyorlardı ki, duman gibi bir şey yükseliyor ve hava bir gökkuşağıyla, cezaevlerinin üzerindeki nefis bir gökkuşağıyla menevişleniyordu...

Hayır, gözlemevimizi şimdiki zamana taşımayacağız, çünkü bu zamanı betimlemek ve ona başka yeni aynalar sunmak bizi pek ilgilendirmiyor. Bu yılları seçtiysek, nedeni, dönemin portresini çıkarma isteğimiz değil, sadece, Rimbaud'ya ve Lermontov'a sunulan, şiire ve gençliğe de sunulan eşsiz bir tuzak gibi görünmeleridir. Roman da kahramana kurulan bir tuzaktan başka nedir ki? Neyse, yerin dibine batsın dönemin betimlenmesi! Bizi asıl ilgilendiren şiir yazan genç adam!

Bu nedenle, Jaromil adını verdiğimiz bu genç adamı asla tamamen gözden kaybetmemeliyiz. Evet, bir an için romanımızı bırakalım, gözlemevimizi Jaromil'in yaşamının ötesine

taşıyalım ve başka bir hamurdan yoğrulmuş, tamamen farklı birinin düşüncesine yerleştirelim. Ama tamamen unutulmaması için de, Jaromil'in ölümünden iki üç yıldan fazla uzaklaşmayalım. Bahçedeki müştemilat villaya göre ne konumdaysa, biz de romanın geri kalan bölümüne göre o konumda olan bir bölüm oluşturalım.

Müştemilat, villanın biraz uzağında yeralan ve villanın ihtiyaç duymadığı, bağımsız bir yapı. Zaten eski ev sahibi de orayı uzun zamandır kiraya veriyordu, şimdi villada oturanlarsa kullanmıyorlar. Müştemilatın penceresi açık, villanın mutfağının kokuları ve oturanlarının sesleri bu pencereden içeri giriyor.

3

Bu müştemilatta bir garsonyer hayal edelim: kapısı ardına kadar açık gömmedolabın bulunduğu bir giriş, küveti özenle parlatılmış bir banyo, dağınık, küçük bir mutfak ve bir oda: karşısında büyük bir ayna bulunan geniş bir yatak, yanında kitaplık, belki iki adet çerçevesiz, camlı gravür (tablo ve antik heykel röprodüksiyonları), iki koltukla uzun bir masa ve bacaların ve çatıların göründüğü, avluya bakan bir pencere.

Vakit akşamüstü ve garsonyerin sahibi henüz gelmiş. El çantasının içinden buruşuk bir iş tulumu çıkarıp dolaba astı. Odaya girdi ve pencereyi sonuna kadar açtı. Dışarıda güneşli bir ilkbahar günü var, açık pencereden serin bir rüzgâr içeri giriyor. Banyoya geçti, küveti kaynar suyla doldurdu ve soyundu. Vücudunu inceliyor ve memnun kalıyor. Bu, kırk yaşlarında bir adam, ama elleriyle çalışmaya başladığından kendini çok formda hissediyor; kafası rahat, kolları daha güçlü.

Şu an, kenarları arasına bir tahta koyarak aynı zamanda masa olarak da kullanabildiği küvete uzanmış durumda.

Önünde kitaplar yığılı (ilkçağ yazarlarını tercih etmesi ne garip!), kaynar suyun içinde ısınıyor ve okuyor.

Sonra zilin çaldığını duydu. Bir kısa, iki uzun ve bir aradan sonra bir kısa daha. Beklenmedik ziyaretlerle rahatsız edilmekten hoşlanmazdı, bu nedenle de sevgilileri ve arkadaşlarıyla ziyaretçiyi tanıyabileceği işaretler konusunda anlaşmıştı. Ama bu işaret kimin geldiğini haber veriyordu ki?

Yaşlandığını ve hafızasının kötü olduğunu düşündü.

"Bir dakika" diye bağırdı. Küvetten çıktı, kurulandı, acele etmeksizin bornozunu geçirdi ve kapıyı açmaya gitti.

4

Üzerinde kışlık manto olan bir kız kapının önünde bekliyordu. Onu hemen tanıdı ve söyleyecek bir şey bulamadığına şaştı.

"Beni serbest bıraktılar" dedi kız.

- Ne zaman?

- Bu sabah. İşten dönmeni bekledim.

Kahverengi, ağır ve yıpranmış mantosunu çıkarmasına yardımcı oldu, askıya geçirip portmantoya astı. Genç kızın üzerinde kırklık adamın iyi tanıdığı bir elbise vardı: onu son kez görmeye geldiğinde de bu elbiseyi giymiş olduğunu hatırladı, evet bu elbise ve bu manto. Üç yıl öncesinin bir kış günü ânîden bu ilkbahar akşamını kapladı.

O günden bu yana yaşamındaki onca şeyin değişmiş olmasına karşılık odanın hep eskisi gibi kalması karşısında genç kız şaşkınlığa düşüyordu. "Burada her şey eskisi gibi" dedi.

"Evet, her şey eskisi gibi" diye onayladı adam ve kızı her zaman oturduğu koltuğa oturttu, ardından soru yağmuruna tuttu. "Karnın aç mı? Doğru söyle, yemek yedin mi? Ne zaman yedin? Buradan çıkınca nereye gideceksin? Anne babanın yanına mı gideceksin?"

Kız, anne babasının yanına gitmesi gerektiğini, az önce garda olduğunu, ancak kararsız kalıp ona geldiğini söyledi.

"Biraz bekle, giyineyim" dedi adam. Bornozla olduğunu yeni farketmişti. Girişe geçip kapıyı kapadı. Giyinmeye başlamadan önce telefonun ahizesini kaldırdı, bir numara çevirdi ve karşı taraftan bir kadın sesi cevap verdiğinde zamanı olmadığını söyleyerek özür diledi.

Odada bekleyen kıza karşı hiçbir yükümlülüğü yoktu, ama yine de konuşmasını duymasını istemiyor ve alçak sesle konuşuyordu. Konuşurken de, askıda asılı olan ve sofayı dokunaklı bir müzikle dolduran kahverengi ağır mantoya bakıyordu.

5

Onu yaklaşık beş yıldan beri tanıyordu ve son olarak üç yıl kadar önce görmüştü. Çok daha güzel sevgilileri vardı, ama bu ufaklık değerli özelliklere sahipti: onunla ilk karşılaştığında on yedi yaşına yeni girmişti, hoş bir kendiliğindenliği vardı, cinsellikteyse yetenekli ve uysaldı; karşısındakinin gözlerinde ne okursa onu yapıyordu; adamın yanında duygulardan sözetmemek gerektiğini on beş dakikada anlamıştı ve hiçbir şey açıklamasına gerek kalmadan, uysalca ve sadece adamın davet ettiği günlerde (ayda ancak bir kez) geliyordu.

Kırklık adam lezbiyen kadınlara olan eğilimini gizlemiyordu; bir gün, fiziksel aşkın sarhoşluğuyla kız, havuza gittiğinde tanımadığı bir kadını kabinede sıkıştırdığını ve onunla sevişti̇ğini kulağına fısıldamıştı; adam hikâyeden çok hoşlanmıştı ve daha sonra hikâyenin doğru olmadığını anladığında, genç kızın kendisini mutlu etmek için başvurduğu yol karşısında daha da duygulanmıştı. Üstelik kız küçük buluşlarla da yetinmiyor, adamı arkadaşlarıyla seve seve tanıştırıyor, birçok cinsel eğlencenin ilham perisi ve düzenleyicisi oluyordu.

Adamın sadakat istememekle kalmayıp, sevgililerinin ciddî ilişkileri olduğunda kendini daha da güvenli hissettiğini anlamıştı. Doğal bir açık yüreklilikle, geçmişteki ve şimdiki sevgililerinden sözediyor, bu da adamın hem ilgisini çekiyor, hem de eğlendiriyordu.

Şimdiyse onun (adam üzerine ince bir pantolon ve kazak geçirmişti) karşısında oturmuştu ve "cezaevinden çıkarken atlar gördüm" diyordu.

6

"Atlar mı? Ne atı?"

Gün doğarken ceza evinin kapısından çıktığında bir spor kulübünün atlılarına rastlamıştı. Eyerlerinin üzerinde, sanki hayvanla bi tünleşiyor ve birlikte gayriinsanî büyük bir beden oluşturuyormuşcasına, sağlam ve sarsılmaz dikiliyorlardı. Kız, onların ayaklarının dibinde kendini, zeminle aynı seviyedeymiş gibi, küçük ve önemsiz hissediyordu. Uzaktan, yukarıda bir yerden atların solukları ve gülüşmeler geliyordu. Duvara yapışıp kalmıştı.

"Sonra nereye gittin?"

Tramvay hattının son durağına gitmişti. Henüz erken olmasına karşılık güneş yakıcıydı; üzerinde ağır bir manto vardı ve gelip geçenlerin bakışlarından ürküyordu. Durağın kalabalık olmasından ve insanların yüzüne bakmalarından korkuyordu. Neyse ki durakta yaşlı bir kadından başka kimse yoktu. Bu iyi bir şeydi, bu kadından başka kimsenin olmaması rahatlatıcıydı.

"Sen de ilk önce bana geleceğini hemen anladın, değil mi?"

Yapması gereken, evine, anne babasının yanına dönmekti. Gara gitmiş, gişenin önünde kuyruğa girmiş, ama sırası geldiğinde caymıştı. Ailesini düşününce ürperiyordu. Daha

sonra karnı acıkmış ve bir parça salam satın almıştı. Bir meydanda oturmuş ve saatin dört olup kırklık adamın işten dönmesini beklemişti.

"İlk önce bana gelmiş olmana sevindim, önce bana gelmen çok güzel bir şey," dedi adam, ardından ekledi; "Hatırlıyor musun, bana bir daha hiç gelmeyeceğini söylemiştin?"

- Doğru değil, dedi kız.

Adam gülümsedi:

- Doğru.

- Değil.

7

Tabiî ki doğruydu. O gün onu görmeye geldiğinde, adam hemen bardaki küçük dolabı açmış, iki bardak konyak koymaya hazırlanıyordu ki, genç kız başını salladı: "Hayır, hiçbir şey içmek istemiyorum. Seninle bir daha hiç içmeyeceğim."

Adam şaşırmıştı. Kız konuşmasını sürdürdü: "Senin evine bir daha gelmeyeceğim, bugün gelmemin nedeni de sana bunu söylemekti."

Adamın şaşkınlığı sürdüğünden, kız, onun da varlığından haberdar olduğu genci gerçekten sevdiğini ve aldatmak istemediğini söyledi; kendini anlamasını ve kızmamasını istemek üzere gelmişti.

Aşk yaşamının hayli renkli olmasına rağmen, kırklık adam temelde romantik biriydi, maceralarının huzur ve düzeninin üstüne titrerdi. Kuşkusuz genç kız, aşklarının yıldızlı gökyüzünde bir görünüp bir kaybolan basit bir yıldız gibiydi, ama bir tek küçük yıldız bile, ânîden yerinden sökülüp alındığında bir evrenin uyumunu tatsız bir şekilde bozabilir.

Anlayışsızlığından rahatsız olmuştu, çünkü kızın sevdiği bir sevgilisi olmasından her zaman memnun olan kendisiydi.

Kızı sevgilisinden sözetmeye teşvik ediyor ve ona nasıl davranması gerektiği konusunda öğütler veriyordu. Delikanlı onu o kadar eğlendiriyordu ki, kıza verdiği şiirleri bir çekmecede biriktiriyordu; bu şiirleri iğrenç, ama aynı zamanda da çekici buluyordu; tıpkı çevresini saran ve kızgın suyla dolu küvetinden izlediği dünyayı ilgi çekici ve iğrenç bulması gibi.

Ahlâksızca bir dostlukla iki sevgilinin üzerine titreme eğilimindeydi, genç kızın ânî kararı ona nankörlük gibi geliyordu. Açık vermemek için kendine yeterince hâkim olamamıştı ve somurtkan suratını gören genç kız da kararını haklı göstermek için durmadan konuşuyordu. Üstüne basa basa, sevgilisini sevdiğini ve ona karşı dürüst olmak istediğini söylüyordu.

Şimdiyse adamın karşısına (aynı koltukta ve aynı elbiseleri giymiş olarak) oturmuş, hiçbir zaman böyle şeyler söylemediğini iddia ediyordu.

8

Yalan söylemiyordu. Olanla olması gerekeni ayırdedemeyen ve manevî istekleriyle gerçeği bir tutan o istisnaî kişilerdendi. Adama söylediklerini tabiî ki hatırlıyordu, ama bunu söylememiş olması gerektiğini de biliyor ve şimdi anıya gerçek bir varoluş hakkı tanımıyordu.

Hatırlamaz olur muydu? O gün adamın evinde düşündüğünden daha uzun süre kalmış ve randevusuna gecikmişti. Sevgilisi kızgınlıktan köpürüyordu; ancak öfkesine uygun bir mazerete sığınırsa, onu sakinleştirebileceğini anlamıştı. Bunun üzerine, sevgilisinin kendisini kardeşini ihbar etmeye zorlamak isteyeceğini düşünmeksizin, gizlice Batı'ya geçmeye hazırlanan kardeşinin yanında uzun süre kaldığı yalanını uydurmuştu.

Ertesi gün de, işten çıkar çıkmaz akıl danışmak için kırklık adamın evine koşmuştu. Adam onu anlayışla ve dostça karşılayıp yalanını sürdürmesini ve sevgilisini, dramatik bir sahneden sonra kardeşinin Batı'ya kaçmaktan vazgeçtiğine yemin ettiğine inandırmasını önermişti. Kardeşini kaçmaktan caydırdığı sahneyi nasıl canlandıracağını ve sevgilisinde, dolaylı yoldan ailesinin kurtarıcısı olduğu (çünkü onun etkisi ve müdahalesi olmasaydı kardeşi belki sınırda yakalanacak, kim bilir belki de sınır muhafızları tarafından vurulacak ve şu an ölmüş olacaktı) izlenimini uyandırması için neler söylemesi gerektiğini, en ince ayrıntısına kadar öğretmişti.

"O gün sevgilinle konuşmanız nasıl sonlandı?" diye soruyordu adam şimdi.

- Onunla konuşmadım. Senden dönerken tutukladılar beni. Evin önünde bekliyorlarmış.

- Pekiyi onunla bir daha hiç konuşmadın mı?

- Hayır.

- Ama başına gelenlerden sana muhakkak sözetmişlerdir.

- Yoo.

- Gerçekten bilmiyor musun? diye şaşkınlıkla sordu adam.

- Hiçbir şey bilmiyorum.

Genç kız, sanki hiçbir şey bilmek istemiyormuş gibi meraksızca omuz silkti.

"Öldü," dedi adam. "Senin tutuklanmandan kısa süre sonra öldü."

9

İşte bunu bilmiyordu; aşkı ölümle ölçen genç adamın dokunaklı sözleri geliyordu kulağına çok uzaklardan. "İntihar mı etti?" diye sordu sakin, affetmeye hazır bir sesle.

Adam gülümsedi: "Yok canım. Hastalandı ve öldü. Annesi

taşındı. Villada izlerine bile rastlayamayacaksın. Mezarlıktaki büyük siyah anıttan başka bir şey kalmadı geriye. Âdeta büyük bir yazarın mezarı. Annesi Burada şair... yatıyor diye bir yazıt hazırlatmış, adının altında da, bir zaman bana getirmiş olduğun kitâbe yeralıyor, hani şu alevler içinde ölmek istediğini söylediği kitâbe."

Sustular. Genç kız, sevgilisinin hayatına son vermemesini, sıradan bir şekilde ölmesini düşünüyordu; ölümüyle dahi kızı küçük görüyordu. Cezaevinden çıkışında onu bir daha hiç görmemeye kesinkes kararlıydı, ama artık varolmayacağını hiç düşünmemişti. O artık bu dünyada değilse üç yıllık mahkûmiyetin nedeni de artık yoktu ve tüm olup bitenler kötü bir düşten başka bir şey değildi, bir saçmalık, gerçekdışı bir şeydi.

"Dinle," dedi adam, "yemek hazırlayacağız, gel bana yardım et."

10

İkisi de mutfaktaydılar, ekmek kesiyorlardı; tereyağlı ekmeklerin üzerine jambon ve salam dilimleri koydular; konserve açacağıyla bir kutu sardalya açtılar; bir şişe şarap buldular; büfeden iki bardak çıkardılar.

Genç kız adamın evine geldiğinde hep böyle yaparlardı ve burada, sürüp giden bir şekilde her an onu bekleyen ve kolayca katılabileceği basmakalıp bir yaşam dilimi bulmak içini rahatlatıyordu; bunun, yaşamının şimdiye kadarki en güzel parçası olduğunu düşündü.

En güzel mi? Neden?

Bu, yaşamının, kendini güvencede hissettiği bir dönemiydi. Bu adam ona iyi davranıyor ve asla hiçbir şey istemiyordu; onun karşısında, hiçbir şeyden dolayı sorumlu ve suçlu değildi; onun yanında her zaman güvenlikteydi; kendimizi bir an

kaderimizin menzili dışında bulup da güvenlikte hissettiğimiz gibi; birinci perdeden sonra perde inip antrak başladığında dramın baş kişisinin kendini güvenlikte hissettiği gibi; sonra dramın diğer kişileri de maskelerini indirirler ve maskelerin ardında insanî varlıklar kaygısızca çene çalarlar.

Kırklık adam uzun süredir, kendi yaşam dramının dışında yaşıyormuş gibi bir hisse kapılıyordu: savaşın başında karısıyla birlikte gizlice İngiltere'ye geçmiş, İngiliz hava kuvvetlerinde savaşmış ve Londra'da, bir bombardıman sırasında karısını kaybetmişti. Sonra Çekoslovakya'ya dönmüş ve orduda kalmıştı. Aşağı yukarı Jaromil'in siyasal bilgiler fakültesine girmeye karar verdiği sıralarda, üstleri, savaş sırasında kapitalist İngiltere ile çok sıkı fıkı olduğu ve sosyalist bir ordu için yeterince güvenilir olmadığı kanısına varmışlardı. Öyle ki, kendini tarihe ve onun dramatik oyunlarına sırt çevirmiş, kendi kaderine sırt çevirmiş ve tamamen kendi zararsız oyunları ve kitaplarıyla meşgul, bir fabrika atölyesinde bulmuştu.

Üç yıl önce genç kız vedalaşmaya gelmişti, çünkü onun bir mola sunmasına karşılık, sevgilisi yaşamı vaadediyordu.

Şimdiyse karşısına oturmuş jambonla ekmek yiyor, şarap içiyor ve adamın kendisine, nefis bir sessizliğin içinde yavaş yavaş serpildiği, bir antrakt bağışlamasından son derece memnun görünüyor.

Birden kendini daha rahat hissetti ve dili çözüldü.

11

Masanın üzerinde yemek artıklarıyla boş tabaklar ve yarıya kadar boşalmış şişeden başka bir şey kalmamıştı. Kız (yavaş ve tumturaksız bir şekilde) cezaevinden, cezaevi arkadaşlarından, muhbirlerden sözediyor ve her zaman yaptığı gibi, ilginç bulduğu ve gevezeliğinin mantıkdışı, ama sevimli

akıcılığı içinde birbirine eklediği ayrıntılara takılıyordu.

Ama bugünkü gevezeliğinde başka bir şey daha vardı; cümleleri genellikle safça meselenin özüne doğru ilerlerdi, bugünse sorunun temelinden kaçınmanın bahanesinden başka bir şey değilmiş gibi görünüyorlardı.

Ama hangi sorunun? Daha sonra adam, bulduğunu sanarak sordu: "Kardeşin ne oldu?"

- Bilmiyorum... dedi kız.

- Serbest bıraktılar mı?

- Hayır.

Adam, kızın gardaki bilet kuyruğundan neden çıktığını ve evine dönmekten neden o kadar korktuğunu nihayet anlamıştı; yalnızca suçsuz bir kurban değil, kardeşinin ve tüm ailesinin felâketine neden olan suçluydu aynı zamanda. Sorgulamalar sırasında itiraf ettirmek için neler yaptıklarını ve kurtulacağını sanarak, gittikçe daha çok kuşku uyandıran yeni yalanlara nasıl gömüldüğünü kolayca tahmin edebiliyordu. Kardeşini hayalî bir suçla itham ederek ihbarda bulunanın kendisi değil de, hiç kimsenin adını bilmediği, şu an dünya üzerinde bile varolmayan bir sevgili olduğunu anne babasına nasıl açıklayabilirdi?

Genç kız susuyor, adamsa, bir sıcaklık dalgasının giderek büyüdüğünü ve içini kapladığını hissediyordu: "Anne babanın yanına bugün gitme. Daha zamanın var. Önce düşünmen gerekiyor. İstersen burada kalabilirsin."

Ardından kızın üzerine eğildi ve elini yüzüne koydu; okşamıyor, sadece elini şefkatle, uzun uzadıya teninin üzerinde tutuyordu.

Bu hareket öylesine iyilik doluydu ki, genç kızın gözleri yaşardı.

12

Sevgili karısının ölümünden beri dişi gözyaşlarından nefret ediyordu; gözyaşlarından ürküyordu, aynen, kadınların kendisini yaşam dramlarının baş oyuncusu haline getirebilecekleri düşüncesinden ürktüğü gibi; gözyaşlarında, kadersizlik sevisinden koparmak için kendisine yapışmak isteyen vantuzlar görüyor ve gözyaşlarından iğreniyordu.

Bu yüzden, elinin üzerinde onların iğrenç ıslaklığını hissettiğinde şaşırdı. Sonra, onların duygusal gücüne bu kez karşı koyamadığını farkettiğinde şaşkınlığı bir kat daha arttı; aslında bunların aşk gözyaşı olmadığını, kendisini hedeflemediğini, kurnazlık, şantaj aracı ya da komedi sahnesi olmadığını biliyordu; bunlar sadece gözyaşıydı, hüznün veya neşenin insandan görünmez bir şekilde yayılması gibi, genç kızın gözlerinden akıyorlardı. Masumiyetleri hiçbir tiksinti uyandırmıyor, yüreğini ta derinlere kadar titretiyordu.

Tanıştıklarından bu yana birbirlerine hiç kötülüklerinin dokunmadığını düşündü; birbirlerinin bir dediğini iki etmemişlerdi; her zaman birbirlerine anlık bir mutluluk vermişler, bundan fazlasını istememişlerdi; birbirlerini suçlayabilecek hiçbir şeyleri yoktu. Kızın tutuklanması sırasında, kurtulması için elinden geleni yapmış olduğunu düşündüğünde, özel bir mutluluk duyuyordu.

Kıza yaklaşıp koltuktan kaldırdı. Yüzündeki göz yaşlarını parmaklarıyla sildi ve şefkatle kollarına aldı.

13

Bu anın pencerelerinin ardında, uzakta bir yerde, üç yıl geride, ölüm, hikâyenin bırakmış olduğumuz yerinde sabırsızlıkla gidip geliyor; kemikli silueti ışıklandırılmış sahneye çıkmış

bile ve gölgesi o kadar uzağa düşüyor ki, genç kızla adamın şu an yüzyüze ayakta durdukları garsonyer bile karanlığa boğuldu.

Adam kızın bedenini şefkatle sarıp sarmalıyor, kızsa, kollarında hareketsiz ve olduğu gibi büzülüp kalıyor.

Büzülmesi ne anlama geliyor?

Şu anlama geliyor: kendini ona terkediyor, kendini onun kollarına bırakıyor ve öylece kalmak istiyor.

Ama bu bırakış, kendini ona açma anlamına gelmiyor. Onun kollarına kapalı, ulaşılmaz bir şekilde bıraktı kendini; çökmüş omuzlarıyla göğüslerini koruyor; başı adamın göğsüne dönük, ama yüzüne değil, kazağının karanlığına bakıyor. Onun kollarına, çelik bir kasa gibi kucağında saklasın diye, içine kapanmış bir halde bıraktı kendini.

14

Adam kızın ıslak yüzünü kendininkine doğru yaklaştırıp öpmeye koyuldu. Cinsel istekten çok merhamet duygusuyla hareket ediyordu, ama her durumun kaçınılmaz, kendine özgü otomatizmi vardır; öperken bir yandan da diliyle dudaklarını aralamaya çalışıyordu; nafile, kızın dudakları kapalıydı ve onunkilere cevap vermeyi reddediyordu.

Ama ne gariptir ki, öpmeyi başaramadıkça içindeki merhamet dalgasının büyüdüğünü hissediyordu, çünkü kolları arasında tuttuğu kızın çökmüş olduğunu, ruhunun sökülüp alındığını ve yerinde kanayan bir yaradan başka bir şey kalmadığını anlıyordu.

Tükenmiş, cılız, acınası bedeni kolları arasında hissediyor, ama çökmeye başlayan gecenin de desteklediği nemli merhamet dalgası, belirginliklerini ve maddeselliklerini yokederek, çizgileri ve hacimleri siliyordu. İşte tam da o an onu fiziksel olarak arzuluyordu!

Bu, hiç beklenmedik bir şeydi! Şehvet olmaksızın şehvetliydi, arzu olmaksızın arzuluyordu! Belki de bu, gizemli bir dönüşümle fizik arzu haline gelen katıksız iyilikti!

Ama, beklenmedik ve anlaşılmaz olması nedeniyle, bu arzu onu altüst etti. Açgözlülükle kızın bedenini okşamaya ve düğmelerini çözmeye başladı.

Kız karşı koydu: "Hayır, hayır, lütfen, hayır!"

15

Kelimelerin adamı durdurma gücü olmadığından kız kaçtı ve odanın bir köşesine sığındı.

"Neyin var? Ne oluyor?" diye sordu adam.

Kız duvara yapışmış, susuyordu.

Adam yaklaştı ve yüzünü okşadı: "Benden korkma, benden korkmaman gerek. Söyle bakayım bana, neyin var? Ne oldu sana? Neler oluyor?"

Hareketsizdi, susuyor ve kelimeleri bulamıyordu. Birden, cezaevinin parmaklıklarının önünden geçen atlar geldi gözünün önüne; binicileriyle birlikte çitfe bedenli, tepeden bakan yaratıklar oluşturan büyük, güçlü hayvanlar... Onların yanında, hayvansal yetkinlikleriyle karşılaştırılamayacak kadar küçüktü ve atıl cevherleri içinde kaybolmak için yakınındaki nesnelere, örneğin bir ağaç gövdesine ya da bir duvara karışmak istiyordu.

Adam ısrara devam ediyordu: "Neyin var?"

- Ne yazık ki yaşlı bir kadın ya da yaşlı bir adam değilsin dedi sonunda.

Ardından ekledi: "Buraya gelmemem gerekirdi, çünkü sen ne yaşlı bir kadın, ne de yaşlı bir erkeksin."

16

Bir şey söylemeksizin kızın yüzünü uzun uzun okşadı, ardından yatakları hazırlamaya (oda zifiri karanlıktı) yardımcı olmasını söyledi. Hayli geniş olan yatağa yan yana uzanmışlardı ve adam onunla, yıllardan beri hiç kimseyle konuşmadığı, yumuşak ve teselli edici bir tonda konuşuyordu.

Fizik arzu kaybolmuştu, ama derin ve tartışılmaz sıcaklık hâlâ sürüyor ve ışık istiyordu. Adam küçük başucu lambasını yakıp kıza baktı.

Gergin bir vaziyette uzanmış tavanı seyrediyordu. Orada ne yapmışlardı ona? Dövmüşler miydi? Tehdit mi etmişlerdi? İşkenceden mi geçirmişlerdi?

Bilmiyordu. Kız susuyor, o da saçlarını, alnını, yüzünü okşuyordu.

Gözlerindeki dehşetin kaybolduğunu hissedinceye kadar okşadı onu.

Gözleri kapanana kadar okşadı.

17

Ilkbahar gecesinin serin rüzgârı açık pencereden içeri doluyor; başucu lambası yanık, adam hareketsiz, kızın yanına uzanmış, huzursuz soluk alışverişlerini dinliyor, iç çekişlerini kolluyor ve uyuduğundan emin olduğunda, ona, karanlık özgürlüğünün yeni dönemindeki ilk uykusunu verebilmekten duyduğu mutlulukla hafifçe elini okşamaya koyuluyor.

Bu bölüme konu olan müştemilatın penceresi hâlâ açık ve doruk noktasına çok az kala bıraktığımız romanın kokuları ve gürültüleri açık pencereden buraya kadar geliyor. Uzakta, sabırsızlıktan yerinde duramayan ölümü işitiyor musunuz? Biraz daha beklesin, biz hâlâ buradayız, başka bir öyküde,

başka bir romanda gizlenmiş, bu meçhul adamın garsonyerindeyiz.

Başka bir öyküde mi? Hayır! Genç kızla kırklık adamın yaşamlarında, bir öyküden çok, öykülerinin ortasındaki bir antrakt bu. Karşılaşmaları, yaşamlarının ortak örgüsünde zar zor yer buluyor. Uzun bir dalaş olacak yaşamına başlamadan önce, adamın genç kıza bahşettiği kısa bir soluklanma ânından başka bir şey değil bu.

Romanımızda da bu bölüm, meçhul bir adamın birden iyilik lambasını yaktığı sakin bir moladan başka bir şey değil bu.

Kaçıp gitmeden önce, bu dingin lambayı, bu iyilik kaynağı lambayı birkaç dakika daha gözler önünde tutalım.

YEDİNCİ BÖLÜM

YA DA

Şair can veriyor

1

Şiirin aynalı evinin ne denli hüzünlü olduğunu yalnızca gerçek şair bilir. Camın ardında, uzaklardaki yaylım ateşi takırdar ve yürek, çekip gitme ateşiyle yanıp tutuşur. Lermontov üniformasının düğmelerini ilikler; Byron başucu komodininin çekmecesine bir tabanca koyar: Wolker dizelerinde kalabalıkla birlikte yürür; Halas hakaretlerine kâfiye düzer; Mayakovski türküsünün gırtlağını çiğner. Aynalarda muhteşem bir savaş ortalığı kasıp kavurur.

Aman dikkat! Şairler kazara aynalar evinin sınırlarını geçiklerinde ölümü karşılarında bulurlar, çünkü ateş etmeyi bilmezler ve ateş ederlerse de ancak kendi kafalarına isabet ettirirler.

Eyvah! Duyuyor musunuz onları? Kafkasya'nın dolambaçlı yollarında bir at ilerliyor, birincisi Lermontov ve belinde bir tabanca var. Ama bakın bu nal sesleri başka, bir araba gıcırtılar çıkararak ilerliyor! Bu kez Puşkin, silahlı ve o da düelloya gidiyor!

Ya şimdi ne işitiyoruz? Bir tramvay, soluk soluğa ve gürültücü bir Prag tramvayı. Bu tramvayda Jaromil var, bir banliyöden diğerine gidiyor. Üzerinde koyu renk bir elbise ve pardesü var, kravat ve şapka da takmış.

2

Hangi şair ölümünü düşlememiştir? Hangi şair bunun hayalini kurmamıştır? Ah, ölmek gerekiyorsa gülüm, sıcaklık ve ışığa dönüşerek, alevler içinde ölmeli... Jaromil'i, ölümünü alevler içinde tasarlamaya iten sizce hayal gücünün raslantısal bir oyunu mu sadece? Hiç de değil, çünkü ölüm bir mesajdır; ölüm konuşur, ölme eyleminin kendi semantiği vardır ve bir insanın, ölümü, nasıl ve hangi öğede bulduğunu bilmek önemlidir.

Jan Masaryk, kaderinin tarihin kalın kabuğuna çarpıp kırıldığını gördükten sonra, 1948'de, kendisini Prag'daki saraylardan birinin avlusuna atarak hayatına son verdi. Üç yıl sonra, arkadaş sandığı kişilerin zulmüne uğrayan şair Constantin Biebl, Ikarus gibi yer öğesiyle ölmek ve ölümüyle, boşluk ve yerçekimi, düş ve uyanma arasındaki trajik uyuşmazlığın imgesini sunmak için, beşinci kattan aynı kentin (kendini pencereden atanlar kenti) kaldırımlarına attı kendini.

Üstad Jean Hus ve Giardano Bruno ne iple, ne de kılıçla, ancak odun yığınları üstünde ölebilirlerdi. Böylece hayatları, çağların sonsuz boşluğu içinde uzaktan pırıldayan bir işaret ateşi, bir fener ışığı, bir meşale oldu, çünkü beden fanî, düşünceyse ebedîdir ve alevler karşısında titreyen varlık düşüncenin imgesidir. Jaromil'in ölümünden yirmi yıl sonra, Prag'da bir meydanda üzerine benzin döküp kendini yakan genç, suda boğularak ölseydi, haykırışını ulusun bilincine zor ulaştırırdı.

Buna karşılık Ofelya'nın alevler içinde olabileceği ve günlerine dalgalar dışında başka bir yerde son verebileceği düşünülemez, çünkü suların derinliği insan ruhunun derinliğiyle birbirine karışır; su, kendi içlerinde, aşklarında, duygularında, bunamalarında, aynalarında ve girdaplarında yollarını kaybedenleri yokeden öğedir; halk türkülerinde, nişanlıları savaştan dönmeyen genç kızlar suda boğulur; Harriet Shelley suya atar kendini, Seine nehrinde boğulur Paul Celan.

3

Tramvaydan indi ve önceki gece, esmer güzel kızı yalnız bırakıp alelacele sıvıştığı villaya yöneldi.

Xavier'yi düşündü: başlangıçta yalnızca o, yani Jaromil vardı. Sonra Jaromil Xavier'yi, eşini ve onunla birlikte hayalci ve maceracı öbür yaşamını yarattı.

Rüya haliyle uyanıklık hali, şiirle yaşam, eylemle düşünce arasındaki çelişkinin ortadan kalktığı an işte geldi çattı. Bu arada Xavier ile Jaromil arasında çelişki de yokoldu.

Sonunda ikisi birbirine karıştı ve tek bir varlık haline geldiler. Düşlerin adamı eylem adamı, düş macerası yaşam macerası oldu.

Villaya yaklaştıkça eski ürkekliğinin yeniden ortaya çıktığını ve boğazındaki gıcıkla daha da arttığını (annesi çıkmasını istemiyordu, ona kalırsa yatsa daha iyi ederdi) hissediyordu.

Kapının önünde tereddüt etti ve cesaret kazanmak için yakın zamanlarda yaşadığı tüm büyük günleri kafasında canlandırmak zorunda kaldı. Kızıl saçlı kızı, geçirdiği sorgulamaları, polisleri ve kendi gücü ve iradesiyle harekete geçirdiği olayların işleyişini düşünüyordu.

"Ben Xavier'yim..." diye düşündü ve kapıyı çaldı.

4

Davet için biraraya gelen topluluk kadınlı erkekli genç oyuncular, genç ressamlar ve güzel sanatlar öğrencilerinden oluşuyordu; ev sahibi de bizzat eğlenceye katılıyordu ve evin tüm odalarını davet için açmıştı. Sinemacı kız Jaromil'i birkaç kişiyle tanıştırdı, şarabını kendi seçmesini rica ederek eline bir bardak tutuşturdu ve yanından ayrıldı.

Jaromil, gece giysisi, beyaz gömleği ve kravatıyla kendini gülünç derecede yapay hissediyordu; çevresindekilerin hepsi özensiz ve doğal giyinmişlerdi, çoğunun üzerinde bir kazak vardı. Oturduğu sandalyenin üzerinde kıpırdanıp duruyordu. Sonunda kararını verdi; ceketini çıkarıp bir sandalyenin arkasına koydu, gömleğinin yakasını açtı ve kravatını gevşetti; biraz daha rahatlamıştı.

Dikkat çekmek için herkes birbiriyle yarışıyordu. Genç oyuncular, yüksek sesle ve yapay bir şekilde konuşarak sanki sahnedeymiş gibi davranıyorlar, her biri kendi düşüncesini ya da görüşlerinin özgünlüğünü değerlendirmek için elinden geleni yapıyordu. Daha şimdiden bardaklarca şarap içmişti ve konuşmayı izlemeye çalışıyordu; birkaç kez, küstahça espritüel bulduğu ve başkalarının dikkatlerini birkaç saniyeliğine çeken bir cümle telâffuz etmeyi başardı.

5

Duvarın ardındaki bir radyodan gelen gürültülü dans müziğini duydu; kısa bir süre önce belediye üçüncü odayı kiracılara vermişti; dul kadının oğluyla birlikte yaşadığı iki oda her yanı gürültüyle kuşatılmış bir sessizlik adasıydı.

Anne müziği duyuyor. Yalnız. Sinemacı kızı düşünüyor. Onu ilk gördüğünde, oğluyla arasında bir aşk tehlikesini

sezmişti. Oğlunu elinde tutmak için uygun bir konuma önceden yerleşmek amacıyla, onunla dost olmaya çalıştı. Ama şimdi çabalarının hiçbir işe yaramadığını anlıyor ve kendini küçük düşmüş hissediyor. Sinemacı onu geceye davet etmeyi bile düşünmedi. Onu kenara ittiler.

Bir gün sinemacı, zengin bir aileden geldiğini ve öğrenimini sürdürmek için siyasal bir desteğe ihtiyacı olduğunu, Ulusal Güvenliğin sinema kulübünde bu yüzden çalıştığını ağzından kaçırmıştı.

Şimdiyse anne, bu vicdansız kızın kendi çıkarı için her şeyi sömürmeyi bildiğini düşünüyor; onun için anne, Jaromil'e yaklaşmakta kullandığı bir basamaktan başka bir şey değildi.

6

Ve yarışma devam ediyordu: herkesin amacı dikkatleri üzerine toplamaktı. Bir piyanonun başına geçmişti, çiftler dansediyor, birbirine yakın gruplar gülüyor ve yüksek sesle konuşuyorlardı; alay etme konusunda herkes birbiriyle yarışıyor, herkes bütün gözler kendi üzerinde olsun istiyordu.

Martynov da oradaydı; iriyarı, yakışıklı ve belindeki hançerle neredeyse yapmacık denecek kadar zarifti. Etrafını kadınlar sarmıştı.

Lermontov'un nasıl da canını sıkıyordu...! Yüce Tanrı bu serseme bu denli güzel bir yüz ve Lermontov'a da kısa bacaklar vermekle adaletsiz davranmıştı. Ama şairin uzun bacakları yoksa, onu başkalarından üstün kılan zehir gibi kafası vardır.

Martynov'un grubuna yaklaşmıştı ve fırsat kolluyordu. Sonra patavatsızca bir şey söyledi ve çevresindeki şaşkın insanları izlemeye koyuldu.

7

Sinemacı kız (uzun süren bir aradan sonra) tekrar odada boy gösterdi. Jaromil'e yaklaşıp kahverengi iri gözlerini ona dikti: "Nasıl, eğleniyor musunuz?"

Jaromil, genç kadının odasında karşılıklı oturup, bakışlarıyla birbirlerine perçinlendikleri sırada yaşadıkları o güzel anı yeniden yaşayacağını düşündü.

"Hayır," diye cevap verdi, gözlerinin içine bakarak.

- Sıkılıyor musunuz?

- Buraya sizin için geldim, ama siz hep gidiyorsunuz. Sizinle birlikte olamayacaksam beni neden davet ettiniz?

- Ama burada bir sürü ilgi çekici insan var.

- Kuşkusuz. Ama benim için onlar, sizin yanınızda olmanın bahanesinden başka bir şey değil. Size yaklaşmak için çıkmak istediğim basamaklar sadece.

Kendini gözüpek buluyor ve konuşmadaki ustalığından memnun oluyordu.

Kız güldü: "Bu gece burada basamaktan bol bir şey yok!"

- Belki de basamaklar yerine, bana, size daha kolay ulaşabileceğim gizli bir merdiven gösterebilirsiniz.

Sinemacı gülümsedi: "Deneyeceğiz" dedi. Elinden tuttu ve odasının kapısına çıkan merdivene götürdü. Jaromil'in kalbi daha hızlı atmaya başladı.

Boşuna. Daha önceden tanıdığı bu odada da başka konuklar vardı.

8

Yan odadakiler radyoyu kapayalı hayli oldu, gecenin karanlığında anne oğlunu bekliyor. Uğradığı bozgunu düşünüyor. Ama sonra, bu savaşı kaybetmiş olmasına rağmen mücadeleye

devam edeceğini geçiriyor aklından. Evet, aynen böyle hissediyor: mücadele edecek, onu elinden almalarına izin vermeyecek, ondan ayrılmayı kabul etmeyecek, hep onun yanında olacak, hep onu izleyecek. Bir koltukta oturuyor, ama yürümeye koyulduğunu hissediyor, ona ulaşmak, onu geri almak için uzun bir gecede yürümeye koyulduğunu...

9

Sinemacının odası söylev ve dumanla doluydu ve bunların ardından (otuz yaşlarında) bir adam, uzunca bir süredir Jaromil'e dikkatle bakıyordu: "Sanırım senden sözedildiğini işittim," dedi sonunda.

- Benden mi? diye sordu Jaromil memnuniyetle.

Adam Jaromil'e, çocukluğundan beri ressamın evine gidenin kendisi olup olmadığını sordu.

Jaromil, ortak bir ilişki aracılığıyla bu yabancı insanlar topluluğuna bağlanmaktan mutlu oldu ve hemen onayladı.

"Ama onu uzun zamandır ziyaret etmemişsin," dedi adam.

- Evet, uzun zamandır.

- Pekiyi, neden?

Jaromil ne cevap vereceğini bilmiyordu, omuz silkti.

"Ben nedenini biliyorum, kariyerin tehlikeye girer diye."

Jaromil işi alaya vurmayı denedi: "Kariyerim mi?"

- Dizelerini yayınlıyorsun, toplantılarda şiir okuyorsun, ey sahibesi kendi siyasal şöhretini korumak için seni konu alan bir film yapıyor. Oysa ressamın sergi açma hakkı yok. Basında ona halk düşmanı gözüyle bakıldığını biliyor musun?

Jaromil susuyordu.

"Biliyor musun, bilmiyor musun?"

- Evet, böyle bir şeyler duydum.

- Resimleri burjuva iğrençlikleriymiş.

Jaromil susuyordu.

"Şimdi ne yaptığını biliyor musun?"

Jaromil omuz silkti.

"Liseden kovdular, bir şantiyede işçi olarak çalışıyor, çünkü düşüncelerinden vazgeçmek istemiyor. Ancak lamba ışığında resim yapabiliyor. Ama güzel tablolar yapıyor, sense boktan şiirler yazıyorsun!"

10

Bir patavatsızlık, bir patavatsızlık daha, öyle ki sonunda yakışıklı Martynov alındı. Herkesin önünde Lermontov'u azarladı.

Ne demek? Lermontov esprilerinden vaz mı geçecekti? Özür mü dilemek zorundaydı? Asla!

Arkadaşları uyardılar. Bir aptallık uğruna düelloyu göze almak çılgınca bir şey. En iyisi anlaşmak. Hayatın, onurun gelgeç saman alevinden daha değerlidir Lermontov!

Ne demek? Onurdan daha değerli bir şey var mı?

Evet Lermontov, hayatın, eserin.

Hayır, hiçbir şey onurdan daha değerli değildir!

Onur gururunun açlığından başka bir şey değil Lermontov. Onur aynaların bir aldatmacası, onur, yarın burada olmayacak olan bu önemsiz seyirci topluluğu için bir gösteriden başka bir şey değil!

Ama Lermontov genç ve içinde yaşadığı saniyeler edebiyat kadar geniş, ona bakan bu bay ve bayanlar dünyanın ta kendisi! Ya sert erkek adımlarıyla bu dünyayı katedecek ya da yaşamaya layık olmayacak!

11

Aşağılanmanın çamurunun yanaklarından aktığını hissediyor ve bu lekeli suratla bir dakika bile bu insanlar arasında kalamayacağını biliyordu. Onu sakinleştirmeye, teselli etmeye çalışmaları boşunaydı.

"Bizi uzlaştırmaya çalışmanın yararı yok," dedi. "Uzlaşmanın mümkün olmadığı durumlar vardır." Sonra yerinden kalktı ve sinirli bir şekilde muhatabına döndü: "Kişisel olarak, ressamın amele olmasına ve lamba ışığında resim yapmasına üzülürüm. Ama objektif olarak bakmak gerekirse, resimlerini mum ışığında yapmasının ya da hiç yapmamasının önemi yok. Hiçbir şey değişmez. Resimlerinin dünyası çoktan öldü. Gerçek yaşam başka yerde! Bambaşka bir yerde! Ondan ayağımı kesmemin nedeni budur. Onunla, olmayan sorunları tartışmak ilgimi çekmiyor. Daha iyi olsun! Ölülerle işim yok! Toprağı bol olsun. Senin için de aynı şeyi söylüyorum, toprağın bol olsun," dedi işaret parmağını muhatabına dikerek. "Ölmüşsün, haberin bile yok."

Adam yerinden kalktı ve "bir cesetle bir şair arasındaki kavganın sonucunun ne olacağı herhalde ilgini çeker" dedi.

Jaromil, kanın beynine sıçradığını hissetti: "Deneyelim" dedi ve karşısındakine vurmak için yumruğunu uzattı. Ama rakibi kolunu yakaladı, sertçe büküp kendi ekseni etrafında döndürdü ve bir eliyle ensesinden, bir eliyle pantolonundan kavradı ve havaya kaldırdı. "Şairi nereye götüreyim?" diye sordu.

Birkaç saniye öncesine kadar iki rakibi uzlaştırmaya çabalayan insanlar gülmelerini engelleyemediler. Adam, gevşek, umutsuz bir balık gibi çırpınan Jaromil'i sımsıkı havada tutarak odayı katedip balkona kadar gitti. Balkon kapısını açıp şairi

yere bıraktı ve koşarak uzaklaştı.

12

Bir silah patladı, Lermontov eliyle göğsünü tuttu ve Jaromil balkonun buz tutmuş betonuna düştü.

Ah! Ne yazık ki, silah atışlarının ününün, tekme atışlarının ününe sıklıkla karıştığı Bohemya'dayız!

Ama yine de, Lermontov'un bir karikatürü olduğu için Jaromil ile dalga mı geçmemiz gerekir? Deri pardesüsü ve kurt köpeğiyle Andre Breton'u taklit ettiği için ressamla alay etmemiz mi gerekir? Andre Breton da, benzemeye çalıştığı soylu bir şeylerin taklidi değil miydi? Karikatür insanın ebedî kaderi değil midir?

Zaten durumu tersine çevirmek son derece kolay.

13

Bir el silah patladı, Jaromil eliyle göğsünü tuttu ve Lermontov balkonun buz tutmuş betonuna düştü.

Çarın subaylarına özgü merasim üniforması kana bulanmış bir halde yerden kalkıyor. Dehşet terkedilmiş bir durumda. Burada, düşüşüne görkemli bir anlam katabilecek edebiyat tarihçisinin ve onun merhemlerinin yokluğu hissediliyor. Burada, patlamasıyla çocukça aşağılanışını ortadan kaldıracak tabancanın eksikliği hissediliyor. Burada yalnızca, pencerenin ardından ulaşan ve onu sonsuza dek lekeyen gülüşmeler var.

Parmaklığa yaklaşıp aşağıya bakıyor. Ama ne yazık ki balkon, atladığında kesin olarak öleceği kadar yüksek değil. Hava soğuk. Kulakları dondu, ayakları buz tuttu. Ayakları üzerinde sekip duruyor ve ne yapacağını bilemiyor. Balkon kapısının açılmasından ve alaycı suratların belirmesinden korkuyor.

Tuzağa düştü. Güldürünün tuzağına yakalandı.

Lermontov ölümden korkmuyor, onu korkutan gülünç duruma düşme. Atlamak isterdi, ama atlamıyor, çünkü intiharın trajik, başarıya ulaşamayan intihar girişiminin gülünç olduğunu biliyor.

(Ama nasıl olur? Ne garip bir cümle! Sonuca ulaşsın, ulaşmasın, bir intihar, aynı nedenlerle ve aynı cesaretle yöneldiğimiz tek bir eylemdir! O halde trajik olanla, gülünç olan arasında fark neye dayanıyor? Yalnızca başarının raslantısallığına mı? Bayağılığı yücelikten ayıran nedir? Söyle, Lermontov! Yalnızca aksesuarlar mı? Bir tabanca ya da bir tekme mi? Yalnızca, tarihin insanın yaşam macerasının önüne çıkardığı dekorlar mı?)

Yeter! Balkonda olan Jaromil. Üzerinde beyaz gömleği var, kravatını gevşetmiş ve soğuktan titriyor.

14

Tüm devrimciler alevleri sever. Percy Bysshe Shelley de ateşte ölmeyi düşlerdi. Büyük şiirindeki âşıklar odunların üzerinde birlikte can verirler.

Âşıklar Shelly ve karısını canlandırırlar, oysa Shelly suda boğularak ölmüştür. Ama dostları, ölümün bu anlamsal (semantik) hatasını onarmak isterlermişcesine, balıkların kemirdiği bedenini yakmak için deniz kıyısına büyük bir odun yığını dikmişlerdir.

Ölüm, alevler yerine üzerine ayazı salarak, Jaromil'le de alay etmek istiyor.

Jaromil ölmek istiyor; intihar düşüncesi bülbülün sesi gibi çekici geliyor ona. Üşüttüğünü, hasta olacağını biliyor, ama odaya geri dönmüyor, artık aşağılanmaya katlanacak durumda değil. Kendisine huzur verecek tek şeyin, ölümün kucağı, tüm bedeni ve ruhuyla dolduracağı ve sonunda yüceliğe kavuşacağı

o kucak olduğunu biliyor; intikamını alabilecek ve kendisine gülenleri cinayetle suçlayabilecek tek şeyin ölüm olduğunu biliyor.

Ölümün işini kolaylaştırmak için kapının önüne yatıp, soğuğun alttanalta kavurmasına müsaade etmeye karar verdi. Yere oturdu. Beton o kadar soğuktu ki, birkaç dakika sonra altı uyuştu. Uzanmak istedi, ama sırtını donmuş betona yaslamaya cesaret edemeyip kalktı.

Ayaz tüm bedenini sarıp sarmalıyordu; ince pabuçlarının içine, pantolonunun ve jimnastik külodunun altına işliyor, soğuk elini gömleğinin altına sokuyordu. Jaromil'in dişleri takırdıyor, boğazı ağrıyordu; yutkunamıyor ve öksürüyordu: sonunda çişi geldi. Donmuş parmaklarıyla pantolonunun önünü açtı ve yere işedi; organını tutan elinin soğuktan titrediğini görüyordu.

15

Izdıraptan, betonun üzerinde kıvranıyordu, ama kendisiyle alay edenlerin yanına gitmek için kapıyı açmayı dünyada kabul edemezdi. Acaba ne yapıyorlardı? Neden onu aramıyorlardı? Bu kadar kötü müydüler? Ya da çok mu sarhoşlardı? Ne kadar zamandan beri burada soğuktan titriyordu?

Birden odanın lambası söndü ve geriye çok cansız bir ışık kaldı.

Jaromil pencereye yaklaştı ve pembe abajurlu küçük bir lambanın aydınlattığı divanı gördü. Uzun süre baktıktan sonra birbirine sarılmış iki beden farketti.

Dişleri takırdar ve titrer bir halde seyrediyordu. Yarı kapalı perde, adamın bedeninin sardığı kadın bedeninin sinemacı kıza ait olup olmadığını kesin olarak anlamasına engel oluyorsa da, her şey bunu doğrular gibiydi: bu kadının saçları da siyah ve uzundu.

Ama bu adam kim? Aman Tanrım, Jaromil onu tanıyor, çünkü bu sahneyi daha önce de görmüştü! Soğuk, kar, dağlarla çevrili bir teras ve aydınlık bir pencerenin ardında Xavier ve bir kadın! Halbuki bu günden itibaren Xavier ve Jaromil tek ve aynı kişi olacaklardı! Nasıl olur da Xavier ona ihanet eder? Tanrım, nasıl oluyor da onun gözleri önünde sevgilisiyle sevişiyor?

16

Şimdi oda zifiri karanlıktı. Ne işitecek, ne görecek bir şey kalmıştı. Jaromil'in kafasında da hiçbir şey kalmamıştı: ne öfke, ne pişmanlık, ne aşağılanma; kafasında yalnızca dehşet bir soğuk vardı. Burada daha fazla kalmaya dayanamazdı. Camlı kapıyı açıp içeri girdi. Hiçbir şey görmek istemiyordu. Sağa sola bakmadan, hızla odadan geçti.

Koridorda ışık vardı. Merdivenlerden inip, ceketini bırakmış olduğu odanın kapısını açtı. İçerisi karanlıktı. Girişten süzülen zayıf ışık, horlayarak uyuyan birkaç karaltıyı aydınlatıyordu. Jaromil hâlâ titriyordu. Sandalyeler üzerinde el yordamıyla ceketini aradı, ama bulamadı. Aksırdı, odadakilerden biri uyanıp söylendi.

Sofaya geçti. Pardesüsü portmantoda asılıydı. Gömleğinin üstüne pardesüyü geçirip şapkasını aldı ve villadan çıktı.

17

Cenaze alayı hareket etti. En önde, bir atın çektiği cenaze arabası var. Arabanın arkasında yürüyen Bayan Wolker, beyaz yastığın bir köşesinin tabutun kapağının dışında kaldığını gördü; bu sıkışmış kumaş parçası sanki bir sitemdi; minik oğlunun (daha yirmi dört yaşındaydı!) son uykusuna yattığı yatak iyi yapılmamıştı; çocuğun başının altındaki bu yastığı

düzeltmek için karşı konmaz bir istek duydu.

Kilisede tabut yere indirildi ve çelenkler etrafına dizildi. Büyük anne felç geçirmişti ve görebilmek için gözkapağını parmağıyla kaldırması gerekiyordu. Tabutu, çelenkleri inceledi. Çelenklerden birinin üzerinde Martynov'un adı vardı. "Atın bunu!" diye emretti. Felçli gözkapağını parmağıyla kaldırarak açık tuttuğu yaşlı gözüyle, henüz yirmi altı yaşında olan Lermontov'un son yolculuğunda vefakâr bir şekilde üzerine titriyordu.

18

Jaromil (daha yirmi yaşında bile değil!) odasında ve ateşler içinde kıvranıyor. Doktor zatürree teşhisi koydu.

Duvarın ötesinden, gürültücü bir şekilde tartışan kiracıların sesleri geliyor. Ama anne yan odanın gürültüsünü işitmiyor. Kafasında ilaçlar, sıcak ıhlamurlar ve nemli kompreslerden başka bir şey yok. Küçüklüğünde de, onu kıpkırmızı ve ateşler içinde ölümün elinden almak için günlerce başucundan ayrılmamıştı. Bu kez de, aynı tutku, sabır ve sadakatle üzerine titreyecekti.

Jaromil uyuyor, sayıklıyor, uyanıyor ve yeniden sayıklamaya başlıyor; yüksek ateş alevler halinde bedenini sarmalıyor.

Evet, yine de alevler mi? Her şeye rağmen sıcaklık ve ışığa dönüşecek mi?

19

Annenin karşısında, Jaromil ile konuşmak istediğini söyleyen bir yabancı var. Anne reddediyor. Adam kızıl saçlı kızın adını anıyor. "Oğlunuz kızın kardeşini ihbar etti. Şu an ikisi de tutuklu. Kendisiyle konuşmam gerek."

Annenin odasında, ayakta karşı karşıya duruyorlar; anne

için bu oda şimdi oğlunun odasının girişinden başka bir şey değil; cennetin kapısını bekleyen silahlı melekler gibi odanın kapısında nöbet tutuyor. Yabancının sesindeki saygısızlık anneyi sinirlendiriyor. Oğlunun odasının kapısını açıyor: "Konuşun bakalım!"

Yabancı, ateşle sayıklayan genç adamın kıpkırmızı yüzüyle karşı karşıya geldi. Anne, alçak ve kararlı bir sesle adama şunları söyledi: "Ne konuda konuşmak istediğinizi bilmiyorum, fakat sizi temin ederim, oğlum ne yaptığını biliyordu. Ne yaptıysa işçi sınıfının çıkarı için yaptı."

Oğlunun ağzından sık sık duyduğu, ama o ana kadar kendisine yabancı olan bu kelimeleri telâffuz ederken sonsuz bir güç duyuyordu; şimdi oğluyla, hiçbir zaman olmadığı kadar güçlü bir şekilde birleşmişti; eşsiz bir maddeden yapılmış tek bir evren halindeydiler.

20

Xavier'in elinde, içinde Çekçe defteriyle tabiat bilgisi kitabı bulunan çantası vardı.

"Nereye gitmek istiyorsun?"

Xavier gülümsedi ve pencereyi gösterdi. Pencere açıktı, dışarıda güneş vardı ve uzaktan şehrin macera dolu gürültüleri geliyordu.

"Beni de birlikte götüreceğine söz vermiştin..."

- O eskidendi, dedi Xavier.

- Bana ihanet etmek mi istiyorsun?

- Evet, sana ihanet edeceğim.

Jaromil'in soluğu kesilmişti. Hissettiği tek şey Xavier'den tarif edilmez derecede nefret ettiğiydi. Daha geçenlerde, kendisiyle Xavier'nin ikili bir görünüm altında tek bir varlık olduklarını düşünüyordu, ama şimdi Xavier'nin bambaşka biri ve Jaromil'in amansız düşmanı olduğunu anlıyor.

Xavier üzerine eğiliyor ve yüzünü okşuyordu: "Güzelsin, çok güzelsin..."

- Neden benimle bir kadınla konuşur gibi konuşuyorsun? Deli misin sen? diye bağırdı Jaromil.

Ama Xavier devam ediyordu: "Çok güzelsin, fakat sana ihanet etmem lazım."

Sonra geri dönüp açık pencereye yöneldi.

"Ben kadın değilim, kadın değilim!" diye bağırıyordu arkasından Jaromil.

21

Ateş geçici olarak düştü, Jaromil çevresine bakınıyor; duvarlar çıplak, üniformalı adamın çerçeveli fotografı kaybolmuş.

"Babam nerede?"

- Baban artık burada değil, dedi anne müşfik bir sesle.

- Neden? Kim kaldırdı?

- Ben canım. Bize bakmasını istemiyorum. Aramıza birisinin girmesini istemiyorum. Artık sana yalan söylememin yararı yok. Öğrenmen gerekir. Baban senin doğmanı hiçbir zaman istemedi. Yaşamanı hiçbir zaman istemedi. Beni, seni doğurmamaya zorlamak istiyordu.

Jaromil ateş nedeniyle bitip tükenmişti ve soru soracak ya da tartışacak gücü yoktu.

"Benim güzel oğlum" dedi anne.

Jaromil kendisiyle konuşan kadının kendisini her zaman sevdiğini, kendisinden hiç kaçmadığını, hiçbir zaman onu kaybetme korkusunu yaşamadığını ve kendisini hiçbir zaman kıskandırmadığını anlıyordu.

"Ben güzel değilim anneciğim. Güzel olan sensin, öyle genç görünüyorsun ki."

Oğlunun söylediklerini işittiğinde mutluluğundan ağlamak istedi. "Güzel olduğumu mu düşünüyorsun? Ama sen de bana

benziyorsun. Hiçbir zaman kabul etmek istemedin, ama bana benziyorsun ve bu da beni mutlu ediyor." Oğlunun sarı ve kuştüyü gibi yumuşak saçlarını okşuyor ve öpücüklere boğuyordu: "Saçların melek saçı gibi canım."

Jaromil ne denli yorgun olduğunu hissediyordu. Başka bir kadın arayacak gücü yoktu; kadınlar çok uzaktaydı ve onlara giden yol katedilemeyecek kadar uzundu. "Aslında hiçbir kadın hoşuma gitmedi, dedi, yalnızca sen anneciğim, sen en güzelisin."

Anne gözyaşları içinde oğluna sarıldı: "Kaplıca kentindeki tatillerimizi hatırlıyor musun?"

- Evet anneciğim, hayatta en çok seni sevdim.

Anne tüm dünyayı koskoca bir mutluluk gözyaşının ardından gördü; çevresindeki her şey ıslaklık içinde birbirine karıştı; biç min zincirlerinden kurtulan şeyler neşelenip dans etmeye koyuldu:

"Bu doğru mu canım?"

- Evet dedi, Jaromil. Annesinin eli, ateşten yanan avucunun içindeydi ve yorgun, tarif edilmez derecede yorgundu.

22

Toprak Wolker'in tabutunun üstünü örttü bile. Bayan Wolker mezarlığın dönüş yolunu tuttu. Rimbaud'nun tabutunun üzerindeki taş yerine kondu bile, ama anlatılanlara bakılırsa annesi Charleville'deki aile mezarlığını açtırmış. Şu siyah giysili soğuk kadını görüyor musunuz? Karanlık ve rutubetli deliği inceliyor ve tabutun yerine konduğuna ve kapadığına kanaat getiriyor. Evet, her şey yerli yerinde. Arthur dinleniyor ve kaçmayacak. Arthur artık hiç kaçmayacak. Her şey yerli yerinde.

23

Ne yani, yalnızca su mu? Alevler yok mu?

Gözlerini açtı ve üzerine eğilmiş, çenesi hafifçe çöküк ve sarı saçlı bir yüz gördü. Bu yüz o kadar yakındı ki, kendi görüntüsünü yansıtan bir kuyuya baktığını zannetti.

Hayır, en küçük bir alev bile yok. Suda boğulacak.

Suyun üzerindeki yüzüne bakıyordu. Sonra birden bu yüzde büyük bir korku gördü. Bundan sonra artık bir şey görme-